

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
FILOSOFIJOS IR ANTROPOLOGIJOS KATEDRA

ROBERTA DORAITĖ

Tarpkultūrinio ugdymo ir tarpininkavimo studijų programos studentė

**LITERATŪROS VAIDMUO PARIBIO GRUPIŲ
IDENTITETO FORMAVIME(-SI)**

Magistro darbas

Darbo vadovas: prof. dr. G. Mažeikis

Šiauliai, 2013

Santrauka

Roberta Doraitė

„Literatūros vaidmuo paribio grupių identiteto formavime(-si)“

Magistro darbas.

Literatūra visuomet turėjo tam tikrą funkciją/paskirtį žmogaus saviugdosi ar visame ugdymo procese, plačiąja prasme. Todėl labai svarbu suvokti, kaip vienokia ar kitokia literatūra įtakoja žmones, šiuo atveju, priklausančius subkultūroms, paribio grupėms. Taigi, šio darbo tikslas - atskleisti literatūros vaidmenį plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui) savaiminio (alternatyvaus, nesisteminio) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) perspektyvoje, tarpkultūriškumo požiūriu.

Magistro darbe, remiantis Lietuvos ir užsienio mokslinės literatūros analize, atskleistas subkultūrų, paribio grupių kaip diskurso konceptualinis apibrėžtumas; supažindinama su subkultūrinio identiteto specifika; pristatoma savaiminio (alternatyvaus) bei refleksyvaus mokymo(-si) sampratos ir raiška identiteto formavime(-si) bei taip pat atskleidžiamas savaiminio (alternatyvaus) ir refleksyvaus mokymo(-si) santykis su simboliniu interakcionizmu.

Tyrimas įrodo, kad literatūra yra labai svarbi subkultūrinio identiteto formavimui(-si) ir turi edukacinį poveikį asmenims, priklausantiems tam tikrai subkultūrai ar paribio grupei.

Raktiniai žodžiai: *subkultūra, paribio grupės, literatūra, identitetas, savaiminis (alternatyvus) mokymasis, refleksyvus mokymasis, kritinė diskurso analizė.*

Summary

Roberta Doraitė

"The Role of Literature in Identity Formation of Marginalized Groups"

Master's Thesis.

Literature has always had a certain role/function in the process of person's self education and education in general in its broad sense. Therefore, it is very important to realize what influence different literature has on people, in this particular case - belonging to the subculture, marginalized groups. Thus, the aim of the paper is to reveal the role of literature in developing the worldview of Beat and hippies in Lithuania's marginalized groups by forming their identity in the perspective of self-directed education (an alternative, non-systemic), and reflexive learning, in terms of interculturalism.

In this master's thesis, subcultures and marginalized groups were disclosed as a conceptual discourse of certainty based on the analysis of Lithuanian and foreign scientific literature; the

specifics of subcultural identity was introduced; the notion of self-directed (an alternative, non-systemic) as well as reflexive learning were presented and their manifestations in the formation of person's identity were explained; and the relationship of self-directed (an alternative, non systemic) and reflexive learning/teaching with symbolic interactionism were revealed.

The research proves literature to be significant in the formation of subcultural (discursive) identity and has an educational effect of persons belonging to a certain subculture or marginalized group.

Key words: *subculture, marginalized groups, literature, identity, self-directed (alternative) learning, reflexive learning, critical discourse analysis.*

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. PARIBIO GRUPIŲ IDENTITETO FORMAVIMO(-SI) EDUKACINIAI ASPEKTAI IR JŲ PLĖTOJIMO(-SI) PERSPEKTYVOS.....	14
1.1. Subkultūrų, paribio grupių kaip diskurso konceptualinis apibrėžtumas.....	14
1.2. Subkultūrinio (diskursyvaus) identiteto specifika.....	23
1.3. Savaiminio mokymo(-si) samprata bei raiška identiteto formavime(-si).....	30
1.4. Refleksyvaus mokymo(-si) samprata bei raiška identiteto formavime(-si).....	37
1.5. Savaiminio bei refleksyvaus mokymo(-si) santykis su simboliniu interakcionizmu.....	43
2. LITERATŪROS VAIDMENS PARIBIO GRUPIŲ IDENTITETO FORMAVIMO(-SI) PROCESE TYRIMAS.....	46
2.1. Tyrimo metodologija.....	46
2.2. Kritisnės diskurso analizės metodas.....	52
2.3. Diskursyvios recenzijų analizės metodo aprašas (arba kritisnės diskurso analizės taikymas diskursyviai recenzijų analizei).....	56
2.4. Pusiau struktūruoto interviu imtis ir metodai.....	59
2.5. Diskursyvi recenzijų analizė.....	63
2.6. Tyrimo analizė.....	88
IŠVADOS.....	109
LITERATŪRA.....	115
PRIEDAS Nr. 1. T. Wolfe'o knygos „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ diskursyvios recenzijų analizės lentelė.....	123
PRIEDAS Nr. 2. A. Gibney'aus ir A. Ellwood dokumentinio filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieška“ diskursyvio recenzijų analizės lentelė.....	133
PRIEDAS Nr. 3. Pusiau struktūruoto interviu klausimai apie knygas.....	141
PRIEDAS Nr. 4. Pusiau struktūruoto interviu klausimai apie filmą.....	143
PRIEDAS Nr. 5. Literatūra skaitoma įvairiose subkultūrose, paribio grupėse.....	145

IVADAS

Temos aktualumas. Literatūra neretai yra mūsų realaus pasaulio projekcija. Tik jos dėka plačiau ir turiningiau galime suvokti įvairių amžių ir tautų istoriją, grožinę literatūrą, sudaryti įvairiapusiškesnę mūsų pačių gyvenimišką patirtį, tarsi gyvendami daugybę gyvenimų, suartinančių mus su visų laikų pasauliu. Literatūra tai patirtis. Įsisavindami šią sukaupą patirtį mes tobulėjame, suvokiame savo idealus, tikslus. Tik literatūra gali perduoti žmonijos dvasią, kuri kaip paveldas lieka ateinančioms kartoms, nes knygoje sukaupta tūkstantmečių informacija, kuria mes naudojames, kaip gyvenimo pagrindu. Literatūra yra neatsiejama kiekvieno žmogaus gyvenimo dalis. Vienose ar kitose situacijose su ja susiduria visi. Todėl literatūra visuomet turėjo tam tikrą funkciją/paskirtį žmogaus saviugdosi ir/ar visame ugdymo procese, plačiąja prasme. Todėl labai svarbu suvokti, kaip vienokia ar kitokia literatūra įtakoja žmones, šiuo atveju, priklausančius subkultūroms. Bennett'as (1999, 2004) kalba apie tai, kad grynų subkultūrų nebėra, todėl subkultūros, toliau darbe bus apibrėžiamos, dar ir kaip paribio grupės. Žodis *paribio* bus vartojamas kaip nuoroda į tam tikrų grupių skirtumą (atskirtį) nuo likusios didžiosios visuomenės dalies, vartojant ją lygiagrečiai su subkultūros sąvoka, tačiau neišskiriant į konkrečias subkultūrinės grupes. Kai kurie autoriai tokioms grupėms taiko neo-genčių (angl. *neo-tribes*) sąvoką. Kaip pavyzdys ar analogija tokioms gentims/grupėms gali būti fantastai tolkienistai. Jau daugiau nei penkias dešimtis metų J. R. R. Tolkien'o kūrybos gerbėjai visame pasaulyje buriasi į klubus, organizacijas, bendruomenes ar tiesiog šiaip nedideliais būreliais susitinka pasikalbėti apie profesoriaus kūrybą ir kitus dalykus. Tolkienistai turi savą biblioteką, taip pat orientuojasi į senovės, konkrečiau į viduramžių laikus, dažnai įvairių renginių metu rengiasi kaip knygų herojai. Būtent toks bendrų interesų atsiradimas skatina ir daro įtaką neo-genčių ar neo-pagonių atsiradimui. Tačiau ši grupė darbe nebus nagrinėjama, ir paribio grupių sąvoka bus siejama ne su neo-tribalizmo ir/ar žaidimo subkultūros, bet būtent su klasikine subkultūros samprata, remiantis autoriais, kurie nagrinėja tokias grupes, kaip pankai, metalistai, gotai, hipiai ir kt., tačiau jų neminint ir neišskiriant. Šios dvi sąvokos, paribio grupės ir subkultūros, bus vartojamos lygiagrečiai arba kaip sinonimai.

Kiekviena subkultūra iš dalies formuoja/kuria diskursą aplink save, į kurią visą laiką traukia naujus žmones, sekdami Michel Foucault diskursyvių vadovaujančių teiginių grupę, kuri priklauso vienai ar tai pačiai diskursyviai formacijai. Diskursyvi formacija – tai tam tikra grupė teiginių, kuriai būdingas panašumas. Diskursyvia formacija gali būti apskritai civilizacija, kultūra ir/ar skirtingos religijos bei ideologijos. Iš dalies terminas diskursyvi formacija sutampa apskritai su kultūriškumu. Diskurso analizės požiūriu tarpkultūriškumo studijos yra diskursyvių formacijų studijos, šioms formacijoms priklauso ir subkultūros, paribio grupės. Jų diskursai pasireiškia jų literatūra, žurnalais, muzika, stiliumi, jų sociolektu ir skirtingais komunikacijos būdais. Kadangi

tarpkultūrinės studijos tiria ir skatina kultūrinę įvairovę ir daugialypumus, todėl jai tirti subkultūrinių diskursų formacijas yra itin aktualu. Be to, Mažeikis (2008) tarp-subkultūriškumą išskiria kaip vieną iš tarpkultūriškumo dimensijų, todėl, galima teigti, jog subkultūrinių diskursų ir jų santykių tyrinėjimai (tarp-subkultūriškumas) kaip tarpkultūriškumo dalis (mikrotarpkultūriškumas) tampa itin svarbūs ir aktualūs tarpkultūrinėms studijoms. Todėl tam tikslui pasiekti šiame darbe buvo pasirinkta literatūra bei jos recenzijos ir komentarai, kaip vienas iš subkultūros (diskurso) raiško būdų.

Subkultūrinėms, paribio grupėms priklausantys asmenys dažnai renkasi sudėtingą psichologinę, grožinę, filosofinę literatūrą, kurios įtaka vėliau jaučiama šių paribio grupių pasaulėžiūroje bei saviraiškoje. Todėl yra itin svarbu ištirti, kaip tam tikra literatūra veikia paribio grupių identiteto formavimo(-si) procesą, savęs ir kitų suvokimą bei vertinimą, pasaulėžiūrą apskritai bei saviraišką. Taip pat svarbu ištirti kylančius konfliktus ir prieštaravimus tarp subkultūrų ir visuomenės, taip pat ir tarp pačių subkultūrų, ką padės atskleisti diskursyvi recenzijų analizė, kuriai yra taikomas kritinės diskurso analizės metodas. Šiame darbe bus tiriama literatūros vaidmuo plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetui. Tam buvo pasirinkti du, bestseleriais tapę romanai ir jų recenzijos, tai J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“, taip pat į šio darbo temą yra įtrauktas ir dokumentinis A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmas „Magiška kelionė: Ken'io Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ bei jo recenzijos. Darbe neieškoma šiuolaikinių hipių ir bitnikų, tačiau, kadangi jų literatūra yra gana plačiai skaitoma, todėl ir svarbu ištirti kokius bruožus tai gali skatinti ir kiek bei kokią įtaką ji daro šiuolaikinėms Lietuvos subkultūroms, paribio grupėms. Kaip simbolinis atskaitos taškas, kuomet Lietuvoje ryškiau pasireiškė hipiškos idėjos, pasirinktas kasmetinis Šiauliuose vykstantis Hippylandas, laikotarpis nuo 2005 iki 2012 metų.

Nagrinėjamos temos svarba atsiskleidžia šiuose lygmenyse:

1. Diskursyviu – literatūrologiniu požiūriu svarbu tai, kaip ir kur link subkultūrose, paribio grupėse skaitoma literatūra formuoja jų identitetą, tam, kad geriau būtų pažintos pačios subkultūros, jų lavinimasis, kas yra itin aktualu ir reikšminga tarpkultūriškumo studijoms. Subkultūros, paribio grupės yra tam tikri diskursai, kurie reiškiasi ne tik per muziką, stilių ir panašius dalykus, bet ir per literatūrą. Svarbu tai, kaip subkultūriniai diskursai, šiuo atveju hipių ir bitnikų pasaulėjauta, reiškiasi ir yra kuriami bei skatinami per literatūrą, būtent per tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'io Kesey'io rūgšties vietos paieškos“. Pasitelkus kritinės diskurso analizės metodą, kuris yra taikomas diskursyviai kūrinių recenzijų analizei, svarbu ištirti, kokios katagorijos, sąvokos, konceptai, įvairūs teiginiai, posakiai, frazės, taip pat slengas bei memai

yra vartojami literatūroje, kaip ir koku būdu yra skatinama subkultūrizacija per literatūros kūrinis, kaip tai prisideda prie diskursyvaus subjekto ir jo tapatumo bei subkultūrinių grupių kaip diskursų kūrimo. Taip pat svarbu atskleisti tarp(sub)kultūrinius santykius, santykius tarp įvairių socialinių grupių, kylančius konfliktus bei prieštaravimus tarp įvairių subkultūrinių, paribio grupių ir visuomenės, bei tarp pačių subkultūrinių grupių. Tokiu būdu išryškės ir tarpkultūriškumo aspektas, analizuojant tam tikrą jo dalį – subkultūras, jų tarpusavio santykius bei jų kuriamus diskursus, diskursyvias formacijas.

2. Sociologiniu – psichologiniu požiūriu, formuojamas subkultūrų, paribio grupių tapatumas (identitetas) turi įtakos bendram socialiniam visuomenės gyvenimui ir apskritai visai kultūrai. Subkultūroms, paribio grupėms priklausantys asmenys įgytą patirtį, suformuotą pasaulėžiūrą, vertybes bei ideologijas perkelia į visuomeninį gyvenimą, todėl svarbu tai, kas yra perimama iš skaitomos literatūros, šiame darbe būtent iš J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romanų bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“. Svarbu koks literatūros vaidmuo savęs ir kitų suvokimui, kaip paribio grupės ir/ar subkultūros suvokia savo tapatumą, kaip save identifikuoja, taip pat kokius bruožus ši literatūra gali skatinti ir kiek bei kokią įtaką daro šiuolaikinėms Lietuvos paribio grupėms, subkultūroms ir/ar yra skatinama subkultūrizacija, integracija bei socializacija į tam tikras paribio grupes, subkultūras, kiek tai įtakoja subkultūrinių diskursų kūrimą(-si). Taip pat per visa tai atsiranda ir tam tikri subkultūrų, paribio grupių ryšiai su visuomene, išskyla įvairūs konfliktai bei prieštaravimai, kas yra itin įdomu ir aktualu tarpkultūrinėms studijoms. Nes būtent tarp(sub)kultūriniai santykiai veikia ir visą visuomenę ir jos kultūrinį gyvenimą apskritai.

3. Edukologiniu požiūriu svarbu tai, kaip formuojamas(-si) Lietuvos paribio grupių ir/ar subkultūrų identitetas per jų pačių pasirenkamą literatūrą, koks yra ryšys tarp literatūroje ir paribio grupių išreiškiamų vertybinių – ideologinių orientacijų, pasaulėžiūros ir šių grupių saviraiškos. Svarbu tai, ko jie išmoksta ir perima iš J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romanų bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, ir kaip jie tai interpretuoja, vertina bei reflektuoja. Tokiu būdu galima nagrinėti savaiminį (alternatyvų, nesisteminį) bei refleksyvų (reflexive learning) mokymą(-sį), kuris tampa itin svarbus visame ugdymo(-si) procese bei identiteto formavimo(-si) procese, nes suteikia papildomų reikšmių ir prasmų, praplečia lauką temų ir problemų, atskleidžia socialines struktūras, kurių nenagrinėja formalusis ugdymasis. Edukologija taip pat glaudžiai yra susijusi ir su diskurso teorijomis. Diskurso analizės teoretikai teigia, kad pats diskursas formuoja subjektą, formuoja mąstymą, vertybes ir galiausiai patį žmogų. Todėl nuolatos vyksta mokymas(-is), o šiame darbe, tai būtent ir bus atskleidžiama, kaip subkultūra (diskursas) ir jai

priklausanti/priskiriama literatūra formuoja žmogaus tiek individualų, tiek ir subkultūrinį (diskursyvų) tapatumą (identitetą), tuo pačiu leisdama pažinti tam tikrą subkultūrą, jos pasaulėjautą, vertybes, kuriamą aplinką, diskursyvias formacijas, taip pat ryšį, sąsajas, konfliktus su kitomis subkultūrinėmis, paribio grupėmis bei visuomene. Todėl, tai tampa itin aktualu ir svarbu tarpkultūrinėms studijoms, kurios nagrinėja įvairias diskursyvias formacijas, kurioms priklauso ir paribio grupės bei subkultūros. Reikšmingi šioms studijoms tampa ir kultūriniai skirtumai bei panašumai tarp įvairių kultūrinių aplinkų, tarp jų kylantys konfliktai, prieštaravimai. Visa tai leidžia geriau pažinti šalia didžiosios visuomenės dalies esančias mažesnes kultūrinės terpes, remiantis jų savaiminio (alternatyvaus) ir refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) procesais per jų skaitomą literatūrą. Taip pat labai svarbu tampa iširti ir suformuoti korpusą literatūros bei autorių, kuriuos dažniausiai skaito paribio grupės, subkultūros. Taigi, ištyrus visus šiuos aspektus, bus galima geriau pažinti paribio grupes, įvairias subkultūrinės bendrijas, jų pasaulėžiūrą, vertybių sistemą, galbūt ideologines orientacijas, o per tai nustatyti galimas problemas, kurios gali kilti perskaičius vienokio ar kitokio pobūdžio literatūrą ir ją netinkamai interpretavus. Kadangi subkultūroms, paribio grupėms dažniausiai priklauso jaunimas (tai nėra šio darbo tikslas, todėl ir amžiaus grupės nėra išskiriamos), tai tampa ypač aktualu, nes būtent jaunų žmonių mąstysena yra ypatingai jautri ir dėl to gali būti greitai pažeista. Todėl ištyrus literatūros vaidmenį Lietuvos paribio grupėse, subkultūrose ir jų tapatumo (identiteto) formavime(-si), bus galima sudaryti sąrašą tam tikros literatūros ir autorių, kurie galėtų ir turėtų būti įtraukti į formalaus mokymo programas.

Temos iširtumo apžvalga. Nagrinėjant ir analizuojant literatūros vaidmenį plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui), buvo remtasi tiek užsienio, tiek ir Lietuvos sociologų, kultūrologų, psichologų ir antropologų darbais, kurie darbo analizei teikė fundamentalią informaciją.

Vieni svarbiausių užsienio literatūros autorių, tyrinėję subkultūros ir paribio grupių fenomeną, ir šiose grupėse vykstančius procesus, bei teikę itin svarbią ir reikšmingą informaciją, buvo Bennet'as (1999), Bennet'as ir Kahn-Harris (2004) bei Cloudsley'us (2007). Taip pat vienas svarbiausių užsienio autorių, tyrinėjusių subkultūras yra Hebdige'as (1979, 1988), kuris daugiausiai tyrinėjo ryšius tarp subkultūros ir socialinės klasės pokarinėje Britanijoje. Taip pat itin svarbią reikšmę, analizuojant subkultūros conceptualinį apibrėžtumą, subkultūrinių grupių kilmę ir raidą, turi Torkelson'as (2010), kuris aprašė pagrindines subkultūrų tyrinėjimų kryptis: Amerikos subkultūrų studijos, Birminghamo mokykla ir postmoderni subkultūrų teorija. Taip pat svarų indėlį į šios temos plėtojimą įdėjo kultūros sociologės Thornton darbai, Hall'as ir Jefferson'as (1977), Muggleton'as, Gelder'is (1997, 2007) bei Clarke'as (2006). Ypač svarbūs sociologo Maffesoli'o

darbai, kurie turi ypač didelę reikšmę subkultūrinių grupių konceptualiniam apibrėžimui ir visai postmodernistinei subkultūrų tyrinėjimo kryptčiai.

Esminę informaciją subkultūrų, paribio grupių tema teikia tokie lietuvių autoriai, kaip: Ramanauskaitė-Kiškina (2002, 2004, 2011), rašiusi apie lietuviškų jaunimo subkultūrų pasaulėžiūrą bei saviraišką, analizavo jų identiteto ir autentiškos kultūrinės aplinkos formavimo(-si) ypatumus, aprašė muzikinių bendrijų identiteto konstravimo principus. Svarų indėlį į paribio grupių bei subkultūrų tyrinėjimus įdėjo Mažeikis (2005, 2008), rašęs subkultūrizacijos bei alternatyvaus pilietiškumo raidos tema. Šiam darbui svarbūs ir Šatūnienės (2009) darbai, kuriuose autorė nagrinėja pankų subkultūrą, jų tapatybės bruožus. Liubiniene (2009) taip pat analizavo subkultūrinės grupes, tokias kaip metalistai. Autorė analizavo jų tapatybės kodus bei jų subkultūrinius žurnalus (fanzinus).

Analizuojant subkultūras, paribio grupes kaip diskursus, diskursyvias formacijas, didelę reikšmę turi Foucault darbas (1998). Taip pat Juodytės ir Rūdytės (2009) darbai, kuriuose nagrinėjama socialinė - edukacinė diskurso reikšmė.

Vienas svarbiausių autorių, identiteto formavimo(-si) tema yra Giddens'as (2002, 2005), kuris aprašo tiek individualaus, tiek ir kolektyvinio (subkultūrinio) tapatumo (identiteto) formavimo(-si) procesus. Diskursyvios tapatybės temai didelę reikšmę turi Foucault (1998) diskurso teorija, bei Fornās'o (1995) darbai.

Svarų indėlį į identiteto formavimo(-si) temos plėtojimą įdeda ir lietuvių autoriai, tokie kaip: Ramanauskaitė-Kiškina (2004, 2002) bei Mažeikis (2005, 2008), kalbėję apie socializacijos, individuacijos procesų svarbą, taip pat ir apie žaidybiškumo bei karnavalizmo svarbą subkultūrose, paribio grupėse. Žaidybiškumo svarbą subkultūrinio tapatumo formavimo(-si) procese plėtojo ir Černevičiūtė (2009). Taip pat šios temos plėtojimui turi Savoniakaitės (2011) darbas tapatumo ir jo formavimo tema. Taip pat svarų indėlį įdeda ir Liubiniene (2009) darbas apie metalistų subkultūrą, jų tapatumo, kaip priešpriešos dominuojančiai visuomenės daliai, kūrimą. Svarbu pamanėti ir Čiubrinsko teoriją, kurioje autorius identitetą nagrinėja per „kitoniškumo“ ir „skirtumų“ aspektus.

Skaitant tam tikrą literatūrą atsiranda ir edukaciniai momentai: savaiminio (alternatyvaus) ir refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) aspektai. Bene didžiausią indėlį į savaiminio mokymo(-si) temą įdėjo tokie autoriai, kaip: Smith'as (1999); Schugurensky'is (2000); Laužackas, Stasiūnaitienė, Teresevičienė (2005); Teresevičienė, Gedvilienė, Zuzevičiūtė (2006); Rūdytė, (2011a, 2011b) bei Fokienė (2006) ir Baublienė (2003). Taip pat šią temą padėjo plėtoti tokie pragmatizmo šalininkai, kaip Rorty'is bei Dewey'us (1990); konstruktyvizmo šalininkai, kaip Piaget, Vygotsky'is; bei esminę informaciją šiame darbe teikęs kritinės pedagogikos atstovas Freire (2000)

Refleksyvaus mokymo(-si) tema rašę yra tokie užsienio autoriai kaip: Jarvis (2001), kuris buvo pagrindinis autorius, teikęs informaciją šia tema. Taip pat refleksijos procesą nagrinėjo ir daugelis kitų autorių, tokių kaip: Freire (1972a, 1972b), Gadamer'is (1974, 1976), Mezirow'as (1977, 1981, 1991), Argyr'is (1982), Schön'as (1983, 1987), Kolb'is (1984), Boud'as, Keogh'as ir Walker'is (1985). Apie refleksyvumo svarbą savojo tapatumo konstravime, itin reikšmingas yra Giddens'as (2000, 2005), kuris įveda biografinę perspektyvą, nes anot jo, norint tirti tapatumą (identitetą), reikia suprasti kaip žmogus tapo tuo, kas yra dabar. Taip pat šia tema rašė ir tokios lietuvių autorės, kaip Mažeikienė (2011) bei Kraniauskienė (2000).

Didelę reikšmę analizuojant literatūros vaidmenį subkultūrų, paribio grupių identiteto formavime(-si), turi simbolinio interakcionizmo teorija, kurią atstovavo tokie autoriai, kaip: Blumer'is ir Mead'as. Lietuvių autorius rašęs šia tema yra Valantiejus (1998), taip pat apie simbolius ir jų reikšmę kalbėjo Akstinavičiūtė ir Petraitytė (2007), bei Ramanauskaitė – Kiškina (2004) su Mažeikiu (2005).

Tyrimo tikslas – atskleisti literatūros vaidmenį plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui) savaiminio (alternatyvaus, nesisteminio) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) perspektyvoje, tarpkultūriškumo požiūriu.

Tyrimo tikslas suponuoja šiuos uždavinius:

1. Remiantis mokslinės literatūros analize, aptarti subkultūrų, paribio grupių ir savaiminio (alternatyvaus) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) konceptualinį apibrėžtumą, jų santykį su simboliniu interakcionizmu bei įtaką diskursyvaus identiteto formavimo(-si) procese, tarpkultūriškumo požiūriu.

2. Pasitelkus kritinės diskurso analizės metodą, išnagrinėti T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romano bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ recenzijas, siekiant atskleisti pagrindines kategorijas, elementus ir vartojamą slengą, kurie yra svarbūs subkultūroms; aptarti kokius bruožus ši literatūra gali skatinti ir kiek bei kokią įtaką daro šiuolaikinėms Lietuvos paribio grupėms, subkultūroms, ar yra skatinama subkultūrizacija, integracija bei socializacija į tam tikras paribio grupes, subkultūras, ir kokie konfliktai iškyla tarp subkultūrinių grupių ir visuomenės bei tarp pačių subkultūrų, paribio grupių.

3. Pasitelkus pusiau struktūruoto interviu metodą, empiriškai ištirti literatūros vaidmenį, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse, subkultūrose formuojant(-is) jų identitetą(-ui) bei skatinant subkultūrizaciją ir subkultūrinių diskursų kūrimą(-si) per savaiminio (alternatyvaus) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) procesus, tarpkultūriškumo požiūriu.

4. Remiantis literatūros analize ir tyrimo rezultatais suformuluoti išvadas bei pateikti sąrašą literatūros ir autorių, kuriuos skaito subkultūroms, paribio grupėms priklausantys amsneys ir kurie galėtų bei turėtų būti įtraukti į formalaus mokymo programas.

Tyrimo objektas. Temos aktualumas ir literatūros ištirtumo apžvalga iškelia darbo objektą – literatūros vaidmuo plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui). Visa tai nagrinėjama per tokių romanų, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“, bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgštis vietos paieškos“ recenzijas, taikant joms kritinę diskurso analizę, kuria siekiama išskirti pagrindinius elementus, kategorijas, bei vartojamą slengą bei memus, kurie yra reikšmingi subkultūroms ir joms priklausantiems asmenims bei išsiaiškinti ar recenzijos gali mums padėti pažinti subkultūras, aiškinant subkultūrų lavinimąsi, taip pat išsiaiškinti kokius bruožus tai gali skatinti. Ir galiausiai, pusiau struktūruoto interviu pagalba atskleidžiant, kaip Lietuvos subkultūroms, paribio grupėms priklausantys individai interpretuoja šiuos kūrinis, kas yra perimama iš jų, ir kaip visa tai atsispindi jų kasdienėje veikloje (gyvenimo būde), pasaulėžiūroje, vertybių sistemoje, tolesnio gyvenimo planavime, o galbūt netgi simbolikoje ir pan., kokios iškyla reakcijos ir konfliktai, prieštaravimai. Visa tai itin svarbu tarpkultūrinėms studijoms, norint pažinti ne tik etniniu ir religiniu pagrindu grįstas kultūras, bet ir kitokias, mažesnes kultūrinės diskursyviais formacijas bei jų santykius tarpusavyje bei su likusia visuomenės dalimi.

Tyrimo problema – savaiminis (alternatyvus, nesisteminis) bei refleksyvusis (reflexive learning) mokymas(-is), remiantis subkultūrinių judėjimų (sąjūdžių) ir literatūros sąveikomis, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvoje.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tiriant literatūros vaidmenį, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse, subkultūrose formuojant(-is) jų identitetą(-ui), vis dar nėra atlikta pakankamai kokybinių tyrimų šia tema.

Pagal išsikeltus darbo uždavinius numatomi tokie tyrimo metodai:

Teoriniai: psichologinės, sociologinės, antropologinės, kultūrologinės ir pedagoginės mokslinės literatūros studijavimas ir dokumentų analizė, kuria siekiama atskleisti pagrindines sąvokas, tokias kaip paribio grupės, subkultūros, savaiminis (alternatyvus, nesisteminis) bei refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is); išsiaiškinti identiteto ir asmenybės formavimo(-si) procesų teorinius pagrindus; taip pat atlikus mokslinių šaltinių ir dokumentų analizę, pagrįsti tyrimo rezultatus; pateikti teorinius aspektus, kaip vyksta savaiminis (alternatyvus, nesisteminis) bei refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is) skaitant ir interpretuojant tam tikrą literatūrą, šiuo atveju tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei žiūrint dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io

rūgšties vietos paieškos“, bei kokia visų šių procesų svarba plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui), tarpkultūriškumo požiūriu. Tiek romanai, tiek recenzijos šiame darbe naudojami ir kaip papildoma mokslinė literatūra.

Empiriniai: išanalizavus mokslinę literatūrą bei atlikus teorinio konstrukto operacionalizaciją, taikoma J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romanų bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ recenzijų diskursyvi analizė, kuri atlikta remiantis kritinės diskurso analizės metodu. Recenzijų diskursyvi analizė atlikta ne kaip teksto, bet kaip kokybinė kritinio diskurso analizė. Kritinė diskurso analizė padeda atskleisti kūrinuose užkoduotus tam tikrus teiginius, sąvokas, konceptus, svarbiausias kategorijas, išskirti pagrindinius elementus, taip pat vartojamą slengą bei memus, kurie yra reikšmingi subkultūroms, paribio grupėms priklausantiems asmenims. Remiantis visomis šiomis kategorijomis ir elementais sudaryti du klausimynai (apie knygas ir apie filmą) pusiau struktūruotam interviu, kuris atliktas remiantis biografine perspektyva, kuri yra neatsiejama analizuojant identiteto formavimo(-si) procesus, nes sudaro loginę seką įvykių, atskleidžiančių kaip individas tapo tuo, kas jis yra dabar ir kokios yra jo orientacijos į ateitį. Pusiau struktūruotas interviu padeda atskleisti savaiminio (alternatyvus, nesisteminio) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) svarbą, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą šiuolaikinėse Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui), remiantis subkultūrinių judėjimų (sąjūdžių) ir literatūros sąveikomis (per skaitomos literatūros interpretaciją, kuriamas naujas reikšmes, jų pačių gyvenimišką patirtį, pasaulėžiūrą bei saviraiškos būdus). Taip pat pusiau struktūruotas interviu padeda atskleisti, kokį turi poveikį kritinės diskurso analizės metu kūrinuose atskleistos užkoduotos kategorijos (tapatybės), sąvokos, teiginiai, slengas, memai, tam tikri elementai, kuris yra svarbūs subkultūroms, paribio grupėms priklausantiems asmenims, kokios jų reakcijos į tai, kokius konfliktus ir prieštaravimus tai sukelia. Tokiu būdu atskleidžiamas ir tarpkultūriškumo aspektas, nes subkultūros, paribio grupės yra tam tikros kultūrinės diskursyvios formacijos, ir santykiai tarp įvairių subkultūrų ir visuomenės bei tarp pačių subkultūrų, paribio grupių yra itin aktualūs tarpkultūrinėms studijoms.

Tyrimo imtis. Tyrimas buvo atliekamas 2012m. birželio – 2013m. balandžio mėnesiais, ne tik Šiaulių, mieste, bet ir kituose Lietuvos miestuose. Tyrimo dalyviams atrinkti buvo taikomas kriterijus – ar asmuo yra skaitęs J. Kerouac'o „Kelyje“ ir/ar T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romaną(-us) bei matęs dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“. Taip pat tyrimo dalyviams atrinkti buvo naudojamas ir sniego gniūžtės metodas, kuris padėjo išplėsti apklausos dalyvių ratą per žinomus tiriamos populiacijos atstovus; t.y. pagal pirminę respondentų grupę nustatomi kiti (pirmųjų pažįstami,

draugai, partneriai) respondentai, kurie vėliau taip pat buvo apklausti. Apklausti įvairioms paribio grupėms, subkultūroms priklausantys asmenys. Nors šioms grupėms dažniausiai priklauso jaunimas, tačiau šiame darbe tai nėra tikslas, todėl amžiaus grupės nėra išskiriamos. Iš viso apklausti 9 respondentai, po keletą iš skirtingų grupių, tokių kaip metalistai bei asmenys prijaučiantys hipių judėjimui, taip pat į tyrimą buvo įtraukti ir asmenys, kurie nepriklauso jokiai konkrečiai subkultūrai ar paribio grupei, tačiau save priskiriantys prie neformalaus judėjimo apskritai, individualistai („bohemos“) bei asmenys, priklausantys akademinėi aplinkai.

Darbo struktūra ir apimtis. Magistro darbas sudarytas iš tokių dalių, kaip: įvadas; 2 skyriai: pirmame skyriuje pateikiami teoriniai paribio grupių identiteto formavimo(-si) edukaciniai aspektai ir jų plėtojimo(-si) perspektyvos; antroje dalyje pristatomas empirinis tyrimas – literatūros vaidmens paribio grupių identiteto formavimo(-si) procese; pateikiamos išvados, atitinkančios išsikeltus tyrimo uždavinius; taip pat pateikiamas ir literatūros sąrašas. Darbe pateikti 5 priedai, dvi lentelės. Darbo apimtis – 147 puslapių. Panaudoti 133 literatūros šaltiniai, iš jų 29,3 % – lietuvių kalba, 70,7 % - užsienio kalbomis.

1. PARIBIO GRUPIŲ IDENTITETO FORMAVIMO(-SI) EDUKACINIAI ASPEKTAI IR JŲ PLĖTOJIMO(-SI) PERSPEKTYVOS

1.1. Subkultūrų, paribio grupių kaip diskurso konceptualinis apibrėžtumas

Nemaža dalis tyrimų parodė, jog šalia esama labai įdomių ir savitų kultūrinių terpių, kurias pastebėti ir įvertinti ne taip jau ir lengva, nes joms būdingas uždarumas ir saviti būties principai. Kiekviena tokia kultūrinė terpė formuoja/kuria savus diskursus¹, su savomis taisyklėmis, savitais saviraiškos ir komunikacijos būdais, kurie ypač skiriasi nuo dominuojančios socialinės aplinkos. Šių kultūrinių terpių kuriami diskursai pasireiškia jų literatūra, žurnalais, muzika, stiliumi, jų sociolektu ir skirtingais komunikacijos būdais. Kultūrologijai bei tarpkultūriškumo studijoms tokios kultūrinės terpės arba naudojant M. Foucault terminą *diskursyvos formacijos*², jų formavimas(-is) ir raida yra itin įdomios ir aktualios. Ilgą laiką buvo bandoma rasti tinkamą apibrėžimą, įvardinti šioms diskursyvioms formacijoms.

Tokioms kultūrinėms terpėms arba diskursyvioms formacijoms apibūdinti dažniausiai vyrauja įprasta „kontrakultūros“ samprata, įvardijanti kultūros standartų neatitinkančias kultūros sferas. Ilgą laiką, norint apibrėžti grupes, kurios skyrėsi nuo likusios visuomenės dalies savo išvaizda, pasaulėžiūra, ideologijomis ir dar daugeliu kitų dalykų, buvo vartojama subkultūros sąvoka. Ramanauskaitė (2004), išryškina subkultūros ir dominuojančios kultūros konfliktus, susietus su kultūriniais skoniais, elgesio ir bendravimo normomis. Ramanauskaitė teigia, jog „[...] jaunimas išsiskiria novatoriškumu. Jis jautriausiai reaguoja į visuomenės pokyčius ir, remdamasis asmenine patirtimi, siekia kurti autentiškas kultūros nišas. Jaunimas dažniausiai renkasi naujas kultūros vertybes, taip pamažu plečia ir keičia kultūros lauką“ (Ramanauskaitė, 2004: 10), todėl dažniausiai „subkultūrą įprasta analizuoti kaip socialinį reiškinį, susietą su jaunimo amžiaus grupe, klasių, rasių, lyties problemomis. Jaunimui būdinga jas išreikšti suformuojant subkultūrinį gyvenimo stilių, originalius įvaizdžius“ (Ramanauskaitė, 2004: 17 – 18), tačiau neretai įvairioms subkultūroms ir bendrijoms priklauso įvairaus amžiaus ir išsilavinimo asmenys. Taip pat autorė savo straipsnyje „Neopagoniškujų identitetų konstravimas Lietuvos jaunimo *undergroundo* kultūroje“ (2002) subkultūrą supranta ir analizuoja plačiąja prasme, kaip „individualia pasaulėžiūra pagrįsta

¹ „Bendrajai prasme *diskursas* – tai socialiai priimtinas žmonių kalbėjimosi, mąstymo, vertinimo, tikėjimo ar veiklos būdas. Socialiniuose moksluose (tarp jų ir edukologijoje) diskursas suprantamas kaip veiksmas, ypatinga interakcija. Todėl jo analizei svarbūs jį kuriantys, perduodantys ir interpretuojantys veikėjai bei diskursą įgalinantys, apribojantys šiuolaikiniai (dabar veikiantys) ar istoriniai (anksčiau vyravę) socialiniai, kultūriniai kontekstai“ (Juodaitytė, Rūdytė, 2009: 39).

² Diskursyvi formacija - tai tam tikra grupė teiginių, kuriai būdingas panašumas. „Diskursyvos formacijos [...] atspindi ir lemia visuomenės grupių mąstymo būdus, apsisprendimus ir net individualius pasirinkimus [...]“ (Mažeikis, 2012).

kultūrinės bendrijos saviraišką, turinčią savo kultūrinę kalbą (bendravimo stilių, įvaizdį, simbolius, ritualus, meno kūrybą, slengą)“ (Ramanauskaitė, 2002: 90). Būtent pagal paviršinius dalykus pirmiausiai ir yra išskiriamos subkultūrinės grupės nuo kitų visuomenės narių. „Globalizuodami savo kultūrinę aplinką subkultūros dalyviai sukuria kultūrinę salą, kurioje ieško prieglobsčio nuo chaotiškos, pragmatiškos aplinkos. Subkultūra jiems virsta ne vien laisvalaikio pramoga, bet ir gyvenimo būdu, į kurį siekiama įsigilinti, suteikti jam filosofinę prasmę. Šios idėjos plinta ne vien tarp jaunimo. Pasipriešinimas kultūros paviršutiniškumui akivaizdus akademinės, religinės kultūros, menininkų aplinkose. Čia pagal bendruosius subkultūros kūrybos principus formuojamos originalios kultūrinės nišos“ (Ramanauskaitė, 2004: 43). Savo kultūrinę erdvę jie kuria alternatyvos kasdienio gyvenimo standartams principu, todėl subkultūrą galima suprasti ir apibrėžti kaip tam tikrą diskursą, nes anot Juodaitytės ir Rūdytės (2009), kiekvienas diskursas – tai ypatingas bendravimo ir socialinio pasaulio suvokimo būdas. Apibendrintai galima teigti, jog subkultūra yra žmonių grupė, turinti bendrą specifinį skonį, stilių, simbolinę organizaciją, gyvenimo būdą, vertybes ir tapatybę (Hebdige, 1979; Clarke, 1989; Ramanauskaitė, 2004, 2011), kuri skiriasi nuo dominuojančios socialinės aplinkos. Ji „nėra dominuojanti ar hegemoninė visoje valstybėje arba jai nėra priskiriami etniniai bruožai, kurie nacionalizmo amžiais tapo kultūros buvimo požymiu“ (Mažeikis, 2009: 29). Ramanauskaitė – Kiškina (2011) sąvokos „subkultūra“ vartojimą sieja su šalies socialinių ir humanitarinių mokslų tradicijomis (Ramanauskaitė – Kiškina, 2011: 365).

Tačiau, po 1970 –ųjų nemaža dalis sociologų ėmė teigti, kad subkultūros sąvoka, apibūdinanti nuo tradicinės kultūros besiskiriančias grupes, nebegali būti toliau vartojama, nes subkultūros tapo fragmentiškos ir hibridizuotos, todėl tokios pastovios transformacijos padarė šią sąvoką nebegalimą (Cloudsley, 2007: 361; Bennet, 1999; 2004). Autorius R. Sabin įvardija kelias subkultūrų tyrinėjimo problemas: pirma – bėgant laikui, subkultūra kinta (Sabin, 2003: 5), todėl vienareikšmiškai reprezentuoti subkultūrą tampa beveik neįmanoma, antra – bet koks subkultūros aprašymas yra kartu ir tyrėjo bandymas ją konstruoti. Todėl Sabin palaiko XX a. 10-ojo dešimtmečio pradžioje atsiradusį akademinį posūkį subjektyvizmo link, sureikšminusį subkultūros narių patirties tyrinėjimus (Šatūnienė, 2009: 145). Imama kritikuoti subkultūros samprata (Bennett, Kahn-Harris, 2004), labiau analizuojamos subjektyvios subkultūros kūrėjų patirtys (pvz., Muggleton 2006). Atsiranda interpretacinė etnografija, kai daugiau dėmesio skiriama tyrėjo subjektyviems pojūčiams, siekiant suprasti tiriamą reiškinį „iš vidaus“ (Denzin, 1997). Dauguma šių tyrimų skatina konstruoti diskursus, neieškant objektyvesnio empirinio pagrindimo (Ramanauskaitė - Kiškina, 2011: 366). Bennet‘as (1999, 2004) išsamiai nagrinėja problemas, kylančias vartojant subkultūros konceptą. Jis subkultūras apibrėžia kaip neo–gentis (angl. „neo–tribes“), šią sąvoką jis pasiskolino iš sociologo Maffesoli‘o. Šią sąvoką naudoja ir kai kurie lietuvių

autoriai. Mažeikis (2005, 2008), aprašydamas visuomenės subkultūrizacijos procesus taip pat naudoja neo-genčių sąvoką. Tačiau norint geriau suvokti, kas tai yra paribio grupės ar neo-gentys apskritai, visų pirma derėtų išsamiau panagrinėti subkultūros sąvoką ir šio reiškinių kilmę bei priežastis.

Subkultūros sampratos istorija ir tyrimų kryptys. Nuo XX a. vidurio žinomos „skonio/stiliaus“ subkultūros, kurios plinta įvairiose pasaulio šalyse (hipiai, pankai, gotai, hiphopas ir kt.). Lokaliuose kontekstuose jos įgyja savitų bruožų, tačiau jų estetinė forma (įvaizdžiai, muzika, simboliai) dažniausiai yra labai panaši. Per estetiškas formas išreiškiamos vertybių sistemos, savita moderni gyvenimo filosofija ir pasaulėžiūra (Hebdige, 1979). Dažniausiai tokias subkultūras mėgsta kurti jaunimas. Šios subkultūros jau turi nemažai ideologijos nuostatų, nusistovėjusių elgesio papročių (Ramanauskaitė – Kiškina, 2011: 367).

Yra atlikta daugybė įvairių tyrimų, analizuojančių subkultūrinių grupių ir jų diskursyvių formacijų prigimtį, formavimą(-si) ir raidą. (Sub)kultūrinių grupių tyrimais besidomintys sociologijos ir socialinės antropologijos krypties tyrinėtojai daugiausiai analizuoja šių grupių „rezistencinę“, konfliktinę prigimtį, išskirtinio gyvenimo poreikį. Tyrinėjama, kaip ir kokį grupių nariai kuria kultūrinį stilių ir kokias jam suteikia reikšmes, kokią reikšmę bendravimui turi socialiniai ritualai, įvaizdžiai, žargonas (Clarke ir kt., 2006), nagrinėjamos subkultūrinio stiliaus rezistencinės reikšmės ir simbolizmas (Clarke, 2006; Cohen, 2002; Hebdige, 1979); subkultūros kūrėjų gyvenimas matomas kaip scena, kurioje veikia aktoriai – veikėjai (Irwin, 1997), jis siejamas su kasdienybės estetizacija (Fearherstone, 1998), karnavalu (Gelder, 1997) ir kt. (Ramanauskaitė-Kiškina, 2011: 367).

Subkultūrų studijos turi ilgą ir vaizdingą istoriją, kuri tęsiasi jau nuo ankstyvosios XXa. pradžios. Ankstyvieji darbai subkultūras aprašė kaip jaunimo atskirtį nuo vyraujančios visuomenės jų atitinkamose vietovėse, jų vertybėse ir vėliau jų pasipriešinime hegemoninei kultūrai. Šiais laikais, tokios grupės vis dar atkreipia daugelio kultūrologų ir sociologų dėmesį. Vyraujantys teoriniai požiūriai į subkultūras buvo cikliški per vieną po kitos ėjusias epochas: Amerikos subkultūrų studijos, Birminghamo mokykla ir postmoderni subkultūros teorija.

Amerikos subkultūrų studijos. Subkultūros moksliniai tyrinėjimai pradėti XX a. pradžioje Amerikoje, kai Čikagos universiteto Sociologijos departamento tyrėjai ėmė aprašinėti benamių vaikų ir paauglių gyvenimą gatvėse. Taigi, pirmoji didelė konceptualinė subkultūros paradigma yra Amerikos subkultūrų studijos. Čikagos mokykla subkultūras pateikė, kaip klasėmis grįstą sistemą, kurioje, buvo manoma, urbanizacija sukuria savitas interakcinių normų posistemes. Taigi, subkultūrinės grupės siejamos su lokalizuota deviacija (angl. *localized deviance*). Šios mokyklos sekėjai taikė stebėjimo dalyvaujant ir interviu metodus, fiksavo įvairių visuomenės grupių elgesį, jų

papročius, slengą, bendruomeninį gyvenimą: atskiros grupės turi savo vadus, papročius, apibrėžtas teritorijas. Thomas Minehanas, gatvės vaikų subkultūrai aprašyti vartojo gentinio/genties gyvenimo būdo (angl. *tribal life*) sąvoką. Subkultūrinė tapatybė formuojama gatvėje, už šeimos ribų organizuojamos grupės, kurioms svarbu kurti alternatyvų gyvenimo būdą. Miltonas M. Gordonas – vienas pirmųjų JAV sociologų, pavartojusių sąvoką „subkultūra“ jos socialine prasme (Gelder, 2007). Visuomenės skaidymosi į grupes procesus vėliau pastebi ir Albertas K. Cohenas. Pasak autoriaus „kiekviena visuomenė yra susiskirsčiusi į daugybę subgrupių, kiekviena jų turi savo mąstymo būdą ir veiklą...“ (Ramanauskaitė-Kiškina, 2011: 366).

Birmingamo mokykla (ŠKSC-Šiuolaikinių kultūros studijų centras). Modelis, kuris išstūmė amerikiečių tradiciją. Ši mokykla buvo nutolusi nuo bandymo paaiškinti lokalizuotą deviaciją (angl. *localized deviance*), tačiau ji taip pat iškėlė į priekį perspektyvą, kuri palaikė subkultūrų identitetą kaip palyginti fiksuotą ir pastovų. Birmingamo mokyklos jaunimo subkultūrų tyrinėtojai išugdė naują sociologinę tradiciją, paremtą klasių teorija. Subkultūros siejamos su darbininkų klasės jaunimo problemų ir vertybių išraiška. Subkultūros, buvo manoma, konkrečiai kilusios iš darbininkų klasės jaunimo, nes jie, buvo tikima, kad bus sugauti unikaliuoje pozicijoje tarp jų tėvų kultūros – vietos darbininkų klasės sektos, kurioje jaunimas gyveno, kuri buvo paklusni hegemoninei kultūrai – ir dominuojančios kultūros. Darbininkų klasės jaunimas kūrė savo gyvenimo stilių už šeimos ribų: jis buvo siejamas su mėgstama muzika, aprangos stiliumi, laisvalaikio leidimo būdais, įsivaizduojama kitokia tikrove, kurioje įkūnijami jaunimo lūkesčiai.

ŠKSC mokslininkai iškėlė hipotezę, kad autentiškos darbininkų klasės jaunimo subkultūros atsirado kaip pasipriešinimo forma įvairioms institucijoms. Darbininkų klasės jaunimas, buvo manoma, suformavo priešiškas subkultūras kaip priemonę „stebuklingai“ išspręsti savo problemas (Torkelson, 2010). ŠKSC teoretikų teigimu, jaunimo subkultūrinis pasipriešinimas pasireiškia stiliumi. Geriausiai tai išdėstė Hebdige‘as (jis subkultūrą tyrinėja kaip simbolinio elgesio struktūrą (Hebdige, 1979)), subkultūriniai stiliai ŠKSC struktūroje yra semiotiniai paskyrimai (pasisavinimai).

ŠKSC teoretikai siaurai konceptualizavo subkultūras, kaip būtinai miesto, orientuotų į vyrus, ir klasėmis grįstus subjektus, kurie buvo laikomi prieštaringais, visiškai apribotais, ir autentiškais grupėmis, kurios priešinosi hegemoninei kultūrai. ŠKSC mokslininkai, kaip ir Amerikos tradicija, subkultūras traktavo, kaip santykinai stabilų identitetą ir analizės kategoriją (Torkelson, 2010).

Postmodernistinė subkultūrų teorija. Manoma, kad subkultūros terminas pats savaime yra problematiškas, nes jaunimo kultūrinis fenomenas yra kur kas labiau nestabilus, heterogeniškas ir praeinamas, nei kaip tai parodė Amerikos ir Birmingamo konceptualizacijos. Be to, retai kada nors yra visiškai aiškios ribos tarp tariamų jaunimo subkultūrinių grupių ir dominuojančios kultūros.

Remiantis šiuo teoriniu teiginiu, subkultūros linksta būti konceptualizuotos daugiau kaip gana Beverčiai, supra-individualūs kintantys šablonai, kuriuos jaunimas pasiima ir išmeta savo nuožiūra, ir kurie nebūtinai duoda kokį nors realų skirtumą nuo dominuojančios kultūros ar kitų subkultūrinių grupių (Torkelson, 2010).

Kuriant ir plėtojant šią perspektyvą, postmodernios subkultūros teoretikai yra labai skolingi Baudrillard'o simuliakro koncepcijai ir Maffesoli'o genties (*tribus*) sąvokai. Ryšium su Baudrillard'u, subkultūros, yra manoma, turi būti akivaizdžiai neautentiškos, nes subkultūrų stiliai yra negilios kopijos jau nukopijuotų stilių, be jokios identifikuojamos kilmės. Kaip ir Maffesoli's, kiti teoretikai pasiūlė įvairių alternatyvių terminų ir konceptų, kurie bandė geriau iliustruoti fluidiškumą, įvairovę, ir individualybę, jaunimo priklausančio tam tikroms grupėms, kaip „klubų kultūra“, „stiliaus naršymas (surfing)“, „post-subkultūra“, ir „scena“. Nors šie terminai tikrai nereiškia tiksliai to paties, galbūt niekas geriau neatskleistų prasmės ir pasitraukimo nuo ankstesnių subkultūros formuluočių nei Maffesoli'o neo-tribalizmas, kadangi jis vaizduoja asmenis kaip labai refleksyvius savo dalyvavime tam tikrose grupėse, organizacijose. Neo-gentys yra konceptualizuojamos, kaip nestabilūs, gana efemeriški identifikacijos mazgai, tarp kurių asmenys plūduriuoja tarp priklausymo kelioms grupėms ar organizacijoms. Analitinių konceptų vartoseną, tokių kaip neo-tribalizmas, galiausiai manoma, kad galėtų geriausiai susigrumti su tariamu nepastovumu, dubliavimusi, ir pastoviai kintančiais jauno vartotojo pasirinkimais, kuriuos, dauguma teoretikų tiki, esant kertiniu postmodernių sąlygų akmeniu (Torkelson, 2010). Kaip pavyzdys ar analogija tokioms gentims/grupėms gali būti fantastai tolkienistai. Jau daugiau nei penkias dešimtis metų J. R. R. Tolkien'o kūrybos gerbėjai visame pasaulyje buriasi į klubus, organizacijas, bendruomenes ar tiesiog šiaip nedideliais būreliais susitinka pasikalbėti apie profesoriaus kūrybą ir kitus dalykus. Tolkienistai turi savą biblioteką, taip pat orientuojasi į senovės, konkrečiau į viduramžių laikus, dažnai įvairių renginių metu rengiasi kaip knygų herojai. Būtent toks bendrų interesų atsiradimas skatina ir daro įtaką neo-genčių ar neo-pagonių atsiradimui. Tačiau ši grupė darbe nebus nagrinėjama, ir paribio grupių sąvoka bus siejama ne su neo-tribalizmo ir/ar žaidimo subkultūros, bet būtent su klasikine subkultūros samprata, remiantis autoriais, kurie nagrinėja tokias grupes, kaip pankai, metalistai, gotai, hipiai ir kt., tačiau jų neminint ir neišskiriant.

Taigi, nors postmodernistinis požiūris yra tikrai labiau tinkamas iliustruoti fluidiškumą ir individualų pasirinkimą, daugelis postmodernių jaunimo (sub)kultūrinio fenomeno koncepcijų, kaip Amerikos ir Birminghamo tradicijos, buvusios prieš tai, taip pat naudoja plačius apibendrinimus netinkamai, nes nurodant reikšmes, ką tai reiškia, gali tapti problemiška kitiems, bet ne patiems tas grupes atstovaujantiems asmenims (Torkelson, 2010). Tačiau toliau darbe bus vadovaujama būtent pastaruoju, postmodernistiniu požiūriu į subkultūras, todėl norint įvardinti grupes, kurios skiriasi

nuo likusios visuomenės dalies, tačiau nebeišskiriamos kaip konkrečios subkultūros, vietoj (arba lygiagrečiai) subkultūros sąvokos bus vartojama paribio grupių samprata.

Subkultūrų tyrimai Lietuvoje. Subkultūras, jų kilmę, atsiradimo priežastis ir raidą yra tyrę nemažai mokslininkų ne tik užsienyje. Lietuvoje taip pat nemažai atlikta tyrimų ir studijų subkultūrų tema. Subkultūros „Lietuvoje pradėtos tyrinėti XX a. paskutiniajame dešimtmetyje, kai kartu su laisvėjančiu socialiniu kontekstu mažėjo ideologinių apribojimų socialiniuose ir humanitariniuose moksluose“ (Ramanauskaitė – Kiškina, 2011: 368). Jaunimo istorinėms kultūros studijoms skirtas Žilvyčio Šaknio darbas „Jaunimo gyvenimas Lietuvoje XIX a. pabaigoje ir XX a. pirmojoje pusėje: brandos apeigos“ (1996). Reda Šatūnienė apgynė disertaciją tema „Pankų subkultūra Lietuvoje: tapatybės bruožai“ (2009). Joje analizuojamas skonio/gyvenimo stiliaus subkultūrinės grupės. Tačiau viena reikšmingiausių autorių Lietuvoje, tyrinėjusių subkultūras, yra Ramanauskaitė - Kiškina. Ji apgynė disertaciją Lietuvos subkultūrų tema, skirta estetinei jaunimo subkultūrinių grupių saviraiškai (1992). Egidija Ramanauskaitė „Jaunimo subkultūros estetiškas fenomenas“; empirinis tyrimų pagrindas – 1988-1990 m. Lietuvos jaunimo subkultūrinės grupės (metalistai, pankai, krišnaistai ir kt.). Ko gero, reikšmingiausia yra jos monografija „Subkultūra: fenomenas ir modernumas“ (2004), teikusi fundamentalią informaciją šiam darbui. Aprašydama subkultūros fenomeną, Ramanauskaitė - Kiškina daugiausiai remiasi užsienio autoriais ir jų tyrinėjimais subkultūrų srityje bei jų interpretacijomis, aiškinant subkultūrų atsiradimo priežastis ir jų raidą.

Lietuvoje yra žinomos labai įvairios gyvenimo stiliaus/skonio subkultūros formos, kaip pavyzdžiui stileivos, hipiai, pankai, rokeriai, baikeriai, įvairių krypčių roko muzikos kūrėjai, gotai, naujieji hipiai, hiphopas, *emo*, *psy trance*. Pastaraisiais metais tyrinėtojai atranda vis naujų krypčių. Reikia pabrėžti, kad šioms subkultūras kuriančioms grupėms būdingos skirtingos vertybės, pasaulėžiūros ir išraiškos (jos turi savo filosofiją, mėgstamus muzikos stilius, įvaizdžius, simbolius) (Ramanauskaitė – Kiškina, 2011: 368). Taip sukuriama saviti pasauliai (diskursai), įtraukiantys vis daugiau naujų narių.

Tačiau, šių dienų visuomenėje kyla ir problemų, susijusių su įvairėjančiomis dalies visuomenės vertybėmis: kuriasi jaunimo skonio subkultūros, etninės ir religinės subgrupės, o spartėjantys migracijos procesai nulemia dar spartesnę jų kaitą. Atsiranda matomi nesutarimai tarp kai kurių skonio subkultūrų kūrėjų ir religinių bendrijų narių. Skirtingų pasaulėžiūrų grupėms nelengva viešai reikšti savo įsitikinimus, kurti kultūrinės erdves viešosiose vietose ir jose patogiai jaustis (Ramanauskaitė – Kiškina, 2011: 369). Atsiranda daugybė konfliktų tiek tarp subkultūrų ir visuomenės apskritai, tiek ir tarp pačių subkultūrų. Šie konfliktai yra itin įdomūs ir aktualūs

tarpkultūrinėms studijoms, kurios ir nagrinėja įvairias (sub)kultūras, jų skirtumus, panašumus, bei kylančius konfliktus tarp jų. Kritinei diskurso analizei taip pat svarbūs konfliktai.

Dažniausiai manoma, jog subkultūros kilmė kyla konkrečiuose socialiniuose kultūriniuose kontekstuose, kurie siejasi su rezistencinėmis idėjomis. Todėl daugelis tyrinėtojų subkultūrinės grupės analizuoja kaip iškalbingus simbolinius vaizdinius, kuriais išreiškiami konfliktai su aplinka. Roszak'as iš Ramanauskaitė (2004), tyrinėjęs 7-ojo dešimtmečio hipių judėjimą, jo „[...] priežastimi laiko pasipriešinimą technokratinėi visuomenei, pagrindžia kontrakultūros sampratą, pažymi jos reakciją į dominuojančią hegemonišką kultūrą“ (Ramanauskaitė, 2004: 13). Taip pat ir jau anksčiau minėtas, britų sociologas Hebdige'as, subkultūrinį stilių analizavo semiotiniu principu, daug dėmesio skyrė subkultūros ir socialinės darbo klasės santykiui. Savo knygoje jis „Subculture: The Meaning of Style“ (1979), subkultūrą aiškina kaip poreikio neigti ir priešintis išraišką. Autoriaus nuomone, subkultūrinis stilius yra „užkoduota atsakomoji reakcija į bet kokius visuomenės pokyčius“ (Hebdige, 1979: 80). Hebdige'as palaikė bendrą to meto jaunimo subkultūrų tyrinėtojų idėją, teigiančią, kad subkultūra – tai maištas prieš sustabarėjusias tradicijas, normas (Šatūnienė, 2009: 144). Taigi, per išvaizdą yra išreiškiamas maištingumas prieš visuomenėje vyraujančius stereotipus. Hebdige'as (1979) subkultūros stiliaus sandaros analizei, kaip ir Clarke'as iš Levi–Strauss'o perėmė *brikoliažo* sampratą (šią sąvoką naudoja Torkelson'as (2010) bei Mažeikis (2005)). Hebdige'ui svarbi subkultūrinių formų (muzika, drabužiai ir kt.) simbolių reikšmių analizė. Subkultūra yra suprantama kaip tam tikra komunikacijos sistema (tam tikras diskursas, diskursyvi formacija), nes simboliniai vaizdiniai nurodo, kokiai grupei ar pasaulėžiūrai žmogus priklauso. Tačiau vėlesniame savo darbe „Hiding in the Light: on Images and Things“ (1988) Hebdige'as pakeičia tiriamąjį požiūrį, akcentuodamas dabarties kultūros kaitą bei fragmentiškumą. Šie požymiai veikia ir jaunimo subkultūras. Masiškai vartojamos komunikacinės technologijos, kurios yra ypač išpopuliarėjusios, pasak Hebdige'o, padėjo sukurti naujas kultūrinės (estetinės) formas, atsirandančias sintezuojant ritmus, įvairios kilmės vaizdus ir garsus, kurie sukelia naujas aistras ir emocijas. „Besikeičiantis fragmentiškas subjektas tampa nauja kultūrinio tapatumo realija“ (Ramanauskaitė: 2004: 16). Todėl konkretus subkultūrų įvardijimas tampa nebegalimas, nes esant nuolatinei kaitai, nieko nebelieka apibrėžto ir turinčio griežtas ribas. Todėl atsiranda įvairios paribio grupės, išsiskiriančios savo išvaizda, pasaulėžiūra, simbolika iš kitų visuomenės narių, tačiau neapibrėžiančios savęs kaip konkretaus subjekto, turinčio konkrečią subkultūrinę (diskursyvią) tapatybę (identitetą).

Cohen'as ir Becker'is iš Ramanauskaitė (2004) teigia, jog subkultūra formuojasi bendraujant grupei žmonių, reaguojančių į iškilusias problemas. Cohen'as pokario Anglijos jaunimo subkultūrų kilmės priežastis sieja su amžiumi bei klasių konfliktu. O Becker'is tyrinėjo džiazų muzikantų

grupę kaip išskirtinį gyvenimo kelią. „Žmonės įtraukti į originalią veiklą, turi galimybę bendrauti vienas su kitu, bendrijų kultūrinės nuostatos išryškina jų ir kitų visuomenės narių skirtingumą, kuris akivaizdus simboline išraiška. Esminė problema – pasirinkimas tarp autentiškumo ir prisitaikymo“ (Ramanauskaitė, 2004: 13). Taip pat subkultūrinio stiliaus rezistencinę reikšmę analizavo ir tokie autoriai, kaip Fyvel‘as, Turner‘is ir Surace‘as.

Anot Ramanauskaitės, „Jau pačia savo esme subkultūra rodo atsisakymą nuo bendrumo „mes“ plačiąja to žodžio prasme ir pereina prie kito „mes“, suvokiamo per „aš“. Taigi svarbiausias šio kultūros fenomeno požymis – individualios patirties ieškojimas, tampantis pasaulėžiūrinės orientacijos pagrindu. Taip ir vienijasi žmonių grupės, sukuriančios joms būdingas „dvasines nišas“, [...]. Šiandieninių subkultūrinių grupių raiškos pagrindas yra jų narių asmeninė patirtis, kūrybiniai poreikiai, kurie ir nulemia jų savitumą“ (Ramanauskaitė, 2004: 42 – 43). Subkultūros rezistencinę kilmę taip pat puikiai paaikškina ir Kozlovskio pateiktas postmodernistinės kultūros orientacijos apibūdinimas: „tai lyg perėjimas nuo žmogiškojo „aš“, kaip visuomenės funkcijos, prie „aš“, kaip nekintamos esybės. [...]. Žmogaus pasaulėjautai būdingas individualumo akcentavimas, supriešinimas to, kas individualu ir to, kas kolektyviška; principinis samprotavimų įvairumas, laisvės reikšmės suvokimas“ (Ramanauskaitė, 2004: 43). Būtent per supriešinimą to, kas individualu ir to, kas kolektyviška, tarp „aš“ ir „mes“, atsiranda rezistencinės subkultūrų nuostatos populiariosios, masinės visuomenės atžvilgiu. Taip sukuriama nauji, Foucault (1998) aprašyti, diskursai, su savitomis kultūrinėmis aplinkomis, simbolinėmis prasmėmis, taisyklėmis, tačiau neretai prieštaraujantys didžiajai visuomenės daliai, vyraujančiam diskursui, kuris neretai stengiasi naujai atsirandančias aplinkas „sunormalizuoti“ ir pajungti savųjų taisyklių valdžiai, kas dažnai ir sukuria konfliktus ir nuolatinį subkultūrinių grupių kitimą bei nestabilumą.

Paribio grupėms, subkultūroms ypatingą reikšmę turi stilius, kuris visas neformalias grupes išskiria iš aplinkos. Pasak Clarke‘o iš Ramanauskaitės (2004), „iš aplinkos jaunimo subkultūrinės grupės išskiria socialiniai ritualai, kurie nužymi jų kolektyvinį identitetą. Išskirtinis išorinis stilius (įvaizdis), žargonas, išreiškia savo klasės socialinę patirtį“ (Ramanauskaitė: 2004: 15). Būtent šie aspektai yra ypatingai svarbūs analizuojant subkultūrų skaitomą literatūrą. Todėl neretai subkultūros studijos, kultūrų tyrinėtojų, yra siejamos su karnavališkumo fenomenu. Ramanauskaitė (2004) pateikia keletą autorių, kurie būtent ir aprašė karnavališkumo fenomeną. Gelder‘is aptardamas Stallybrass‘o ir White‘o karnavalo fenomeno tyrinėjimus, kuriuos pradėjo Bachtin‘as, pažymi autorių išryškintą karnavalo kūrėjų savybę siekti kitoniškumo. „Panašiai kaip imponantiškoms subkultūroms, karnavalui būdinga spalvinga kūno puošyba. Pasaulis transformuojamas jį perkuriant: aukštoji kultūra tampa žemąja, rimti dalykai virsta komiškais. Šias kultūrinės žaismes autoriai pateikia kaip simbolinės rezistencijos išraiškas. Karnavale susipina žavėjimosi ir antipatijos

nuotaikos. Autoriai karnavalo fenomeną pateikia ne kaip europietiškos kultūros ritualinį bruožą, bet kaip kultūros analizės, jos supratimo būdą“ (Ramanauskaitė, 2004: 17). Irwin‘as iš Ramanauskaitė (2004) subkultūros sąvoką aptaria pasitelkdamas scenos ir vaidmens sampratas, tapatindamas subkultūros gyvenimą su teatru. Taip pat ir Feathersone‘as iš Ramanauskaitė (2004), analizuodamas kasdienybės estetizaciją, remiasi subkultūrinių bendrijų pavyzdžiais.

Anot Giddens‘o, „Kultūrai tenka svarbus vaidmuo įamžinant visuomenės vertybes ir normas, tačiau tuo pat metu ji suteikia reikšmingas galimybes kurti ir keistis. Subkultūros ir *kontrakultūros* – grupės, kurios beveik visiškai atmeta vyraujančias visuomenės vertybes ir normas – gali sukurti alternatyvius požiūrius. Socialiniai sąjūdžiai ar panašios gyvenamos vienijamų žmonių grupės yra veiksmingos jėgos, kurios skatina visuomenių kaitą. Taip subkultūros suteikia žmonėms laisvę reikšti savo nuomones, viltis bei įsitikinimus ir jais vadovautis“ (Giddens, 2005: 40 – 41). Nors labai dažnai naujos kultūrinės terpės, suteikiančios laisvę, yra atmetamos ir nesuprantamos didžiajai visuomenės daliai (neretai ir viena kitai), todėl dažnai yra stengiamasi jas pašalinti kaip netinkamas, kažkokias neaiškias bei mistiškas, iš to atsiranda tam tikri konfliktai, kuriuos dažnai tyrinėja tarpkultūrinės studijos.

Pasak Ramanauskaitės, „Subkultūrinėms bendrijoms būdinga kultūrinė hiperbolizacija, kuri reiškia itin individualizuotą – dažnai mistifikuotą – pasaulėžiūrą, kasdienybės ir asmens estetizaciją, žaidybinę ritualizuotą kultūrinę elgseną, mitologemų gausą“ (Ramanauskaitė: 2004: 12). Taip pat šioms bendrijoms būdinga ir fragmentiškai modeliuoti subkultūrinius tapatumus. Dabarties ir praeities įvairių kultūrų simboliai (kultūrinės citatos), susiejami į vientisus subkultūros pasaulėvaizdžius ir kultūrinės išraiškas, tampa nuolatinės kultūrinių formų kaitos faktoriumi. Todėl esant tokioms sąlygoms tapo nebegalima subkultūros sąvoka, apibrėžianti konkrečias grupes, turinčias tam tikrus gerai atpažįstamus bruožus.

Remiantis šiame skyriuje aptartais įvairiais tyrimais ir požiūriais į subkultūras, paribio grupes, jų kilmę ir raidą, galima teigti, jog subkultūra visuomenėje yra suvokiama kaip tam tikra atskirtis, formuojanti savitus kultūrinius laukus (diskursus), kuriuose yra kuriamos tam tikros taisyklės, saviti saviraiškos ir komunikacijos būdai, kurie skiriasi nuo dominuojančios socialinės aplinkos. Nors dažniausiai subkultūrinės, paribio grupės yra siejamos su jaunimu, tačiau tokioms grupėms gali priklausyti įvairaus amžiaus ir išsilavinimo asmenys. Šių socialinių grupių kilmė dažniausiai siejama su rezistencinėmis idėjomis, konfliktais su aplinka, kas itin įdomu įvairiems mokslams: antropologijai, sociologijai, kultūrologijai bei tarpkultūriškumo studijoms. Tačiau šiame darbe itin svarbu tampa tai, kaip formuojamas(-si) identitetas asmenų, priklausančių šioms diskursyvioms formacijoms. Kaip prie viso to prisideda literatūra, kiek ir kaip ji atspindi subkultūrinius reiškinius ir skatina subkultūrizaciją, formuodama subkultūrinius (diskursyvius) identitetus. Taip pat svarbu

tampa, kaip vyksta subkultūrizacijos procesas, diskursyvių formacijų kūrimasis per savaiminio (alternatyvaus, nesisteminio) ir refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-is) procesus, skaitant tam tikrą literatūrą, ją interpretuojant, vertinant ir pan.

1.2. Subkultūrinio (diskursyvaus) identiteto specifika

Mažeikis teigia, kad „kiekviena mažesnė ar didesnė bendruomenė – tikėjimo, skonio, stiliaus, kaimynystės, interesų, įsitikinimų, bendrų problemų – formuoja vienokią ar kitokią tapatybę“ (Mažeikis, 2009: 44). Ne išimtis yra ir subkultūrinės, paribio grupės. Jaunimui yra būdinga formuoti įvairias sociokultūrinės grupes, pasižyminčias tam tikrais subkultūriniais bruožais. Tokios grupės gali skirtis savo stiliumi, požiūriu, pozicija, elgesiu, mada ir pan., neigti, priešintis ar oponuoti tam, kas jų narių yra suvokiama kaip dominuojanti kultūra (Epstein, 1999; Griswold, 1994; Fornäs, 1995). Norint tokiai grupei suformuoti/sukonstruoti savitą kolektyvinį identitetą, jį aiškiai išreikšti ir sėkmingai funkcionuoti, labai svarbu, kad ši grupė išvystytų gana išsiskiriantį stilių (socialines charakteristikas, aprangą), specifinę kalbą (slengą) ir turėtų tam tikrus bendrus interesus (Locher, 1999; Fornäs, 1995). Liubinienės (2009) teigimu, taip pat yra svarbu, kad grupė save suvoktų socialinės aplinkos atžvilgiu kaip jos dalį ar priešpriešą. Būtent ta priešprieša, konfliktas ar prieštaravimas, kuris atsiranda tarp subkultūrinių, paribio grupių ir dominuojančios visuomenės dalies, taip pat ir tarp pačių subkultūrinių, paribio grupių, labiausiai ir domina (tarp)kultūrinių studijų atstovus. Todėl pasitelkus kritinę diskurso analizę galima analizuoti, kaip formuojamas(-si) subkultūrinių, paribio grupių identitetas per tam tikrus konfliktus, prieštaravimus, kurie atsiskleidžia per skaitomus tam tikrus literatūros kūrinius, refleksijos metu juos interpretuojant bei analizuojant.

Tapatumo tema jau seniai domina įvairių mokslinių sričių tyrinėtojus. Tačiau plačiausiai ši tema yra analizuojama kultūros studijų įvade, kur iš naujo pažvelgta į tapatumo kūrimo procesus ir kultūros vaidmenį individams bei jų grupėms, kas ypač aktualu analizuojant subkultūrinės, paribio grupes, ir jų kuriamas diskursyvias aplinkas. Tai pat daug kur galima atrasti, jog tapatybė daugeliu atvejų vadinama identiteto sinonimu (Savoniakaitė, 2011: 391).

Pati tapatumo sąvoka atsirado XX a. vidurio antropologijos ir sociologijos mokslų diskursuose. JAV antropologinė tapatybės samprata siejama su tokių autorių darbais, kaip Margaret Mead ir Ruth Benedict bei nuo 1930 m. pabaigos plitusiai „kultūros ir asmenybės krypties tyrimais. Antropologinei sampratai darė įtakos Georgo Simmelio, Emile Durkheimio, George Herberto bei daugelio kitų mokslininkų darbai. Vėliau, 1959 m. sociologijoje tapatybės sąvoką pradėjo vartoti ir ją išpopuliarino psichoanalitikos teoretikas Ericas H. Eriksonas. Jis teigė, kad asmens tapatybė glūdi giliai sąmonėje, kaip asmens panašumas į kitus. Sociologinė sąvoka apibūdina asmens socialinę ir kultūrinę aplinką, socializacijos ir kultūrinės patirties įgijimo

mechanizmus (Savoniakaitė, 2011: 389). Anot Byron'o iš Savoniakaitė, „socialinis ir kultūrinis pasaulis turi būti sudėtas iš dalių, kuriose individai apibrėžia save ar yra apibrėžiami kitų. Atrandamos savitos charakteristikos, nustatomi asmens jausmai, jungiantys jį su tam tikra grupe ar bendruomene, jo bendrumo jausmas. Individų tapatybę rodo vis naujai iškylančios narystės ypatybės. Tapatybės sąvokos teorinės apibrėžtys kito“ (Savoniakaitė, 2011: 389). Jarvis, remdamasis Berger'iu, teigia, jog būtent visuomenėje dėl socialinių procesų individas tampa asmenybe, įgyja ir išlaiko savo tapatumą bei veikia. Žmogus negali egzistuoti be visuomenės. Du teiginiai – kad visuomenė yra žmogaus tvarinys ir kad žmogus yra visuomenės tvarinys – neprieštarauja vienas kitam (Jarvis, 2001: 21). Visa tai galima drąsiai taikyti subkultūroms, paribio grupėms, į kurias individai buriasi ieškodami tam tikro panašumo su kitais, kurie turi panašią pasaulėžiūrą, vertybes, o dažnai išreiškia ir opozicines, priešiškas idėjas dominuojančiai visuomenei. Refleksijos metu, interpretuojant bei analizuojant skaitomą literatūrą, atrandami ir apibrėžiami skirtumai ir panašumai nuo kitų, taip pat atsiskleidžia ir asmens jausmai, jungiantys jį su tam tikra grupe, yra įsisavinama, kas „Aš“ esu, kas yra mano atstovaujama grupė, kas yra kiti visuomenės nariai, tokiu būdu yra kuriamas/formuojamas tapatumas (identitetas).

Šiuolaikiniame antropologijos moksle susiformavo įtikinamos tarpdisciplininės teorinės tapatybės sampratos. Viena iš mokslo krypčių tapatybę visų pirma aptaria kaip skirtingumą. Išgryninamas „skirtingumas“. Tapatybė yra pateikiama kaip skirtingumas, kitais atvejais išskirtinumas pateikiamas atsižvelgiant į išorines įtakas. Diskutuojama apie „tapatybę ir skirtingumą“. Kitoniškumas ir bendrumas yra neatskiriamos tapatybės sąvokos sudedamosios dalys. Kita mokslo kryptis tiria opoziciją „skirtingumas/keitimasis/kitas“. Jeigu kitoniškumas ir bendrumas yra nepastovūs sudedamieji tapatybės komponentai, tai keitimasis ignoruojamas. Tačiau abi šios mokslo kryptys viena kitą palaiko (Savoniakaitė, 2011: 389-390). Visa tai taip pat gali būti taikoma subkultūrinėms, paribio grupėms, kuomet jos kuria savitus diskursyvius tapatumus (identitetus), kurie skiriasi nuo likusios didžiosios visuomenės dalies ar nuo kitų subkultūrinių, paribio grupių, kas suformuoja tam tikrą priešpriešą, konfliktus, kas būtent ir yra įdomu bei aktualu, analizuojant subkultūras, paribio grupes ir jų identiteto formavimą(-si), taikant kritinio diskurso analizę.

Giddens'as kaip ir kiti sociologai teigia, kad sociologinę identiteto sampratą galima aiškinti skirtingai, nes ji yra įvairiapusė. Anot jo, „Apskritai, identitetas – tai žmonių nuomonė apie pačius save ir sau prasmingus dalykus“ (Giddens, 2005: 44). Autorius išskiria *socialinį identitetą* ir *savimonės* (arba asmeninį) *identitetą*. „Socialinis identitetas nurodo savybes, kurias individui priskiria kiti. Jas galima laikyti riboženkliais, bendriausia prasme parodančiais, kas yra šis asmuo. Tuo pat metu jos apibrėžia šio asmens vietą tarp kitų individų, turinčių tokius pat bendrus bruožus.

Daugelio individų socialinį identitetą sudaro ne vienas požymis. Įvairūs socialiniai identitetai rodo daugelį žmogaus gyvenimo matmenų“ (Giddens, 2005: 44). Socialiniai identitetai dėl to yra susiję su kolektyviniu matmeniu, nes šis identitetas parodo būtent tai, kuo individas yra toks kaip kiti. Kolektyviniai identitetai, kurie remiasi bendrais tikslais, vertybėmis ar patirčių visuma (visa tai galima taikyti tiriant subkultūras, paribio grupes, jų elgesį, vertybių sistemą, pasaulėžiūrą, nes būtent kolektyvinis identitetas juos ir suburia į įvairias bendruomenes, grupes, sukurdamas tam tikrus savitus diskursus, diskursyvias formacijas), gali tapti reikšmingu pagrindu socialiniams sąjūdžiams atsirasti. Anot Giddens'o, „Kultūrai tenka svarbus vaidmuo įamžinant visuomenės vertybes ir normas, tačiau tuo pat metu ji suteikia reikšmingas galimybes kurti ir keisti. Subkultūros ir *kontrakultūros* – grupės, kurios beveik visiškai atmeta vyraujančias visuomenės vertybes ir normas – gali sukurti alternatyvius požiūrius. Socialiniai sąjūdžiai ar panašios gyvenamosios vienybų žmonių grupės yra veiksmingos jėgos, kurios skatina visuomenių kaitą. Taip subkultūros suteikia žmonėms laisvę reikšti savo nuomones, viltis bei įsitikinimus ir jais vadovautis“ (Giddens, 2005: 40 - 41). Taip yra išlaisvinami žmonės iš itin tvirtai susijusių, santykiškai homogeniškų praeities bendruomenių, kurios iš kartos į kartą nekintamai perduodavo savo elgesio pavyzdžius, apie ką ir kalbėjo anksčiau aptarti autoriai, jog seniau buvo svarbu sukurti identitetą ir išlaikyti jį stabilų, atmetant bet kokią nepastovumą.

Kitas Giddens'o aprašomas identitetas savimonės arba asmeninis identitetas, kuris atitolina asmenis nuo kitų, kaip atskirus individus. Čia taip pat atsiranda kitoniškumo ir bendrumo aspektas. „Savimonės identitetas susijęs su savikūros procesu, kuriuo formuojame unikalų savimonės pojūtį ir savo santykį su aplinkiniu pasauliu. Savimonės identiteto sąvoka iš esmės remiasi simbolinio interakcionizmo kūrėjų darbais. Juk būtent nuolatinės individo derybos su išorės pasauliu padeda jam (arba jai) susikurti savimonės prasmę. Sąveika tarp savimonės ir visuomenės padeda susieti individo asmeninį pasaulį su viešuoju pasauliu. Nors kultūrinė bei socialinė aplinka priklauso veiksniams, padedantiems formuoti savimonės identitetą, tačiau svarbiausia yra individualus veiksnumas ir pasirinkimas“ (Giddens, 2005: 44). Kiekvienas individualiai pasirenka kokias socialinei grupei ar aplinkai priklausyti, ir kokių veiksmų imtis vienoje ar kitoje situacijoje, arba kokią literatūrą skaityti.

Giddens'as (2000), kalbėdamas apie tapatumą, taip pat jį laiko ir refleksyviu projektu: „Aš yra raidos trajektorija nuo praeities iki numatomos ateities. Individas perima savo praeitį peržiūrėdamas ją per numatomos ateities prizmę“ (Giddens, 2000: 101). Peržiūrėdamas savo literatūrinę patirtį, individas mato savo raidą, koks jis buvo prieš perskaitant vieną ar kitą literatūrinį lūrinį, ir kokios jo orientacijos į ateitį. Taip pat atsiskleidžia ir priežastys, kodėl asmuo padarė būtent tokius pasirinkimus, kas tai įtakojo, kas paskatino tokiems pasirinkimams. Taigi, būtent šis

refleksyviojo (reflexive learning) mokymo(-si) aspektas yra ypač svarbus formuojant(-is) paribio grupių identitetus(-ams) bei tam tikrų diskursų, diskursyvių formacijų kūrime(-si). Taip pat šis aspektas yra svarbus ir tyrime, nes kiekvienas žmogus savo identitetą kuria/formuoja pasakodamas apie save ir taip atskleisdamas, kaip jis tapo tuo, kas yra dabar.

Apie tai, kad individas turi daug tapatybių, kalbėjo ir norvegų mokslininkas Thomas Hyllandas Eriksenas. Jis teigia, kad „individai turi daug galimų tapatybių. [...]. Socialinė tapatybė tampa svarbesne už etninę. Socialiniai veiksniai gali būti ne tokie svarbūs kaip kultūriniai. Identiteto procesai plačiaja prasme – tai politika ir reikšmių aspektai“ (Eriksen, 2002: 31-32, 69, 77). Taigi, individai turi daug tapatybių, kurios sudaro visumą, tačiau šiame darbe aktualiausia yra subkultūrinė (diskursyvi) tapatybė (identitetas), kuri yra viena iš visumos dalių ir yra kuriama per savaiminio (alternatyvaus) ir refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) procesus skaitant tam tikrą literatūrą.

Lietuvoje taip pat kaip ir pasaulinėje mokslo istorijoje, tapatybės samprata buvo įvairiai interpretuojama tarpdisciplininiuose tyrimuose. V. Čiubrinskui artimas klasikinės antropologijos požiūris. Jis identitetą apibrėžia kaip platesnės reikšmės sąvoką negu tapatumas ar tapatybė. Identitetą, jis supranta ne tik kaip tapatinimąsi, bet kaip ir anksčiau aptarti autoriai, gretina šią sąvoką su terminu „skirtumas“ bei sąvoka „kitoniškumas“. Kitoniškumas (socialinis - kultūrinis tapatinimosi aspektas) yra laikomas esminiu tiriant identitetą. Pasak Čiubrinsko, „identitetas yra nuolatinis ribų braižymas apsiribojant ir kartu atsiribojant per tam tikrus identifikavimosi žymenis, matmenis, simbolius – mentaliteto, laikysenos ir jausenos klodus. Identitetą galime suprasti kaip platų socialinį darinį, apimantį savimonę – „savęs“ apribojimą ir riboženklis, kuriuos mums braižo „kiti“; asmeninius ir tarpasmeninius susisaistymus „kito/kitokio“ atžvilgiu; santykinai stabilias bendrumo, priklausymo grupei sąstysenas; nuolatinį saistymosi ir atsiribojimo konstravimo procesą. Išskiriamas asmeninis, institucinis-normatyvinis, paveldimas, kolektyvinis identitetai“ (Savoniakaitė, 2011: 391). Savoniakaitė (2011) tapatybę (identitetą) taip pat apibrėžia kaip žmonių išskirtinumą, kitoniškumą, bet taip pat ir panašumą į kitus. Ji teigia, kad „žmogus, nusakydamas savo tapatybę, išskiria save iš kitų ir kartu apibrėžia savo bruožus, kurie jį sieja su grupe, bendruomene, tauta ar institucija“ (Savoniakaitė, 2011: 389). Kitoniškumo ir panašumo aspektai gali būti taikoma analizuojant identiteto formavimą(-si) per tam tikrą pasirinktą literatūrą, kuomet skaitantysis interpretuodamas bei analizuodamas kūrinį, atranda skirtumus bei panašumus tarp savęs, savo grupės, kuriai jis priklauso ir kūrinio veikėjų, herojų, taip pat atranda sau priimtinius bei nepriimtinius dalykus, tokiu būdu apibrėždamas save, savo grupę bei nusakydamas savo bei savo grupės tapatybę.

Kaip galima pastebėti, tapatumo sąvoka vartojama plačiai ir skirtingai, todėl mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių tapatybės apibrėžimų, nes įvairios teorijos žvelgia į tapatumą skirtingais būdais. Iš esmės tapatumas yra neapčiuopiamas, nes jis sudaro abstrakčią visumą. Skirtinguose vaidmenyse gali būti pabrėžiami vis kiti aspektai, todėl sakoma, kad individas turi daugiau nei vieną tapatumą, nors toks teiginys nurodo į bendros visumos sudedamąsias dalis (Firat, Venkatesh, 1993; Fournier, 1998). Patys individai siekia ne vienovės (Fournier, 1998), bet tam tikro nuoseklumo ir neprieštaravimo. Fragmentuoto tapatumo idėja remiasi faktu, kad žmonių tapatumai visų pirma yra socialiniai (Craib, 1998), ir žmonės priklauso keliems socialiniams laukams, visada blaškydamiesi ir negalėdami apsispręsti, kurį tapatumą reikėtų pasirinkti. Kalbant apie tapatumą, nurodomi visuminiai (agregatiniai) ir ne tokie konkretūs lygmenys. Nors socialiniai tapatumai kinta, tačiau mano asmeninis tapatumas pasilieka, nes jungia visus, kuriuos aš turėjau, turiu ir turėsiu (Craib, 1998: 4). Taigi, tai dar kartą patvirtina, jog individai turi daug tapatybių, kurios sudaro visumą, tačiau šiame darbe kaip jau anksčiau buvo minėta, aktualiausia yra subkultūrinė tapatybė, kuri yra viena iš visumos dalių ir yra kuriama per savaiminio (alternatyvaus) ir refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) procesus skaitant tam tikrą literatūrą.

Tapatumas retai suprantamas kaip fiksuotas – tai tarsi tęstinis, nuolat kuriamas projektas. Viena iš priežasčių, kodėl tapatumas nėra fiksuotas, randama jo socialinėje prigimtyje. Tapatumo kūrimas yra nauja tema. Jis gali būti priskirtas arba pasirinktas, tačiau priskirtas tapatumas buvo paplitęs ankstesnėje visuomenėje. Šiuolaikinėje visuomenėje laikomasi nuomonės, kad tapatumai yra nuolat kuriami. Individo pasirinkimo veiksmas kartais lyginamas su tapatumo kūrimu (McCracken, 1988). Anot Černevičiūtės, kuri remiasi Kellner'iu, rašydama apie tapatumo kūrimą populiariojoje kultūroje, „postmodernus tapatumas kuriamas kaip įvaizdis ar teatrališkas vaidmuo spektaklyje. Žaidžiantis tapatumą postmodernus subjektas žino, kaip vadovautis taisyklėmis ir scenarijumi, išsiskirti per žaidimus, sportą, seksualines, kūno priežiūros ir kitas veiklas, kad sulauktų kitų žaidėjų susižavėjimo ir pagarbos, patvirtinančių jo tapatumo pasiekimus“ (Černevičiūtė, 2009: 19). Kai kurie autoriai laikosi požiūrio, kad tapatumai be jokio vargo gali būti kuriami pasirenkant tam tikrus įvaizdžių rinkinius. Individas, kaip tam tikras kūrybinis *brikoliažas*, atsiduria tarp gyvenimo istorijos, kuri sudaro tapatumą, ir pasaulio įvaizdžių, pagal kuriuos tapatumai modeliuojami (Černevičiūtė, 2009: 19). Visa tai puikiai atspindi ankstesniame skyriuje aprašytos subkultūrinės, paribio grupės, kurios kurdamos tam tikrus savitus diskursyvius laukus, aplinkas, pasirenka labai įvairius įvaizdžius, stilius, juos keičia, dėl to šioms grupėms dažnai yra priskiriami žaidybiškumo, karnavalizmo ar teatrališkumo bruožai, todėl pačios grupės neapibrėžiamos kaip fiksuotos. Taip pat toks savojo tapatumo kūrimas, gali būti siejamas su savaiminiu (alternatyviuoju) mokymu(-si), kuomet asmenys patys pasirenka kaip ir kada mokytis,

patys imasi iniciatyvos, ir apibrėžia savo tikslus bei numato išteklius, tai mokymas(-is) vykstantis kasdienių patyrimų metu, į kurį įeina ir tam tikros literatūros pasirinkimas.

Taigi, tapatumo tyrimai tampa vis svarbesni, nes tapatumas siejasi su keliomis funkcijų rūšimis. Mąstymas apie tapatumą padeda žmonėms suvokti save. Tai susiję su išipareigojimais, vertybėmis, tikslais ir suteikia žmonių poelgiams tam tikro nuoseklumo, vientisumo ir harmonijos. Tapatumo suvokimas taip pat padeda individams jausti savikontrolę ir laisvą valią. Jie supranta turį galią ir išsiugdo jausmą, kad pajėgia tirti kitas galimybes ir ateityje rinktis kitaip (Adams, 1998). Toks požiūris yra labai susijęs su refleksyviuoju (reflexive learning) mokymu(-si), kuomet asmuo apmąsto save, savo pasirinkimus, juos analizuoja, tam, kad vėliau galėtų kažką keisti. Būtent ir interviu metu, pats šnekantysis save apsvaistys, savo pasirinkimus gyvenime, taip pat ir literatūrinius pasirinkimus, literatūrinę patirtį, jos reikšmę jam, tokiu būdu vykstant savianalizės procesui, atsiranda ir refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is), kuriam būdingas savęs suvokimas, sąmonėjimas, savo tapatybės perkūrimas, panašumų ir skirtumų nuo kitų atradimas. Anot Giddens'o (2000), kiekvienas žmogus savo identitetą kuria pasakodamas apie save, taip atskleidždamas, kaip jis tapo tuo, kas yra dabar. Taigi, refleksyviajame (reflexive learning) mokyme(-si) atsiranda itin svarbi biografinė perspektyva.

Taigi, tapatumo arba identiteto formavimas(-is) neatsiejamai susijęs su asmenį supančia aplinka (žmonėmis, kultūra, tradicijomis, įvairiais visuomeniniais procesais) ir asmens gyvenimo įvykiais, naujų socialinių vaidmenų prisiėmimu. Todėl identiteto raida yra gyva ir nuolat besikeičianti. Tapatumo (identiteto) kūrimas(-is) yra nuolatinis procesas, kurio metu asmuo įgyja naujų būdo bruožų, savąjį „aš“ sustiprinančių savybių. Tapatumo (identiteto) formavimas(-is) – tai bendras darbas, kurį vienas subjektas atlieka kartu su kitais (mokytojais, tėvais, draugais, bičiuliais, socialinėmis grupėmis ir pan.), tai „kūrybinė praktika“, turinti vieną specifinį bruožą – amžiną neužbaigtumą (Fornäs, 1995: 235). Tapatumo (identiteto) formavimas(-is) nėra strategiškai ir iš anksto suplanuotas bei tikslą turintis procesas, tai natūralus kūrybinės ir komunikatyvios prigimties vyksmas (Fornäs, 1995: 236). Asmens identitetas kinta veikiamas įvairių aplinkos faktorių, jis gali būti keičiamas sąmoningai, o prasmę įgyja tik santykyje su dominuojančia (aplinkos) kultūra. Tie patys dėsniumai galioja ir kolektyviniam, arba subkultūriniam (diskursyviu) tapatumui (identitetui). Vėlyvosios modernybės (Fornäs, 1995: 37) laikais identitetas tampa viena pagrindinių asmens gyvenimo problemų (Šatūnienė, 2009: 148-149).

Išryškėja tradicinės ir vėlyvojo modernumo visuomenių skirtumai – remiantis E. Durkheimu (1984), tradicinėse visuomenėse buvo vertinamas kolektyviškumas, o vėlyvojo modernumo laikotarpiu, ypač vakarietiškoje kultūroje, yra išaukštintas individualizmas (Durkheim, 1984). Anot Šatūnienės (2009), individualizavimo tendencijos atsiskleidžia ir tyrinėjant jaunimo subkultūras.

Fragmentacijai į savitas sociakultūrinės grupes (subkultūras), anot Šatūnienės, turi įtakos ir susidomėjimas kokia nors pasaulėžiūra, filosofija, naujos idėjos, taip pat „savęs atradimas“ idėjoms palankioje aplinkoje. „Nauja savivoka ne tik praturtina asmenybę, bet ir sustiprina savąjį „aš“, [...]“ (Šatūnienė, 2009: 150). Autorė teigia, jog priežastys, kurios skatina įsitraukti į subkultūrą, dažniausiai yra susijusios su socialinės autonomijos siekiu. „Dažniausiai tai noras pasipriešinti nepaaiškintoms, nesuprastoms ir nepriimtinioms dominuojančios kultūros tradicijoms, noras išsiskirti iš pilkos masės, siekis būti unikaliam, užsiimti alternatyvia veikla“ (Šatūnienė, 2009: 150). Pasak Šatūnienės (2009), subkultūros filosofija gali reikštis per įvairaus pobūdžio praktikas: skleidžiamas idėjas zinuose, per įvairias akcijas, subkultūros narių kultivuojamą meną ir pan. Be abejonės, tam tikros subkultūrų idėjos, pasaulėžiūra, vertybės ir filosofija skleidžiasi ir per tam tikrą jų pasirenkamą ir skaitomą literatūrą, kas šiame darbe yra itin aktualu. Taigi, subkultūros veikloje dalyvaujama pirmiausiai siekiant patenkinti vidinius asmens poreikius.

Pasak sociologo Haenfler'is, tyrinėjusio įvairias subkultūras, neformalaus judėjimo nariai dažniausiai labiau įsipareigoja kolektyviniam identitetui nei organizacijai (Haenfler, 2004: 799). Kolektyvinis identitetas siejasi su asmeninėmis vertybėmis, o per kolektyvinį veiksmą jos yra realiai įkūnijamos. Haenfler'is teigia, kad neorganizuotas judėjimas sukuria savotišką „prasmės bendruomenę“, o tos bendruomenės dalyviai savąjį identitetą formuoja ir veiksmus koordinuoja atsižvelgdami į „bendruomenėje konstruojamas prasmes“ (Haenfler, 2004: 799 – 800). Autorius pabrėžia kolektyvinio identiteto svarbą kasdieniame individo gyvenime, nes noras tapatintis, veikti asmenį skatina labiau, nei vien priklausyti formaliai organizacijai.

Atsižvelgiant į šiame skyriuje pateiktas teorijas bei požiūrius tapatumo (identiteto) tema, galima teigti, jog kolektyvinių (subkultūrinių) tapatumų kūrimas(-is) yra taip pat ir diskursyvių formacijų, diskursų kūrimas(-is), nes asmenys, turintys panašią pasaulėžiūrą, vertybes, filosofiją, gyvenimo būdą dažniausiai buriasi į įvairias bendruomenes, grupes, kurios vėliau sukuria tam tikras bendras taisykles, stilių, kalbėjimo būdo, laisvalaikio praleidimo būdą ir pan., kas būdinga tik tai grupei ir kas sudaro tam tikrą subkultūrinį diskursą. Taip pat subkultūrų, paribio grupių ir jų tapatumų pagrindas dažniausiai yra kuriamas kaip priešprieša, opozicija dominuojančiai kultūrai, dėl ko dažnai atsiranda įvairūs tarp(sub)kultūriniai konfliktai, kas yra itin įdomu ir aktualu įvairioms mokslo sritims, tarp jų ir tarpkultūrinėms studijoms, nes būtent šioms studijoms yra aktualios įvairios kultūros, jose vykstantys procesai bei jų tarpusavio santykiai. Subkultūrinių, paribio grupių tapatumo (identiteto) formavimui(-si) analizuoti labiausiai tinka kritinė diskurso analizė, nes būtent ji tiria identiteto formavimo(-si) procesus, ir jai aktualūs yra įvairūs konfliktai, prieštaravimai tarp įvairių diskursų, šiuo atveju, tarp subkultūrų ir visuomenės, bei tarp pačių subkultūrinių, paribio grupių, ir visa tai tiriama per jų pasirenkamus literatūros kūrinius. Subkultūrų, paribio grupių

filosofija, pasaulėžiūra ir vertybės reiškiasi per įvairaus pobūdžio praktikas: skleidžiamas idėjas zinuose, per įvairias akcijas, subkultūros narių kultivuojamą meną bei literatūrą. Būtent literatūra šiame darbe yra labai svarbi kaip subkultūrinių, paribio grupių tapatumo (identiteto) formavimo(-si) bei (diskursų, diskursyvių formacijų) kūrimo(-si) priemonė. Tapatumo (identiteto) kūrimosi/formavimosi aspektai, aprašyti šiame skyriuje, nagrinėjami per savaiminio (alternatyvaus) ir refleksyvaus mokymo(-si) procesus ir taikant kritinę diskurso analizę tokių romanų, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ recenzijoms ir komentarams.

1.3. Savaiminio mokymo(-si) samprata bei raiška identiteto formavime(-si)

Žmonės mokosi visą gyvenimą. Anot Jarvio (2001), mokymasis yra žmogaus būties pamatas, vienas iš žmogaus pamatinių poreikių, be to, pasak autoriaus, „Net visos kartu paimtos socialinės institucijos negali aprėpti mokymosi, nes mokymasis yra žmonių bei paties gyvenimo ypatybė.“ (Jarvis, 2001: 17). Autorius teigia, jog „mokymasis yra kasdienio gyvenimo ir sąmoningos patirties esmė; tai procesas, kai patyrimas transformuojamas į žinias, įgūdžius, požiūrius, vertybes ir įsitikinimus, kai kasdienis patyrimas yra nuolat įprasminamas, nes sąmoningo žmogaus patyrimas vyksta laike, erdvėje, visuomenėje ir tarpusavio santykiuose. Taigi mokymasis yra procesas, suteikiantis gyvenimo patirtims prasmę, ar siekis jas suprasti“ (Jarvis, 2001: 17). Mokymasis nėra paprastas: tai sudėtingas ir net prieštaringas reiškinys. Marsick'as ir Watkins'as teigia, kad „Mokymasis yra arba sudėtinė formaliųjų švietimo struktūrų dalis, arba pranyksta kasdieninio gyvenimo neformaliose ir atsitiktinėse patirtyse“ (Jarvis, 2001: 13). Žmogus daugiausiai išmoksta būtent iš neformalių ir atsitiktinių gyvenimo patirčių, iš to, kas nėra susiję su formaliuoju mokymu(-si), nes didžiausią savo gyvenimo dalį žmogus praleidžia ne formaliose mokymo institucijose ar organizacijose, bet mokydamasis savaime iš gyvenimo patirčių. Jarvis išryškina ir apibrėžia skirtumą tarp švietimo ir mokymosi. Jis teigia, jog „švietimas yra mokymosi institucionalizacija, o mokymasis, bent jau viena prasme, yra individualus. Mokymasis yra plačiau už švietimą ir gali vykti už švietimo įstaigos sienų, visose kitose institucijose ir net už institucinių ribų“ (Jarvis, 2001: 100). Kadangi, daugelis savarankiškai mokosi ne švietimo įstaigose, dėl to ir savarankiškas (alternatyvus) mokymas(-is) nagrinėjamas atskirai nuo švietimo. Taigi, savaiminis (alternatyvus) bei refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-sis) turi ypatingai svarbią reikšmę visame mokymo(-si) procese bei žmogaus identiteto formavime(-si), todėl tai tampa labai aktualu ir svarbu šiame darbe, analizuojant literatūros vaidmenį plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio

grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui). Literatūros kūriniai, tokie kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ bei T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir jų recenzijos, dažniausiai nėra įtraukti į formaliojo ugdymo(-si) programas, todėl jie yra individualiai pasirenkami kiekvieno asmens, tampa individualiu asmens pasirinkimu. Tačiau norint išsiaiškinti ryšį tarp šių mokymo(-si) procesų ir literatūros vaidmens plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui), pirmiausiai reikia aptarti ir konceptualiai apibrėžti, kas yra savaiminis (alternatyvus) bei refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is) ir kaip tai susiję su identiteto formavimu(-si) bei literatūros skaitymu ir subkultūrinio (diskursyvaus) tapatumo (identiteto) kūrimusi/formavimusi.

Mokslinėje literatūroje galima atrasti įvairių mokymo(-si) apibrėžimų, tokių kaip formaliojo, neformaliojo ir informalaus mokymo(-si) bei jų panašumų ir skirtumų aprašymų. Tačiau aktualiausias šiame darbe yra būtent informalusis arba savaiminis mokymas(-is). Mokymas(-is), teikiantis malonumą, įdomus, kartais vadinamas nevalingu, spontanišku, mūsų pačių inicijuotu. Mokymas(-is), kuris vyksta neformalioje – laisvoje – aplinkoje (pavyzdžiui, namuose, laisvalaikio metu, bendraujant ir pan.), bet kuriuo metu (ryte, dieną, vakare ar netgi naktį), įvairiose gyvenimo situacijose (kelionėje, svečiuojantis pas draugus ar gimines ir pan.). Tai natūralus, kiekvieną dieną vykstantis mokymas(-is). Būtent šitoks mokymas(-is) atitinka natūralius žmogaus poreikius – siekimą įspūdžių, smalsumą, norą suprasti, kuris taip pat yra susijęs ir su emocijomis (mokantis būna nenuobodu, įdomu, linksmas, naujas ir t.t.). Pasaulio ir Lietuvos mokslininkai (Smith, 1999; Schugurensky, 2000; Laužackas, Stasiūnaitienė, Teresevičienė, 2005; Teresevičienė, Gedvilienė, Zuzevičiūtė, 2006; Rūdytė, 2011a, 2011b) tokį mokymąsi vadina informaliojo arba savaiminio mokymo(-si). Skirtingai nei formalusis ar neformalusis, savaiminis mokymas(-is) nebūtinai yra iš anksto apgalvotas, suplanuotas. Mokantis tokiu būdu žmonės patys pasirenka: ko, kaip, kada, kur ir su kuo mokytis. Patys kelia sau klausimus ir ieško atsakymų, patys atranda mokymosi būdus, šaltinius, patys pasirenka mokymosi aplinkas ir formas: galima mokytis sportuojant, išskylaujant ar būnant svečiuose; galima mokytis vieniems, su draugu ar drauge; galima mokytis naudojantis internetu, žurnalais, knygomis ir pan. Būtent šiame darbe yra akcentuojamas savaiminis mokymas(-is) skaitant tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei žiūrint dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, per kuriuos gali būti/yra plėtojama hipių bei bitnikų pasaulėjauta Lietuvos subkultūrinėse, paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui).

Savaiminis mokymas(-is) arba dar kitaip savišvieta, saviugda – savarankiškas, nuolatos vykstantis mokymas(-is), kuris remiasi asmens iš įvairiausių šaltinių gaunamomis žiniomis bei praktine patirtimi, toks mokymas(-is) vyksta visą gyvenimą. Mokymas(-is) kasdieniame gyvenime

(savaiminis mokymasis, mokymasis iš patirties, mokymasis iš aplinkos) reiškia mokymą(-si) gyvenime ir iš gyvenimo. Atsakomybė už tokį mokymą(-si) ir jo rezultatus tenka pačiam besimokančiajam (nes, kaip jau minėta, jis/ji patys pasirenka: mokymosi turinį (ko mokytis), būdus (kaip mokytis), šaltinius (kuo naudojantis mokytis) ir t. t. Savaiminis mokymas(-is) dažnai suprantamas kaip pramoga (angl. *edutainment*), todėl yra įdomus ir patrauklus. Savaiminis mokymas(-is) yra ypač reikšmingas, nes pratina asmenį mokytis visą gyvenimą. Toks mokymas(-is) ypatingas tuo, kad neturint išankstinio pedagoginio tikslo, žmogus yra veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos. Vaiko raidos psichologų ir psichiatrų pastebėta, kad žmogų labiausiai veikia informacija, gaunama iš socialinės aplinkos, ji perteikia tam tikras elgesio normas, vertybes. Daugeliu atvejų individą supanti aplinka lemia jo kaip asmenybės formavimą(-si). Todėl atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog ir literatūra, kaip savaiminio mokymo(-si) priemonė yra labai svarbi asmens identiteto formavimui(-si), ir ypač turi didelę reikšmę formuojantis kolektyviniam arba subkultūriniam (diskursyviu) tapatumui (identitetui) subkultūrinėse, paribio grupėse.

Savišvieta (saviugda) yra formaliojo ir neformaliojo švietimo dalis, skirta ne nuolatiniam, tačiau tikslingam ugdymui(-si) iš įvairių informacijos šaltinių. Mokymas(-is) nėra struktūruotas, jis vyksta savaime. Tai kiekvieno asmens individualus, natūralus mokymas(-is), vykstantis kasdienių patyrimų metu. O kadangi mokoma(-si) ne tik formaliose institucijose (mokykloje, kolegijoje ar universitete), bet ir įvairiose gyvenimo aplinkose ir situacijose (namuose, darbe, taip pat mokomasi ir pramogaujant, sportuojant ar lankantis svečiuose – tiesiog bendraujant), savaiminį mokymą(-si) taip pat galima vadinti ir alternatyviu mokymu(-si), visiškai kitokiu nei kiti du mokymo(-si) būdai (formalusis ir neformalusis, kurie yra išskiriami mokslinėje literatūroje). Savaiminis arba alternatyvus mokymas(-is) gali būti sisteminis ir nesisteminis. Nesisteminis savaiminis mokymas(-is) yra, kuomet žmogus nesuvokia arba neapmąsto to kaip mokymo(-si), arba jį atmeta (tokiu atveju toks mokymasis vadinamas fenomenologiniu). O sisteminis ir struktūruotas savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is), kuomet žmogus tikslingai kažko mokosi savo jėgomis be pedagogų ar kitų pagalbos, t.y. mokymą(-si) organizuoja pats besimokantysis, ir tokio mokymo(-si) pavyzdžiu gali būti savarankiškas įvairių kalbų mokymas(-is). Toks mokymasis dar vadinamas instrumentiniu mokymusi. Literatūros skaitymas šiuo atveju yra nesisteminis (nestruktūruotas) savaiminis (alternatyvus) mokymas(-sis), nes skaitantys asmenys dažniausiai to nedaro tikslingai, jie neturi tikslo kažko išmolti specialiai, individualiai pasirenkamos literatūros skaitymo jie neapmąsto kaip mokymo(-si). Tačiau skirtingus mokymo(-si) būdus (formalųjį, neformalųjį ir informalųjį) galima derinti. Išanalizavus kokią įtaką turi skaitoma literatūra, kaip informalaus (savaiminio) mokymo(-si) priemonė, šiuolaikinėms Lietuvos paribio grupėms, subkultūroms, būtų galima sudaryti tam tikrą jų

laisvalaikiu skaitomos literatūros ir autorių sąrašą, kurie galėtų ir turėtų būti įtraukti į formaliojo ugdymo programas.

Pati savaiminio mokymo(-si) sąvoka (savišvieta, patirtinis arba alternatyvus mokymasis) mokslinėje literatūroje nėra nauja ir yra vartojama vis dažniau. Anot Dohmen'o (1998), kasdienės patirties pagrindu vykstantis savaiminis mokymas(-is) sudaro didžiąją dalį (~70%) visų per žmogaus gyvenimą vykstančių mokymo(-si) procesų. Todėl, be abejonės savaiminio (alternatyvus) mokymo(-si) poveikis yra itin svarbus ir reikšmingas visiems besimokantiems asmenims. Dėl to galima daryti išvadą, kad ir literatūra, kaip savaiminio (alternatyvus) mokymo(-si) priemonė, svarbi asmens ugdymo(-si) procese, ypač subkultūrinių, paribio grupių identiteto formavime(-si), o per tai ir tam tikrų subkultūrinių diskursų, diskursyvių formacijų kūrime(-si), kas šiame darbe yra itin aktualu.

Dar Antikos laikais buvo kreipiamas dėmesys į praktinį patyrimą arba mokymą(-si) iš patirties. Būtent tokio mokymo(-si) svarbą pabrėžė graikų filosofas Aristotelis, teigdamas, jog: „Viską, ką tenka daryti, mes išmokstame darydami“. Vėlesniais amžiais, empirizmo atstovai, tokie kaip Bacon'as, Locke'as, Hume'as ir kt., patirtį laikė, kaip vieną svarbiausių ir/arba pagrindinių pažinimo šaltinių. Jie teigė, jog kiekviena idėja yra jutiminio patyrimo išdava. Pažinimą jie tiesiogiai siejo su iš aplinkos, jautimų įgyjama patirtimi. Todėl čia galima išvelgti, jog savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is) yra labai svarbus ir reikšmingas įvairių gebėjimų, įgūdžių ir žinių įgijimo procese. Taipogi, visa tai siejasi ir su literatūra, nes per tam tikrą skaitomą literatūrą yra įgyjamos tam tikros žinios, o pats skaitymas tampa patirtimi.

Taip pat yra ir kita mokslinė kryptis, analizavusi patirtinį (savaiminį arba alternatyvų) mokymą(-si) - pragmatizmas, o jo pagrindiniai šalininkai - Rorty'is ir Dewey'us. Dewey'aus teigimu, lemiamas veiksnys pažįstant pasaulį bei planuojant ateitį yra patirtis. Pasak autoriaus, gyvenimo esmė yra veikla, teikianti pamokomus rezultatus. Iškilusias problemas ir kliūtis siūloma spręsti remiantis jau įgyta patirtimi. Taigi kiekviena patirtis svarbi tolimesniems sprendimams. Dewey'aus manymu, įgyjamą patirtį lengviausia integruoti komunikuojant verbališkai, t. y. savo tekstu parodant, kur yra tos patirties ar daikto vieta. Joks pažinimas ar išmokimas negalioja, jei nėra asmeninės patirties (Dewey, 1990). O patirtis taip pat nėra baigtinis dalykas, tai kintanti būseną. Būtent diskursų analizė arba tam tikrų pokalbių, tekstų analizė, parodo, apibrėžia tiek subkultūrinių, paribio grupių, tiek ir pavienių šioms grupėms priklausančių asmenų veikimo ribas ir tos patirties vietą visoje sociokultūrinėje aplinkoje.

Konstruktivizmo šalininkai, tokie kaip Piaget, Vygotsky'is ir kt., taip pat akcentavo patirties svarbą mokymo(-si) procese. Jie teigia, jog žmonės, gaudami informaciją, patys jai suteikia prasmę, tokiu būdu konstruodami savo žinias, supratimą. Toks naujų žinių konstravimas tiesiogiai pereina

per besimokančiojo patirtį. Vadinasi, žinios ar supratimas priklauso nuo kiekvieno individo patirties. Todėl atliekant tyrimą, svarbi kiekvieno individo, priklausančio tam tikrai subkultūrinei, paribio grupei patirtis, per kurią atsiranda unikalūs literatūros supratimas, unikalūs teksto interpretavimas ir žinių konstravimas, o per tai vyksta identiteto formavimas(-is), bei savitų, unikalių diskursų kūrimas(-is).

Kritinė pedagogika iškelia paties individo svarbą kuriant pasaulį. Vienas svarbiausių šios krypties atstovų yra brazilų pedagogas Freire (2000). Jis aiškina, jog žmogaus ontologinis pašaukimas – būti Subjektu, kuris veikia ir keičia pasaulį. Tai darydamas jis įgauna daugiau galimybių gyventi visavertį gyvenimą. Be to, jis teigia, kad žmonės moko vieni kitus tarpininkaujant pasauliui. Taigi, autorius įžvelgia kiekvieno asmens ugdomą(-ją) veiklą kasdieniniame procese. Konstruodamas pasaulį, pats žmogus nuolatos auga ir tobulėja. Freire pabrėžia, kad aiškinimasis, praktika, pasaulio, savęs ir kitų tyrinėjimas leidžia būti tikrais žmonėmis. Tai iškelia sąmonę, kurios dėka kritiškai kišamasi į tikrovę. Kritinė pedagogika nurodo, jog tikrovės konstravimas, kaip kasdienė veikla, neatsiejama nuo praktikos, būtent jos dėka Subjektas, pažinęs pasaulį, praktiškai jį apmąstęs, gali jį koreguoti. Vadinasi, kiekvienas žmogus, būdamas Subjektas, konstruoja realybę. Ši veikla neatsiejama nuo jo paties savojo pasaulio kūrimo. Šiuos veiksmus galima traktuoti kaip savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) procesą. Taip pat visa tai galima taikyti ir literatūrai, kaip savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) priemonei, nes per literatūrą, kaip praktiką ir patirtį, individas pažįsta ir apmąsto pasaulį, kurį vėliau gali koreguoti bei kurti savąjį pasaulį.

Hole'as yra laikomas vienu iš savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) tyrimų pradininkų. Jis pastebėjo, kad didžiąjai daliai besimokančiųjų yra būdinga vidinė motyvacija, kuri gali būti skatinama palaikant jų autonomiškumą bei atsižvelgiant į jų individualius poreikius (Linkaitytė, Lukšytė, 2003). 1974 metais Ahmet'as bei Coombs'as apibrėžė savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) sąvoką – tai neplanuojama ir nesistemiška mokymosi forma, apimanti žinių, gebėjimų bei požiūrių įsisavinimą darbe, namie, keliaujant, bendraujant, skaitant spaudą ir pan. (Fokienė, 2006). Kitas autorius, tyrinęs savaiminio (alternatyvaus) mokymosi ypatumus, Knowles'as (1975), tokį mokymąsi apibūdina kaip procesą, kurio metu patys besimokantieji (su ar be kitų pagalbos) imasi iniciatyvos, apibrėžia savo mokymosi poreikius, tikslus, numato išteklius, pasirenka tinkamus mokymosi būdus, ir patys vertina savo mokymosi procesą. Autorius akcentuoja, kad savarankiškai besimokantys yra skatinami įvairių vidinių motyvų, tokių kaip smalsumas, troškimas pasiekti, savigarbos poreikis ar pasitenkinimas atliktu darbu. Literatūros skaitymo motyvu, šiuo požiūriu, būtų galima laikyti smalsumą, kurio skatinamas, asmuo (besimokantysis) imasi skaityti vienokį ar kitokį literatūros kūrinį.

Taigi, apibendrintai galima teigti, jog savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is) vyksta kasdieninio gyvenimo, socialinės/profesinės praktikos ar laisvalaikio metu, taip pat ir dalyvaujant įvairiose subkultūrinėse, paribio grupėse bei skaitant tam tikrą literatūrą. Todėl, bet kokios žinios, gebėjimai, ir vertybinės nuostatos, įgytos tokios veiklos metu yra suprantamos kaip savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) išdava (Fokienė, 2006).

Apie savaiminį (alternatyvų) mokymą(-si) yra rašę ir lietuvių mokslininkai, tokie kaip Laužackas, Stasiūnienė ir Teresevičienė (Laužackas, Stasiūnienė, Teresevičienė, 2005: 22). Šie autoriai patirtinį mokymą(-si) nurodo kaip savaiminio mokymo(-si) sinonimą. Jų teigimu, tai yra natūralus, kasdien vykstantis mokymas(-is). Jis nebūtinai yra iš anksto apgalvotas, todėl yra ir mažiau struktūruotas bei organizuotas lyginant su formaliuoju ir/ar neformaliuoju mokymu. Savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is) gali būti skatinamas gyvenimo, aplinkybių, šeimos sąlygų, todėl jis nėra griežtai reglamentuotas ir gali būti neįdomus tam, kuris jį patiria. Be to, šio mokymosi gali nepripažinti tie individai, kurie papildo savo žinias ir gebėjimus. Toks kompetencijų papildymas vyksta ir skaitant literatūrą, traktuojant ją kaip kasdieninę veiklą. Skaitant tam tikrą literatūrą, subkultūroms, paribio jaunimo grupėms priklausantys asmenys netiesiogiai įsisąmonina knygos herojų savybes, charakterius, kai kada netgi stengiasi juos kopijuoti. Todėl galima teigti, jog skaitant tam tikrą literatūrą, vyksta savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is).

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is) siejasi su individualia iniciatyva, asmenine patirtimi, laisvalaikio leidimu, bendruomenine veikla. Jo pagrindas yra asmeninių, profesinių, socialinių, šeimos poreikių tenkinimas (Teresevičienė, Gedvilienė, 1999). Šiuos poreikius gali patenkinti ir tam tikra literatūra, kurią pasirenka subkultūroms, paribio grupėms pasirenkantys asmenys. Jie renkasi kokias knygas skaityti. Todėl šitokia veikla, gali būti traktuojama kaip potenciali savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) priemonė.

Teresevičienės ir Gedvilienės (Teresevičienė, Gedvilienė, 1999) teigimu, savaiminį (alternatyvų) mokymąsi veikia ir draugų bei grupių įtaka. Grupės sukuria tam tikras elgesio normas. Šios normos lemia tai, kad žmonės išmoksta tam tikro elgesio. Savaiminio (alternatyvaus) mokymosi apraiškos laikomos pirmu žingsniu į kūrimąsi pilietinės visuomenės, kurioje kiekvienas narys galėtų pilnai vystyti savo gebėjimus ir jausti, kad gali prisidėti prie savo bendruomenės. Visa tai gali būti puikiai taikoma subkultūrinėms, paribio grupėms, kurios būtent ir kuria tam tikras elgesio normas, taisykles, taip suformuodamos diskursus, diskursyvias formacijas, kurios vėliau įtakoja atskirus individus ir jų pasirinkimus, kaip pavyzdžiui, tam tikros literatūros pasirinkimas, kas vėliau savaime vėl grįžta į socialinį lygmenį, diskursų ir jų aplinkų kūrimą.

Nagrinęjant aspektus, pagal kuriuos galima nustatyti mokymosi aplinkos savaimingumą, dažnai pastebima, kad mokymasis yra savaiminis, nes nėra organizuojamas švietimo institucijų (Laužackas, Stasiūnienė, Teresevičienė, 2005: 30). Toks mokymasis dažniausiai vyksta ne mokymo institucijoje, o kasdieninėje aplinkoje. Taigi, tiek neformalųjį, tiek ir savaiminį (alternatyvų) mokymą(-si) įtakoja tai, jog mokymai nevyksta nustatytoje švietimo aplinkoje (pvz.: mokykloje, universitete, įvairiuose kursuose ir pan.), turinys nepriklauso nuo švietimo sukurtos programos (pats asmuo pasirenka saviugdą), ir nėra akivaizdus vertinimo (kartais individas net neįvertina savaiminio ugdymo poveikio) (Laužackas, Stasiūnienė, Teresevičienė, 2005: 31).

Nors savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) esminis bruožas yra ne organizuotumas, tačiau jis gali vykti ir sąmoningai (nors įprastai tai būna nesąmoningas procesas). Kartais savaiminio (alternatyvaus) mokymosi procesas yra iš anksto apgalvotas, tačiau dažniausiai jis yra netyčinis, atsitiktinis (Europos Komisija, 2001). Savaiminio (alternatyvaus) mokymosi pagrindu gali būti asmeninių, socialinių, šeimos poreikių tenkinimas (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004). Šio mokymo(-si) metu įgyjamos mums nežinomos kompetencijos. Bjornavold'o (2000) teigimu, „žinojimas kaip“ sudaro didelę neformaliojo ir savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) bei išmokimo dalį. Šio lygmens žinias sunku įvardinti oficialiai, pavadinti kokiomis nors kompetencijomis, todėl jos dažnai lieka besimokančiojo viduje.

Jovaišos teigimu, saviugda yra „specialiai organizuota, tikslinga individo veikla, skirta asmenybei tobulinti“ (Jovaiša, 1987: 13). Tačiau Baublienė pateikia ir kitokią nuomonę, ji teigia, jog „saviugda gali būti ir neorganizuota, ir trumpalaikė, nebūtinai turinti ilgalaikius savęs kūrimo tikslus – pakanka vien savęs tobulinimo pastangų, kad ši veikla būtų įvardyta kaip saviugda“ (Baublienė, 2003: 41). Vadinasi, saviugdą galima apibrėžti ir kaip bendrą asmenybės tobulėjimą specialiai tam nesiruošiant. Taigi, kai saviugda yra neorganizuota, tuomet galima ją laikyti savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) sinonimu. Būtent tam tikros, individualiai asmenų pasirenkamos literatūros skaitymas, kuri nėra numatyta formaliose ugdymo programose, galima priskirti prie neorganizuoto saviugdą proceso, kuomet asmenybė tobulėja specialiai tam nesiruošdama.

Kalbėdama apie saviugdą sampratą, Baublienė, kaip ir daugelis kitų autorių, kalbėjusių apie savaiminį (alternatyvų) mokymą(-si), išryškina ne tik pačios asmenybės, bet ir aplinkos poveikį šiam procesui (Baublienė, 2003). Asmens saviugdą procesui, taip pat ir pasirenkamai literatūrai, didelės įtakos turi aplinkiniai asmenys, pavyzdžiui, literatūriniam pasirinkimui įtakos turi priklausymas tam tikrai subkultūrinei, paribio grupei. Šiame XXI amžiuje taip pat neabejotiną poveikį turi ir masinės komunikacijos. Taigi galima teigti, kad saviugdą formavimo(-si) arba savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) (vartojant šiuos du terminus kaip sinonimus) procesus

įtakoja daugybė veiksnių (televizija, kinas, spauda, literatūra ir pan.), kurie atlieka didelį vaidmenį kiekvieno asmens kasdienybėje.

Taigi, trumpai apžvelgus įvairius požiūrius į savaiminį (alternatyvų) mokymą(-si), jį galima apibrėžti kaip nesistemišką ir neplanuojamą mokymo(-si) formą, veikiamą visos sociokultūrinės aplinkos, apimančią žinių, gebėjimų bei požiūrių įsisavinimą darbe, namie, keliaujant, bendraujant, skaitant literatūrą ir pan. Viso šio proceso metu patys besimokantieji imasi iniciatyvos, jie apibrėžia savo mokymo(-si) poreikius, tikslus, numato šaltinius, pasirenka tinkamus mokymosi būdus bei patys vertina savo mokymo(-si) procesą. Savaiminis (alternatyvus) mokymasis vyksta savaime, neapgalvotai, (nors kai kurie autoriai nurodo, jog savaiminis (alternatyvus) mokymasis gali būti iš anksto numatytas), todėl šis mokymas(-is) sietinas su kasdiene aplinka, kasdienio gyvenimo patirtimi. Literatūra, kaip savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) priemonė taip pat įeina į kasdienio mokymo(-si) procesą kaip patirtis, formuojanti individo pasaulėjautą, vertybes, požiūrį, suteikianti jam naujų žinių, nors pats individas dažnai pats to neįsisąmonina kaip mokymo(-si). Tačiau refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is) padeda tas žinias suvokti ir įsisąmoninti.

1.4. Refleksyvaus mokymo(-si) samprata bei raiška identiteto formavime(-si)

Berger'is, Berger'is ir Kellner'is (1974) pažymi vieną modernios visuomenės pliuralizmo rezultata: žmonės ėmė labiau suvokti subjektyvų savo tapatumo pobūdį. Pliuralizmas skatina žmones apmąstymams, todėl modernumo simboliu galima laikyti refleksyvų mokymąsi, kuriam skiriama ypač daug dėmesio. Šios visuomenės formos rezultatas – individualūs, autonomiškai individai (Jarvis, 2001: 42). Taigi, refleksija tapo viena pagrindinių modernizmo doktrinų. Anot Jarvio, nėra nieko, ko negalima refleksyviai apmąstyti (Jarvis, 2001: 84). Pasak autoriaus, refleksyvusis (reflexive learning) mokymas(-is) laikomas aukščiausia mokymosi forma ir asmenybės pasiekimu; jis yra ir švietimo ar net pačio gyvenimo galutinis tikslas, tačiau dabartinėje visuomenėje – ribojamas (Jarvis, 2001: 86).

Iki šiol mokymasis buvo nagrinėjamas kaip kultūros reproduktivinio procesas, bent jau taip jis dažniausiai yra apibūdinamas. Nesąmoningas mokymasis neišvengiamai reprodukuoja socialines visuomenės struktūras, tačiau to paties negalima pasakyti apie refleksyvųjį (reflexive learning) mokymą(-si). Freire (1972a, 1972b), Gadamer'is (1974, 1976), Mezirow'as (1977, 1981, 1991), Argyr'is (1982), Schön'as (1983, 1987), Kolb'is (1984), Boud'as, Keogh'as ir Walker'is (1985) bei daugelis kitų autorių nagrinėjo refleksijos procesą. Freire'is manymu, bet kuriam refleksyviajam (reflexive learning) mokymui(-si) yra būdingas revoliucingumas ar kritiškumas, tačiau refleksyvusis (reflexive learning) mokymas(-is) nebūtinai turi būti novatoriškas. Tačiau Gadamer'is tvirtina, kad

„vien tik dėl hermeneutinės refleksijos galimybės nesu savo paties nelaisvėje“ (Gadamer, 1976: 38), t.y. individai gali į save pažvelgti iš šalies, patys spręsti ir vertinti savo mokymąsi. Dėl to refleksyvusis (reflexive learning) mokymas(-is) yra laikomas modernumo simboliu.

Jarvis (2001) išskiria ir aprašo tris refleksyviojo (reflexive learning) mokymo(-si) formas: kontempliaciją, refleksyvų įgūdžių įgijimą ir eksperimentinį mokymą(-si). Tačiau, anot autoriaus, visos šios refleksyviojo (reflexive learning) mokymo(-si) formos turi būti ar yra novatoriškos.

Kontempliacija. Kontempliacija – tai įprasta mokymosi forma. Bihevioristiniuose mokymo(-si) apibrėžimuose, anot Jarvio, neatsižvelgiama į kontempliaciją, nors vis dėlto kontempliacija gali būti laikoma intelektualiuoju požiūriu į mokymąsi, nes ji daug dėmesio skiria grynajam mintijimui. „Kontempliacija – tai mąstymas apie patirtį bei išvados formulavimas, kuomet ne visuomet atsižvelgiama į socialinę tikrovę. Kontempliaciją gali apimti ne vien meditacija, bet ir filosofo, profesionalaus matematiko mąstymą ir/ar netgi kasdienio gyvenimo mintis. Kontempliatyvusis mokymasis nuo mąstymo skiriasi tuo, kad, kontempliatyviai mokantis, daroma išvada“ (Jarvis, 2001: 60).

Refleksyvusis įgūdžių įgijimas. Ankstesniuose savo darbuose Jarvis (1987) refleksyvų įgūdžių įgijimą vadina *refleksyvia praktika*. „Tai viena iš mokymosi formų, kurią Schön‘as (1983) mini, teigdamas, kad profesionalai praktikoje greitai mąsto. Reaguodami į unikalias situacijas, jie sugalvoja netikėtus išeities būdus. Šiuo būdu ne vien įgyjami įgūdžiai, bet ir suvokiami praktikos pagrindai. Profesionalui aišku, kodėl būtent taip reikia taikyti savo įgūdžius“ (Jarvis, 2001: 61).

Eksperimentinis mokymasis. Eksperimentinio mokymosi atveju teorija yra išbandoma praktikoje, o gauti rezultatai yra naujos žinios socialinės tikrovės kontekste. Pasak Jarvio, šis požiūris į mokymąsi yra labai artimas Kelly (1963) sampratai apie žmones kaip mokslininkus, nuolat eksperimentuojančius su savo aplinka ir iš to įgyjančius naujų žinių. Taip pat Jarvis teigia, jog eksperimentinė veikla yra akivaizdžiai susijusi su racionaliū mąstymu ir refleksyviuoju mokymusi, nes veikdami ar darbus pabaigę veikiantieji gali reflektuoti situaciją ir mokytis iš jos. „Reikšminga yra tai, kad, stengdamiesi padėti tobulėti kitam, individai patys dalyvauja aukščiausiose refleksyviojo mokymosi formose, patys tobulėja. Paradoksalu, kad net nesiekdami būti vien savimi, jie nepaliaujamai mokosi būti ir tapti. Autentiškoje veikloje iš būties visada iškyla žmogiškoji esmė, o individai tobulėja kaip asmenybės“ (Jarvis, 2001: 85).

Boud‘o, Keogh‘o, Walker‘io (1985) teigimu, refleksija yra tik tuomet, kai jos imasi besimokantis asmuo, kai ji yra tikslinga, kai joje dalyvauja ir mąstymas, ir jausmai. Gali pasirodyti, kad refleksija yra racionalus procesas. Tačiau čia atsiranda paradoksas - refleksija yra ir privati, ir sociali. Anot Habermas‘o, žmonės išsilaisvina iš savo „priklausomybės nuo hipostazės jėgų“ (Habermas, 1972: 310). Jo tvirtinimu, šis išsilaisvinimas priklauso nuo emancipacinio asmeninio

suinteresuotumo, tačiau vėlesniame darbe autorius atsisakė daugelio pradinių minčių apie emancipaciją ir refleksiją, ir ėmėsi nagrinėti bendravimo veiklą.

Tačiau labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog žmonės veikia nevienodai sąmoningai – nuo paprasto žinojimo, kad veiksmas vyksta, iki labai didelės dėmesio koncentracijos veiklai ar jos rezultatams. Tai nulemia daugelis priežasčių – gali būti, kad veiklos rezultatų nepasiekama. „Monitoringas“³ arba retrospekcija⁴ padeda tai pamatyti, ir žmonės supranta, kad situacija problemiška. Šis momentas yra refleksijos proceso pradžia, savo ruožtu jis paskatina mokymąsi. Žmonės dažnai sako padarę kažką ne taip, dėl to jie apie tai mąsto ir kitą kartą elgiasi kitaip. Šis patirties refleksijos ir mokymosi iš jos procesas yra esminė šiuolaikinės diferencijuotos visuomenės kasdienio gyvenimo dalis, nes tokio pobūdžio visuomenėje būtina prisitaikyti prie naujų ir sudėtingų sąlygų“ (Jarvis, 2001: 47). Būtent per (savi)refleksiją subkultūrinėms, paribio grupėms priklausantys asmenys kuria/formuoja savo tapatumą (identitetą), analizuodami savo pasirinkimus, jų priežastis, ir galimus tolesnius pokyčius, pasirinkimus, perskaičius tam tikrą literatūrą, šiuo atveju tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romanus ir/ar peržiūrėjus dokumentinį A. Gibney ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“.

Refleksijai ypač svarbus biografinis momentas, svarbi gyvenimo trajektorija, kodėl ir kaip asmuo priėjo iki to, koks jis yra dabar. Biografinė perspektyva leidžia suprasti kaip tampama tu, kas čia ir dabar aš esu, taip pat atskleidžia priežastinius ryšius tarp individo ir socialinių struktūrų, kas ypač svarbu analizuojant subkultūrinių, paribio grupių identiteto formavimą(-si) per tam tikrą skaitomą literatūrą. Taigi, refleksyvus mokymas(-is) atsiranda, kuomet pasakojimo metu yra perkonstruojamas ir apmąstomas savas identitetas, pačiam atrandant socialines reikšmes, sau, o galbūt ir subkultūrinei, paribio grupei, kuriai priklauso asmuo, svarbius dalykus.

Remiantis biografiniu pasakojimu, galima atskleisti kultūriškai savitus subkultūrinius (diskursyvius) tapatumus (identitetus), jų formavimo(-si) procesus, taip pat galima atskleisti, kokios sąlygos įtakojo tokį asmens pasirinkimą (tiek subkultūrinės grupės pasirinkimą, tiek skaitomos literatūros). Per biografinį pasakojimą, atsiskleidžia tiek dominuojančioje visuomenėje subkultūrų, paribio grupių konstravimas ir požiūris į jas, tiek ir įvairių savitų subkultūrinių diskursų formavimas(-is) konkrečių žmonių gyvenimo trajektorijoje. Taip pat atsižvelgiant į literatūrinę,

³ Giddens'as (1979) tvirtina, kad būtina nagrinėti ir „veiklos refleksyvų monitoringą“. Tai siejasi su žmogaus elgsenos intencionalumu. Šiuo atveju veikėjas visiškai suvokia veiklos ar elgsenos procesus ir kiekvieną jų analizuoja, nors ir skirtingais sąmonės lygmenimis.

⁴ Schutz'as mano, kad „vien tik užbaigęs veiklą, kurią pagal esamą terminiją galima pavadinti aktu, žmogus gali atsigręžti į praeities veiklą kaip stebėtojas, žvelgiantis į save, ir iširti, kokios aplinkybės nulėmė tai, ką jis padarė. [...]. Retrospekcija skiriasi nuo refleksijos, nes pirmoji reiškia atsigręžimą į praeitį, o antroji – sąmoningą analizės procesą, po kurio galimi pokyčiai“ (Jarvis, 2001: 46-47).

skaitymo patirtį, buvusi praeitis per skaitytas knygas, ir orientacija į ateitį, po skaitytų knygų. Svarbu tai, kaip patys pasakojantieji vertina savo pokyčius. Be to, šitaip yra atskleidžiami ir konfliktai tarp visuomenės ir subkultūrų, ir tarp pačių subkultūrų, kas būtent yra aktualu kritinei diskurso analizei.

Biografinė tyrimo perspektyva (biografinis pasakojimas) išreiškia ne tik asmeninį „Aš“, gyvenamąją bei literatūrinę patirtį, kasdienės individo patirties konstravimą, bet taip pat subjektyvumas atsiskleidžia platesnių socio-ekonominių struktūrų kontekste. Biografinė perspektyva leidžia įžvelgti ir objektyvias socialines struktūras, priklausymą didesnei grupei žmonių, šiuo atveju tam tikrai subkultūrinei, paribio grupei. Taip pat biografinė tyrimo perspektyva galbūt leis atrasti kažkokią konkrečiai subkultūrai bendrą literatūrą, kurioje atrandami tam tikri simboliai, prasmės, kurie vėliau yra perteikiami tiek individualioje, tiek ir kolektyvinėje veikloje, taip pat egzistuojančius konfliktus, prieštaravimus tarp subkultūrinių grupių ir visuomenės, bei tarp pačių subkultūrų. Rekonstruodami savo praeitį asmenys dažniausiai atskleidžia ir kolektyvines patirtis susijusias su kultūra, ekonominėmis struktūromis, lytimi, visuomenės nuostatomis.

Daugelis autorių atkreipia dėmesį į tai, jog identiteto formavimas(-is) yra visą gyvenimą trunkantis procesas, apimantis tiek panašumo su kitais, tiek unikalumo charakteristikas. Tai drauge suponuoja į individualią prasmę, susijusią su unikalumu, kiek žmogus yra išskirtinis, ir kolektyvinę prasmę, liudijančią tapatinimąsi su kitais, t.y. kiek žmogus panašus į grupę. Vyksta nuolatinė individualaus ir kolektyvinio identitetų sąveika. Pastarajam identitetui priklauso konkrečių grupių identitetai (lyties, rasės, klasės, etnoso, gyvenimo tarpsnių, profesinis identitetas, tame tarpe ir paribio grupių, subkultūrų ir pan.).

Giddens'as (2000), kalbėdamas apie tapatumą, jį laiko refleksyviu projektu: „Aš yra raidos trajektorija nuo praeities iki numatomos ateities. Individas perima savo praeitį peržiūrėdamas ją per numatomos ateities prizmę“ (Giddens, 2000: 101). Peržiūrėdamas savo literatūrinę patirtį, vertindamas ir interpretuodamas perskaitytą literatūrą, individas gali matyti savo raidą, koks jis buvo prieš perskaitant tam tikrą literatūrinį kūrinį, ir kokios jo orientacijos į ateitį po to kai perskaitė. Taip pat atsiskleidžia ir priežastys, kodėl asmuo padarė būtent tokius pasirinkimus, kas tai įtakojo, kas paskatino tokiems pasirinkimams. Gyvenimas – tai virtinė lūžių ir posūkio taškų, nulemiančių tolesnę asmens veiklos kryptį. Ir literatūra prie to vienaip ar kitaip prisideda.

Giddens'as (2000) biografiją ima traktuoti naujai (posūkis į refleksyvumą), ne tik kaip faktų apie savo gyvenimą pristatymą, bet kaip savęs ir savojo identiteto konstravimą ir apmąstymą, gyvenimo apžvalgą. Kiekvienas žmogus savo tapatumą (identitetą) kuria pasakodamas apie save ir taip atskleisdamas, kaip jis tapo tuo, kas yra dabar. Į visą šį procesą yra įtraukiama ir literatūra, kaip ji įtakojo pasikeitimą, kas paskatino pasirinkti būtent tokią literatūrą, kaip pasikeitė požiūris,

vertybės, savęs ir kitų vertinimas perskaičius kūrinį, kokios naujos reikšmės ir prasmės buvo atrastos, kas galbūt perimta ir pradėta taikyti kasdienėje veikloje, galbūt atrandama kažkas, kas atspindi tiek asmens individualią pasaulėžiūrą, tiek ir kolektyvinę (subkultūros, kuriai priklauso asmuo) pasaulėžiūrą, kokios atrandamos bendros naudojamos simbolinės reikšmės ir prasmės visai subkultūrinei grupei, taip pat atrandamas asmens įsitraukimas į įvairius institutus. Pasakodamas asmuo įsisąmonina tai, kas jam iki šiol atrodė akivaizdu. Pasakodamas asmuo įsisąmonina tai, ką perskaitė, šiuo atveju tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinį A. Gibney ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, gali tai iš naujo įvertinti, suvokti savo požiūrį, atrasti sąsajas su savo gyvenamuoju pasauliu.

Biografinio pasakojimo ontologija aprėpia ne tik faktų ir įvykių atsiminimą, savęs vaizdavimą ir pristatymą atsigręžiant į praeitį, bet ir projekciją į ateitį (kaip perskaitytos knygos pakeitė mąstymą, vertybių sistemą, pasaulėžiūrą ir pan.), stebint dvigubą praeities ir ateities horizontą. Individai persvarsto ir interpretuoja savo praeitį per ateities prizmę, kurią jie projektuoja ir konstruoja dabartyje. Anot Giddens'o refleksyvumo teorijos, apmąstydami savo gyvenimą, biografinius faktus, žmonės gali keisti savo gyvenimą ir poziciją socialinėse struktūrose, pvz. savo atstovaujamos subkultūrose, paribio grupėse, kurti naujas ar palaikyti senąsias diskursyvas aplinkas, diskursus. Pasakodami asmenys ne tik rekonstruoja savo praeitį, bet kartu kuria, konstruoja ir mato save tapsmo (raidos) procese. Anot Mažeikienės (2011), „Remiantis savistaba ir savo gyvenimo interpretavimu, gyvenimo patirties struktūravimu iki tam tikro įvykio ir po jo, sukuriama individo biografija. Tai yra pasakojimas, kuris jungia akimirkas, patirtis, išgyvenimus į sudėtingą vieną savęs visumą“ (Mažeikienė, 2011: 55).

Biografinėje perspektyvoje „pateikiamas asmens savęs ir kitų konkrečioje socialinėje aplinkoje suvokimas, supratimas, kaip individas save ir kitus identifikuoja, su jais tapatinasi per tam tikrą simboliką, veiklą, mąstymo būdą. Asmuo unikaliu būdu priskiria sau jau egzistuojančias socialines kategorijas, taip save įprasmindamas socialinėje aplinkoje“ (Mažeikienė, 2011: 55). Taigi, per skaitomą literatūrą yra atrandami panašumai ir skirtumai su kūrinį herojais, įvairiomis socialinėmis grupėmis, įvykiais, reiškiniais, atrandami bendri bruožai, jie vertinami, todėl tokiu būdu yra kuriamas/ formuojamas tiek individualus, tiek ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas).

Per individo biografinį pasakojimą apie save ir savo tapsmą, atsiskleidžia sąveika tarp individualios ir grupinės, kolektyvinės sąmonės bei patirties. Pasak Kraniauskienės (2000), kiekvienas asmuo savo biografijoje atskleidžia tam tikro laikmečio pasaulėžiūrą ir kolektyvinę patirtį, apibrėžiančią kolektyvinį identitetą, t.y. žmonių bendrumus, susiformuojančius socialinėje

sąveikoje. Išskyla pasakojimo, kaip kolektyvinio bendrumo, ir kiekvieno asmens išgyventos patirties, kaip bendrumo, svarba, per pasakojimą atsiskleidžia objektyvios socialinės struktūros, esančios kiekvieno individo gyvenime. Biografinė perspektyva leidžia individualiame pasakojime išskirti bendresnes socialines-vertybines struktūras ir joms būdingus procesus, suprasti santykius tarp individualių ir socialinių struktūrų, žmogiškųjų veiksmų ir socialinių sistemų, tarp jų kylančius konfliktus, taip pat žmogaus santykį su literatūra. „Pereinama nuo individualios patirties, turinčios skirtingą ir subjektyvią prasmę kiekvienam individui, prie kolektyvinės, kuri įgauna daug gilesnę reikšmę socialiniame gyvenime kitiems individams“ (Mažeikienė, 2011: 56). Taigi, yra atskleidžiamas ryšys su socialinėmis struktūromis ir išoriniais veiksniais individualios sąmonės atžvilgiu per tam tikrą skaitomą literatūrą, šiuo atveju, tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinį A. Gibney ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“.

Individuali patirtis yra susijusi su kolektyvine, su kitais žmonėmis kartu išgyvenama patirtimi. Geriausiai socialinę minties bei mąstymo prigimtį aprašė Mannheim'as. Jis pastebėjo, kad „tik labai nedidelę dalį individui priskiriamo kalbėjimo ir mąstymo būdo individas susikuria pats. Jis kalba savos grupės kalba ir mąsto taip, kaip jo grupė. Jis vartoja tik tam tikrus žodžius ir reikšmes, kurie ne vien tik nulemia požiūrio į supantį pasaulį platybes, bet ir tuo pat metu parodo, kokių aspektu, kokiame kontekste veiklos objektai buvo grupės ar individo suvokti ar jiems prieinami“. Trumpai tariant, daugelį pirminių individo patirčių veikia klasė, lytis, etninė priklausomybė ir kiti socialiniai kintamieji. Tai reiškia, kad mąstymo tobulėjimą skatinantys mokymosi procesai yra susiję su socialinėmis struktūromis, kuriose tie žmonės gyvena. Taigi žmonių mąstymas – jų biografijos – yra jų mokymosi socialinėse situacijose visuma. Tikėtina, kad panašios socialinės kilmės žmonės turės panašią mokymosi patirtį, įsisavins panašią kalbą, todėl jų mąstymas bus panašus, jų mintys bus panašios, ir jie panašiai elgsis. Šis panašumas sudaro sąlygas intersubjektyvumui ir empatijai – tai daug lengviau reiškiasi savoje subkultūroje negu už jos ribų. Kaip kontrastas – kitos socialinės kilmės žmonės; jų mąstysena gali būti kitokia, nors ir bus tai visuomenei būdingų panašumų (Jarvis, 2001: 36-37). Būtent šį kontrastą bandoma atskleisti diskursyvioje recenzijų analizėje, kuria yra taikomas kritinės diskurso analizės metodas.

Taigi, apklausiant asmenis iš tos pačios socialinės, (sub)kultūrinės aplinkos, įmanoma atpažinti pasikartojančius modelius, panašias mąstymo formas, kurias būtų galima laikyti kolektyviniais reiškiniiais, kolektyvine grupių patirtimi. Visa tai sukuria kolektyvinį tapatumą (identitetą), o per tai kuriasi ir tam tikros diskursyvios formacijos, diskursai. Būtent čia yra svarbi ir literatūra, kuri vienaip ar kitaip daro įtaką konkrečiai subkultūrinei, paribio jaunimo grupei ir jos

veiklos kryptčiai, savęs ir kitų vertinimui, pasaulėžiūrai ir vertybių sistemai, o galbūt ir tam tikrai ideologijai.

1.5. Savaiminio bei refleksyvaus mokymo(-si) santykis su simboliniu interakcionizmu

Savaiminis (alternatyvus) bei refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-iš) yra glaudžiai susijęs su simboliniu interakcionizmu. Anot Akstinavičiūtės ir Petraitytės (2007), simboliai jungia žmonių sukurtus vizualinius, verbalinius ir kt. vaizdinius, kurie reprezentuoja ir atspindi tam tikrą individo portretą, elgsenas, vertybes, siekius, istoriją ir pan. Tačiau bet kuri simbolika nėra savaimingai atsirandanti tikrovė. Daiktus, reiškinius, procesus įprasmina patys žmonės. Gyvai neartikuliuojami, bet egzistuojantys simboliai tėra nieko nereiškiantys artefaktai. Todėl neatsiejama yra tai, jog tik tam tikrai grupei žmonių pradėjus artikuliuoti tuos pačius simbolius galima diskusija apie simbolinį priklausymą tai pačiai kultūrinei, religinei ar tautinei bendruomenei. Susisaistymas su simbolinėmis reikšmėmis sukuria tapatybę, kaip žymingą kažką bendrą (tai itin pastebima subkultūrose, naudodami tam tikras simbolines reikšmes, jie kuria savo kaip *goto*, *metalisto*, *hipio*, *panko* ar kitai subkultūrai priklausančio asmens identitetą). Todėl simboliai ir tam tikri ritualai, kuriuose matyti itin aiškus simbolių vartojimas, yra vienas lemiamų veiksnių, kuriančių identitetą. Ne išimtis ir literatūra, kurioje vartojami įvairūs teiginiai, konceptai, turintys simbolinę reikšmę. Vartojami simboliai sukelia tam tikrą reakciją tik tiems žmonėms, kuriems patys simboliai turi tam tikrą vertę. Tačiau, pasak Akstinavičiūtės ir Petraitytės (2007), simbolis, kaip socialiai sukonstruotas bei turintis vizualinį aspektą artefaktas, tapatybės (identiteto) konstravimo procese neabejotinai tampa reikšmingu instrumentu. Remiantis išsakytu požiūriu, galima teigti, jog literatūros tekstai taip pat turi užslėptus tam tikrus socialiai sukonstruotus simbolius, vaizdinius ir užkoduotas jų reikšmes, kurios turėdamos tą pačią reikšmę ir skaitantiesiems, vienaip ar kitaip įtakoja jų identiteto formavimą(-sį), ir ypačingai jei tai yra kažkokia bendra literatūra dažniausiai skaitoma subkultūrose, paribio grupėse, kas leidžia daryti išvadą, jog konkreči literatūra daro vienokią ar kitokią įtaką konkrečiai subkultūrai, paribio grupei. Kas patvirtina mintį, jog tekstas taip pat padeda žmogui integruotis į visuomenę, ar, šiuo atveju, į tam tikrą paribio grupę, subkultūrą per skaitomą bendrą literatūrą. Taip pat per literatūrą, taikant kritinę diskurso analizę, galima atskleisti ir esamus tarp(sub)kultūrinius konfliktus, jėgos santykius ir ideologijas, kas yra itin įdomu ir aktualu tarpkultūrinėms studijoms. Kritinė diskurso analizė padeda atskleisti tuos pagrindinius, teiginius, konceptus, simbolius, užkoduotus literatūroje, kurie vėliau yra priimami arba atmetami skaitytojo, o tai taip pat yra susiję su ugdymu(-si) ir identiteto formavimu(-si).

Tačiau norint tyrinėti simbolines subkultūrų aplinkas, būtina atsižvelgti ne tik į pateikiamas subkultūrų simbolikas, kultinius ženklus ir jų reikšmes bei elgesio išraiškos būdus, bet ir į konkrečių daiktų reikšmes asmenims, priklausantiems toms subkultūroms, paribio grupėms. Nes kartais tas pats ženklas, skirtingiems asmenims, priklausantiems tai pačiai socialinei grupei, gali turėti ir skirtingą reikšmę. Šiandienos psichologijos ir sociologijos laikysena, išskeldama veiksnius, įtakojančius žmonių elgesį, arba ignoruoja, arba užgožia daiktų reikšmes žmonėms, kurie dalyvauja sąveikose.

Simbolinis interakcionizmas, kurį plėtojo tokie sociologai, kaip Mead'as ir Blumer'is, teigia, kad „reikšmės, kurias daiktai perteikia žmonėms, yra svarbios pačios savaime. Ignoruoti žmonių santykio su daiktais reikšmę lygu ignoruoti tyrinėjamą elgesį. Užgožti reikšmę dėl pačių veiksmų, kurie laikomi elgesio atsiradimo sąlyga, tolygu nerūpestingai užgožti reikšmės vaidmenį formuojantis elgesiui“ (Valantiejus, 1998: 148). Tačiau labai svarbu atsižvelgti į tai, jog reikšmės, kurias asmuo vartoja savo veikloje, apima interpretavimo procesą. Blumer'is išskiria keletą šio proceso savarankiškų žingsnių. „Pirma, aktorius pačiam sau nurodo daiktus, kurių atžvilgiu jis apibrėžia savo veiklą; jis pats turi įvardinti daiktus, kurie perteikia reikšmę. Tokių nurodymų formulavimas yra internalizuotas socialinis procesas, kur aktorius sąveikauja pats su savimi. Ši sąveika su savimi yra kažkas daugiau nei negu psichologinių elementų komponavimas; tai pavyzdys asmens, kuris įsitraukia į pokalbį su savimi. Antra, dėl šio įsitraukimo į pokalbį su savimi interpretavimas tampa parankinių reikšmių problema. Aktorius atrenka, išdėsto, atideda, pergrupuoja ir pertvarko reikšmes, atsižvelgdamas tiek į situaciją, kurioje jis yra atsidūręs, tiek į savo veiksmo kryptį“ (Valantiejus, 1998: 149). Pasak Blumer'io iš Valantiejus (1998), aktorius lanksčiai prižiūri reikšmes formuodamas savo veiksmą. Tačiau interpretavimo nereikėtų laikyti mechanišku nustatytų reikšmių pritaikymu, tai yra darybinis procesas, kur tos reikšmės yra vartojamos ir tikrinamos kaip instrumentai, kurie nukreipia ir formuoja veiksmą. Būtina įsidėmėti, jog reikšmių svarbą veiksmui atskleidžia sąveikos su pačiu savimi procesas. Būtent sąveikoje su pačiu savimi atsiranda refleksyvaus mokymo(-si) aspektas. Reflektuodamas, asmuo apmąsto save ir savojo identiteto konstravimą, padaro gyvenimo apžvalgą. Kiekvienas žmogus savo identitetą kuria pasakodamas apie save ir taip atskleisdamas, kaip jis tapo tuo, kas yra dabar. Reflektuojant atrandamos sąsajos su socialiniais konstruktais, savas panašumas su kitais ir savas unikalumas.

Formuojantis tam tikram paribio grupių, ar subkultūrinių grupių identitetui, ypač svarbu iširti, kokį vaidmenį/reikšmę turi jų pasirenkama literatūra (tekstas kaip objektas su kuriuo asmuo sąveikauja). Simbolis yra tai, kas reprezentuoja dar kažką. Žodžiai, kuriuos vartojame apibrėždami tam tikrus objektus, iš esmės yra simboliai, reprezentuojantys tai, ką turime savo mintyse (tas pats galioja ir literatūrai, kurioje yra išreiškiamos tam tikros autoriaus mintys, per žodinius simbolius).

Mead'as iš Valantiejus (1998) teigė, jog kalba leidžia mums įgyti savimonę – suvokti savo individualybę ir matyti save iš šalies – tokius, kokius mus regi kiti. Todėl svarbu, kaip paribio grupėms, subkultūroms priklausantys asmenys interpretuoja skaitomą literatūrą, kas jiems priimtina, o kas ne, kaip vertina ir interpretuoja ten esančias situacijas, koks jų ryšys su knygos ar filmo veikėjais, kaip jie juos vertina, galbūt kuriame nors iš jų jie atpažįsta save, vyksta savęs atpažinimas, o galbūt įžvelgia ir subkultūros, kuriai jis priklauso, tam tikrus bruožus, vertybes, pasaulėžiūrą, galbūt net ir ideologiją ir pan. Visa tai reikia nagrinėti atsižvelgiant į jų pačių gyvenimišką patirtį, pasaulėžiūrą, vertybių sistemą, ir kokią simbolinę reikšmę jie suteikia literatūrai, ką perima ir kaip tai pateikia kasdienėje saviraiškoje. Tokiu būdu vykstanti interakcija per sąveiką su knyga, vėliau gali turėti tam tikros įtakos tolesniems pasirinkimams, elgesiui, savitų simbolių reikšmių kūrimui. Kitų individų veiksmai gali priversti atsisakyti ketinimų arba tikslų, gali versti juos peržiūrėti, patikrinti ar atidėti, sustiprinti arba pakeisti, gali nukreipti ketinimus, gali ir sutrukdyti įgyvendinti planus arba užkirsti jiems kelią, gali paskatinti peržiūrėti planus ir reikalauti visiškai skirtingo jų pritaikymo. Todėl, šiuo atveju, vykstant sąveikai su knyga, jos autoriaus, ar jo kuriamų knygos veikėjų išreiškiamos mintys, pasaulėžiūra, poelgiai tam tikrose situacijose gali taip pat turėti įtakos paribio grupių, subkultūrų mąstymo, elgesio, pasaulėžiūros, vertybių pasikeitimams. Taigi, interpretuodami tekstą, jį aiškindami bei vertindami, asmenys reflektuoja, tokiu būdu apibrėždami save, savąjį „Aš“, kas „Aš“ esu, kokios mano vertybės bei nuostatos, kokia yra mano grupė, kuriai aš priklausau, kuo ji panaši ir kuo skiriasi nuo kitų. Tuo pačiu, per kuriamos ir naujos prasmės bei reikšmės, kas formuoja/kuria tiek individualų, tiek ir subkultūrinį (diskursyvų) tapatumą (identitetą).

Taigi, literatūros tekstai padeda integruoti žmogų į visuomenę ar į tam tikrą socialinę grupę, padeda peržvelgti savo pačių gyvenimišką patirtį, pasaulėžiūrą, vertybių sistemą, tolesnius veiksmus. Tačiau tiriant daugiau tai pačiai paribio grupei, subkultūrai priklausančių asmenų, galima įžvelgti ir tam tikras panašias mąstymo formas, panašias kuriamas reikšmes, iš to galima daryti išvadą apie tam tikrus kuriamus diskursus, kuriamas diskursyvias aplinkas, formacijas. Tačiau nereikėtų pamiršti, jog veiksminga simbolinė sąveika galima, arba tarpusavio supratimas atsiranda tada, kai simbolis turi tas pačias reikšmes jiems abiems, šiuo atveju, tiek knygos autoriui ar jo kuriamam veikėjui, kuris formuoja simbolį ir jo reikšmę, tiek ir skaitytojui, kuris priima tą simbolinę reikšmę, nuorodas ir jas interpretuoja.

2. LITERATŪROS VAIDMENS PARIBIO GRUPIŲ IDENTITETO FORMAVIMO(-SI) PROCESĖ TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Diskursyvus edukacinių reiškinių pažinimas – tai refleksyvusis atsakas į supratimą, kurį kontekstualizuoja kultūros vertybės ir įpročiai (Duoblienė, 2006; Freire, 2000, Jarvis, 2001; McLaughlin, 1997, Rubavičius, 2003). Todėl „diskursas šiuolaikinėje edukologijoje suprantamas kaip žinių visuomenės reiškinys ir naująjį edukacinį pažinimą konstruojantis socialinis, humanitarinis metodas“ (Juodaitytė, Rūdytė, 2009: 27). Ir šiame darbe savaiminis (alternatyvus) bei refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is) padeda suprasti subkultūrinių, paribio grupių diskursyvų identiteto formavimą(-si), ir kaip yra konstruojamos diskursyvios formacijos.

Diskurso (pranc. discours — kalba, kalbos tipas, tekstas) dėmesio centre yra kalbos vartojimas, t.y. žmonių kalbėjimas realioje situacijoje, kurioje ir žanras, ir tekstas nustoja buvę tik komunikacijos nešėjais, jie tampa prasmingo bendravimo priemone (Poškienė, 2004: 8, 2007: 10-11). Todėl, anot Kress (1985), sąvoka „diskursas“ dažnai suvokiama kaip diskusija ar viešas šnekėjimas, savo nuomonės reiškimas. Taigi, mokslinėje literatūroje galima atrasti labai įvairių diskurso apibrėžimų. Lingvistikoje „diskursas“ suprantamas kaip tai, kas yra parašyta ar pasakyta apie tam tikrą objektą. Todėl pagrindinis diskurso analizės dėmesys – rašytiniams ar sakytiniams tekstams. Socialiniuose moksluose diskursas suprantamas šiek tiek plačiau nei vien rašytiniai ar sakytiniai tekstai, čia yra akcentuojama diskurso kaip socialinio veiksmo, ypatingos interakcijos arba diskurso kaip subkultūros samprata.

Hajer'is diskursą apibrėžia kaip „visumą idėjų, sąvokų ir kategorijų, kurios yra kuriamos, atkuriamos bei keičiamos tam tikrais socialiniais veiksmais, ir kurių pagalba fizinei ir socialinei realybėms yra suteikiamos reikšmės“ (Hajer, 1995: 44). Foucault (1998) diskursą suvokė kaip tam tikrą idėjų ar žinojimo sistemą, išreikštą specifiniu žodynu, teiginių grupėmis. Kas remiantis šiuo požiūriu yra labai aktualu analizuojant recenzijose ir jose išreiškiamus diskursus, jų laukus.

Chimombo'as ir Roseberry'is, anot Telešienės (2008), diskursą laiko komunikacinio veiksmo procesu, kurio materialinė išraiška įgyja teksto formą. Tokiu atveju diskurso analizė yra apibrėžiama kaip „metodologija įgalinanti komunikacinių procesų bei tekstų, kaip šių procesų rezultatų, analizę“ (Telešienė, 2008: 32). Anot Harre ir kt. (1999), kalba čia suprantama ne tik kaip atspindinti ir įrėminanti, bet ir kaip formuojanti, iškreipianti ar net kurianti socialines realybes. Tekstuose, šiuo atveju literatūros kūrinių recenzijose, atsispindi tam tikri diskursai, kurie vienaip ar kitaip įtakoja, veikia skaitytojus, formuoja jų požiūrius, tai pat svarbu ir tai, kaip tie tekstai atspindi socialinę realybę (tai apie ką jie kalba) ir kaip kiekviena recenzija sukuria savitą diskusijų (diskursyvų) lauką.

Taigi, „diskursas“ yra daugiaprasmė sąvoka, daugiausiai vartojama humanitariniuose moksluose, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai nagrinėja kalbos funkcionavimą. Terminas diskursas pastaruoju metu dažnai vartojamas įvairiose socialinėse, humanitarinėse disciplinose tokiose, kaip: antropologija, etnologija, sociologija, kultūrologija, edukologija, filosofija, socialinė psichologija, lingvistika, semiotika, literatūros teorija, kalbotyra ir pan. Termino atsiradimas daugiausiai siejamas su XXa. vidurio prancūziškuoju struktūralizmu, konkrečiau su Foucault veikla. Tačiau nėra vieningos nuomonės ir atsakymo apie tai, kas yra diskursas ir kaip jį analizuoti, todėl esant tokiam plačiam diskurso sąvokos vartojimo laukui, šiai sąvokai negalima priskirti vieno konkretaus apibrėžimo. Tačiau Juodaitytė ir Rūdytė (2009: 28) nurodo, tokias vyraujančias diskurso sampratas:

- diskusijos sinonimas arba kaip tam tikras šnekėjimosi, kalbėjimosi būdas, vartojamas kasdienėje kalboje;
- kalba (*language*) tarp diskurso subjektų, kai vartojamas specifinis žodynas prilyginamas dialektui (*dialect*).

Visi šie aiškinimai apima lingvistines prasmes, dėl to juose yra akcentuojamas pagrindinis diskurso elementas – kalba ir/ar šneka. Diskurso analizei pasidaro svarbus jo dalyvių išsakytas ar parašytas tekstas.

Diskursas yra apibrėžiamas tam tikrų teorinių-filosofinių perspektyvų pagrindu, iš kurių dažniausiai yra taikomos dvi: diskursas yra suvokiamas kaip tam tikra subkultūra arba kaip kalbėjimo(-si) priemonė, įprasminti žmonių socialinį gyvenimą (Grinshaw, 2003; Wodak, Meyer, 2001). Pirmoje perspektyvoje diskurso analizės objektu būna socialinio pobūdžio diskursai (feminizmo, aplinkosaugos, rasistiniai, seksizmo ir kt.), o antroje - diskursas yra suprantamas pagal tai, ką yra pasakę ar parašę socialiniai veikėjai. Juodaitytė ir Rūdytė (2009: 29) pateikia keletą diskurso apibrėžimų, priskiriamų antrajai perspektyvai:

- Diskursas – komunikacinio veiksmo procesas, kurio materialiai išraiška įgyja teksto formą.
- Diskurso analizė – tai metodologija, įgalinanti atlikti komunikacinių procesų bei tekstų rezultatų analizę. Kalba yra verbalizuoti komunikaciniai aktai, formuojantys, iškreipiantys ar net kuriantys socialinės realybės (tarp jų ir ugdymo) prasme.
- Visuma idėjų, sąvokų, kategorijų, kurių, atkuriamų bei keičiamų tam tikrais socialiniais veiksmiais. Jų pagalba ugdymo(-si) realybei suteikiamos reikšmės.
- Tam tikra idėjų ar žinojimo sistema, kuriai būdingas specifinis žodynas, teiginių grupės, ir reiškia susistemintas visuomenės žinias, žinojimą, vykstantį per kalbėjimą ir rašymą.

Nepaisant diskurso esmės aiškinimo įvairovės, pačia bendrąja prasme diskursas suprantamas kaip socialiai priimtinas žmonių kalbėjimo(-si), mąstymo, vertinimo, tikėjimo ar veiklos būdas (Burr, 1995; Gergen, 1985; Kramash, 2000). Anot Telešienės (2008), socialiniai mokslai diskursą

akcentuoja kaip socialinį veiksma ar ypatingą interakciją (kas ypač susiję su simboliniu interakcionizmu, kuomet žmonės patys kuria tam tikras simbolines reikšmes). Todėl diskurso analizė čia akcentuoja ne tik išsakytą ar parašytą tekstą, bet jai tampa svarbūs jį kuriantys, perduodantys ir interpretuojantys veikėjai bei jį įgalinantys, apribojantys šiuolaikiniai (dabar veikiantys) ar istoriniai (anksčiau vyravę) socialiniai, kultūriniai kontekstai, ideologinis tekstų turinys (Berger, Luckman, 1999; Pearce, 1994; Powers, 1994). Taigi socialinių mokslų perspektyvoje, pasak Grimshaw iš Telešienės (2005), diskurso analizė domisi kalbėjimu, kaip priemone socialiniam žmonių gyvenimui įprasmini (Telešienė, 2005: 27). Todėl šiame darbe yra svarbu tai, kas ir kaip kuria tam tikrą diskursą (recenzijų autoriai, aplinka, kurioje yra pateiktos recenzijos), kokiame kontekste jis yra kuriamas (į kokio laikotarpio subkultūras, paribio recenzijos yra orientuotos, ir kokio laikotarpio problemas, konfliktus tai iškelia), ir kaip yra suprantamas ir interpretuojamas kitų veikėjų (skaitytojų, priklausančių tam tikrai subkultūrinei, paribio grupei) bei kokios yra kuriamos naujos simbolinės reikšmės.

Jager'is iš Wodak ir Meyer (2001) teigia, jog diskursas įmanomas įvairiausiose diskursyviose srityse (socialinėse alokacijose), kuriose vyksta „kalbėjimas“, pvz.: politika, švietimas, mokslas, žiniasklaida, kasdienis gyvenimas ir pan. Kiekviena veiklos sfera yra apibūdinama skirtingais tikslais, idealais ir implikuoja skirtingas organizacines formas, kryptingai veikia narių nuostatas, diktuoja elgesio normas, formuoja kasdienį elgesį. Skirtingi socialiniai kontekstai implikuoja skirtingus kultūrinių kategorijų derinius, kai kiekvienas sektorius artikuliuoja įvairius viešus bei specifinius diskursus (MacLure, 2003; Valantiejus, 2004). Todėl diskurso analizė yra tinkama prieiga tuomet, kai norima atsekti, ką apie socialinio-kultūrinio, edukacinio dėmesio objektą sako skirtingi socialiniai veikėjai. Be to, ji leidžia paaiškinti, kaip jų pasisakymai yra įgalinti bei apriboti esamos sociokultūrinės sandaros ir kaip kalba veikia socialinę realybę. Juodaitytė ir Rūdytė (2009) taip pat išskiria dvi diskurso strategijos taikymo sąlygas: informacijos šaltinis – pasikartojantys komunikaciniai veiksmai (sakiniai ar rašytiniai); jie turi vykti tam tikruose socialiniuose-educaciniuose kontekstuose (Juodaitytė, Rūdytė, 2009: 31). Taigi, anot autorių, diskurso metodologija tampa tinkama socialinių-educacinių tyrimų tradicija tuomet, kai: siekiama sistemiškai aprėpti visumą konkrečioje kultūroje egzistuojančių požiūrių reiškinius; taip pat vengiama tas pažiūras provokuoti ir/ar veikti išankstiniu moksliniu žinojimu.

Diskurso analizės metodologinę įvairovę lėmė tai, jog tam tikros jos priegos nepriklausomai viena nuo kitos formavosi įvairiuose moksluose. Kaip metodologinės strategijos, diskurso analizės ištakos sietinos su XX a. pradžios rusiškuoju formalizmu ir XX a. vidurio prancūziškuoju struktūralizmu. Sociologijoje diskurso analizės metodologija susijusi su 7-jam dešimtmečiui būdingu makro-sociologinių prieigų ir struktūrinio funkcionalizmo paradigmos atmetimu, kai

dėmesys buvo nukreiptas į kasdienę socialinę sąveiką ir kitus socialinės realybės mikrolygio aspektus. Tokia interpretacinė, fenomenologinė sociologija atsispindėjo Goffman'o, Garfinkel'io bei kitų sociologų darbuose (van Dijk 1985a: 7). Diskurso analizėje, kartu su sociologine tyrinėjimu pakraipa, tuo metu pradėjo vyrėti monologiniams diskurso žanrams (tekstams, istorijoms ir pan.), šiek tiek vėliau pradėta analizuoti kasdienes pokalbius bei kitas natūralaus dialogo socialinėje interakcijoje formas, pvz., dialogus įvairiose institucinėse situacijose – klasėje, teisme ir pan. Anot Telešienės (2008), šiuolaikinių diskurso analizės formų teorinis pamatas yra socialinio konstruktyvizmo ir post-struktūralizmo sociologinės paradigmos. Būtent pirmoji, socialinio konstruktyvizmo, paradigma yra itin svarbi atliekant diskursyvių recenzijų analizę, kuriai yra taikomas kritinės diskurso analizės metodas.

Lingvistikoje, filosofijoje, antropologijoje, psichologijoje bei sociologijoje diskurso analitinė tyrimų sritis ėmė smarkiai populiarėti 8-jo dešimtmečio pradžioje ir per keletą pastarųjų dešimtmečių patyrė intradisciplininę specializaciją. Todėl, diskurso analizė turėtų būti suprantama ne kaip homogeniška tyrimų prieiga, bet kaip įvairių metodinių prieigų grupė. Anot Telešienės (2008), metodologinių diskurso analizės tradicijų ir metodinių prieigų įvairovę galima nusakyti keliais pjūviais, todėl bendriausia prasme, pagal diskurso išraiškos formą, ji išskiria:

- pokalbių analizę (angl. *conversation analysis*);
- rašytinių tekstų analizę.

Sociologinėse diskurso studijose pagal atliekamos analizės lygmenį ir akcentus, Kraniauskas (2001a, 2001c) išskiria dvi kryptis:

- pirmoji kryptis savo dėmesį sutelkia vidinių teksto ryšių analizei ir yra sąlygota lingvistikos ir semiotikos;
- antroji diskurso tyrinėjimų kryptis domisi išoriniais tekstų produkciją (atsiradimą) ir visą diskursą lemiančiais veiksniais.

Teun A. van Dijk (1985a) ir dar keletas autorių (Titscher, Meyer, Wodak, Vetter, 2000), pagal teorines paradigmatis ištakas ir pasirenkamų duomenų analizės metodų kompleksą, išskiria keletą diskurso analizės metodologinių tradicijų:

- lingvistinė analitinė tradicija;
- aprašomoji funkcionalistinė tradicija;
- interpretacinė tradicija;
- kritiškosios diskurso analizės tradicija.

Pastaroji diskurso analizės teorija yra itin aktuali šiame darbe, nes būtent kritinė diskurso analizė taikoma diskursyviai recenzijų analizei atlikti. Taigi, 6-ajame bei 7-ajame XX a. dešimtmečiuose prasidėję įvairūs ideologiniai bei politiniai judėjimai, jų socialinė analizė davė

pradžią naujai diskurso analizės metodologinei tradicijai. Socialiniuose moksluose, analizuojant politinį diskursą, žiniasklaidos artikuluojamus diskursus, vyriausybės ar didelių industrinių korporacijų tekstus pradėta taikyti „ideologinė“ diskurso analizė. Remdamasi marksizmu, ši prieiga žvelgė į diskursą kaip į klasinių konfliktų, jėgos demonstravimo visuomenėje areną, t. y. diskurso elementai interpretuojami kaip kalbėtojų ar tekstų autorių interesų indikatoriai (van Dijk 1985b: 8). Ideologinė diskurso analizė siekė atskleisti diskurse užkoduotus klasinius ar interesų konfliktus, jėgos santykius bei ideologijas. Paskutiniame XX a. dešimtmetyje ideologinė diskurso analizė peraugo į savarankišką interdisciplininę metodologinę tradiciją, kuri dabar daugiau žinoma kaip kritinė diskurso analizė (KDA). Tačiau būtent apie šią diskurso analizės metodologinę prieigą bus kalbama plačiau kitame poskyryje.

Telešienės (2008: 36) teigimu, nepaisant skirtingų diskurso analizės metodologinių prieigų, apibendrintai galima teigti, jog diskurso analizės tyrime yra svarbūs keli elementai, kuriuos analizuoja šią metodologinę strategiją pasirinkę mokslininkai:

- Tekstas ir jo turinys (Kas yra dėmesio objektas? Kokia pagrindinė, gretutinė temos? Kokie tekste randami objektą aprašantys ir vertinantys teiginiai?)
- Diskurso dalyviai (Kas yra teksto autorius/autorai? Kam skirtas tekstas, t. y. kas yra adresatas? Kokie santykiai tarp autoriaus ir adresato?)
- Diskurso kontekstas (istorinis, socialinis, ekonominis, politinis, kultūrinis, tiesioginis diskurso vyksmo ir kt.).

Diskurso turinys apima įvairius teiginius apie dėmesio objektą. Turinys nusakomas per temas, kurios yra rutuliojamos diskursyviuose tekstuose. Van Dijk'as apibrėžia temas, kaip „semantines makrostruktūras“, kylančias iš semantinių mikrostruktūrų (van Dijk, 2001: 102). Temos nusako, apie ką yra tas diskursas, jos organizuoja patį diskurso vyksmą ir suteikia bene svarbiausią informaciją apie diskursą. Temos parodo, į ką orientuojasi kalbėtojai, organizacijos ar grupės. Dažniausiai temos yra išreiškiamos diskurse tekstų pavadinimuose, abstraktuose, antraštėse, tematiniuose sakiniuose, santraukose ar išvadose. Taip pat svarbu, kokie yra turinyje vartojami žodžiai, ir kokios joms yra suteikiamos reikšmės. Suteikdami reikšmes kalbėtojai (ar rašytojai) vadovaujasi savo požiūriais, nuostatomis, t.y. įvairiomis mentalinėmis struktūromis, todėl jos geriausiai atspindi diskurso dalyvių požiūrius. Visa tai yra itin svarbu analizuojant pasirinktų kūrinių, šiuo atveju tokių romanų, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ recenzijas ir jose vystomus diskursus.

Diskurso analizėje kontekstas suprantamas dvejopai. Kontekstas visų pirma suprantamas kaip politinės, socialinės, kultūrinės bei istorinės struktūros, kuriose vyksta diskursas. Tokie kontekstai

(jų aprašymas ir analizė) leidžia geriau suprasti ir paaiškinti vykstantį diskursą. Anot Telešienės (2008), kontekstas diskurso analizėje taip pat suprantamas ir kaip tiesioginė diskurso vyksmo situacija, kur dažnai aprašoma diskurso vyksmo sfera (politika, verslas ir kt.), įvardijami diskurso dalyviai, jų santykiai. Tai leidžia paaiškinti kalbos naudojimo skirtingumus, situacinius skirtumus. Van Dijk'as (2001) pasiūlė sudaryti kontekstų modelį, į kurį būtų įtraukta kuo daugiau galimų konteksto elementų. Konteksto modeliai leidžia paaiškinti, kas gali turėti reikšmingos įtakos diskursyvioms ištartims. Reikšmės, konstruojamos diskursyviose ištartyse, nėra tiesioginė mentalinių modelių (požiūrių, nuomonių ir kt.) projekcija – kontekstai įsiterpia į požiūrių diskursyvų konstravimą. Apibendrintai, konteksto įtaką diskurso turiniui van Dijk'as nusako taip: „ką mes sakome, kaip sakome priklauso nuo to, kas kalba, su kuo kalba, kada ir kur kalba, kokių tikslu kalba“ (van Dijk, 2001:108). Į visa tai labai svarbu atsižvelgti analizuojant literatūros kūrinių recenzijas, tam, kad nagrinėjama tema būtų kuo įvairiapusiškiau aptarta ir būtų galima suorganizuoti originalią diskusiją.

Diskurso analizė yra analitiškai turtinga – ji apima įvairius kalbos, suvokimo, sąveikos, visuomenės ir kultūros analizės lygius bei metodus. Duomenų rinkimui dažniausiai pasitelkiami interviu, stebėjimas ir dokumentų analizė (Denzin, Lincoln, 2005: 379). Anot Telešienės (2008), analizės vienetu tokiuose tyrimuose dažniausiai būna individų grupės, kurios dalyvauja tam tikroje socialinėje veikloje, išreiškia nuostatas, požiūrius tam tikro dėmesio objekto atžvilgiu. Taigi, šiame darbe, analizuojant literatūros vaidmenį, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą šiuolaikinėse Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui), duomenų rinkimui naudojami dokumentų (recenzijų) analizės ir interviu (pusiau struktūruotas) metodai, o analizės vienetu yra laikomos šiuolaikinės Lietuvos paribio grupės.

Taigi, apibendrinant šiame poskyryje pateiktus teorinius diskurso analizės aspektus, galima teigti, jog diskursas yra tam tikra subkultūra arba kalbėjimo(-si) priemonė, įprasminanti žmonių socialinį, kultūrinį, edukacinį gyvenimą. Diskurso analizės objektu būna įvairūs socialinio bei kultūrinio pobūdžio (feminizmo, aplinkosaugos, rasistiniai, seksizmo ir pan.) diskursai. Diskursas yra suprantamas pagal tai, ką yra pasakę ar parašę socialiniai veikėjai. Taip pat yra nurodomos ir keletas diskurso analizės metodologinių tradicijų. Tai lingvistinė analitinė, aprašomoji funkcionalistinė, interpretacinė, kritinė ir kt. analizės. Visos jos yra taikytinos socialiniuose-edukaciniuose tyrimuose. Lietuvoje labiausiai plėtojama kritinės diskurso analizės tradicija. Šios prieigos perspektyvoje į diskursą žvelgiama kaip į grupių konfliktą, jėgos demonstravimo ugdyme areną. Diskursas gali būti taikomas ir savaime suprantamų, nusistovėjusių ugdymo(-si) reiškinių kritiniam interpretavimui. Ypač jis tinka aiškinimui reiškinių, kurie nepriklauso formaliojo mokymo(-si) sferai, o yra kasdienio, rutininio gyvenimo sritis, pavyzdžiui, individų laisvalaikis,

savaiminis mokymas(-is) ir kt. Būtent per savaiminio (alternatyvaus) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) procesus, kurie vyksta skaitant tam tikrą literatūrą, šiuo atveju, tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, bus bandoma atskleisti, kaip formuojamas(-si) subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas). Visa tai bus daroma šių kūrinių diskursyviai recenzijų analizei taikant kritinės diskurso analizės metodą.

2.2. Kritinės diskurso analizės metodas

Viena iš diskurso analizės priemonių yra kritiškosios diskurso analizės tradicija. Dabartiniu metu ji yra peraugusi į savarankišką interdisciplininę metodologiją, labiau žinomą kaip kritinė diskurso analizė (KDA). Šios priemonės perspektyvoje į diskursą žvelgiama kaip į grupių konfliktų, jėgos demonstravimo ugdymo areną (Ruškus, Mažeikis, 2007). Diskurso elementai yra interpretuojami tarsi kalbėtojų ar tekstų autorių interesų indikatoriai. „Ideologine“ diskurso analize siekiama atskleisti jame užkoduotus klasinius ar interesų konfliktus, jėgos santykius bei ideologijas (Mickūnaitė, 2007; Musneckienė, 2007; Šaparnytė, 2007). Kritinė diskurso analizė apima šias edukacines sritis: pedagoginė komunikacija, masinė komunikacija, ugdymas demokratijai, identiteto formavimasis ir kt. (Chouliaraki, 1998; Fairclough, 1995; Fairclough, Wodak, 1997). Šiame darbe yra orientuojamasi būtent į identiteto formavimą(-si), plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą šiuolaikinėse Lietuvos subkultūrinėse, paribio grupėse per jų pasirenkamą literatūrą, šiuo atveju tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, taikant šiems kūriniams diskursyvią jų recenzijų analizę. Taip pat siekiama atskleisti kokie ideologijų bei interesų konfliktai iškyla tarp skirtingų socialinių grupių, kas taip pat yra kritinės diskurso analizės dalykas (objektas).

Anot Telešienės (2008), kritinė diskurso analizė iš kitų šios srities metodologinių tradicijų visų pirma išsiskiria tuo, kad akcentuoja plačiai suvokiamą kontekstą, lingvistinės ir socialinės analizės bei socialinės kritikos derinimu. Anot Titscher'io ir kt. (2000), kritinė diskurso analizė remiasi hermeneutika (Gadamer'is, Dilthey'us), funkcinė sisteminė lingvistika (Halliday), kognityvine lingvistika (Shank'as, Abelson'as), taip pat Foucault idėjomis bei kritine teorija (Adorno, Habermas'u, Horkheimer'iu). Tyrimų objektu dažnai tampa rasizmo problemos, lyčių santykiai, politikos bei žiniasklaidos diskursai, organizaciniai diskursai ar identiteto dimensijos, kas yra ypač aktualu šiame darbe. Kritinės diskurso analizės tyrimuose yra naudojami labai įvairūs duomenų rinkimo bei analizės metodai – giluminiai ar struktūruoti interviu, dokumentų analizė,

didelės apimties biografinių tekstų kiekybinė ar kokybinė analizė ir kt. Taip pat kritinės diskurso analizės tyrimai dažnai yra derinami su kokybinėmis atvejo studijomis. Šiame darbe atliekama kokybinė recenzijų analizė, taip pat naudojamas ir pusiau struktūruoto interviu metodas.

Kritinė diskurso analizė kreipia dėmesį į autentišką komunikaciją politinėse, media, institucinėse ar kitose aplinkose. Kritinė diskurso analizė, ir rašytinį, ir sakytinį diskursus traktuoja kaip tam tikrą socialinės praktikos formą (Fairclough, Wodak, 1997). Telešienė (2008: 35), remdamasi Wodak'u, trumpai pristato pagrindinius kritinės diskurso analizės principus:

- Kritinė diskurso analizė visų pirma yra suinteresuota socialinių problemų analize. Ji nesidomi kalba ar jos naudojimu *per se*, o greičiau – socialinių ir kultūrinių procesų atspindžiais kalboje. Tačiau vis dėlto lingvistinių kategorijų įtraukimas į analizę pripažįstamas būtinu.
- Visuomenė ir kultūra yra suprantamos kaip dialektiškai susijusios su diskursu: visuomenė ir kultūra apsprendžia diskurso formas, raišką, bet kartu yra ir atkuriamos bei keičiamos diskurso. Kiekvienas kalbos panaudojimo atvejis atgamina arba transformuoja visuomenę bei kultūrą.
- Kalba gali būti naudojama kryptingai ir selektyviai. Todėl reikia analizuoti skirtingas tekstų pateiktis, interpretacijas, suvokimus.
- Diskursai yra istoriniai, todėl gali būti suprasti tik santykyje su jų kontekstais. Diskursai yra ne tik įtakoti tam tikrų kultūrų, ideologijų bei istorijos, tačiau jie taip pat yra susiję ir su kitais diskursais. Meyer taip pat teigia „visi diskursai yra istoriniai ir todėl gali būti suprasti tik nurodant į jų kontekstą” (Meyer, 2001:15).
- Diskurso analizė yra interpretacinė ir aiškinamoji. Siekiama sisteminės ryšių tarp teksto ir jo socialinių sąlygų, ideologijų bei galios santykių analizės. Interpretacijos visuomet yra dinamiškos ir atviros naujai informacijai bei naujiems kontekstams.
- Kritinė diskurso analizė turi būti suprantama kaip socialinė mokslinė disciplina, kuri aiškiai išdėsto savo socialinius interesus ir siekia savo atradimus pritaikyti praktiniuose klausimuose. Kritinė diskurso analizė dažnai yra tapatinama su politiškai motyvuotu tyrimu, kuris pasižymi emancipacijos principu, kuomet tyrimu siekiama paveikti socialinius santykius ir socialinę realybę.

Itin svarbi diskurso analizės teorijai yra socialinio konstruktyvizmo perspektyva. Galima nurodyti tris šios perspektyvos prieigas: diskurso teoriją, kritinę analizę (Laclau ir Mouffe, 1985; Fairclough, Wodak, 1997) ir diskursyviąją psichologiją (Edwards, Potter, 1992; Gergen 1994). Tačiau nepaisant diskurso analizės objekto (dalyko) skirtumų, visų minėtų diskurso teorijų pagrindas – socialinio konstruktyvizmo perspektyva, kuri leidžia ne tik paaiškinti, jog individų

sąveikavimo būdai atspindi vidinį pasaulį, identitetą, tarpusavio santykius, bet ir atlieka aktyvų vaidmenį kuriant bei keičiant sociokultūrinę realybę (Berger, Luckmann, 1999; Jorgensen, Phillips, 2002). Per savaiminio (alternatyvaus) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) procesus, kurie vyksta skaitant ir interpretuojant literatūros kūrinius, romanus J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, individai konstruoja bei kuria naujas simbolines reikšmes, prasmes, per kurias atsiskleidžia jų santykis su sociokultūrine realybe, santykiai su kitais, yra atskleidžiamas jų vidinis pasaulis. Reflektuodami jie įsisąmonina savo turimą gyvenimišką patirtį ir tai ką perskaitė, todėl tokiu būdu, interpretuodami ir vertindami, jie formuoja naujas reikšmes, prasmes, kurios vienaip ar kitaip kuria bei keičia sociokultūrinę realybę.

Anot Juodaitytės ir Rūdytės (2009), remiantis socialinio konstruktyvizmo perspektyva, diskursas formuoja socialinį pasaulį reikšmių pagrindu. Reikšmė niekada negali būti pastovi dėl kalbos nestabilumo. Nei vienas diskursas, pasak autorių, nėra užbaigtas ir išbaigtas, nes jis nuolatos kinta dėl kontaktų su kitais diskursais. „Kiekvienas diskursas – tai ypatingas bendravimo ir socialinio pasaulio suvokimo būdas. Diskursų konfliktas reiškia, kad jie nuolat tarpusavyje „kovoja“ dėl pranašumo fiksuojant reikšmes kalboje. Kurio nors vieno diskurso įgytą pranašumą galima vertinti kaip vieno požiūrio (diskurso) dominavimą“ (Juodytė, Rūdytė, 2009: 35), todėl diskursyvioje recenzijų analizėje bei pusiau struktūruoto interviu metu svarbu atrasti ideologijų bei interesų konfliktus tarp įvairių socialinių grupių, pvz., tarp šiuolaikinių (Lietuvos) subkultūrų, paribio grupių ir bitnikų/hipių judėjimo, ar tarp subkultūrų ir didžiosios visuomenės dalies.

Dauguma socialinių konstruktyvistinių diskurso teoretikų, tokių kaip Gergen'as (1994), Laclau ir Mouffe (1985) pritaria Foucault (1972) idėjai, jog diskursai yra tam tikri rinkiniai teiginių, kurie nustato reikšmėms ribas (turi ar neturi reikšmės), o tiesa kuriama diskursyviai. Tačiau šiems mokslininkams buvo nepriimtina Foucault (1972) nuostata, jog kiekviename istoriniame periode egzistuoja vienas galimas žinojimas (žinojimo sistema). Jie pasisakė už pliuralistinį žinojimo konstravimo modelį, kuriame skirtingi diskursai egzistuoja paraleliai, sąveikaudami ir konkuruodami tarpusavyje dėl tiesos apibrėžimo. Remiantis Laclau ir Mouffe (1985) diskurso teorija, gali būti analizuojami visi kultūriniai, socialiniai ir edukaciniai reiškiniai (fenomenai). Socialinis pasaulis suprantamas kaip tam tikrų procesų voratinklis, kuriuose susikuria reikšmės. Tačiau yra akcentuojama, jog reikšmė niekada nebūna vienintelė ir galutinė. „Vartojant kalbą tarp ženklų santykiai nustatomi taip, kad jie galėtų įgyti naujas reikšmes. Tokiu būdu kalbos vartojimas tampa socialiniu reiškiniu, nes būtent per susitarimus, derybas ar konfliktus socialiniuose-edukaciniuose kontekstuose fiksuojamas ir (pa)neigiamos reikšmės struktūros“ (Juodaitytė, Rūdytė, 2009: 36). Visa tai gali būti siejama su simboliu interakcionizmu. Anot Akstinavičiūtės ir

Petraitytės (2007), simboliai jungia žmonių sukurtus vizualinius, verbalinius ir kt. vaizdinius, kurie reprezentuoja ir atspindi tam tikrą individo portretą, elgsenas, vertybes, siekius, istoriją ir pan. Daiktus, reiškinius, procesus įprasmina patys žmonės. Todėl neatsiejama yra tai, jog tik tam tikrai grupei žmonių pradėjus artikuliuoti tuos pačius simbolius, galima diskusija apie simbolinį priklausymą tai pačiai kultūrinei, religinei ar tautinei bendruomenei. Pasak Akstinavičiūtės ir Petraitytės (2007), simbolis, kaip socialiai sukonstruotas bei turintis vizualinį aspektą artefaktas, tapatybės (identiteto) konstravimo procese neabejotinai tampa reikšmingu instrumentu. Todėl ne išimtis yra ir literatūra, kurioje vartojami įvairūs teiginiai, konceptai, slengas, memai, turintys simbolinę reikšmę. Vartojami simboliai sukelia tam tikrą reakciją tik tiems žmonėms, kuriems patys simboliai turi tam tikrą vertę.

Vykstant konfliktams tarp diskursų, pasidaro aišku, jog skirtingi individai palaiko ir skirtingus socialinės-edukacinės tikrovės organizavimo būdus. Tačiau kartais socialinė praktika atrodo natūrali (savaiame suprantama). Lyginant su kitomis teorinėmis-filosofinėmis perspektyvomis, tokia savaiame suprantama socialinė praktika priskiriama kasdienio, rutininio gyvenimo sričiai, nes jos reikšmės yra pernelyg visur prasiskverbios. Būtent čia atsiranda ir savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) aspektas, kuomet skaitantieji, to nesuvokia kaip mokymo(-si), tačiau patys to nežinodami tobulėja, konstruoja naujas reikšmes, kurios vėliau kuria ir galbūt keičia sociokultūrinę realybę. Kiekvienas individas, priklausantis tam tikrai subkultūrai, paribio grupei, konstruoja skirtingas reikšmes, skirtingai interpretuoja perskaitytus kūrinius, todėl skirtingai organizuoja sociokultūrinę tikrovę, tačiau jų individualiuose atsakymuose galima įžvelgti ir tam tikrai socialinei grupei bendrų simbolių reikšmių, prasmų.

Socialinio konstruktyvizmo požiūriu (Berger, Luckmann, 1999; Burr, 1995; Duoblienė, 2006; Gergen, 1985) praktikos sričiai priklauso tie edukaciniai-kultūriniai reiškiniai, kurie yra savaiame suprantami, nes visi žmonės yra natūraliai įsitraukę į jų supratimo procesą arba kitų yra į jį įtraukti. Tuomet supratimas pasidaro pastovus ir nekintantis, nepaisant to, jog keičiasi individo, priklausančio subkultūrinei, paribio grupei ir jo skaitomo kūrinio socialinis, kultūrinis santykis su realybe.

Taigi, būtent kritinė diskurso analizė sudaro sąlygas analizuoti identiteto formavimo(-si) procesus, subkultūrinėse, paribio grupėse per jų pasirenkamą literatūrą, šiuo atveju, tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, kurie yra analizuojami per diskursyvią jų recenzijų analizę. Taip pat kritinė diskurso analizė padeda atskleisti kūriniuose užkoduotus ideologinius bei interesų konfliktus tarp įvairių socialinių grupių, kas yra itin svarbu analizuojant identiteto formavimo(-si) procesus, tiek subkultūrinio diskurso raidą

apskritai, taip pat tai yra aktualu ir tarpkultūrinėms studijoms, tiriančioms įvairias kultūrinės terpes, aplinkas. Taip pat kritinė diskurso analizė pasitarnauja ir tiriant savaiminius procesus, kurie vyksta natūraliai, kasdienio patyrimo metu, o būtent savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is) vyksta per individų pasirenkamą literatūrą, kuri vienaip ar kitaip įtakoja patį individą ir jo kuriamą, konstruojamą sociokultūrinę realybę.

2.3. Diskursyvios recenzijų analizės metodo aprašas (arba kritinės diskurso analizės taikymas diskursyviai recenzijų analizei)

Kadangi nėra atskiros recenzijų analizės metodologijos, todėl aiškinant recenzijas ir jas analizuojant, yra taikomas kritinės diskurso analizės metodas. Recenzijų diskursyvi analizė atliekama ne kaip teksto, bet kaip kokybinė kritinio diskurso analizė. Analizuojama ne pati recenzija, o būtent pokalbis (diskursas) joje, koks jis, į ką kreipiasi recenzijos, kokiam skaitytojui yra skirtos, kokie dalyviai, kokioje aplinkoje yra pateikta ši recenzija (komunikacinė erdvė, kur yra analizuojamas diskursas ir vyksta pokalbis), ar recenzija yra gyva ir „bendrauja“ su subkultūra, kokios vartojamos sąvokos, frazės, slengas, memai. Visa tai analizuojama ne tik tam, kad geriau būtų suprasta knyga ar filmas ir kas juose parašyta ar pavaizduota, bet ir tam, kad recenzijų analizės pagalba, taikant kritinės diskurso analizės metodą, būtų išskleistas tyrimų laukas bei suformuotas korpusas literatūros, galintys padėti giliau ir įvairiapusiškiau nagrinėti subkultūrinio (diskursyvaus) tapatumo (identiteto) bei tam tikro subkultūrinio diskurso formavimo(-si) procesus, bei jų įtaką sociokultūrinei aplinkai apskritai.

„Diskurso sąvoka apima bendravimo kalbą ir jos sąsajas su kontekstu. Jis susijęs ne tik su pasakymu arba tekstu, bet ir su besikreipiančiuoju bei adresatu ir su jų artimiausiu kontekstu arba situacija. Į diskursą įeina ne tik paprastas pokalbis ir jo kontekstas, bet ir rašytinis bendravimas tarp rašytojo ir skaitytojo (literatūrinis pasakojimas, poezijos diskursai). Diskursas perduoda ir kuria socialines ir institucines vertybes arba ideologijas (politikos, masinių informacijos priemonių, normų ir taisyklių diskursai). Dažnai diskursas apibrėžiamas kaip tekstas arba pabrėžiama, kad tekstas įeina į diskursą“ (Poškienė, 2007: 14). Recenzija yra kitoks tekstas nei kiti. Recenzija yra kažkas asmeniško, todėl tai yra labiau gyvas, aktyvus tekstas, nei bet kuris abstraktus straipsnis apie dabarties aktualijas, jos yra atsakas į tam tikrus įvykius, reiškinius, todėl tai galima laikyti tam tikru diskursu (pokalbiu). Recenzijos dažniausiai yra orientuotos į tam tikrą skaitytoją ar į jų ratą, todėl recenzijas galima traktuoti, kaip tam tikrą subkultūros raidos dalį, kuri gali paskatinti subkultūrizacijos raidą arba ne. Recenzijose atsiskleidžia įvairūs diskursai, kuriais remiantis galima plačiau nagrinėti subkultūrizaciją, jos raidą ir subkultūrinėms, paribio grupėms priklausančių asmenų identiteto formavimą(-sį). Jose atsiskleidžia tam tikros kategorijos, elementai, aspektai,

esantys literatūros kūriniuose, kurie yra reikšmingi subkultūroms, paribio grupėms. Todėl juos yra būtina atskleisti tam, kad būtų geriau pažintos pačios subkultūros, paribio grupės ir juose vykstantys įvairūs procesai. Taigi, recenzijose vykstantys tam tikri diskursyvūs pokalbiai gali vienaip ar kitaip įtakoti subkultūrų raidą, jų identiteto vystymą(-si), arba kaip tik atvirkščiai – stabdyti subkultūrizacijos raidą. Taip pat itin svarbūs yra kylantys konfliktai, tarp subkultūrų ir visuomenės, bei tarp pačių subkultūrų, paribio grupių. Remiantis T. Wolfe'o knygos „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“⁵ recenzijų analizėmis, taip pat galima stebėti kiek ir kaip kinta meno supratimas tiek laiko, tiek erdviu požiūriu. Anot Kraniausko, „Veikiantis individas nuolatos naujai interpretuoja vienus ir tuos pačius veiksmus pagal tai, kaip plėtojasi jo biografija ir keičiasi aplinkinės sąlygos, verčiančios jį peržvelgti tuos veiksmus naujose socialinėse sąlygose. Tai, kas buvo praeityje, visada interpretuojama naujai“ (Kraniauskas, 2001b: 17). Todėl analizuojant recenzijas yra tikėtina, kad keičiantis laikams tas pats kino ar literatūros kūrinys suvokiamas skirtingai ir tie skirtumai kinta atsižvelgiant į daugelį gyvenamosios aplinkos ir laiko faktorių. Todėl svarbu, kaip laiko ir erdvės požiūriu kinta tam tikrų socialinių grupių identitetas, kaip jis formuojasi laikui bėgant, ir kaip kinta visuomenės požiūris į jas, kokie svarbiausi aspektai yra išryškunami. Diskursyvi recenzijų analizė, remiantis kritinės diskurso analizės metodu, atskleidžia daugybę temų, kurios labai išplečia analizuojamos temos tyrimo lauką.

Diskursyvi recenzijų analizė, taikant jai kritinės diskurso analizės metodą, padės išskirti ir atskleisti kūriniuose užkoduotus tam tikrus teiginius, sąvokas, konceptus, svarbiausias kategorijas, išskirti pagrindinius elementus, taip pat vartojamą slengą, įvairias frazes, posakius bei memus, kurie yra reikšmingi subkultūroms, paribio grupėms priklausantiems asmenims. Todėl pagrindinis kritinės diskurso analizės metodo taikymo tikslas šiame darbe – atrasti pagrindinius konceptus pagal šaknis ir kontekstą tam, kad būtų galima suorganizuoti originalią diskusiją nagrinėjama tema. Taip pat remiantis šiomis kategorijomis ir elementais sudarytas klausimynas pusiau struktūruotam interviu, kuris atliktas remiantis biografine perspektyva, kuri yra neatsiejama analizuojant identiteto formavimo(-si) procesus, nes sudaro loginę seką įvykių, atskleidžiančių kaip individas tapo tuo, kas jis yra dabar, kokios sąlygos ir pasirinkimai tai įtakojo ir kokios yra jo orientacijos į ateitį.

Šiame darbe iš viso analizuojamos 7 recenzijos, kurios tikėtina daro arba gali daryti įtaką subkultūrizacijai, jos raidai, subkultūrinių grupių identiteto formavimui(-si). Empirinę tyrimo bazę sudaro 4 T. Wolfe'o knygos „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir 3 A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo

⁵ angl. „Magic Trip: Ken Kesey's Search For A Kool Place“.

„Magiška kelionė: Ken‘o Kesey‘io rūgšties vietos paieškos“⁶ recenzijos. Atliekant tiek knygos, tiek ir filmo recenzijų analizę, kreipiamas dėmesys į tai, ar recenzijose yra atsižvelgiama į tapatumą ir identitetą, į jų formavimą(-sį) ir kaitą, taip pat labai svarbu yra tai, kokie recenzijose yra įvedami nauji konceptai, kokios yra recenzijų autorių vartojamos sąvokos, koks vartojamas slengas, memai, įvairios frazės, posakiai, palyginimai, kreipiniai, galbūt yra išskiriami kokie nors konfliktai, prieštaravimai tarp skirtingų socialinių grupių, subkultūrų, įvykių, ideologijų. Taip pat didelės reikšmės turi ir tai, ar recenzijose yra išskiriamos socialinės grupės, subkultūros, ir kokios jos, kaip jos apibrėžiamos. Taip pat svarbus yra nagrinėjamos temos ir socialinės grupės, apie kurią kalbama, aktualumas, kokio laikmečio nuorodos recenzijoje pateikiamos, ar kalbama apie 6-ojo dešimtmečio socialines grupes, subkultūras, įvykius, iškilusias problemas, ar orientuojamasi į šių dienų realijas, o galbūt yra daromos sąsajos tarp skirtingų laikmečių, ir kiek tai yra aktualu dabar, šiam laikmečiui, kiek recenzijos yra gyvos ir „bendruoja“ su subkultūra, kokio pobūdžio recenzijos yra (geliančios, paskatinančios ir pan.). Taip pat siekiama išsiaiškinti ir aprašyti pagrindinius diskursyvius laukus, tam tikras kategorijas (tapatybes), kurios galėtų daryti įtaką subkultūrizacijai, jos raidai ir identiteto formavimui(-si). „Bendravimas tekstu, teksto rašymas šiame komunikacinių technologijų amžiuje turi didelę reikšmę. Svarbu ne tik tai, ką rašome (arba sakome), bet ir tai, kaip rašome (sakome), kaip siekiame ryšio su skaitančiuoju ar klausančiuoju“ (Poškienė, 2007: 32).

Išsamesnei recenzijų analizei, taikant kritinės diskurso analizės metodą, taip pat sudarytos 2 lentelės (priedas Nr. 1 ir priedas Nr. 2). Pirmoji lentelė atspindi T. Wolfe‘o knygos „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ recenzijų analizės duomenis, antroji – A. Gibney‘aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken‘o Kesey‘io rūgšties vietos paieškos“⁷ recenzijų analizės duomenis. Lentelės sudarytos iš 3 pagrindinių kategorijų: 1) pagrindiniai konceptai (tapatybės), rasti recenzijose, kurie jas paverčia diskursu (pokalbiu) ir išreiškia pagrindinius recenzijų akcentus; 2) su konceptais (tapatybėmis) susijusios sąvokos (emic) (sąvokos buvo ieškomos pagal šaknis ir kontekstą); 3) teksto pavyzdžiai (citos). Gauti duomenys lyginami tarpusavyje, po to daromos išvados, apibendrinančios gautus duomenis. Tiek romanai, tiek recenzijos šiame darbe naudojami ir kaip papildoma mokslinė literatūra.

Šis tyrimas yra pilotinis, todėl negali būti reprezentacinis, jame nėra apžvelgti visi šaltiniai, kuriuose yra pateiktos tiek knygos, tiek filmo recenzijos, todėl šiame tyrime gauti duomenys negali reprezentuoti visumos, tai galima padaryti tik iš dalies.

⁶ angl. „Magic Trip: Ken Kesey's Search For A Kool Place“.

⁷ angl. „Magic Trip: Ken Kesey's Search For A Kool Place“.

2.4. Pusiau struktūruoto interviu imtis ir metodai

Tyrimas buvo atliekamas 2012m. birželio – 2013m. balandžio mėnesiais, ne tik Šiauliu, mieste, bet ir kituose Lietuvos miestuose. Tyrimo dalyviams atrinkti buvo taikomas kriterijus – ar asmuo yra skaitęs J. Kerouac'o „Kelyje“ ir/ar T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romaną(-us) bei matęs dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“. Taip pat tyrimo dalyviams atrinkti buvo naudojamas ir sniego gniūžtės metodas, kuris padėjo išplėsti apklausos dalyvių ratą per žinomus tiriamos populiacijos atstovus; t.y. pagal pirminę respondentų grupę nustatomi kiti (pirmųjų pažįstami, draugai, partneriai) respondentai, kurie vėliau taip pat buvo apklausti. Apklausti įvairioms paribio grupėms, subkultūroms priklausantys asmenys. Nors šioms grupėms dažniausiai priklauso jaunimas, tačiau šiame darbe tai nėra tikslas, todėl amžiaus grupės nėra išskiriamos. Iš viso apklausti 9 respondentai, po keletą iš skirtingų grupių, tokių kaip metalistai bei asmenys prijauciantys hipių judėjimui, taip pat į tyrimą buvo įtraukti ir asmenys, kurie nepriklauso jokiai konkrečiai subkultūrai ar paribio grupei, tačiau save priskiriantys prie neformalaus judėjimo apskritai, individualistai („bohemos“) bei asmenys, priklausantys akademiniai aplinkai.

Taigi, empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, kuris atliktas remiantis biografinė perspektyva. Interviu yra populiarus ir įgalina surinkti daug informacijos, kuri leidžia nustatyti dėsningumus tiriamoje srityje, taip pat suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti tiriamąjį asmenį. Interviu metodo pagalba galima atrasti labai daug naujų dalykų, tačiau šiame darbe stengiamasi išsaugoti ryšį tarp tekstų recenzijų ir interviu, todėl kategorijos, konceptai, sąvokos (emic), sinonimika ir pan., išskirti diskursyvioje recenzijų analizėje, perkeliama į interviu. Todėl būtent tam pasirinktas pusiau struktūruotas interviu, kuris nėra visiškai laisvas, nors neatmeta ir laisvų klausimų, kurie nėra iš anksto suplanuoti ir kyla paties interviu metu. Pusiau struktūruotas interviu yra tikslesnis ir nustato tyrėjui tyrimo kryptį, neleisdamas pernelyg nukrypti nuo temos. Biografinės perspektyvos pagalba, galima plačiau išskleisti nagrinėjamą temą, atskleidžiant individualius pasirinkimus, gyvenimo posūkius, lūžio taškus, kurie įtakoja asmens priklausymą vienai ar kitai paribio grupei, subkultūrai ar apskritai kokiam nors socialinei grupei, taip pat ir tam tikros literatūros pasirinkimą, taip pat atskleidžiant priežastinius ryšius tarp individo ir socialinių struktūrų.

Tyrimo metu svarbi gyvenimo trajektorija, kodėl ir kaip asmuo priėjo iki to, koks jis yra dabar. Biografinė perspektyva leidžia suprasti kaip tampama tuo, kas čia ir dabar aš esu. Svarbu tai, kad žmogus visa tai permąstyti, vyktų refleksija (reflektyvus (reflexive learning) mokymas(-is), perkonstruojant savo identitetą, pačiam atrandant socialines reikšmes, sau svarbius dalykus).

Remiantis biografiniais aspektais, pusiau struktūruoto interviu metu atskleidžiami kultūriškai saviti subkultūriniai diskursyvūs tapatumai (identitetai), taip pat atskleidžiamos sąlygos įtakojusios asmens pasirinkimą (tiek subkultūrinės grupės, tiek skaitomos literatūros). Taikant biografinę perspektyvą, atsiskleidžia tiek dominuojančioje ir hegemoninėje visuomenėje subkultūrų, paribio grupių konstravimas, tiek ir įvairių savitų subkultūrinių tipų formavima(-sis) konkrečių žmonių gyvenimo trajektorijoje, taip pat ir atsižvelgiant į literatūrinę, skaitymo patirtį, buvusi praeitis per skaitytas knygas, ir orientacija į ateitį, po skaitytų knygų. Svarbu tai, kaip patys pasakojantieji vertina savo pokyčius.

Biografinė tyrimo perspektyva (biografinis pasakojimas) išreiškia ne tik asmeninį „Aš“, gyvenamąją, literatūrinę patirtį, kasdienės individo patirties konstravimą, bet taip pat subjektyvumas atsiskleidžia platesnių socio-ekonominių struktūrų kontekste. Biografinė perspektyva leidžia įžvelgti ir objektyvias socialines struktūras, priklausymą didesnei grupei žmonių, šiuo atveju tam tikrai subkultūrinei, paribio grupei, galbūt leis atrasti kažkokią konkrečiai subkultūrai bendrą literatūrą, kurioje atrandami tam tikri simboliai, prasmės, kurie vėliau yra perteikiami tiek individualioje, tiek ir kolektyvinėje veikloje. Rekonstruodami savo praeitį tyrimo dalyviai atskleidžia ir kolektyvines patirtis susijusias su kultūra, ekonominėmis struktūromis, lytimi, visuomenės nuostatomis. Todėl pusiau struktūruoto interviu metu, remiantis biografinę perspektyva, ieškomos tam tikros kategorijos (tapatybės), konceptai, sąvokos, įvairios frazės, slengas, memai, simboliai ir pan., kurie turi ryšį su diskursyvioje recenzijų analizėje išskirtomis kategorijomis (tapatybėmis), sąvokomis, frazėmis, slengu, memais ir pan., kurios ir atskleistų individo ryšį, santykius su objektyviomis socialinėmis struktūromis, tam tikromis socialinėmis grupėmis.

Daugelis autorių atkreipia dėmesį į tai, jog identiteto formavimas(-is) yra visą gyvenimą trunkantis procesas, apimantis tiek panašumo su kitais, tiek unikalumo charakteristikas. Tai drauge suponuoja į individualią prasmę, susijusią su unikalumu, kiek žmogus yra išskirtinis, ir kolektyvinę prasmę, liudijančią tapatinimąsi su kitais, t.y. kiek žmogus panašus į grupę (subkultūrinę, paribio ar kitą socialinę grupę). Vyksta nuolatinė individualaus ir kolektyvinio identitetų sąveika. Pastarajam identitetui priklauso konkrečių grupių identitetai (lyties, rasės, klasės, etnoso, gyvenimo tarpsnių, profesinis identitetas, tame tarpe ir paribio grupių, subkultūrų ir pan.).

Giddens'as (2000), kalbėdamas apie tapatumą, jį laiko refleksyviu projektu: „Aš yra raidos trajektorija nuo praeities iki numatomos ateities. Individas perima savo praeitį peržiūrėdamas ją per numatomos ateities prizmę“ (Giddens, 2000: 101). Peržiūrėdamas savo literatūrinę patirtį, individas mato savo raidą, koks jis buvo prieš perskaitant tam tikrą literatūrą, ir kokios jo orientacijos į ateitį. Taip pat atsiskleidžia ir priežastys, kodėl asmuo padarė būtent tokius pasirinkimus, kas tai įtakojo,

kas paskatino tokiems pasirinkimams. Gyvenimas – tai virtinė lūžių ir posūkio taškų, nulemiančių tolesnę asmens veiklos kryptį.

Giddens'as (2000) biografiją ima traktuoti naujai (posūkis į refleksyvumą), ne tik kaip faktų apie savo gyvenimą pristatymą, bet kaip savęs ir savojo identiteto konstravimą ir apmąstymą, gyvenimo apžvalgą. Kiekvienas žmogus savo identitetą kuria pasakodamas apie save ir taip atskleisdamas, kaip jis tapo tuo, kas yra dabar. Į šį procesą yra įtraukiama ir literatūra, kaip ji įtakojo pasikeitimą, kas paskatino pasirinkti būtent tokią literatūrą, kaip pasikeitė požiūris, vertybės, savęs ir kitų vertinimas perskaičius tam tikrą literatūrą, kokios naujos reikšmės ir prasmės atrastos, kas galbūt perimta ir galbūt pradėta taikyti kasdienėje veikloje, galbūt atrandama kažkas, kas atspindi tiek asmens individualią pasaulėžiūrą, tiek ir kolektyvinę (subkultūros, kuriai priklauso asmuo) pasaulėžiūrą, kokios atrandamos bendros naudojamos simbolinės reikšmės ir prasmės visai subkultūrinei grupei, taip atrandamas asmens įsitraukimas į įvairius institutus. Pasakodamas asmuo įsisąmonina tai, kas jam iki šiol atrodė akivaizdu, įsisąmonina tai, ką perskaitė, gali tai iš naujo įvertinti, suvokti savo požiūrį, atrasti sąsajas su savo gyvenamuoju pasauliu. Taip pat pasakojime ieškomos ir tam tikros kategorijos (tapatybės), konceptai, sąvokos, įvairios frazės, slengas, memai ir pan., kurie turi ryšį su diskursyvioje recenzijų analizėje išskirtomis kategorijomis (tapatybėmis), konceptais, sąvokomis, lengu, frazėmis, memais ir pan.

Biografinio pasakojimo ontologija aprėpia ne tik faktų ir įvykių atsiminimą, savęs vaizdavimą ir pristatymą atsigręžiant į praeitį, bet ir projekciją į ateitį (kaip perskaityta literatūra pakeitė mąstymą, vertybių sistemą, pasaulėžiūrą ir pan.), stebint dvigubą praeities ir ateities horizontą. Individai persvarsto ir interpretuoja savo praeitį per ateities prizmę, kurią jie projektuoja ir konstruoja dabartyje. Anot Giddens'o refleksyvumo teorijos, apmąstydami savo gyvenimą, biografinius faktus, žmonės gali keisti savo gyvenimą ir poziciją socialinėse struktūrose. Pasakodami asmenys ne tik rekonstruoja savo praeitį, bet kartu kuria, konstruoja ir mato save tapsmo (raidos) procese. Anot Mažeikienės (2011), „Remiantis savistaba ir savo gyvenimo interpretavimu, gyvenimo patirties struktūravimu iki tam tikro įvykio ir po jo, sukuriama individo biografija. Tai yra pasakojimas, kuris jungia akimirkas, patirtis, išgyvenimus į sudėtingą vieną savęs visumą“ (Mažeikienė, 2011: 55). Todėl tokiu būdu galima stebėti ne tik asmens tapatumo (identiteto) formavimą(-si), bet ir diskursyvaus subkultūrinio tapatumo (identiteto) raidą.

Biografinėje perspektyvoje „pateikiamas asmens savęs ir kitų konkrečioje socialinėje aplinkoje suvokimas, supratimas, kaip individas save ir kitus identifikuoja, su jais tapatinasi per tam tikrą simboliką, veiklą, mąstymo būdą. Asmuo unikaliu būdu priskiria sau jau egzistuojančias socialines kategorijas, taip save įprasmindamas socialinėje aplinkoje“ (Mažeikienė, 2011: 55). Todėl, tiriant individo biografinį pasakojimą apie save ir savo tapsmą, svarbu atskleisti sąveiką tarp

individualios ir grupinės, kolektyvinės sąmonės bei patirties. Pasak Kraniauskienės (2000), kiekvienas asmuo savo biografijoje atskleidžia tam tikro laikmečio pasaulėžiūrą ir kolektyvinę patirtį, apibrėžiančią kolektyvinį identitetą, t.y. žmonių bendrumus, susiformuojančius socialinėje sąveikoje. Išskyla pasakojimo, kaip kolektyvinio bendrumo, ir kiekvieno asmens išgyventos patirties, kaip bendrumo, svarbą, per pasakojimą atsiskleidžia objektyvios socialinės struktūros, esančios kiekvieno individo gyvenime. Individuali patirtis yra susijusi su kolektyvine, su kitais žmonėmis kartu išgyvenama patirtimi, todėl biografinė perspektyva leidžia individualiame pasakojime išskirti bendresnes socialines-vertybines struktūras ir joms būdingus procesus, suprasti santykius tarp individualių ir socialinių struktūrų, žmogiškųjų veiksmų ir socialinių sistemų, taip pat žmogaus santykį su literatūra. „Pereinama nuo individualios patirties, turinčios skirtingą ir subjektyvią prasmę kiekvienam individui, prie kolektyvinės, kuri įgauna daug gilesnę reikšmę socialiniame gyvenime kitiems individams“ (Mažeikienė, 2011: 56). Todėl pusiau struktūruoto interviu metu, atskleidžiamas ryšys su socialinėmis struktūromis ir išoriniais veiksniais individualios sąmonės atžvilgiu per pasirenkamą tam tikrą literatūrą, šiuo atveju, tokius romanus, kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinį A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmą „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“.

Taigi, pusiau struktūruotas interviu, remiantis biografinė perspektyva, padės atskleisti, savaiminio (alternatyvaus, nesisteminio) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) svarbą, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui), remiantis subkultūrinių judėjimų (sąjūdžių) ir literatūros sąveikomis (per skaitomos literatūros interpretaciją, kuriamas naujas simbolines reikšmes, prasmes, jų pačių gyvenimišką patirtį, pasaulėžiūrą bei saviraiškos būdus). Kategorijos (tapatybės), išskirtos diskursyvos recenzijų analizės metu, kuriai taikomas kritinės diskurso analizės metodas, perkeliama į pusiau struktūruotą interviu, todėl jo metu atskleidžiama kokią poveikį turi šios recenzijose užkoduotos kategorijos (tapatybės), sąvokos (emic), vartojama sinonimika, teiginiai, frazės, slengas, memai, kurie yra reikšmingi subkultūroms, paribio grupėms priklausantiems asmenims, kokios jų reakcijos į tai, kaip jie yra suprantami ir interpretuojami, kokius konfliktus sukelia. Taip pat interviu metu galima atrasti labai daug naujų dalykų, tačiau stengiamasi išsaugoti ryšį, kategorijas, konceptus, sąvokas (emic) išskirtas diskursyvioje recenzijų analizėje. Pusiau struktūruoto interviu metu yra atskleidžiamas ir tarpkultūriškumo aspektas, kadangi subkultūros, paribio grupės yra tam tikros kultūrinės diskursyvos formacijos, todėl santykiai ir interesų bei ideologijų konfliktai tarp įvairių subkultūrų ir visuomenės bei tarp pačių subkultūrų, paribio grupių yra itin aktualūs tarpkultūrinėms studijoms. Taip pat šioms studijoms aktualu, kaip formuojasi įvairios kultūrinės terpės (diskursyvos aplinkos), kas jose svarbu, kokie ten vyksta procesai, kokia jų raida tiek individualiu, tiek socialiniu lygmeniu.

2.5. Diskursyvi recenzijų analizė

Diskursyvi recenzijų analizė padeda atskleisti, ar recenzijos gali mums padėti pažinti subkultūras, aiškinant subkultūrų lavinimąsi. Todėl, recenzijose analizuojamas diskursas, išskiriami pagrindiniai elementai, kategorijos (tapatybės), raktiniai žodžiai, konceptai, slengas, memai, sąvokos (emic), kurie yra reikšmingi subkultūroms. Vėliau jie išskleidžiami ir vertinami naudojant kritinę diskurso analizę. Kritinė diskurso analizė padeda atskleisti, ar recenzijose yra skatinama subkultūrizacija, taip pat integracija ir socializacija subkultūrose, taip pat yra atskleidžiami konfliktai tarp įvairių socialinių grupių, tiek tarp pačių subkultūrų, tiek tarp subkultūrinių, paribio grupių ir visuomenės.

Analizuojamos T. Wolfe'o knygos „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ recenzijos. Kadangi, knyga yra bestseleris ir dėl to yra gana plačiai skaitoma bei filmas, kuris yra atrestauruota filmuota medžiaga būtent tų įvykių, kurie yra aprašomi knygoje, todėl svarbu ištirti, kokius bruožus tai gali ir/ar skatina šiuolaikinėse subkultūrose, paribio grupėse. Diskursyviai recenzijų analizei pasirinktos 4 T. Wolfe'o knygos „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir 3 A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ recenzijos, kurios buvo pateiktos įvairiuose internetiniuose šaltiniuose bei parašytos labai įvairių profesijų ir išsilavinimų žmonių. Todėl toks įvairus recenzijų pasirinkimas ir jų analizė atskleis platesnį nagrinėjamos temos vaizdą, įvairesnius požiūrius bei diskursus.

Analizuojant recenzijas galima išskirti labai įvairių konceptų arba kuriamų tapatybių, į kurias įeina tam tikros sąvokos (emic), teiginiai, slengas ir pan., kurie yra reikšmingi ir kuriuos atpažįsta įvairios subkultūros ir paribio grupės. Tokie konceptai (tapatybės) yra: *religinė tapatybė, (sub)kultūros arba (sub)kultūrinė tapatybė, (audio)vizualinė tapatybė, gyvenimo būdo tapatybė, istorinė tapatybė, politinė-ideologinė tapatybė, kelionės tema, pasipriešinimo aspektas, judėjimas.*

Taigi, kaip vieną tokių tapatybių, galima išskirti *religinę* subkultūrinių, socialinių grupių *tapatybę*. Literatūroje religija yra apibrėžiama įvairiai. Tradiciškai ji apibrėžiama kaip tipizuota (suinstitucinta) tikėjimo anapusine realybe išpažinimo ir praktikavimo sistema (apimanti kultą, hierarchiją, doktriną, simbolių ir vertybių sistemą), vienijanti išpažinėjus į bendruomenę. Anot R. Wuthnow'o, religija yra ir tikinčiųjų tarpusavio sąveika, religinės apeigos, gedulo, džiaugsmo ir kitų išgyvenimų valdymo mechanizmas. Pagal P. Horton'ą ir C. Hunt'ą, religija apima *vertybes* (tikėjimą anapusine realybe, jų santykį su aplinka), *socialines procedūras* (socialinę kontrolę, religinius įsipareigojimus, religinę socializaciją) bei *vaidmenų ir statusų sistemą* (dvasininko, pasauliečio). Tų elementų dėka reguliuojama ir elgsena – religija yra taisyklių visuma.

Taigi, analizuojant tiek knygos, tiek filmo recenzijas, galima išskirti tam tikras sąvokas, kurios atitinka pateiktąsias religijos apibrėžime, kas leidžia daryti išvadą, jog tam tikros socialinės grupės, subkultūros ar paribio grupės turi tam tikrų religijoms būdingų bruožų. Recenzijose yra išskiriamos tokios sąvokos, kaip *kultas* (angl. cult), *apeigos* (angl. permissiveness), *sakramentas* (angl. sacrament), *garbinimas* (angl. worship), *ceremonija* (angl. ceremony), *doktrina* (angl. doctrine), *bendruomeninis gyvenimas* (angl. communal life), *transcendentinė patirtis* (angl. transcendence experience), *kosmiškumas* (angl. cosmic), *kitas pasaulis* (angl. other world), *teologija* (angl. theology), *pirminė religija* (angl. primary religion), *Gauthama Buddha*, *Rigveda*, „*High Priest*“ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)), *dvasinis* (angl. spiritual), *dvasia* (angl. spirit), *guru*, *avataras* (angl. avatar), *meditacinis* (angl. meditative) ir *pranašas* (angl. prophet).

Vienas iš knygos recenzijos autorių, Rick'as Skwiot'as, išskiria būtent bendruomeninį Linksmųjų Išdaigininkų gyvenimą, kas siejasi su religijos apibrėžime išsakomu teiginiu, jog religija apibrėžiama kaip tipizuota (suinstitucinta) tikėjimo anapusine realybe išpažinimo ir praktikavimo sistema (apimanti kultą, hierarchiją, doktriną, simbolių ir vertybių sistemą), vienijanti išpažinėjus į bendruomenę. („[...] *Wolf'as* įtikinamai vaizduoja beprotybę, dviveidiškumą („*Niekada nepasitikėk išdaigininku*), *manijakiškumą*, *bendruomeninio Išdaigininkų gyvenimo egzistencinę painiavą: pikdžiuga būti keistu ir užgauliu, pasididžiavimas būti „kosmišku“ ir nesuprantamu; kultinis charizmatiškojo Kesey'io garbinimas, ir neišvengiami psichiniai lūžiai (žlugimai), kurių atžvilgiu likusieji Išdaigininkai išlieka stebėtinai bejausmiai*“⁸). Taip pat autorius apibrėžia hipių/psichodelinį judėjimą kaip kultą, kas taipogi yra taikoma religijos apibrėžimui, („[...] *kultinis charizmatiškojo Kesey'io garbinimas* [...]“⁹ bei „[...] *Kalifornijos hipių kultas, vadovaujamas Ken'o Kesey'io* [...]“¹⁰). Autorius išskiria ir tam tikrų apeigų bruožą, kas taip pat priskiriama religijos konceptui, („*Rūgštimi įkrauto gėrimo teste, Wolf'ui pavyksta atkurti didybės manijos apsėstą judėjimo atmosferą, kuris visiškai pakeitė mūsų kultūrą. Joje jis atskleidžia masinio narkotikų vartojimo ir masinių apeigų šaknis, kurios tęsiasi dar iki dabar*“). Čia autorius padaro sąsajas su šiais laikais, tačiau neišskiria jokių konkrečių subkultūrų, paribio grupių ir pan. Autorius akcentuoja tam tikrus religijos konceptui priskiriamus bruožus, tačiau jų negalima priskirti jokiai konkrečiai religinei srovei, jokiame konkrečiame religiniame diskursui.

Kitoje knygos recenzijoje, kurios autorius, Rob'as Dickins'as, išskiria sąvoką *doktrina* (angl. doctrine), kuri taip pat ypač ryškiai nurodo į subkultūros, socialinės grupės, šiuo atveju, hipių ir

⁸ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

⁹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁰ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

bitnikų, sąsajas su religija, nors ši sąvoka gali būti siejama ir su tam tikromis politinėmis pažiūromis, jų sistema. Internetiniame tinklapyje www.zodynas.lt yra pateikiamas toks sąvokos *doktrina* (angl. doctrine) apibrėžimas – tai mokslinės, politinės ar religinės kieno nors pažiūros, jų sistema. Nors, šios recenzijos autorius, Rob'as Dickins'as, paneigia tai, jog hipių/psichodelinis judėjimas turėjo kažkokį religinį ar kokios aiškiai apibrėžtos krypties pagrindą („*Ten nebuvo pagrindžiamos filosofijos, nei aplinkosauginės dvasios ar griežtos rytietiškos religinės doktrinos.*“¹¹). Dar vienos knygos recenzijos autorė, Anastasia, taip pat psichodelinio judėjimo nelaiko dvasiniu judėjimu, jai tai tik narkotikų judėjimas, į kurį yra įtraukiama vis daugiau žmonių. Šioje recenzijoje kaip priešprieša psichodeliniam judėjimui yra iškeliamas ir kitas judėjimas - tai New Age judėjimas („*[...] jie niekada iš tiesų nedarė nieko, išskyrus svaiginimąsi (ir skatinimą kitus žmones svaigintis). Tai buvo ne tiek dvasinis judėjimas (galbūt kaip 1980-aisiais su New Age?), kiek tai buvo narkotikų judėjimas, ir aš asmeniškai negaliu rasti daug malonumo tame, kad žmonės nori tik, na, švaistyti savo gyvenimą sėdint krūvose šiukšlių laičiant rūgšties tabletes*“¹²).

Nors pastarieji autoriai ir paneigia psichodelinio judėjimo religinį pagrindą, tačiau vienos iš knygos recenzijos autorius, Rob'as Dickins'as, vis tiek tai susieja būtent su Rytų religijomis, rytietiška religine doktrina. Šią hipių/psichodelinio judėjimo sąsają su Rytų religijomis galima atrasti ir kitose recenzijose. Filmo recenzijos autorius Mack'as Rawden'as recenzijoje išsako mintį, jog „*[...] autorius (Ken'as Kesey'is, aut past.) tapo guru ir magnetas, traukiantis keistus ir įdomius charakterius Vakarinėje pakrantėje*“¹³. Guru – Rytų dvasinėse filosofijose (hinduizme, budizme ir kt.) – dvasinis mokytojas, dvasinis vedlys, išminčius. Vėliau vakaruose žodžiu guru imti vadinti įvairių (ne tik dvasinių) sričių žinovai, mokytojai, autoritetai. Sanskritė žodį sudarančios priebalsės gu-ru reiškia „tamsos naikintoją“. Pats žodis guru kaip daiktavardis reiškia „mokytoją“, o kaip būdvardis – „svarus, sunkus (išmintimi)“. Taigi, pačiam Ken'ui Kesey'ui yra priskiriamas dvasinio mokytojo vaidmuo, kuris savo sekėjus veda iš „tamsos“. Ken'ui Kesey'ui priskiriamą vedlio, dvasinio autoriteto vaidmenį, galima atrasti ir kitoje, filmo recenzijoje, kurios autorius Marshall'as Fine. Jis Ken'ą Kesey'į įvardija kaip pranašą, („*Ką tai sako apie pranašą be garbės jo paties šalyje?*“¹⁴). Tačiau taip pat šis autorius tiek Ken'ui Kesey'ui, tiek ir Timothy'ui Leary'ui priskiria dar ir kitą Rytų religijose randamą sąvoką - *avataras* (angl. avatar) („*Tai nemalonius susitikimas dviejų mind-bending*“¹⁵ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) *eros avatary, iš kurių vienas avataras (Leary'is) niekada net nepasirodė*“). Marshall'as Fine abu šiuos

¹¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹² Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹³ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

¹⁴ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

¹⁵ Atsižvelgiant į kontekstą, slengą mind-bending būtų galima interpretuoti, kaip reiškiantį proto (pra)lenkimą, išėjimą už sąmonės ribų ir pasąmonės atvėrimą.

dviejų psichodelinio judėjimo krypčių vadus iškelia ir sulygina ne tik su dvasiniais vadovais ar mokytojais, bet ir su dievais. Nes *avataras* induizmo kosmologijoje yra į žemę nužengęs ir į mirtingą būtybę (žmogų arba gyvūną) įsikūnijęs dievas. Taigi, kaip galima pastebėti, psichodelinis judėjimas dažnai yra siejamas su rytietiškomis dvasinio mokymo tradicijomis. Nors tiek knygos, tiek filmo recenzijose dažnai rytietiško dvasinio mokymo tradicijos, kaip pavyzdžiui hinduizmas, budizmas ir pan., priskiriamos tai psichodelinio judėjimo srovei, kurią atstovavo Timothy'is Leary'is, o Ken'o Kesey'io kryptis pateikiama tiesiog kaip kažkas nerimto, tam, vienos iš filmo recenzijos autorių, Marshall'as Fine pavartoja įdomų slengą *yippee-ki-yay* („[...] kurių požiūris į LSD buvo daug daugiau meditacinis ir mažiau yippee-ki-yay¹⁶ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba) *nei Išdaigininkų*). Kenneth'as McKendrick'as, vienos knygos recenzijos autorius, taip pat Leary'io kryptį priskiria rytietiškos dvasinio mokymo tradicijos bruožus, tačiau tai jis išreiškia gana priešiška, tai liudija ir jo vartojama skyryba (daugtaškiai, kuriais kažkas nutylima) bei menkinimas, atsirandantis apibūdinant Gautamą Budą ir Rig-vedą („*Lyrantai padarė tą patį dalyką, tik jiems tai... Indija... Rytai... su visais senoviniais Gautamos Budos niekais ar Rig-veda, užpuolančia kaip pelėsi...*“)¹⁷. Taigi, čia atsiranda konfliktas tarp paties recenzijos autoriaus ir jo aprašomų įvykių, asmenų, juos jis vertina subjektyviai. Tolesnėje šio autoriaus recenzijos analizėje atsiskleidžia ir kitoks požiūris į psichodelinį judėjimą, kaip į judėjimą, turintį religijai būdingų bruožų.

Vienos iš knygos recenzijų autorių, Kenneth'as McKendrick'as, apskritai patį psichodelinį judėjimą sieja su krikščioniškąja religijos samprata, tą parodo, tokios recenzijoje randamos sąvokos kaip: *sakramentas* (angl. sacrament), *ceremonija* (angl. ceremony), *teologija* (angl. theology) (nors pastarosios dvi sąvokos gali būti taikomos ne tik Krikščionybei ar religijai apskritai, tačiau atsižvelgus į tolesnes išskirtas sąvokas bei citatas, galima daryti išvadą, jog tai siejama būtent su krikščioniškąja religijos tradicija), *pirminė religija* (angl. primary religion) („[...] LSD taip pat tarnavo kaip tam tikra sakramento rūšis. „Rūgšties testai“ buvo panašūs į religines ceremonijas“¹⁸; „Pirmiausiai ateina ekstaziška patirtis, tada ateina teologija... čia aš turėjau galimybę pažiūrėti į pirminę religiją jos ankstyvose stadijose...“¹⁹). Tačiau autorius, pateikia paties romano autoriaus citatą, jog patys Linksmieji Išdaigininkai ir Ken'as Kesey'is nevartojo žodžio

¹⁶ Atsižvelgiant į kontekstą, slengą yippee-ki-yay būtų galima interpretuoti, kaip pašėlęs, linksmas, nutrūktgalviškas, nerimtas.

¹⁷ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁸ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁹ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

religija ir apskritai jie vengė apibrėžti tą psichinę atmosferą, „*Aš niekada negirdėjau nei vieno Išdaigininko, vartojančio žodžio „religija“ apibrėžti (apibūdinti) psichinei atmosferai, kuria jie dalijosi po kelionės autobusu ir keistų dienų Big Sur* (<- retai apgyvendintas regionas centrinėje Kalifornijos pakrantėje (aut. pastaba)). *Tiesą sakant, jie vengė išreikšti tai žodžiais*“.²⁰). Analizuojant recenzijas, taip pat galima atrasti ir kitų Krikščionybei priskiriamų bruožų, tačiau kurie, šiuo atveju, yra vartojami kiek kitokia reikšme nei įprasta. Kitos knygos recenzijos autorius, Rob'as Dickins'as, įveda sąvoką „High Priest“, („[...] kuomet Linksmieji Išdaigininkai nuvyko aplankyti „High Priest“ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) *į Millbrook'ą*“.²¹). Žodis *Priest* iš anglų kalbos verčiamas kaip kunigas, kas itin siejasi su krikščioniškąja tradicija, tačiau žodis *High*²² čia tampa slengu, kuris tiesiogiai yra neverčiamas, tačiau yra siejamas su narkotikų kultūra, jų vartojimu ir reiškia būseną, kuri pasiekama vartojant narkotines ar kitas psichotropines, haliucinogenines medžiagas. Taip pat šis žodis yra atpažįstamas ir įvairiose subkultūrose ir paribio grupėse, kas šią recenziją padaro gyvu pokalbiu su šių dienų socialinėmis grupėmis.

Taigi, išanalizavus tiek knygos, tiek filmo recenzijose randamas sąvokos, susijusias su religija ir jai priskiriamais bruožais, susidaro tam tikrų keblumų įvardijant hipių/psichodelinį judėjimą, kaip turintį religinių bruožų bei kuriantį tam tikrą tapatybę (identitetą), nes atsiranda konfliktas tarp dviejų šiam judėjimui priskiriamų religinių diskursų, tai yra krikščioniškosios religinės tradicijos ir rytietiško dvasinio mokymo tradicijų. Nors kaip galima pastebėti iš recenzijose atrastų sąvokų gausumo, dažniausiai tiek knygos, tiek filmo recenzijose hipių/psichodelinis judėjimas, vadovaujamas Ken'o Kesey'io yra siejamas būtent su Rytų religijomis, kas sudaro tam tikrą įdomų ir savitą šios socialinės grupės ir apskritai viso judėjimo vaizdą ir leidžia į tai pažvelgti iš netradicinės perspektyvos. Recenzijose galima rasti ir daugiau įvairių sąvokų, kurios taip pat nurodo į religinę tradiciją, tokios sąvokos yra kosmiškumas, transcendentinė patirtis bei kitas pasaulis, tačiau jos plačiau nenagrinėjamos, nes nenurodo į konkretų religinį diskursą, tačiau leidžia hipių/psichodelinį judėjimą analizuoti iš religinės perspektyvos apskritai. Visa tai sudaro puikias sąlygas vystyti originalią diskusiją nagrinėjama tema. Tai taip pat svarbu, kiek tai yra aktualu šiuolaikinėms Lietuvos subkultūroms, paribio grupėms, kokius pagrindinius elementus jos užfiksuoja, kaip jos tai interpretuoja, ir kokios sąsajos (panašumai ir skirtumai) tarp anų ir šių laikų subkultūrinių, paribio grupių.

²⁰ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.mackendr.wordpress.com

²¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“.
www.psypressuk.com

²² Urban Dictionary pateikia tokį slengo „high“ pavyzdį, „when you smoke weed, you get high“.
Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=high>>. [žiūrėta: 2006. 06. 13].

Labai svarbu recenzijose išskirti *(sub)kultūras* arba *(sub)kultūrinę tapatybę*. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kokios subkultūros yra išskiriamos, kokio laikmečio ir koks jų santykis tarpusavyje bei su visuomene. Terminas subkultūra yra vartojamas sociologijoje, antropologijoje bei kultūrologijoje. Subkultūra dažniausia apibrėžiama kaip kultūros variantas, būdingas tam tikrai grupei žmonių, kurią vienija pasaulėžiūra, pomėgiai, socialinė padėtis, kiti ypatumai. Taip pat subkultūra vadinama žmonių visuma, kuri skiriasi nuo didžiosios kultūros, kuriai priklauso, tam tikrais elgsenos ypatumais, tikėjimais, nuostatomis, pomėgiais ir kt. Taigi, tiek knygos, tiek filmo recenzijose yra išskiriamos trys pagrindinės (sub)kultūros, tai *hipiai* (angl. hippies), *hipsteriai* (angl. hipsters) ir *bitnikai* (angl. beatniks).

Įdomu tai, jog filmo recenzijose hipių (sub)kultūra yra prilyginama tam tikrai ideologijai, filosofinei kryptčiai ir/ar panašiai, tą parodo dviejų recenzijų autorių pasirinkta žodinės sandaros išraiška („[...] šablonas juokingo hippy-izmo, pagyvinantis likusią dešimtmečio dalį“²³; „Kaip ir beveik kiekviena ideologija, -izmas ar filosofinė krypttis, hippydom²⁴ buvo sumanytas, pasiūlytas ir puoselėtas aukšto intelekto vyrų.“²⁵). Todėl, atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog hipių (sub)kultūra galbūt turėjo tam tikrą teorinį pagrindą, nors vienas iš knygos recenzijų autorių teigia, jog ten nebuvo jokios pamatinės filosofijos ar panašiai („Ten nebuvo pagrindžiamos filosofijos, nei aplinkosauginės dvasios ar griežtos rytietiškos religinės doktrinos.“²⁶). Taigi, iškyla tam tikras konfliktas tarp to ar hipių (sub)kultūrą būtų galima vadinti turinčia tam tikrą teorinį pamatą ar ne.

Nors tiek knygos, tiek ir filmo recenzijose pagrinde yra išskiriamos tokios (sub)kultūros, socialinės grupės, kaip *hipiai* (angl. hippies), *bitnikai* (angl. beatniks) ir *hipsteriai* (angl. hipsters), tačiau knygos recenzijose yra išskiriama ir daugiau socialinių grupių, (sub)kultūrų, tokių kaip *Niujorko intelektualai* (angl. New York intellectuals), *narkotikų kultūra* (angl. drug culture) (tačiau ji dažniausiai jungiama kartu su hipių (sub)kultūra), bei *stileivos* (angl. hip). Būtent šios (sub)kultūrinės, socialinės grupės yra labai įdomios analizuojant recenzijas.

Kenneth'as MacKendrick'as, vienas iš knygos recenzijų autorių, aprašo *Niujorko intelektualus* (angl. New York intellectuals), ir tai, kuo jie skyrėsi nuo Ken'o Kesey'io ir Linksmųjų Išdaigininkų. „Jie pasuko atgal į tą senovinį Niujorko intelektualų dalyką, pasinėrė, spruko atgal į romantišką praeitį, vengimas (išsisukinėjimas) nuo Amerikietiškos kelionės. Niujorko intelektualai

²³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁴ Dictionary.com patiekia tokią šio žodžio reikšmę, tai gyvenimo stilius (būdas) ir hipių pasaulis, ypatingai 1960-aisiais. Žodis sudarytas iš dviejų žodžių junginio hippie + dom. Pirmasis reiškia asmenį, ypač 1960-ųjų pabaigoje, kuris atmetė nusistovėjusias, pripažintas institucijas ir vertybes ir siekė spontaniškumo, tiesioginių asmeninių santykių išreikšti meilę ir išplėstą sąmonę, dažnai išreikštą išorėje dėvint atsitiktinius, liaudiškus drabužius ir karolius, kaspinus ir dėvėtus rūbus ir t.t. Antrasis žodis – priesaga formuojant daiktavardžius, kurie nurodo domeną, valdas (karalystė), asmenų sambūrį (valdininkija), rangą ar postą (grafo titulas) ar būseną apskritai (laisvė). Prieiga per internetą: <<http://dictionary.reference.com/browse/hippydom>> . [žiūrėta: 2013.05.18].

²⁵ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁶ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

visuomet ieškojo... kitos šalies, proto tėvynės, kur visa tai geriau ir labiau filosofiška ir gryniau, gadget-free (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)), ir paprasčiau ir veisliškiau: Prancūzija ar Anglija, paprastai – oi, gyvenimo menas, Prancūzijoje, berniukai“.²⁷ Taigi, ši socialinė grupė parodoma, kaip gana rimta ir turinti skirtingus interesus, tikslus nei Linksmieji Išdaigininkai, nes jie atsisako (išsisukinėja) nuo Amerikietiškosios kelionės, kuri būtent ir yra siejama su Ken‘u Kesey‘iu ir Linksmiesiais Išdaigininkais.

Knygos recenzijose labai ryškiai yra išreiškiami prieštaravimai arba konfliktai tarp dviejų subkultūrų, socialinių grupių, t.y. tarp hipių ir hipsterių, išskiriant juos ir į tam tikrus regionus. Tai parodo Kenneth‘o MacKendrick‘o ir Anastasia‘os recenzijų citatos, („Ten buvo būtybių rūšis, kurios Kesey‘is ir Linksmieji Išdaigininkai, praktiškai kiekvienas psichodeliniame pasaulyje neapkentė labiau nei bet ko kito, ir tai buvo vadinamieji savaitgaliniai hipsteriai... kažkas, kas buvo kietas (stilingas, madingas) savaitgaliais, bet per savaitę grįždavo atgal tiesiai prie darbo“.²⁸; „Jis taip pat daug kalbėjo apie Niujorko hipsterių kultūrą prieš (vs) Kalifornijos hipius, ir tai gana įdomu jei mėgsti pop kultūros istoriją.“²⁹). Antroje citatoje priešprieša atsiskleidžia vartojant lotyniško termino *versus* sutrumpinimą *vs.* Taip pat atsižvelgiant į pateiktas citatas, galima teigti, jog tie patys Niujorko intelektualai (angl. New York intellectuals) ir yra hipsteriai (angl. hipsters), kurių neapkentė Kalifornijos hipiai (angl. hippies). Taigi atsiranda konfliktas tarp skirtingų Amerikos dalių, Vakarinės ir Rytinės pakrantės.

Čia taip pat galima išskirti ir dar vieną socialinę grupę, kuri yra labai susijusi su Niujorko intelektualais (angl. New York intellectuals) ir hipsteriais (angl. hipsters) – *stileivos* („Niekas San Francisko kietųjų (stileivų) pasaulyje neturėjo jokios panašios iliuzijos, ir Haight-Ashbury (<- San Francisko rajonas, (aut. pastaba)) era prasidėjo tą savaitgalį“.³⁰; „Ten buvo būtybių rūšis, kurios Kesey‘is ir Linksmieji Išdaigininkai, praktiškai kiekvienas psichodeliniame pasaulyje neapkentė labiau nei bet ko kito, ir tai buvo vadinamieji savaitgaliniai hipsteriai... kažkas, kas buvo kietas (stilingas, madingas) savaitgaliais, bet per savaitę grįždavo atgal tiesiai prie darbo“.³¹). Taigi, atsižvelgiant į pateiktas citatas ir jose vartojamas sąvokas pagal šaknis ir kontekstą, pvz. žodis *hip* reiškiantis stilingas, kietas, madingas, įvairiuose slengo žodynuose dažnai yra vartojamas apibūdinti būtent hipsterius, todėl galima teigti, jog *stileivos* yra tie patys recenzijų autorių aprašomi hipsteriai (angl. hipsters) ir Niujorko intelektualai (angl. New York intellectuals), nors jie atsiranda ir ne tik

²⁷ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“.

www.mackendr.wordpress.com

²⁸ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“.

www.mackendr.wordpress.com

²⁹ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

³⁰ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

³¹ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“.

www.mackendr.wordpress.com

Rytinėje Amerikos pakrantėje, bet ir Vakarinėje. Tą galima pamatyti vienoje iš recenzijų, kurioje minimas San Francisko kietųjų (stileivų) pasaulis.

Taip pat dažnai recenzijose yra išskiriama ir narkotikų kultūra, su kuria dažniausiai yra siejama būtent hipių subkultūra, o ne kitos recenzijose išskiriamos subkultūrinės, socialinės grupės („[...] aš ne itin domiuosi 1960-ųjų narkotikų kultūra [..].“³²; „Pradžioje narkotikų/hipių kultūros tipas labai skiriasi nuo to, kuo tai pasibaigė, kaip manau, ten ir yra šioks toks perėjimas toje knygoje“³³; „be to, aš manau, kad jei domiesi hipių, narkotikų kultūra, Ken‘u Kesey‘iu ar netgi tik Kalifornija 1960-aisiais, tau turėtų patikti ši knyga“³⁴). Todėl galima, teigti, jog būtent hipiai, o ne kitos to meto (sub)kultūros buvo artimiausiai susiję su narkotikų vartojimu ir/ar apskritai su visu psichodeliniu judėjimu.

Taigi, atsižvelgiant į išanalizuotas grupes, galima pastebėti, jog recenzijose nėra kalbama arba daroma kažkokių sąsajų su šiuolaikinėmis subkultūromis, paribio grupėmis. Daugiausiai yra kalbama apie 1960-1980-ųjų (sub)kultūras, įvairias socialines grupes. Tačiau recenzijose galima rasti nemažai slengo, kuris yra randamas ir suprantamas šiuolaikinėse subkultūrinėse, paribio grupėse, todėl recenzijos gali būti laikomos gyvomis ir bendraujančiomis su šiuolaikinėmis subkultūromis ir socialinėmis grupėmis, nors tiesioginių sąsajų su jomis ir nėra daroma. Būtent per vartojamą slengą vyksta savaiminis mokymas(-is), o per tai formuojasi ir tam tikras subkultūrinis tapatumas (identitetas).

Kūrinių recenzijose yra išskiriama ir kita svarbi tapatybė – tai **(audio)vizualinė tapatybė**. Atsižvelgiant į šiuolaikinių subkultūrų tyrinėjimų teorijas, ji yra svarbi ir aktuali ne tik prieš kelis dešimtmečius gyvavusioms, bet iš šiuolaikinėms subkultūrinėms, paribio grupėms. Analizuojant tiek knygos, tiek ir filmo recenzijas yra išskiriamos tokios pagrindinės sąvokos, kaip *filmas* (angl. *movie*), *spektaklis* (angl. *spectacle*), *žaidimas* (angl. *game*), *scena* (angl. *scene*, *stage*), *vizija* (angl. *vision*), *Grateful Dead, improvizuotas realybės šou* (angl. *improvised reality show*), *keistas reginys* (angl. *freaking sight*), taip pat nemažai yra išskiriama aprangos, spalvinių ir apskritai vizualinių detalių – *psichodelinės Day-Glo spalvos* (angl. *psychedelic Day-Glo*), *ryškios freskos* (angl. *vibrant murals*), *dažai (tie-dye)*³⁵, *aprangos spalvos (raudona, balta, mėlyna)*, *I-ojo pasaulinio karo šalmas* (angl. *World War I helmet*), *girliandos* (angl. *festoon*), *Amerikos vėliavos*

³² Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

³³ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

³⁴ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

³⁵ Urban Dictionary pateikia tokią žodžio „tie-dye“ reikšmę, tai geriausios rūšies drabužis. Paprastai, kuomet balta medžiaga yra susieta (arba „surišta“) į guminius raiščius tam, kad padaryti psichodelinių spalvų mišinį. Dauguma žmonių „tie-dye“ sieja su hipiais. Daugiausiai dėvimi buvo 7-ajame dešimtmetyje. Slengo pvz. „Damn, I hate how scene kids are taking over the tie-dye look. Hippies will own it forever!“ Prieiga per internet: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=tie-dye>>. [žiūrėta: 2008. 07. 27].

angl. American flags), *transparantai* (angl. banner), *ilgi plaukai* (angl. long hair), *ūsai* (angl. moustaches), su garsine (audio) tapatybe susijusios sąvokos – *Grateful Dead himnas*, *kinietiška muzika* (angl. Chinese music).

Garsinė (audio) tapatybė pagrįdė yra siejama su 1965-aisiais metais atsiradusia psichodelinio roko grupe *The Grateful Dead* („[...] matyti *Grateful Dead* jaunos ir kietus [...]“.³⁶). Vienoje iš filmo recenzijų yra išskiriamas ir vienas jų kūrinys, kuris yra įvardijamas kaip himnas to meto įvykiams ir būtent Ken'o Kesey'io ir Linksmųjų Išdaigininkų kelionei aplink Ameriką („[...] nostalgiskas dėmesys į *Grateful Dead* himną „*Truckin*““.³⁷). Garsinėje (audio) tapatybės kategorijoje taip pat atsiskleidžia ir sąsaja su Rytais, Rytų religijomis, kas buvo pabrėžiama ir kitose kategorijose. Šią sąsają atskleidžia viena knygos recenzija, kurios autorius yra Rick'as Skwiot'as, („*Garsas ir keistas reginys ir ta prakeikta gedulinga armonika ir ta kvaila kinietiška muzika narkomanų (keistuolių), stovinčių už jo. Tai vienintelis dalykas, kurio negali pakęsti karinė dvasia – apgaulė, išdaiga, nieko vertas, pliaukštelėjimas per užpakalį*“.³⁸). Pastarojoje citatoje atsiskleidžia ir konfliktas tarp keisto garso ir reginio bei karinės dvasios. Konfliktas išreiškiamas tam tikromis sąvokomis, posakiais, slengu, kaip pvz. *prakeikta*³⁹ (angl. goddamn), *kvaila*⁴⁰ (angl. stupid), *apgaulė*⁴¹ (angl. a put-on), *išdaiga* (angl. a prank), *nieko vertas* (angl. a shuck), *pliaukštelėjimas per užpakalį*⁴² (angl. a goose in the anus). Visa tai išreiškia tam tikrą neigiamą požiūrį, panieką, pasityčiojimą iš vykstančių dalykų. Pasirinktas slengas, kuris yra randamas įvairiuose šiuolaikiniuose slengo žodynuose ir yra atpažįstamas įvairių subkultūrinių, paribio grupių, tik

³⁶ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

³⁷ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

³⁸ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

³⁹ Urban Dictionary pateikia labai daug žodžio „goddamn“ reikšmių, tačiau labiausiai tinkama ir tiksliausia šio žodžio reikšmė yra blogas keiksmazodis, kuris yra Dievo ir velniškai derinys naudojamas kartu kaip šaukiamoji forma arba būdvardis apibūdinti neapykantos kažkam mąstą. Šis būdvardis laikomas bedievišku, šventvagišku. Slengo pvz. „Oh goddamn balls!“; „That goddamn wrech broke again!“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=goddamn&page=1>>. [žiūrėta: 2004. 04. 15].

⁴⁰ Urban Dictionary pateikia labai daug žodžio „stupid“ reikšmių, tačiau labiausiai tinkama ir tiksliausia šio žodžio reikšmė yra, kažkas žemas intelekto. Slengo pvz. „He was so stupid, he couldn't find himself in a mirror!“. Prieiga per internet: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=stupid>>. [žiūrėta: 2004. 01. 03].

⁴¹ Urban Dictionary pateikia labai daug žodžio „a put-on“ reikšmių, tačiau labiausiai tinkamos ir tiksliausios šio žodžio reikšmės yra dvi: 1) kvailinimas arba kažką apgauti yra apgavystė. Slengo pvz. „You say David always changes his girlfriends... come on that must be a put-on.“; 2) staiga naudoti paviršutinišką asmenybės ar emocijų kaukę, paslėpti savo tikrą veidą, visiems aplink arba tam tikriems žmonėms, kad: jie pamėgtų tave, nemėgtų tavęs, galėtusi jūsų arba tiesiog būtų supainioti. Taip pat gali būti vadinama ir dviveidiškumu. Slengo pvz. „Jared is such a put-on when he brings me around his guys!“; „When she started crying and feeling sorry for herself, I could tell it was a put-on.“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=a%20put-on&fulltext=1>>. [žiūrėta: 2012. 09. 18].

⁴² The Online Slang Dictionary pateikia tokią frazės „a goose in the anus“ reikšmę, jog tai yra bakstelėjimas kam nors pirštu į išangę. Prieiga per internetą: <<http://onlineslangdictionary.com/meaning-definition-of/goose>>. [žiūrėta: 2010. 07. 09]. Urban Dictionary pateikia panašią šio posakio reikšmę, tai šiurkštus, grubus bakstelėjimas į išangę (dažniausiai daroma kaip vulgari, šiurkšti išdaiga). Slengo pvz. „He regretted trying to goose his sister when she tried to involve the courts.“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=a+goose+in+the+anus>>. [žiūrėta: 2008. 12. 31].

sustiprina ir išryškina konfliktą. Be to pastaroji citata atskleidžia ir karnavališkumo aspektą, kuris yra labai svarbus ir aktualus tiriant šiuolaikines subkultūrines grupes.

Vizualumas šioje kategorijoje yra atskleidžiamas per tokias sąvokas kaip *improvizuotas realybės šou* (angl. improvised reality show) („*Bitnikų kartos idealus ego Neal‘as Cassidy‘is buvo dalis beprotiškos socialinio eksperimento ir dalis improvizuoto realybės šou – šablonas juokingo hippy-izmo, pagyvinantis likusią dešimtmečio dalį*“⁴³); *girliandos* (angl. festoon), *Amerikos vėliavos* (angl. American flags), *transparantai* (angl. banner) („*Toks gyvas kaip ir Wolfe‘o aprašymai, nuostabu matyti Išdaigininkų autobusą, apkarstytą girliandomis su Amerikos vėliavomis ir transparantu „Balsas už Barry yra balsas dėl linksmumo“ važiuojant atgal per Phoenix‘ą*“⁴⁴); *netikra grupė* (angl. makeshift band) („*Akomponuojamas Linksmųjų Išdaigininkų netikros grupės, jis sugrojo „Namai už ribos“ [...]*“⁴⁵); *spalvos ir I-ojo Pasaulinio karo šalmas* (angl. World War I helmet) („*[...] oranžiniu paltu ir su Day-Glo dažais dažytu I-ojo pasaulinio karo šalmu, priėjo prie mikrofono su armonika*“⁴⁶); *scena* (angl. scene, stage) („*[...] buvo įtrauktas į Kesey‘io/Linksmųjų Išdaigininkų sceną [...]*“⁴⁷), čia taip pat yra išskiriama ir *reivo*⁴⁸ (angl. rave) scena („*Jo ketinimai, kaip socialinio psichodelikos inovatoriaus, yra aiškūs - be abejonės tai yra reivo scena 1980-ųjų pabaigoje ir 1990-ųjų pradžioje už kurią skolingi jam didžiausio dėkingumo skolą*“⁴⁹), daroma sąsaja su vėlesniu laikotarpiu, kuriam turėjo įtakos to meto hipių ir apskritai psichodelinis judėjimas; *žaidimas* (angl. game) („*[...] pasaulis suskaidytas į beprasmius žaidimus ir klikus*“⁵⁰; „*Žaidimo pavadinimas buvo dalijimasis patirtimi (bendra patirtis) [...]*“⁵¹); *filmas* (angl. movie) („*[...] gyvenimas kaip filmas, kuriame kiekvienas (arba bent jau kai kurie iš jų) buvo žvaigždės*“⁵²); *spektaklis* (angl. spectacle) („*Sukurti įvykių spektaklį ar filmą, buvo pagrindinis Išdaigininkų rūpestis*“⁵³; „*Spektaklio tikrovė, kaip išorinis LSD kelionės pasireiškimas, neabejotinai padėjo jų*

⁴³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

⁴⁴ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

⁴⁵ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

⁴⁶ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

⁴⁷ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁴⁸ The Online Slang Dictionary pateikia ne vieną žodžio „rave“ reikšmę, viena iš jų – tai radikali vaizdo ir garso patirtis. Slengo pvz. „Raves are liberating.“. Kita šio žodžio reikšmė – bet koks žmonių susibūrimas, orientuotas į klausimą ir šokimą pagal elektroninę muziką, kuri grojama gyvai keletu DJ'ų. Kilęs 1989 metais Anglijoje kaip pagrindinis, dažniausiai nelegalus susibūrimas apleistuose sandėliuose. Dažniausiai charakterizuojamas kaip pozityvi, psichodelinė atmosfera, įtakota dažniausiai (bet ne visada) narkotikų ir atsitiktinių lytinių santykių. Slengo pvz. „There is this awesome rave tomorrow night in a warehouse downtown; all these famous djs will be playing“; „Some clubbers don't like it when I rave to hip-hop music“. Prieiga per internetą: < <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=rave>>. [žiūrėta: 2003. 06. 17].

⁴⁹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁵⁰ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁵¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁵² Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

⁵³ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

kelionei ir pakeitė erdves (vietas) per kurias jie keliavo “⁵⁴; „[...] kai spektaklis pasisuko į vidų, realybė išsikreipė į kažką labai nepaprasto [...]“⁵⁵). Atsižvelgiant į išskirtas sąvokas, galima teigti, jog subkultūroms svarbu kurti tam tikrą specifinę sceną, spektaklį ar žaidimą, kuris pasitelkus įvairias (audio)vizualines formas, išreiškia tam tikras politines, ideologines pažiūras, būdingas tam tikrai socialinei grupei, subkultūrai. Kaip pavyzdys, šiuo atveju, galėtų būti, vienoje iš filmo recenzijų išskirta apranga ir jos spalvos bei medžiaga iš kurios ji yra pasiūta („*Dėvėdami raudoną, baltą ir mėlyną vėliavos audeklą* [...]“⁵⁶), simbolizuoja Amerikos vėliavą, kas gali būti siejama su patriotiškumu. Taigi, šioje kategorijoje atsiranda karnavališkumo aspektas, kuris yra itin svarbus tyrinėjant įvairias subkultūras bei paribio grupes.

Taigi, atsižvelgiant į sąvokas, slengą, išskiriamus šioje kategorijoje, kurie atskleidžia (audio)vizualinę tapatybę, galima teigti, jog recenzijos yra gyvos ir bendrauja su šiuolaikinėmis subkultūromis, nes yra gana nemažai vartojama slengo, tam tikrų posakių, sąvokų, kurie yra vartojami įvairiose šiuolaikinėse socialinėse grupėse, kas leidžia daryti išvadą, jog tokiu būdu yra palaikoma subkultūrizacija. Recenzijos išlaiko tam tikrą kalbėjimo formą, kuri yra atpažįstama šių dienų subkultūroms. Taip pat per (audio)vizualinę tapatybę, atsiskleidžia įvairūs aspektai, kaip pvz. karnavališkumo svarba, tam tikros sąsajos su religiniais ar ideologiniais požiūriais, protestas prieš tam tikrus įvykius ar reiškinius ir pan., kurie padeda įvairiapusiškiau ir giliau pažvelgti į subkultūras, socialines grupes, jų veikimo būdus, formas bei principus.

(Audio)vizualinė tapatybė turi tam tikrų sąsajų su **gyvenimo būdo tapatybe**, kuri yra labai svarbi, analizuojant subkultūras bei paribio grupes, jų raidą, lavinimąsi, slengą per kurį vyksta savaiminis mokymas(-is) bei refleksyvusis mokymas(-is), kuris atsiskleidžia interviu metu, peržvelgus ir įsisavinus perskaitytus kūrinis. Analizuojant recenzijas, atsiskleidžia labai įdomūs hipiams, bitnikams ir apskritai visam psichodeliniui judėjimui būdingi gyvenimo būdo bruožai, kurie taip pat turi didelės reikšmės analizuojant ir šių dienų subkultūras, paribio grupes ir kurie atsiskleidžia būtent per vartojamą slengą, kurio yra ypač gausu būtent šioje recenzijų analizės kategorijoje ir kuris yra gana gerai atpažįstamas šių dienų socialinėse grupėse. Pagrindinės sąvokos, slengas, įvairios frazės bei memai išskiriami tiek filmo, tiek ir knygos recenzijose: *acid-dropping* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *acid-laced* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *drug-addled* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *egzistencinė painiava* (angl. existential muddle); *gyventi laisvai ir pašėlusiai* (angl. live free and wild); *chaosas (pragaras)* (angl. pandemonium); *nuotykis* (angl. adventure); *patirtis* (angl. experience); *daryti savo dalyką* (angl. „doing your own thing“);

⁵⁴ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁵⁵ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁵⁶ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

apsvaigę (angl. acid-tripping); *rūgšties pripildyti gyvenimai* (angl. acid-filled lives); *get high* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *apsinešę* (angl. zonked out); *neprijaukinti* (angl. untamed); *narkomanai (keistuoliai)* (angl. freaks); *gyvenimo švaistymas* (angl. waste their life); *netvarka* (angl. messy); *keistas elgesys* (angl. bizarre behavior); *spontaniškumas* (angl. spontaneity); *kankinami rūgšties* (angl. ripped on acid); *maudymasis išsirengus nuogai* (angl. skinny-dipping); *ekspromtu* (angl. impromptu); *atstumtieji* (angl. outcasts); *suirutė* (angl. upheaval). Kaip galima pastebėti, gyvenimo būdo kategorija (tapatybė) yra gana plati, joje yra išskirta nemažai sąvokų (taip pat ir slengo), kurios turi didelės reikšmės analizuojant subkultūras, socialines grupes, jų raidą, subkultūrizacijos procesus bei subkultūrinio tapatumo (identiteto) formavimą(-si). Todėl analizuojant šią kategoriją (tapatybę), didžiausias dėmesys yra skiriamas būtent slengui, per kurį yra daugiausiai ir geriausiai yra išreiškiamas tam tikras gyvenimo būdas, jo bruožai.

Įdomiausios išskiriamos sąvokos, slengas, įvairios frazės bei memai, išreiškiantys bitnikų ir/ar hipių gyvenimo būdą, šioje kategorijoje yra: *acid-dropping* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *acid-laced* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *drug-addled* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *get high* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *apsvaigę* (angl. acid-tripping); *apsinešę* (angl. zonked out); *rūgšties pripildyti gyvenimai* (angl. acid-filled lives); *kankinami rūgšties* (angl. ripped on acid); *daryti savo dalyką* (angl. „doing your own thing“). Vienoje iš knygos recenzijų, kurios autorius yra Rick‘as Skwiot‘as, randamas slengas „*acid-laced*“⁵⁷ ir „*drug-addled*“⁵⁸ („[...] jų *Day-Glo* dažais dažytame autobuse, svirduliuojančiame per Ameriką, jų rūgšties prikrautuose vakarėliuose, jų narkotikų tuščiuose (padrikuose) protuose“.⁵⁹) atskleidžia gana neigiamą požiūrį į to meto subkultūras, tą ypač išreiškia pastaroji sąvoka „*drug-addled*“, reiškianti nuo narkotikų tuščią, padriką, supuvusį, sugedusį protą. Slengas „*acid-laced*“ atskleidžia ano meto subkultūros veikimo principą, jog tiek maistas, tiek gėrimai vakarėlių metu buvo prikrauti „*rūgšties*“. Taip pat yra išskiriama dar keletas vartojamų sąvokų, slengo, išreiškiančių neigiamą požiūrį į to meto subkultūrą ir/ar jų veiklą, ir kas leidžia daryti išvadą, apie kylantį tam tikrą konfliktą tarp skirtingus interesus ir pasaulėžiūrą turinčių asmenų. Tokios sąvokos

⁵⁷ The Online Slang Dictionary pateikia tokią slengo „acid“ reikšmę, tai haliucinogeninis LSD (Lizergo rūgšties dietilamidas). Taip pat šis žodynas pateikia ir „laced“ reikšmę, tai yra įdėti narkotikus į maistą ir gėrimus be vartotojo žinios. Prieiga per internetą: <<http://onlineslangdictionary.com/meaning-definition-of/lace>>. [žiūrėta: 2010. 10.19].

⁵⁸ Urban Dictionary žodį „addle“ pateikia neigiama reikšmė, kuri geriausiai atspindi pateiktame šio slengo pavyzdyje: „He is just addle clam“. Šiame žodyne pateikiamas toks šio žodžio apibrėžimas – nieko negalima pasakyti... kultūros ikona šiandien. Prieiga per internetą: <<http://translate.google.lt/?hl=lt&tab=wT#en/lt/Nothing%20to%20be%20said.....cultural%20icon%20of%20today>>. [žiūrėta: 2004. 07. 24]. Kituose žodynuose pateikiama šios sąvokos reikšmė yra tuščias, papaikęs, padrikas, supuvęs, sugedęs.

⁵⁹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

yra narkomanai (keistuoliai)⁶⁰ (angl. freaks) („Cassay‘is, nerūpestingas (angl. happy-go-lucky⁶¹) „greičio“ (angl. speed) narkomanas, vairavo visą kelią ir be perstojo kalbėjo greitakalbe hipsterių džaiivą ir filosofiją“.⁶²; „[...] Išdaigininkai buvo aiškiai identifikuojami kaip narkomanai (keistuoliai) [...]“.⁶³; „[...] tie prakeikti (angl. damn) narkomanai“.⁶⁴; „400 puslapių rūgšties sukeltų haliucinacijų ir narkomanų betikslio šnekėjimo [...]“.⁶⁵; [...] narkomanai laimingi ir patenkinti dėl LSD [...]“.⁶⁶; [...] Kesey‘is ir jo narkomanai draugai [...]“.⁶⁷); atstumtieji⁶⁸ (angl. outcasts) („Šie atstumtieji pasekėjai buvo praminti Linksmiais Išdaigininkais, ir jie buvo maždaug tokia eklektiška ir keista grupė kaip jūs galbūt galite suprasti“.⁶⁹); gyvenimo švaistymas (angl. waste their life) („[...] aš asmeniškai negaliu rasti daug malonumo tame, kad žmonės nori tik, na, švaistyti savo gyvenimą sėdėdami ant šiukšlių krūvos laižant rūgšties tabletes“.⁷⁰) ir rūgštimi pripildyti gyvenimai (angl. acid-filled lives) („[...] mano abejingumas į jų rūgštimi pripildytus gyvenimus“.⁷¹). Taigi, atsižvelgiant į išskirtas sąvokas ir jų vartojimo kontekstą, citatas ir jose atrandamą papildomą slengą, galima teigti, jog atsiranda konfliktas, prieštaravimas tokiam gyvenimo būdai, kuriuo vadovavosi to meto subkultūrinėms, socialinėms grupėms priklausantys asmenys. Todėl yra tikėtina, jog ir skaitytojai tai priims kaip neigiamą dalyką, kuris yra patvirtinamas jiems suprantamu vartojamu slengu. Kadangi, atsižvelgiant į visa tai, kai kurios

⁶⁰ Įvairūs žodynai pateikia labai įvairių žodžio „freak“ apibrėžimų. English Daily pateikia tokį šio žodžio apibrėžimą – tai socialiai atstumtas ar nepritaipantis (nevykėlis); keistas asmuo. Slengo pvz. „Stephan has no friends and spends all his time in the basement. What a freak!“; „The protest rally was filled with hippies and freaks.“. Sąvokos etimologija: 1700-aisiais „freaked“ reiškė „padengtas dėmėmis arba spalva“. 1900-aisiais „freak“ reiškė „netaisyklingas“ arba „nenormalus“, galbūt atsižvelgiant į spalvotus taškus kaip netobulumus gamybos procese. Šiandien „freak“ turi neįtikėtinai didelį skaičių reikšmių, visos jos atėjo nuo „netaisyklingas“, įskaitant: hipis, narkomanas, kvailas elgesys (kaip „Jis susijaudino, kaip pasakiau jam, kad sudaužiau jo mašiną“), seksualiai pasileidęs asmuo, neįprastai graži moteris. Žodžio „freak“ sinonimas „weird“ (keistuolis). Prieiga per internetą: <<http://www.englishdaily626.com/slang.php?142>>. [žiūrėta: 2013. 04. 24].

⁶¹ Urban Dictionary pateikia dvi frazės „happy-go-lucky“ reikšmes: 1) tai yra asmuo, kuris yra neįtikėtina optimistiškas ir besidžiaugiantis gyvenimu. Jie paprastai yra geros nuotaikos ir padaro viską ką geriausia kiekvienoje situacijoje. Jie yra smagūs būdami aplinkui ir gali kiekvienam praskaidrinti dieną. Slengo pvz. „He just had his heart broken and yet he's still so Happy-Go-Lucky.“; 2) lengvai einantis, nerūpestingas, abejingas. Slengo pvz. „He is such a happy-go-lucky child.“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=happy-go-lucky>>. [žiūrėta: 2011. 03. 26].

⁶² Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

⁶³ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

⁶⁴ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁶⁵ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁶⁶ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁶⁷ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁶⁸ Urban Dictionary pateikia labai daug žodžio „outcast“ reikšmių, tačiau jos visos daugiau ar mažiau panašios. „Outcast“ yra kažkas, kas nepriklauso ar netinka prie minios, ir leidžia laiką pats su savimi. Arba pateikia dar viena reikšmė – tas, kuris nemato reikalo socializuotis (bendrauti) su žmonėmis, kurie nėra tos pačios rūšies. Asmuo, kuris pasirenka vadovauti savo pačių gyvenimui, be varginančių priklausymo žymių, kurias įtakoja blogos kitų žmonių idėjos. Slengo pvz. „John who is an outcast dropped out of school because he's being picked by the other who he doesn't fit in with.“; „I wish not to hang out with most people, because they are not like me in anyway, and I wish not to change the way I am just to fit into their odd worlds, therefore I am an outcast in most eyes.“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=outcast>>. [žiūrėta: 2005. 09. 12].

⁶⁹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

⁷⁰ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁷¹ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

recenzijos yra gana kandžios ir priešiškos, galima teigti, jog subkultūrizacija, integracija ir socializacija yra stabdoma, nors vartojamas slengas, kuris yra atpažįstamas ir suprantamas šiuolaikinėms subkultūroms, paribio grupėms, ir per kurį vyksta savaiminis mokymas(-is), leidžia teigti, jog subkultūrizacija vis tik vienaip ar kitaip vyksta.

Taip pat analizuojant gyvenimo būdo kategoriją (tapatybę), recenzijose yra išskiriama dar keletas sąvokų, slengo, frazių, kurios atskleidžia tam tikrus to meto subkultūroms, socialinėms grupėms ir jų veiklai bei gyvenimo būdui būdingus bruožus. Tai *acid-dropping*⁷² (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) („[...] *siekiant spausdintai užfiksuoti esmę rūgštį vartojančių Kalifornijos hipių kultą, vadovaujamą Ken'o Kesey'io* [...]“⁷³); *get high*⁷⁴ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) („[...] *jie niekada nieko nepadarė, išskyrus svaiginimąsi (ir įtraukimą kitų žmonių į svaiginimąsi)*“⁷⁵; „[...] *ir galimybė, jis nusprendė praturtinti save ir sujungti žmones kartu ir išspręsti kas negerai su pasauliu, tada galų gale tai buvo tik dar vienas būdas žmonėms apsinešti ir pamiršti save, ir niekas nebuvo itin susidomėjęs (suinteresuotas) užsiimti kokia nors socialiniu ar asmeniniu pokyčiu, išskyrus pirmoje vietoje vartoti LSD*“⁷⁶); *apsvaigė*⁷⁷ (angl. acid-tripping) ir pagal prasmę panašus *apsinešęs*⁷⁸ (angl. zonked out) („*Linksmieji Išdaigininkai išėjo (užėmė) į gatves, apsinešę ir neprijaukinti*“⁷⁹). Recenzijose vartojamas slengas, randamas ir šių dienų subkultūrų ir įvairių socialinių grupių vartojamo slengo žodynuose.

Tiek filmo, tiek ir knygos recenzijose per tam tikrą slengą, vartojamas frazes, atsiskleidžia ir subkultūrinis individualumas. Subkultūrų, socialinių grupių individualizmą išreiškia frazė „*darymas savo dalyko*“ (angl. „doing your own thing“) („[...] *rašytojas stipriai prisidėjo prie*

⁷² The Online Slang Dictionary pateikia daug sąvokos „acid-dropping“ reikšmių, tačiau pagal kontekstą tinkamiausia yra viena. Tai vartojimas narkotikų, dažniausiai LSD („rūgšties“) arba Ekstazis (MDMA). Slengo pvz. „He dropped acid last night.“. Prieiga per internetą: < <http://onlineslangdictionary.com/meaning-definition-of/drop>>. [žiūrėta: 2002. 01. 15].

⁷³ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

⁷⁴ Urban Dictionary pateikia tokią sąvokos „get high“ reikšmę - vartoti narkotikus, tam, kad pakeisti proto būseną. Dažniausiai naudojama nuoroda į marihuanos rūkymą. Slengo pvz. „I only need to smoke half of a joint to get high.“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=get+high>>. [žiūrėta: 2005. 04.21].

⁷⁵ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁷⁶ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁷⁷ Urban Dictionary pateikia tokią sąvokos „acid-tripping“ dvejopą, bet gana panašią reikšmę: 1) rūgšties kelionė yra tai, kas atsitinka kai esi pavartojęs rūgšties, kai tu net nenutuoki kas aplinkui dedasi, haliucinacijos ir pan. Slengo pvz. „dude I had a serious acid trip the other day“; 2) kai esi apsiblausęs ir plotmėje už zonos. Tu gali tapti toks, kai esi apsinešęs, arba jei esi pasimetęs (susipainiojęs) arba nuobodžiauji. Slengo pvz. 1) „Math class was so boring that it sent me on an acid trip.“; 2) „Ecstasy sends me on one hell of an acid trip.“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=acid+trip>>. [žiūrėta: 2007. 10. 31].

⁷⁸ The Online Slang Dictionary pateikia tokią reikšmę sąvokos „zonked“ – labai neblaivus. Paprastai reiškia apsinuodijimą alkoholiu, bet taip pat gali būti taikoma marihuanai ar kitiems narkotikams. Slengo pvz. „Did you see that guy at the party? He was zonked!“. Prieiga prie interneto: <<http://onlineslangdictionary.com/meaning-definition-of/zonked>>. [žiūrėta: 1998. 01.22].

⁷⁹ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

kontrkultūros liberalistinės ideologijos („darymas savo dalyko“ atrodo tai buvo jo kalimas)⁸⁰; „Jie padarė savo dalyką; narkomanai (keistuoliai), iš priekio.“⁸¹). Per individualumą, atsiskleidžia ir tam tikras konfliktiškumas, atsiskyrimas nuo kitų, tą liudija ir kita pirmojoje citatoje randama sąvoka *konfrontacija* bei anksčiau minėta sąvoka, slengas *atstumtieji* (angl. outcasts).

Recenzijose tam tikras to meto subkultūrų, socialinių grupių gyvenimo būdas siejamas su nuotykiiais („Aš nemanau, kad jų nuotykis galėjo būti suprastas be to“⁸²; „[...] aš nesu itin susidomėjusi 1960-ųjų narkotikų kultūra ar vidurinėsios klasės baltųjų amerikiečių padėtimi, kurie galvoja, jog gyvenimas lūšnoje yra didelis nuotykis [...]“⁸³; „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ yra nuotykis stiliuje, istorijoje ir perspektyvoje“⁸⁴) ir patirtimi, kuri visame tame judėjime buvo svarbiausia („Po savo LSD patirties, jis niekada daugiau neparašė kito darbo [...]“⁸⁵; „Tom'o Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ yra knyga, kuri niekada nenustojo būti spausdinama ir yra laikoma viena iš galutinių LSD patirties pasakojimų (ataskaitų)“⁸⁶; „[...] perteikti patirties jausmą ir įvykių pojūtį [...]“⁸⁷; „Vieną naktį ji buvo apsinešusi ir patyrė vienybę, viską viename“⁸⁸; „[...] aš buvau įsitikinęs, kad ateis psichodelinės patirties pilstymas... bet jie niekada neišėjo [...]“⁸⁹; „[...] Wolfe'as sukuria blyksintį pasakojimą kartu su burbuliuojančiu patirtiniu patosu.“⁹⁰; „[...] LSD patirtis be LSD“⁹¹; „Bet Wolfe'as sumaniai perteikia žavią transcendencinę hipių patirtį [...]“⁹²; „[...] patiria vienybę, viską viename.“⁹³). Taigi, atsižvelgiant į pateiktas citatas, galima teigti, jog subkultūros, tam tikros socialinės grupės nėra nuobodžios, susisaisčiusios su tradicijomis, joms svarbiausia yra patirti kažką naujo, ko dar niekas anksčiau nepatyrė, išgyventi kažką naujo ir įdomaus. Tą patvirtina ir kita šioje kategorijoje išskirta frazė *gyventi laisvai ir pašėlusiai* (angl. live free and wild) („[...] kuomet tu gali būti atvirai įsiutęs (įžeidžiantis), sakyti kitiems beveik bet ką ir tau dėl to bus velniškai malonu, ir gyventi laisvai ir pašėlusiai“⁹⁴). Taigi, atsižvelgiant į išsakytą mintį, galima teigti, jog jiems buvo svarbiausia laisvė, laisvės idėja.

⁸⁰ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

⁸¹ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

⁸² Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

⁸³ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁸⁴ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁸⁵ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

⁸⁶ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

⁸⁷ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

⁸⁸ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁸⁹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁹⁰ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁹¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

⁹² Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

⁹³ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

⁹⁴ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

Taip pat analizuojant šią kategoriją (tapatybę) svarbios sąvokos yra *spontaniškumas* (angl. spontaneity) („[...] visiško spontaniškumo sąlygomis lekiant per Amerikos centrinę dalį, įrašant viską dabar, šiuo momentu“.⁹⁵) ir *ekspromto* (angl. impromptu) *idėja* („Magiška Kelionė buvo turtinga tokiais momentais, įskaitant ir vizitą ekspromtu Timothy'io Leary'io dvare [...]“.⁹⁶), kas pasireiškia dar ir per kitas, recenzijose išskirtas sąvokas, tokias kaip *netvarka* (angl. messy), *keistas elgesys* (angl. bizarre behavior), *chaosas (pragaras)* (angl. pandemonium) ar *suirutė* (angl. upheaval). Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog toks gyvenimo *spontaniškumas* (angl. spontaneity) ir gyvenimas *ekspromtu* (angl. impromptu) to meto subkultūrose, socialinėse grupėse, leido joms būti kūrybiškomis ir tokiu būdu priešintis rutinai, socialinėms normoms bei tradicijoms. Tai byloja ir apie sugebėjimą būti laisviems, ką patvirtina ir ankščiau recenzijose išskirta frazė *gyventi laisvai ir pašėlusiai* (angl. live free and wild). Toks to meto judėjimo gyvenimo būdo bruožas recenzijose yra gana stiprus, kas leidžia daryti išvadą, jog tai daro ir/ar gali daryti vienokią ar kitokią įtaką šiuolaikinėms subkultūroms, paribio grupėms bei jų tapatumo (identiteto) formavimui(-si).

Taigi, atsižvelgiant į gyvenimo būdo kategorijos (tapatybės) analizę, ir joje išskiriamas sąvokas, slengą, tam tikrus posakius ir frazes, galima teigti, jog recenzijos yra gyvos ir aktyviai bendrauja su šiuolaikinėmis subkultūromis, paribio grupėmis, kas labai padeda analizuoti jų savišvietą, savaiminį mokymą(-si), per kurį vyksta ir subkultūrinio identiteto formavimas(-is). Be to, šioje kategorijoje išskiriamos sąvokos, slengas, posakiai, frazės ir pan. rodo, jog recenzijos skatina subkultūrizaciją, integraciją ir socializaciją į įvairias subkultūras, paribio grupes. Taip pat šioje kategorijoje nebuvo beveik iškirtų konfliktų, kurie būtų įdomūs ir aktualūs bei turėtų įtakos analizuojant subkultūras, jų raidą, savišvietą, lavinimą(-si) bei identiteto formavimui(-si).

Nors tiriant subkultūrinės, paribio grupes yra labai svarbi istorinė perspektyva, kurioje susikūrė, susiformavo tam tikra subkultūrinė, socialinė grupė, tačiau tiek filmo, tiek knygos recenzijose *istorinė tapatybė* nėra ryški. *Istorinė tapatybė* labiau pasireiškia filmo recenzijose, kuriose išskiriamos dvi kartos, tai „Aš“ karta (angl. Me Generation) ir *Bitnikų karta* (angl. Beat Generation), knygos recenzijoje išskiriama tik viena karta, kuri siejama būtent su hiپیų, psichodeliniu judėjimu, tai *Jei-jautiesi-gerai-daryk-tai* (angl. If-It-Feels-Good-Do-It Generation). Kadangi literatūroje konkrečiai nėra išskiriama tokios kartos kaip ši, todėl toliau ji nebus išplėsta, tačiau kuri atsiskleis per kitų dviejų analizę. Visos šios kartos, kurios išskiriamos recenzijose, tarpusavyje yra labai glaudžiai susijusios, taip pat jas labai tiksliai atspindi anksčiau nagrinėtos (audio)vizualinė ir gyvenimo būdo tapatybės.

⁹⁵ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

⁹⁶ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

Taigi, „Aš“ kartos (angl. Me Generation) terminas Jungtinėse Amerikos Valstijose vartojamas, nurodant *Baby Boomer* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) kartą ir savarankiškai dalyvaujančias savybes, su kuriomis kai kurie žmonės asocijuoja tai. *The Baby Boomers* (amerikiečiai gimę tarp 1946-ųjų ir 1964-ųjų per kūdikių bumą) buvo pavadinti „Aš“ karta, rašytojo Tom'o Wolfe'o 1970-aisiais; Christopher'is Lasch'as buvo kitas autorius, kuris pakomentavo narcisizmo kultūros pakilimą tarp jaunosios kartos. Frazė prigijo (tapo madinga) plačiajai visuomenei, tuo laikotarpiu, kada „savirealizacija“ ir „saviraiška“ buvo tampančios kultūriniais siekiais tarp jaunų žmonių, kurie laikė tai daug svarbesniais dalykais nei socialinė atsakomybė. Kultūrinis pokytis Jungtinėse Amerikos Valstijose per 1970-uosius, kurį patyrė *Baby Boomers* yra kompleksinis (sudėtingas). 1960-ieji prisimenami kaip politinių protestų, radikalių eksperimentų su nauja kultūrine patirtimi (seksualinė revoliucija, įvykiai, vyraujančios krypties Rytų religijų pajautimas). Civilinių teisių judėjimas davė maištingiems jauniems žmonėms siekti rimtų tikslų. Kultūriniai eksperimentai buvo pateisinami tuo, kad nukreipia į dvasinį ar intelektualinį nušvitimą. 1970-ieji, priešingai, buvo nusivylimo laikotarpis su idealistine politika tarp jaunimo, ypač po Ricahrd'o Nixon'o atsistatydinimo, Martin'o Luther'io King'o nužudymo, ir Vietnamo karo pabaigos. Nemalonus (nepatrauklus) hedonizmas tapo priimtinas tarp jaunimo, išreikštas Disco muzikos populiarumu tuo metu. Priekinis (vedantysis) *Baby Boomers* kraštas, kurie buvo hipių kontrkultūra ir politiniai aktyvistai per 1960-uosius, buvo palankiai nurodyti kaip „Dabar“ karta priešingai „Aš“ kartai (angl. Me Generations). Taigi, kaip galima pastebėti, ši karta yra ypač susijusi su prieš tai išskirtomis tokiomis sąvokomis, kaip *dabar* (angl. Now), *Rytų religijos*, taip pat pasirodo recenzijose randami svarbūs to meto įvykiai, tokie kaip protestais prieš Vietnamo karą.

Bitnikų karta (angl. *Beat Generation*) po Antrojo Pasaulinio karo buvo Amerikos rašytojų grupė, kuri išgarsėjo 1950-aisiais, taip pat ir kultūros reiškiniai, kuriuos jie abu dokumentavo ir įkvėpė. Pagrindiniai Bitnikų kartos elementai įtraukė pripažintų standartų atmetimą, stiliaus inovacijas, eksperimentus su narkotikais, alternatyvų seksualumą, ir domėjimąsi Rytų religijomis, materializmo atmetimą, detalius (atvirus) žmonių būklės aprašymus.

Allen'o Ginsberg'o „Staugsmas“ (1956), William'o S. Burroughs'o „Nuogi pietūs“ (1959) ir Jack'o Kerouac'o „Kelyje“ (1957) yra vieni geriausiai žinomų *Beat* (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) literatūros pavyzdžių. Abu, ir „Staugsmas“ ir „Nuogi pietūs“ buvo nešvankybių tyrimų dėmesys, kuris galiausiai padėjo liberalizuoti leidybą Jungtinėse Valstijose. Bitnikų kartos nariai išvystė reputaciją kaip naujų bohemiškų hedonistų, kurie šventė nonkonformizmą ir spontanišką kūrybiškumą. Originalūs Bitnikų kartos rašytojai susitiko Niujorke. Vėliau, 1950-ųjų viduryje, centrinės figūros (išskyrus Burroughs) baigėsi kartu San Franciske, kur

jie susitiko ir tapo draugais su figūromis susijusiomis su San Francisko Renesansu. 1960-aisiais, elementai, besiplečiančio Bitnikų judėjimo buvo įtraukti į hipių kontrkultūrą.

J. Kerouac'as pristatė frazę „Bitnikų karta“ 1948 metais, apibūdinant pastebimą (suvokiamą) pagrindinį, antikonformistinį jaunimo judėjimą Niujorke. Pavadinimas kilo iš pokalbio su rašytoju John'u Clellon'u Holmes'u. Kerouac'as sutinka (pripažįsta), kad tai buvo gatvės sukčiaus Herbert'as Huncke'as, kuris iš pradžių (originaliai) vartojo frazę „beat“ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)), ankstesnėje diskusijoje su juo. Būdvardis „beat“ šnekamojoje kalboje galėtų reikšti „pavargęs“ ar „sumuštas“ Afro-Amerikos bendruomenės periode ir išsivystė iš paveikslo „beat to his socks“⁹⁷ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)), bet Kerouac'as pasisavina paveikslą ir pakeičia prasmę, įtraukdamas prasmes „optimistiškas“, „laimingas“ ir muzikos buvimo asociaciją „on the beat“ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)), kas galėtų reikšti „ritme“.

Taip pat literatūroje atrasti ir išskiriami skirtumai tarp bitnikų ir hipių, kas padeda geriau pažinti ir analizuoti šias subkultūras. Per 1960-uosius metus, bitnikų kartos aspektai pasikeitė į 1960-ųjų kontrkultūrą, kartu su pasikeitimu terminologijoje iš „bitnikas“ į „hipis“. Daugelis originalių bitnikų, išliko aktyvūs dalyviai, ypač Allen'as Ginsberg'as, kuris tapo kovotoju prieš karo judėjimą. Tačiau Jack'as Kerouac'as išsiskyrė su Ginsberg'u ir kritikavo 1960-ųjų politiškai radikalius protesto judėjimus kaip dingstį būti „piktu“. Ten buvo ir stilistiniai skirtumai tarp bitnikų ir hipių – tamsios (liūdnos) spalvos, tamsūs akiniai nuo saulės, ir smailios, ožiškos barzdelės užleido kelią spalvotiems psichodeliniams drabužiams ir ilgiems plaukams. Bitnikai buvo žinomi kaip „žaidžiantys kietus“ (išlaikant žemą profilį), bet hipiai tapo žinomi kaip „esantys kieti“ (parodant savo individualumą). Individualizmą parodo ir recenzijose išskirta citata („darymas savo dalyko“⁹⁸). Arba vienoje knygos recenzijoje, kurios autorius Rick'as Skwiot'as, tai parodoma, įvardijant hipių judėjimą kaip *Jei-jautiesi-gerai-daryk-tai* (angl. If-It-Feels-Good-Do-It Generation). Be stiliaus, ten buvo pokyčių ir turinyje: bitnikai iš esmės linkę būti apolitiškais, bet hipiai tapo aktyviai užsiėmę civilinių teisių judėjimu ir kovos prieš karą judėjimu.

Taigi, atsižvelgiant į recenzijose išskiriamus tam tikrus laikotarpius arba kartas bei jų aprašymus ir apibrėžimus, išryškėja labai stiprios sąsajos su anksčiau aptartomis (audio)vizualine ir gyvenimo būdo tapatybėmis, kurios puikiai atspindi aprašomų laikotarpių, kartų bruožus. Taip pat šiuose istorinių periodų, kartų aprašymuose, apibrėžimuose randamas ir tam tikras slengas, kuris yra atpažįstamas tam tikroms socialinėms grupėms ir kas taip pat labai padeda analizuojant subkultūrą,

⁹⁷ Urban Dictionary pateikia tokį posakio „beat to his socks“ paaiškinimą, tai yra sena juodaodžių frazė, kreipiantis į nepaprastą skurdą. Slengo pvz. pateikiamas žodyne: „Man, Richard used to be one hep cat; now he's on smack and beat to his socks.“. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=beat%20to%20his%20socks>>. [žiūrėta: 2005.01.07].

⁹⁸ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

paribio grupių tapatumo (identiteto) formavimo(-si) procesus, jų lavinimą(-si) bei apskritai vykstančius subkultūrizacijos procesus per tam tikrą vartojamą slengą, randamą literatūros kūrinuose, taip pat jų recenzijose, kas pagyvina pačias recenzijas ir daro tiek jas pačias, tiek literatūros kūrinius, kuriuos jos aprašo, suprantamus tam tikroms socialinėms grupėms. Šių kartų aprašymuose ir apibrėžimuose atsiranda ir tam tikrų konfliktų ir priešpriešų tarp pačių kartų, tiek ir apskritai socialiniame gyvenime, kaip pvz. nepasitenkinimas socialinėmis normomis („*Atskirai kiekvienas išplūdo prieš socialines normas [...]*“⁹⁹), kova prieš karą („*Isiutę prieš karą Vietname [...]*“¹⁰⁰; „*[...] anti-karo ralis [...]*“¹⁰¹) ir pan., kurios atsispindi ir pačiose filmo ir knygos recenzijose.

Politinė - ideologinė tapatybė, kuri taipogi yra gana svarbi tiriant subkultūrinės, paribio grupes bei jų tapatumo (identiteto) formavimą(-si), yra išskiriama tik filmo recenzijose. Knygos recenzijose **politinė - ideologinė tapatybė** nėra tokia ryški, todėl ji nėra išskiriama, kaip reikšminga ir įdomi analizuojamai temai. Filmo recenzijose šią tapatybę atspindinčios sąvokos yra *seksualinė politika* (angl. sexual politics) ir *egalitarizmas* (angl. egalitarian approach) („*Ten buvo seksualinė politika, tiek kelionės galios struktūra (nepaisant Kesey'io egalitarinio požiūrio), tiek ir tai, kas su kuo miegojo*“¹⁰²); *ekstremizmas* (angl. extremism) („*Ekstremizmas ginant laisvę, nėra yda (trūkumas)*“¹⁰³); *liberalizmas* (angl. libertarian ideology) („*[...] rašytojas labai prisidėjo prie kontrkultūros liberalizmo ideologijos (,darymas savo dalyko“) atrodo tai buvo jo kalimas*“¹⁰⁴) bei *anarchija* (angl. anarchy) („*Nemažai šios anarchijos yra pastebima šiame filme*“¹⁰⁵). Remiantis įvairiais žodynais bei kita literatūra galima rasti labai įvairių recenzijose išskirtų sąvokų apibrėžimų, kurie vienaip ar kitaip geriau padeda suprasti šioms subkultūroms, socialinėms grupėms, tokioms kaip bitnikai/hipiai bei apskritai visas psichodelinis judėjimas taikomas politines ideologines sampratas. Tarptautinis žodžių žodynas, *egalitarizmą* (pranc. *égalitarisme* – lygiava) apibrėžia kaip utopinę teoriją, skelbiančią visuotinę lygybę visuomenės organizavimo principu. Taigi, atsižvelgiant į sąvokos *egalitarizmas* (angl. egalitarian approach) apibrėžimą, galima teigti, jog konkrečiai Ken'io Kesey'io ir Linksmųjų Išdaigininkų grupė pasižymėjo požiūriu į kiekvieną, kaip į sau lygų, ir nepaisė nei rasinių, nei jokių kitokių skirtumų, tą rodo ir vienoje iš filmo recenzijų randama citata („*Yra ypač juokingas momentas, kaip rūgštis veikiami Linksmieji Išdaigininkai [...] nesuvokia, iki*

⁹⁹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

¹⁰⁰ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

¹⁰¹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁰² Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

¹⁰³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

¹⁰⁴ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

¹⁰⁵ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

tol, kol jie jau visi vandenyje, jog integravosi tik juodaodžiams skirtą maudymosi plotą Civilinių Teisių eroje, Pietuose“.¹⁰⁶).

Ekstremizmas [lot. *extremus* – kraštutinis] tarptautinių žodžių žodyne yra apibrėžiamas, kaip itin griežtos, radikalios pažiūros kuriuo nors klausimu (ppr. politikos, ideologijos srityje); neįprastai griežti, kraštutiniai veiksmai siekiant politinių arba kitų tikslų. Būtent taip Ken'ą Kesey'į ir Linksmuosius Išdaigininkus apibūdino vienas politikas, kuomet prezidentinės kompanijos metu, jie važinėjo apsirengę Amerikos vėliavos spalvomis, apkarstę autobusą girliandomis bei transparantais („Toks gyvas kaip ir Wolfe'o aprašymai, nuostabu matyti Išdaigininkų autobusą, apkarstytą girliandomis su Amerikos vėliavomis ir transparantu „Balsas už Barry yra balsas dėl linksmumo“ važiuojant atgal per Phoenix'ą“.¹⁰⁷). Taigi, dar kartą patvirtinama tai, jog vizualumas (vizualinė tapatybė) yra ypač svarbi raiškos priemonė subkultūrose, paribio grupėse, nes per vizualumą yra išreiškiami įvairūs politiniai-ideologiniai požiūriai.

Liberalizmas [lot. *liberalis* – laisvas] tarptautinių žodžių žodyne apibrėžiamas dvejopai: 1) tai politinė ir ideologinė srovė, propaguojanti parlamentinę santvarką, individo iniciatyvos laisvę ir valdžios nesikišimą į ekonomiką; 2) pakantumas kitų žmonių nuomonei, kitokiam elgesiui, pagrįstas asmenybės laisve. Šį apibrėžimą puikiai atspindi vienoje filmo recenzijų rasta frazė „darymas savo dalyko“ (angl. „doing your own thing“), kas būtent reiškia laisvę daryti tai, ką nori, ir kas tau pačiam atrodo tinkama.

Anarchijos (gr. *αναρχία* 'be valdžios') apibrėžimas literatūroje pateikiamas taipogi dvejopai: 1) tai visuomeninė santvarka, sukurta remiantis savivaldos principais, be valdžios ir be hierarchijos; 2) Aristotelis anarchija vadino žmonių nenorą paklusti bei dėl to kylančią betvarkę. Todėl dažnai sąvoka painiojama su anomija. Taigi, kaip galima pastebėti, *anarchijos* (angl. anarchy) apibrėžimas įtraukia ir sąvoką betvarkė arba kitaip netvarka, kuri buvo išskirta analizuojant ankstesnę, gyvenimo būdo tapatybę. Jaunimo žodyne taip pat yra pateikiama *anarchijos* (angl. anarchy) samprata, kurią puikiai iliustruoja ir atspindi ankstesnių tapatybių analizėje išskirti bruožai, sąvokos. Taigi, jaunimo žodyne randamas toks *anarchijos* (angl. anarchy) apibrėžimas: „Anarchizmas - tai politinė teorija, siekianti sukurti visuomenę, kurios nariai bendradarbiautų tarpusavyje laisvanoriškumo ir lygiateisiškumo pagrindais. Žodis „anarchija“ (graikiškai *αναρχία*) reiškia bevaldystę, valdovo ar suvereno nebuvimą. Anarchizmas iš esmės prieštarauja visoms hierarchinio valdymo formoms - valstybinėms, kapitalistinėms, religinėms, kultūrinėms ir pan. Tokios valdymo formos anarchizmo požiūriu yra ne tik nereikalingos, bet ir kenkiančios individui, žalojančios jo individualumą. Vietoj autoritarinių politinių ir priverstinių ekonominių struktūrų, anarchistai siūlo socialinius santykius,

¹⁰⁶ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

¹⁰⁷ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

paremtus savanoriškomis laisvų asmenų asociacijomis autonomiškose bendruomenėse, tarpusavio pagalbą ir savivaldą. Anarchija reiškia harmoningą lygiateisių narių visuomenę, paremtą asmens apsisprendimo teise ir asmenišku dalyvavimu¹⁰⁸. Su šia sąvoka, kaip galima pastebėti, yra gana glaudžiai susijęs egalitarinis požiūris (lygiateisiškumas) bei liberalizmas (asmenybės laisvė) ir kai kuriais atvejais ekstremizmas.

Taigi, atsižvelgiant į filmo recenzijose išskirtas politinės–ideologinės tapatybės sąvokas, galima matyti gana įvairiapusį vertinimą to meto subkultūrinių, paribio grupių ir jų veiklos bei požiūrio į tam tikrus socialinius ir politinius to meto reiškinius. Tačiau atsižvelgus į visus išskiriamus politinius-ideologinius požiūrius ir jų apibrėžimus, galima teigti, jog jie tarpusavyje yra labai susiję, kas sudaro labai įdomią analizuojamos temos perspektyvą. Taip pat visus šiuos politinius–ideologinius požiūrius puikiai iliustruoja ir atspindi bruožai (sąvokos), kurie buvo išskirti analizuojant (audio)vizualinę ir gyvenimo būdo tapatybes.

Analizuojant tiek filmo, tiek knygos recenzijas labai svarbia tampa *kelionės* tema. Analizuojant šią temą, galima geriau pažinti to meto subkultūrų, socialinių grupių, būtent bitnikų/hipių bei apskritai psichodelinio judėjimo, bruožus, kurie atsiskleidžia per tam tikrą vartojamą slengą, tam tikrus teiginius, frazes ir jiems suteikiamas prasmes. Šioje temoje yra išskiriamos tokios sąvokos, kaip „*autobuse*“ (angl. ON the bus); *ilga ir keista kelionė* (angl. long and strange); *odisėja* (angl. odyssey); *turas* (ang. Tour); *LSD*; *į Rytus* (angl. to the East); *bloga kelionė* (angl. bad trip); *kelionių festivaliai* (angl. Trips Festival); *kelionė* (voyage, journey). Dauguma šių sąvokų yra vartojamos perkeltine prasme, netiesiogiai, todėl analizei tai suteikia labai įdomų ir savitą požiūrio tašką, nagrinėjama tema. Viena įdomiausių sąvokų kelionės kategorijoje yra *kelionė į Rytus* (angl. to the East) („[...] jie filmavo savo kelionę į rytus (čia taip pat yra nuolatinis kreipimasis pagalbos į Hesse's *Kelionę į Rytus*“.¹⁰⁹). Tai atskleidžia tam tikrą sąsają su Rytų religijomis, kas buvo atskleista, analizuojant religinę tapatybę, kad būtent to meto judėjimas buvo daugiausiai orientuotas į Rytų religijas, tą patvirtina ir (sub)kultūrinės tapatybės analizė, jog tuo metu buvo populiariu domėtis Rytų religijomis. Taip pat kelionės temai tam tikro šarmo suteikia ir vienoje iš filmo recenzijų randama sąvoka *odisėja* (angl. odyssey), kas nurodo į tam tikrą įvairių įvykių ir nuotykių pilną kelionę, turėjusią tam tikrą tikslą ir kuri buvo panaši į Homero epinėje poemoje „Odisėja“ aprašytą kelionę. Taip pat tam tikros informacijos teikia ir sąvoka *bloga kelionė* (angl. bad trip) („[...] kai kurie naujokai patyrė blogas kelionės, ir kaip senieji per jas kalbėdavo [...]“.¹¹⁰). Tai rodo, kad ne visada naujokai, pradėję LSD kelionę, „keliaudavo“ sėkmingai. Išreikšti naujokų ir senųjų skirtumą, vartojamas tam tikras slengas, kuris neretai vartojamas ir šiuolaikinėse

¹⁰⁸ Prieiga per internetą: < <http://zodynas.kriu.lt/zodis/anarchija>>. [žiūrėta: 2009.07.29].

¹⁰⁹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹¹⁰ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

subkultūrose, paribio grupėse, t.y. „newbies“ (lt. naujokai) ir „oldies“ (lt. vyresnieji, senieji). Taigi, galima pastebėti, jog kelionės sąvoka recenzijose yra vartojama dvejopai, tiesiogine ir perkeltine prasme, įdomiausia yra būtent pastaroji. Perkeltinę prasmę išreiškia tokios sąvokos, kaip *LSD kelionė* („[...] kaip matomas (išorinis) LSD kelionės pasireiškimas [...]“.¹¹¹) ir „autobuse“ (angl. ON the bus) („Staiga jie visi yra kūne, autobuse [...]“.¹¹²; „[...] kad tiesiog važiavimas autobuse [...]“.¹¹³; „[...] vyras baltu kostiumu autobuse, bet ne „autobuse““.¹¹⁴; „Ar tu autobuse? Ar [...] tu ne autobuse?“.¹¹⁵; „tu arba autobuse... arba ne“.¹¹⁶). Taigi, keliaujama yra dviem būdais, fizine ir mentaline prasme, kas temai suteikia labai įdomią nagrinėjimo perspektyvą.

Taip pat gana įdomi yra kelionės kategorijoje randama sąvoka *Kelionių festivaliai* (angl. Trips Festival), kuri atskleidžia tam tikrus subkultūrų veikimo principus, per tam tikrą slengą „[...] iki galų gale Kelionių festivalio organizavimo“¹¹⁷; „Kelionių festivalis buvo tarsi kaip pirmoji pagrindinio judėjimo nacionalinė konvencija, kuri egzistavo in hush-hush“¹¹⁸ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) ir *skambučių vienas kitam pagrindu* (angl. cell-by-cell)“.¹¹⁹). Pastarojoje citatoje yra vartojamas slengas, kuris yra randamas įvairiose šiuolaikinėse subkultūrose ir/ar socialinėse grupėse, norint įvardinti tai, kas vyksta slapta.

Taigi, kaip galima pastebėti, išanalizavus kelionės temą, tiek filmo, tiek knygos recenzijose kelionė įvardijama dvejopai: fizinė ir mentalinė. Taip pat dar kartą pagrindžiamas stiprus to meto judėjimų ryšys su Rytų religijomis. Nors ryškesnių konfliktų šioje kategorijoje ir nėra atskleidžiama, tačiau nagrinėjant šios temos sąvokas, atsiskleidžia tam tikras, specifinis slengas, kuris yra svarbus, atpažįstamas ir naudojamas šiuolaikinėse, paribio grupėse, ir kuris daro recenzijas gyvas ir bendraujančias su šių laikų socialinėmis grupėmis.

Taip pat analizuojant įvairias subkultūrines, paribio grupes ypatingai svarbus yra *pasipriešinimo* aspektas. Kadangi mokslinėje literatūroje, subkultūra dažnai apibrėžiama kaip opozicija, priešprieša dominuojančiai kultūrai, todėl ir recenzijose buvo išskirtos tam tikros

¹¹¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyppressuk.com

¹¹² Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

¹¹³ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

¹¹⁴ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹¹⁵ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹¹⁶ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹¹⁷ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyppressuk.com

¹¹⁸ English Daily pateikia tokį sąvokos „hush-hush“ paaiškinimą, tai yra tai, kas vyksta labai slapta. Pateikiami ir pvz., kaip yra vartojamas šis slengas: 1) The operation was so hush-hush that even the commanding officer didn't know all of the details; 2) Let's keep that information hush-hush, OK ?. Taip pat yra pateikiama ir šio slengo etimologija: „hush“ reiškia „tylus“. Tai yra kažkas, kas yra labai tylu, ir tai neturėtų būti diskutuojama ar rodoma viešai. Ši frazė datuojama nuo Pirmojo Pasaulinio karo, kuomet tai nurodydavo į karines paslaptis. Prieiga per internetą: <<http://www.englishdaily626.com/slang.php?145>>. [žiūrėta: 2013.04. 17].

¹¹⁹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyppressuk.com

sąvokos, kurios nurodo į tam tikrą opoziciją, priešpriešą didžiajai kultūrai. Sąvokų, atspindinčių pasipriešinimo temą, yra daugiau išskiriama filmo recenzijose nei knygos. Išskiriamos tokios pagrindinės sąvokos kaip *kontrkultūra* (angl. counterculture); *anarchija* (angl. anarchy); *konfrontacija* (angl. confrontation); *prieš socialines normas* (angl. against social norms); *maištas* (angl. rebellion); *vietiniai papročiai* (angl. local mores); *ekstremizmas* (angl. egalitarian approach). Priešinimosi kategoriją daugiausiai atspindi jau anksčiau aptartose kategorijose (tapatybėse) randamos sąvokos, tokios kaip *anarchija* (angl. anarchy); *ekstremizmas* (angl. egalitarian approach) bei *priešinimasis socialinėms normoms* (angl. against social norms). Analizuojant šią kategoriją, galima pastebėti kylančius konfliktus tarp to meto subkultūrų, socialinių grupių ir visuomenės bei tam tikrų socialinių reiškinių, tačiau šioje kategorijoje yra mažai slengo, kuris bendrautų su šiuolaikinėmis subkultūromis, paribio grupėmis. Tačiau analizuojant šią temą, galima išskirti tam tikras pasipriešinimo formas, būdus.

Vienas pasipriešinimo būdų yra maištas, kuris pasireiškia per tam tikrus vizualinius elementus (maišto forma) („[...] turėjo ilgus plaukus (kurie tapo jaunatviško maišto nesantaikos simbolis, kaip ten ir buvo) [...]“¹²⁰). Taigi, priešinimasis siejamas su tam tikrais išvaizdos elementais, šiuo atveju ilgais plaukais. Šis išvaizdos elementas, kaip maišto simbolis, dažnai aptinkamas ir tam tikrose šiuolaikinėse subkultūrose, paribio grupėse, o tai daro recenzijas ir jose aprašomus įvykius artimus šiuolaikinėms, paribio grupėms, tokiu būdu recenzijos vienaip ar kitaip bendrauja su tam tikromis šių dienų socialinėmis grupėmis. Taip pat šiai nagrinėjamai temai yra įdomus pasipriešinimas *vietiniams papročiams* (angl. local mores), kuris taip pat išreiškiamas per išvaizdą, per vizualumą („*Vilkėdami raudoną, baltą ir mėlyną medžiagą, skirtą vėliavoms siūti [...], Linksmieji Išdaigininkai suglumino vietinius papročius ir nustebino policininkus nuo Arizonos iki Niudžersio; grubiai sutampantis su 1964-ųjų prezidentine kompanija, jų maivymasis iliustruoja Barry'io Goldwater'io teiginį "ekstremizmas ginant laisvę, nėra yda."*¹²¹). Atsižvelgiant į pateiktus pavyzdžius, galima pastebėti, kad priešinimasis dominuojančiai kultūrai, normoms dažniausiai vyksta per vizualumą, per tam tikrus išvaizdos elementus, kas atsižvelgiant į šių dienų subkultūrų tyrinėjimus yra labai svarbu, kuriant subkultūrinį tapatumą (identitetą). Tačiau recenzijose atsiranda ne tik priešinimasis tam tikriems reiškiniams per išvaizdą, bet tam pasitelkiamas ir tam tikros priemonės, pvz. LSD („[...] ten jie visi yra kūne, autobuse, konfrontuodami prieš dorą (angl. square) Ameriką, kuri neturi jokio supratimo apie protą nunešančius sąmonės eksperimentus [...]“¹²²). Čia taip pat atsiranda ir konfliktas, priešprieša su likusia visuomenės dalimi, kuri yra

¹²⁰ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

¹²¹ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

¹²² Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

laikoma nuobodžia, senamadiška, ir tam išreikšti vartojamas slengas „square“¹²³ (lt. dora, senamadiška). Taigi, tokia priešprieša tam tikrą subkultūrą daro išskirtinę, nenuobodžią, netradicinę ir/ar galbūt nedorą likusios visuomenės dalies atžvilgiu.

Taigi, apibendrinant pasipriešinimo kategorijos analizę, galima teigti, jog pasipriešinimo tema recenzijose nors ir nėra itin išplėtotą per tam tikras frazes, sąvokas, slengą, kuris būtų būdingas subkultūroms, paribio grupėms. Tačiau galima atrasti labai įdomių ir reikšmingų sąsajų su kitomis, jau nagrinėtomis tapatybėmis (kategorijomis), ypač su vizualine subkultūrų, socialinių grupių išraiška, kas subkultūrinio tapatumo (identiteto) formavimo(-si) temai suteikia tam tikrą subkultūrų, paribio grupių pažinimo perspektyvą.

Knygos recenzijose atsiskleidžia dar viena kategorija, kurios nėra išskirta filmo recenzijose, tai **judėjimas**. Šioje kategorijoje atsiskleidžia knygos recenzijų autorių įvardijami bruožai, kuriais pasižymėjo to meto subkultūrų, socialinių grupių veikla, jos formos ir pan. Hipių ir/ar apskritai psichodelinis judėjimas knygos recenzijose yra apibrėžiamas labai įvairiai, kai kurios sąvokos gali būti taikomos ir šiuolaikinėms subkultūroms, paribio grupėms. Recenzijose randamos ir išskiriamos tokios to meto judėjimą atspindinčios sąvokos: *dvasinis* (angl. spiritual), *narkotikų* (angl. drug), *socialinis* (angl. social), *psichodelinis* (angl. psy or psychedelic), *pogrindinis* (angl. underground), *kontrkultūros* (angl. counterculture), *pakeitęs mūsų kultūrą* (angl. changed our culture). Aktualiausia šioje kategorijoje yra tai, jog yra daroma sąsaja su šių dienų kultūra, to meto judėjimas padarė įtaką šiuolaikinei kultūrai, *pakeitė mūsų kultūrą* („[...] megalomaniacal“¹²⁴ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) *atmosfera judėjimo, kuris giliai pakeitė mūsų kultūrą*“.¹²⁵). Taigi, atsižvelgiant į pateiktą citatą, galima teigti, jog norint tyrinėti šiuolaikines subkultūras, paribio grupes, visų pirma reikia pradėti tyrinėti bei analizuoti ankstesnes, prieš tai buvusias subkultūras, socialines grupes, jų atsiradimą, vystymą(-si), veiklą ir pan. Todėl, tokiu būdu, galima geriau pažinti šiuolaikines subkultūras, paribio grupes.

Taip pat analizuojant šią kategoriją, vienoje iš recenzijų atsiranda konfliktas, įvardijant to meto judėjimą kaip dvasinį (su kuo daugiausiai tuometiniai įvykiai ir reiškiniai yra siejami

¹²³ Urban Dictionary pateikia keletą žodžio „square“ paaiškinimų: 1) Žmogus, kuris yra laikomas nuobodžiu, griežtai laikosi tradicijų (konservatyvus) ir yra atitrūkęs nuo dabartinių tendencijų; 2) Pastebimai nemadingas, vyraujančio krypties individas, doras (sąžiningas). Kažkas, kas taip pat nežino (neišmano) arba nesidomi pagrindinėmis subkultūromis. Antitezė hipsteriui. Slengo pvz. I like Lee, but she's a total square.; 3) Kažkas, kas nežino ar nesuvokia (nekreipia dėmesio) į specifinę subkultūrą; tas, kuris nėra „nepagauna to“. Senamadiška išraiška. Slengo pvz. On the hunt for marijuana, Tim asked the guy if he knew where he could find some "herbal refreshment" but the guy was such a square he though Tim was looking for tea. My lesbian friend Liz was telling me that she was hitting on a girl at a bar the other night, but she was a square and thought Liz was just being friendly. Prieiga per internetą: <<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=square>>. [žiūrėta: 2013.04.17].

¹²⁴ Dictionary.com pateikia tokią šio žodžio megalomaniacal reikšmę, tai didybės manija sergantis žmogus. Prieiga per internetą: <<http://dictionary.reference.com/browse/megalomaniacal?s=t>>. [žiūrėta: 2013.05.19].

¹²⁵ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

analizuojant recenzijas įvairiais aspektais) arba tiesiog kaip narkotikų judėjimą („*Tai buvo ne tiek dvasinis judėjimas (galbūt kaip 1980-aisiais su New Age?), kiek tai buvo narkotikų judėjimas [...]“*.¹²⁶). Recenzijoje atsiranda palyginimas, galbūt netgi priešprieša, priešinimas su vėlesniuose dešimtmečiuose atsiradusiu *Naujojo Amžiaus*¹²⁷ (angl. New Age) dvasiniu judėjimu. Recenzijoje galima išvelgti gana neigiamą tuometinio judėjimo vertinimą, kuris paneigia ankstesnėse kategorijose išryškintą dvasinį tuometinių reiškinių pobūdį. Tą išreiškia ir citatoje randamas palyginimas su vėlesniame dešimtmetyje atsiradusiu *Naujojo Amžiaus* (angl. New Age) dvasiniu judėjimu. Todėl čia galima išvelgti atsirandantį konfliktą tarp skirtingų tuometinio judėjimo ir apskritai to meto reiškinių, įvykių vertinimo, kuris priklauso tiek nuo pačio recenzento požiūrio į tai, tiek ir pačių skaitytojų.

Taigi, analizuojant šią kategoriją, nėra atrandama naujų, įdomių ir temai aktualių sąvokų, tam tikro slengo, memų ir pan., kurie turėtų sąsajų su šių dienų subkultūromis ir kurie padėtų geriau pažinti pačias subkultūras ir jų savišvietą, taip pat suprasti pačias recenzijas bei kūrinius, kuriuos jos aptaria. Šiuo atžvilgiu, recenzijos nėra gyvos ir bendraujančios su šiuolaikinėmis subkultūromis, paribio grupėmis. Šioje kategorijoje įdomus išlieka tik konfliktas tarp tuometinio judėjimo vertinimo, kuris priklauso tiek nuo recenzentų, tiek ir nuo pačių skaitytojų subjektyvaus požiūrio.

Dauguma tiek filmo, tiek ir knygos recenzijų yra gyvos ir aktyviai bendrauja su subkultūromis. Jose yra vartojamas gerai subkultūroms, paribio grupėms atpažįstamas slengas, tam tikri teiginiai, posakiai, memai, kurie padeda geriau pažinti subkultūras, paribio grupes bei jų vartojamą kalbą, tačiau, kurie nėra priskiriami konkrečiai kategorijai (tapatybei), konkrečiam diskursui ar socialinei grupei, todėl plačiau neanalizuojami. Taigi, tokios sąvokos, slengas yra: *LSD maras* (angl. the Typhoid Mary of LSD); „getting into the groove“¹²⁸ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)); *velniškai nuobodus* (angl. boring as hell); *kietas* (angl. cool); *psichodelinis folkloras* (angl. psychedelic folklore); *piktas, susinervinęs* (angl. pissed off); *dalykas* (angl. stuff); *grupės Grateful Dead fanas* (angl. Deadhead); Ken'o Kesey'io-filas (angl. Ken Kesey-phile); *draugai* (angl. pals).

Atsižvelgiant į visas recenzijose išskiriamas kategorijas (tapatybes), konceptus, sąvokas (emic), galima teigti, jog filmo ir knygos recenzijos yra gyvos ir bendrauja su šiuolaikinėmis

¹²⁶ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹²⁷ Literatūroje yra apibrėžiamas kaip decentralizuotas Vakarų kultūros socialinis ir dvasinis judėjimas, siekiantis Universaliosios Tiesos ir aukščiausio individualiojo žmogiškojo potencialo. Naujasis Amžius jungia astrologijos, kosmologijos, alternatyviosios medicinos, ezoterikos, muzikos, kolektyvizmo, pusiausvyros ir gamtiškumo elementus. Asmuo pats savarankiškai renkasi savo dvasinių ieškojimų kelią, nevengdamas sujungti keleto religijų ar dvasinių mokymų dogmas, šitaip tarsi individualizuodamas savo tikėjimą. Naujasis Amžius nėra nauja religija, tačiau tai įvairialypė įvairių ieškotojų, religinių ir dvasinių mokytojų bei gydytojų visuma. Tai individualūs siekimai, praktikos ir filosofijos atsisakant religinių doktrinų ir dogmatizmo.

¹²⁸ English language and usage pateikia tokią šios frazės reikšmę, tai yra priprasti prie rutinos“. Prieiga per internetą: <<http://english.stackexchange.com/questions/32131/getting-into-the-groove>>. [žiūrėta: 2011.06.29].

subkultūromis, paribio grupėmis, dauguma jų skatina subkultūrizacijos procesus. Jose yra gausiai vartojamas slengas, tam tikri posakiai, frazės, memai, kurie yra gana gerai atpažįstami šių dienų socialinėse grupėse. Nors negalima teigti, jog filme, knygoje ir jų recenzijose bei šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose vartojamas slengas sutampa ir turi tas pačias reikšmes, tačiau turi gana nemažai panašumo. Be to, platus slengo ir tam tikrų frazių, posakių bei memų reikšmių laukas padeda geriau pažinti ir išsamiau tyrinėti šiuolaikines subkultūrines, paribio grupes, taip pat leidžia stebėti kaip ir kur link kito slengo, memų ir pan. reikšmės ir jų vartojimo kontekstas. Per vartojamą slengą atsiskleidžia ir tam tikri kylantys konfliktai tarp skirtingų diskursų, diskursyvių aplinkų, kaip pavyzdžiui, tam tikrų subkultūrų, šiuo atveju, bitnikų/hipių bei apskritai psichodelinio judėjimo ir visuomenės, bei tarp pačių subkultūrų, paribio grupių. Taip pat per tam tikras išskirtas kategorijas (tapatybes) atsiskleidžia ir karnavališkumo aspektas, kuris yra labai svarbus tyrinėjant subkultūras, paribio grupes bei jų saviraiškos būdus ir formas. Taigi, būtent per visa tai vyksta savaiminis ir refleksyvusis mokymas(-is). Išmokstama operuoti tam tikru, subkultūroms, įvairioms socialinėms grupėms būdingu slengu, memais, įvairiais posakiais ir frazėmis, sąvokomis, per kurias ir vyksta lavinimas(-is), savišvieta. Tokiu būdu yra skatinama subkultūrizacija, galbūt ir integracija į tam tikras subkultūrines, paribio grupes. Per tai yra kuriamas bei formuojamas tam tikras subkultūrinis tapatumas (identitetas).

2.6. Tyrimo analizė

Pusiau struktūruotas interviu padeda atskleisti savaiminio (alternatyvaus, nesisteminio) bei refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) svarbą, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą šiuolaikinėse Lietuvos paribio grupėse formuojant(-is) jų identitetą(-ui), remiantis subkultūrinių judėjimų (sąjudžių) ir literatūros sąveikomis (per skaitomos literatūros interpretaciją, kuriamas naujas reikšmes, jų pačių gyvenimišką patirtį, pasaulėžiūrą bei saviraiškos būdus). Taip pat pusiau struktūruoto interviu metu atsiskleidžia, kritinės diskurso analizės metu kūrinuose išskirtų užkoduotų kategorijų (tapatybių), konceptų, sąvokų (emic), teiginių, slengo, memų, svarbių subkultūroms elementų ir pan., poveikis subkultūroms, paribio grupėms priklausantiems asmenims, kokios jų reakcijos į tai, kokius konfliktus ir/ar prieštaravimus tai sukelia. Taip pat atskleidžiamas ir tarpkultūriškumo aspektas, nes subkultūros, paribio grupės yra tam tikros kultūrinės diskursyvos formacijos, ir santykiai tarp įvairių subkultūrų ir visuomenės bei tarp pačių subkultūrų, paribio grupių yra itin aktualūs tarpkultūrinėms studijoms.

Tyrimo dalyvavo įvairioms paribio grupėms, subkultūroms priklausantys asmenys iš įvairių Lietuvos miestų. Nors šioms grupėms dažniausiai priklauso jaunimas, tačiau šiame tyrime tai nėra tikslas, todėl amžiaus grupės nėra išskiriamos. Iš viso apklausti 9 respondentai, po keletą iš

skirtingų grupių, tokių kaip metalistai bei asmenys, prijaučiantys hipių judėjimui, taip pat į tyrimą buvo įtraukti ir asmenys, kurie nepriklauso jokiai konkrečiai subkultūrai ar paribio grupei, tačiau save priskiriantys prie neformalaus judėjimo apskritai, individualistai („bohemos“) bei asmenys, priklausantys akademiniai aplinkai.

Analizuojant interviu, atrandamos labai panašios kategorijos (tapatybės), konceptai, sąvokos (emic), teiginiai bei subkultūrinėms, paribio grupėms svarbūs elementai, kurie buvo išskirti ir diskursyvioje recenzijų lentelėje. Atrandami netgi ir kai kurie kultiniai vizualiniai simboliai, pvz. ilgi plaukai, kurie yra gerai atpažįstami ir šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose, paribio grupėse (ypač metalistų ir prijaučiančių hipių judėjimui), kas kūrinis daro artimesnius skaitytojams. Remiantis simbolinio interakcionizmo teorija, literatūroje atrasti bendri simboliai, turintys tą pačią reikšmę, prasmę ir skaitantiesiems, vienaip ar kitaip įtakoja jų identiteto formavimą(-si). Tyrime atskleidžiamas ne tik tokių romanų kaip, T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir J. Kerouac'o „Kelyje“ bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Elwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ poveikis šiuolaikinėms (Lietuvos) subkultūroms, paribio grupėms, bet taip pat ir kitų literatūrinių kūrinių, kuriuos skaito šios socialinės grupės, įtaka identiteto formavimui(-si).

Interviu metu, respondentai patys (i)vertino kaip ir kur link gali skatinti keistis tokie perskaityti romanai, kaip T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir J. Kerouac'o „Kelyje“ bei peržiūrėtas dokumentinis A. Gibney'aus ir A. Elwood filmas „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“. *„Nežinau, nežinau ar reikia keistis... galbūt netolerantiški žmonės galėtų perskaityti šią knygą, taptų tolerantiškesni... Knygoje juk kalbama ir apie išsilavinimą/išmanymą/protingumą“.. gal kad žmonės labiau domėtųsi pasauliu...“* (Kristina, 29m.); *„Ta prasme, jis skatina, nu... keistis tuom, kad pasikeistų pats požiūris, kad ir nuvažiavimas į tų juodukų paplūdimį, [...] jie būdami apsinešę, jie nematė jokių rasinių ar kažkokių skirtumų, tik paskui... tik po kiek laiko susivokė ir tik tada jie pamatė. [...] nebuvo jokios nei rasinės neapykantos, nieko [...]. Ir skatina keistis tuo, kad na... reikia... žiūrėt tolerantiškiau ir šiaip būt laisvesniems, nedėt savęs į standartus kažkokius ar rėmus, o būt savim ir, na... neteist... ir neteist kitų už tai, ką jie daro... jeigu jie daro tai, na, turėdami gerus, geras intencijas ir panašiai. Dar šis filmas skatina kartais pabėgti nuo visko ir pasijausti laisviems, bet ta laisve nepiktnaudžiauti. Taip pat išreikšti savo nuomonę ir netylėti, jei kas nepatinka.“* (Simonas, 25m.). Kaip galima pastebėti respondentai išskiria tolerancijos ir laisvės aspektus. Todėl galima teigti, jog šie kūriniai skatina toleranciją rasiniams ir kitokiems skirtumams, taip pat skatina žmones tapti laisvesniais, kas taip pat formuoja tam tikrą asmens tapatumą (identitetą).

Kitas respondentas teigia, jog „[...] knygos skatina mus plėstis - įvaldyti save patį. Skaitydami knygas mes į save įsileidžiame kitų žmonių sielas - rašytojų mintis, mes patiriame žmoniją. Kuo daugiau autorių mes apgyvendiname savo širdyse ir protuose, tuo gilesniais aspektais mes gebame suvokti žmoniją, tuo universalesniu žmogumi tampame patys. Knygose galime atrasti variantų erdves ir mūsų asmeninio gyvenimo paraleles. [...]. Knygos neša žinojimą, kurio dėka galime nusipurtyti daugybę mus slegiančių požiūrių ir užkeikimų. Knygomis mes prisiliečiame prie didelių žmonių, prie tų, kurių vidiniai pasauliai gerokai erdvesni - patekę į tuos pasaulius mes patys užsikrečiame erdve. Juk knyga - ne šiaip sau daiktas „odiniais viršeliais“ - jos puslapiuose pasaulių pasauliai. Tekstas gali ne tik žmogų pasmerkti myriop, bet ir padaryti jį amžinu.“ (Dainius, 35m.). Respondentas išskiria didelę knygų reikšmę žmogui apskritai, jog knygos gali labai ryškiai įtakoti žmonių pasirinkimus, jų gyvenimo būdą ir pan. „[...] gan nuobodžiai gyventum, tai vat galvoju, nu gerai tą perliuką galima pasiimt, gal šiokį tokį... vat tą kelionės, dar kažką. Nes nu kaip... aš, aš... nu čia tiesiog gal nukrypsiu, bet atrodo, kad dabar, kalbant apie religiją, jinai šiek tiek dabar kaip krenta, tai atrodo iš kur žmogus susirenka vertybes, tai... man atrodo, kad literatūroj va tokius perliukus ir turėtų susirinkinėt, nes lygiai tas vėrinys yra duotas jau, o... vat per tokias knygas, man atrodo, jeigu religiją atimant, darant prielaidą, kad jos nėra, tai vat žmonės būtent iš tokių knygų tas vertybes ir renkasi.“ (Edvinas, 21m.). Pastarojo respondento išreikštoje mintyje, atsiranda priešprieša/konfliktas su religija, jog žmonės tam tikrų vertybių ieško ir jų mokosi iš knygų, bet ne iš religijos, kurios „vertė“ palaiapsniui šiais laikais krenta.

Kai kurie respondentai, kalbėdami kaip ir kur link skatina keistis kūriniai, išskiria ir tam tikrą amžiaus tarpsnį, kuriam kūrinys galėtų daryti ženklesnę įtaką, taip pat yra įvardijama ir kokia tai galėtų būti įtaka. „Jei filmą žiūrėtų, pavyzdžiui paauglys, filmas skatintų, manau, išsilaisvinti iš konservatyvių rėmų, pasiduoti pojūčio ir laisvės ieškojimams, tapti tuo, kuo nori nepaisant visuomenės tau peršamų normų.“ (Laura, 23m.); „Ir va jaunimas, tikrai gali pasimokyt iš to filmo, ne tai, kad va čia kažką, oi čia važinėt per Lietuvą irgi su autobusiuku ar kažką, tiesiog vat, jeigu tu pradedi savo gyvenimą, nieko nežiūrėk, niekada nežiūrėk į kitus, tu daryk. Tau patinka kažkas, tu kažko nori - tu daryk, bet negalvok, oi čia kas bus toliau, oi čia kas nors... Nepavyko – mesk, daryk kažką iš naujo, pavyko – valio, eik toliau. Tai va... būtų jaunimui taip...“ (Sigutė, 23m.). Taigi, kaip galima pastebėti iš respondentų atsakymų, tiek T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir J. Kerouac'o „Kelyje“ romanai bei dokumentinis A. Gibney'aus ir A. Elwood filmas „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, tiek ir literatūros kūriniai apskritai, skatina išsilaisvinti iš žmones kaustančių pančių, būti laisviems, tačiau ta laisve nepiktnaudžiauti. Taip pat respondentų nuomone, šie kūriniai, atspindintys hipių/bitnikų ir apskritai psichodelinio judėjimo pasaulėjautą, skatina toleranciją kitų žmonių atžvilgiu, nepaisant jų gyvenimo būdo, pasaulėžiūros,

rasės ir pan. Respondentai įvardija ir galimus pokyčius socialinėje plotmėje, pvz. poveikis paaugliams, jauniems žmonėms). Taip pat kai kurių respondentų nuomone, iš literatūros, kaip atsvaros religijai, išmokstama tam tikrų vertybių. Reflektuodami, respondentai įvardija tai, ką galima išmokti iš kūrinių, kas jiems ir galbūt, jų manymu, kitiems yra svarbu ir ko galbūt jiems gyvenime trūksta ir ką norėtų keisti. Taigi, tokiu būdu yra konstruojamas/formuojamas individualus tapatumas (identitetas).

Analizuojant literatūros vaidmenį formuojant(-is) tiek subkultūriniam, tiek individualiam tapatumui (identitetui), svarbu išskirti ir tai, kaip respondentai vertina perskaitytos knygos ar peržiūrėto filmo poveikį jų pačių pasaulėžiūrai, suvokimui, galbūt ir tolesnio gyvenimo būdo pasirinkimui. „[...] tai nebūna taip, kad aš atsiversčiau knygą vien tam, kad... surast... ieškočiau kažkokio atsakymo, bet tai būna taip, kad perskaitęs knygą tu vis tiek kažką... pasipildai tą... ta išmintim, kuri ten buvo [...]“. (Egidijus, 25m.); „Bet kokia knyga tik papildo mano pasaulėžiūrą, bet jos neformuoja.[...]. Nepasikeitė niekas, kilo gal pavydas toks baltas, kad žmonės gyvendami ten galėjo klausyti nuostabios muzikos, savęs nevaržyti, gyventi kaip jie nori....“ (Kristina, 29m.). Pastaroji citata atskleidžia, jog vyksta ne instrumentinis mokymas(-is), kuomet veikia išorinės įtakos, šiuo atveju, skaitoma literatūra, kuri vienaip ar kitaip formuoja tam tikrą pasaulėžiūrą ir pan. ir asmenys priima tai kaip mokymą(-si), tačiau, pastarosios respondentės atveju, vyksta fenomenologinis mokymas(-is). Respondentė pati mokosi, skleidžiasi ir vystosi, atmesdama tai, jog ją kažkas formuoja iš išorės bei daro jai įtaką. Ji literatūros skaitymą atmeta kaip mokymą(-si), todėl, jos manymu, ji nieko iš skaitomos literatūros neperėmė, ir ji jos niekaip neįtakoj, o tik papildė jau turimą, esamą pasaulėžiūrą.

Kitų respondentų interviu taip pat atskleidžia labai įdomius požiūrius į tai, kas ir kaip, jų manymu, pasikeitė jų pačių pasaulėžiūroje, galbūt savęs ir kitų vertinime, gyvenimo būdo pasirinkime ir pan., perskaičius kurį nors iš analizuojamų romanų ar peržiūrėjus filmą. „Tiesiog pamačiau, kad yra dvi narkomanų rūšys. Priklausomų nuo narkotikų ir tiesiog žmonių, ieškančių naujų patyrimų. [...] Aš nežiūrėdavau, pavyzdžiui į tai, kaip į eksperimentą, aš tai žiūrėdavau, kaip į priklausomybę ir dabar kai pamačiau, kad na, ne visi taip daro, ta prasme, kad kai kurie tai paima, kaip į... kaip tiesiog eksperimentą, pabandytą ir kažko ieškojimą. Nu, ir... sakau, [...] pasikeitė pats požiūris bent jau į tuos, kurie tai... daro tai tik dėl to, kad vat įgautų tos kažkokios patirties ar to vat...“ (Simonas, 25m.). Pastarąjį respondentą filmas paskatino pakeisti požiūrį į tam tikras socialines grupes. „[...] kiekvienas sakinys, kiekviena eilutė, pastraipa, kiekviena mūsų gyvenime skaityta knyga nusėda giliai mumyse į tą juodą biblioteką ir ten laukia savo momento. Ten, toje bibliotekoje mes, patys to nežinodami ir nejausdami, plečiamės, iš ten veda visi mūsų keliai ir klystkeliai, ten formuojasi mūsų pačių „aš“. Kiekvienas skaitytas sakinys mumyse laukia savo

momento - momento, kai jis galės būti naudingas, o gal netgi lemtingas. Niekas neįvyksta be priežasties. Galbūt Dinas Moriartis tęsia savo kelionę manyje. Galbūt aš ir esu Dinas Moriartis (atsiranda savęs tapatinimas su knygos veikėju (aut. pastaba)) - ir šis interviu mane pažadino - aš tik miegojau Dainiuje [...].“ (Dainius, 35m.); „Natūralu, jog tokio pobūdžio dokumentika suteikia įkvėpimo, primena apie neįgyvendintus troškimus ir apie tai, jog reikia liautis save spraudus į rėmus, tačiau kažkokio „atsivertimo“ manyje šis filmas nesukėlė. [...]. Nors ir iki šiol laikiausi moto „gyvenk šia diena“, šio filmo dėka tolimesni pasirinkimai gyvenime, tikėtina, bus dar lengviau priimami. „Nothing lasts“ sakė filmo herojai, todėl reikia naudotis kiekviena akimirka, mažiau pasiduodant baimėms ir klausimams.“ (Laura, 23m.). Pastaroji citata rodo, jog peržiūrėtas filmas ir jame rodomas laisvumas, būdingas hipių/bitnikų ir apskritai psichodeliniam judėjimui, priverčia liautis sprauti save į rėmus, moko gyventi šia akimirka, kas būtent ir būdinga filmo herojams. Filmas taip pat primena ir apie užmirštus troškimus, kuriuos respondentė pasiryžusi galbūt ateityje įgyvendinti, ir, kad po šio filmo kai kurie sprendimai bus priimami lengviau.

Kitas respondentas, taip pat kalba apie laisvės pojūtį, kuris atsirado perskaičius J. Kerouac'o romaną „Kelyje“. Šiam respondentui, knyga turėjo įtakos netgi draugų pasirinkimui, kas taip pat yra labai svarbus veiksnys asmens tiek individualaus, tiek subkultūrinio (diskursyvaus) identiteto formavimo(-si) procese. „[...] nes va ta knyga kažkokios laisvės įpūtė, kad nebūtina kažkaip gyvent pagal šabloną ir ieškot kitų šablonų, galima taip sakyti. [...]. Pasirinkimus gal nelabai, bet įtakojo draugų gal pasirinkimus. Ir... a... tuo tikrai daugiau atsirado būtent... gal hipių, grynai tu, kurie skaitė tą knygą ir aš jiems prijaučiau. O apie pasirinkimus, tai... aš Kerouac'ą šiek tiek nu... kaip sakant, nužeminau, kad tas pasiklydimas, jis man atrodė per daug vėjavaikiškas ir aš tiesiog nepriėmiau kraštutinio tos knygos siūlyto varianto. Ir... a... ta knyga tikrai paliko gerą įspūdį ir tiesiog... ne... ne tai, kad siūlyčiau, bet vis dar noriu kažką iš jos išgyvendint minimaliai, tą keliavimą tokį vėjavaikišką, ten... kaip traukiniuos jie važinėjo ten ir t.t. tie visi nuotyčiai.“ (Edvinas, 21m.). Taigi, kaip galima pastebėti, dauguma respondentų išvelgia didesnę ar mažesnę pokytį, perskaičius vieną ar kitą romaną ir/ar peržiūrėjus filmą. Vertindami tai, kas pasikeitė arba kokie galimi tolimesni pokyčiai perskaičius knygą ar peržiūrėjus filmą, respondentai mokosi. Reflektuodami, jie įsisąmonina tai, ką perskaitė. Šiuo atveju, jie vertina skaityto kūrinio ar žiūrėto filmo poveikį individualiame lygmenyje, įvardindami ir vertindami tai, kas pasikeitė perskaičius knygą ar peržiūrėjus filmą ir kas dar gali ateityje pasikeisti. Tokiu būdu, vyksta refleksyvusis mokymas(-is), kuomet įsisavinama įgyta/jau turima patirtis, pasakojant daromos išvados, tuomet atsiranda ir tam tikra perspektyva į ateitį. Taigi, atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog kūrinys nenusėda kažkur giliai, bet jis yra įsisąmoninamas, ir pagal jį vėliau vienaip ar kitaip mąstoma, veikiamas ir pan., taip yra formuojamas(-si) identitetas.

Taip pat interviu metu, respondentai atskleidžia kuo yra artimi perskaityti romanai J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei peržiūrėtas dokumentinis A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmas „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ ir juose vaizduojami reiškiniai, įvykiai, mintys, vertybės, pasaulėžiūra ir pan. „[...] *ta knyga yra apie laisvę... jeigu taip galima vienu žodžiu apibūdinti ir.. man asmeniškai, tas žodis... irgi reiškia daug. Kita vertus, aš galbūt lygiai taip pat vertinu stabilumą... Tai tarkim, kalbant... gyvenime, tos dvi sąvokos, kaip ir šiek tiek yra priešingos viena kitai. Ten kur yra stabilumas, ten yra mažiau laisvės, ten kur daugiau laisvės, ten mažiau stabilumo. Tai... aaa... tikrai neatmetu tos laisvės... viena vertus, bet... aaa... tai man atrodo... iš tikrųjų, yra labai žmonės tie laimingi, kurie gali, tarkim sulaukę, sakykim, brandesnio amžiaus vis dar būti laisvi. Jiems netgi, sakykim, pavydėčiau labai, bet aš... jau tokio amžiaus sulaukęs nebelabai galėčiau taip gyventi.“ (Egidijus, 25m.). Respondentas išskiria laisvės ir stabilumo sąvokas, taigi, atsiranda prieštaravimas, konfliktas tarp šių dviejų sąvokų. Respondentas priešindamas šias dvi sąvokas, reflektuoja. Jis suvokia, kas jam pačiam yra svarbu, kokie jo paties pasirinkimai, vertybės. Čia atsiskleidžia refleksyvusis mokymas(-is), apmąstydamas tai, ką perskaitė, analizuodamas ir interpretuodamas, asmuos pats atranda sau pačiam reikšmingus dalykus, tokiu būdu konstruodamas/formuodamas savo identitetą.*

Kiti respondentai taip pat išskiria sau artimus dalykus, kuriuos atranda perskaitytose knygose ar matytame dokumentiniame filme. „*Mintys iš karto apie savo jaunystę. Kadangi buvo skaitytos tos knygos, Kerouac'o „Kelyje“ ir koks ten dar kitas autorius irgi apie... [...]. Ne, tai jaunystė buvo, taip kadangi buvo perskaitytos visokios knygos ir t.t. [...] laisvės pojūčio reikėjo labai daug... ir... žodžiu, buvo toks laiko tarpas kada iš tikrųjų keturi klasiškai susiruošė tranzuoti į Odesą. Būtent tam... polėkis. Merginos nuvažiavo tik iki Minsko ir grįžo, o vaikinai tikrai pasiekė tą Odesą su visom klajonėm, kelionėm. Bet aš manau, kad tai tikrai buvo... ir jų patirtis buvo įdomesnė, bet mūsų iki Minsko irgi buvo labai įdomi ta patirtis, kai iš tikrųjų reikėdavo Minsko vos ne parlamento tualete nusiprausti, nu šalia parlamento (juokiasi).“ (Menininkė iš Kauno, 50m.); „*Kadangi man pačiai jau nuo paauglystės labai priimtina 6-ojo dešimtmečio kultūra, domėjausi hipių judėjimu, jaučiu artumą „flower power“ pasaulėžiūrai, filmas sukėlė šiltas emocijas. Žiūrint filmą norėjosi išgyventi tai, ką išgyveno jo herojai, kilo mintys, jog gimiau ne tuo laikmečiu. [...] filmas pats iš savęs spinduliavo vadinamą old school'inę energiją, hipišką atmosferą ir man tai buvo artima. Priimtina pati kelionės, laisvumo, nuotykių pojūčio idėja. Labiausiai įsimintina frazė buvo „nothing lasts“ (niekas nesitęsia), todėl ir filmo herojų elgesys buvo atitinkamas, semiantis iš gyvenimo viską, ką galima ir džiaugiantis kiekviena akimirka. Man artimas toks požiūris.“ (Laura, 23m.). Šios dvi respondentės išskiria tai, jog joms artima pati kelionės idėja ir laisvės pojūtis, taip pat patirtis bei nuotykiai. Visos šios sąvokos, konceptai yra išskiriami ir diskursyvioje recenzijų analizėje.**

„Kadangi kalbama apie bitnikų judėjimą, man priimtini visi poelgiai ir vertybės. Tuo laikotarpiu toje šalyje kai kurie žmonės taip gyveno, ir tiek. Žavi veikėjų „protingumas“ (nerandu kito žodžio, nes tinka ir išmintingumas/sumanumas) bendraujant ir kartu visiškai atsipalaidavimas gyvenant.“ (Kristina, 29m.); „Judėjimas, tam tikra laisvė, gyvenimo kūrimas - artima. [...]. Melancholiška, lengvu depresijos atspalviu apsigaubusi, tam tikra laisva, chaosą kurianti atmosfera. Na, man pačiai tai ganėtina artima, tik galbūt pasiekiamas kitais kanalais.“ (Rasa, 24m.); „[...] artimas tuom, kad... mmm... pačia idėja, nu tiesiog nu ta tokia laisve. Man patinka va ta laisvė, tas toksai veiksmas, va toks impulsyvumas, ta... kaip ten tas žodis... improvizacija va. Nu tiesiog važiuoji, darai, negalvoji, nieko neplanuoji ten... Aišku, ne tai, kad būtent va tas narkotikų, narkotinių medžiagų naudojimas, vartojimas, bet čia tokia kaip, būtų kaip dar viena išraiška savęs arba tiesiog laisvės to tokio kažkokio pojūčio ir panašiai. Na tiesiog va tas va artima, vat kad laisva, nesugalvota, jokių nėra rėmų tam tikrų tokių tikrų, tokių dėžė, žinai, [...] ir vat tos spalvos, autobusiukas... vat grynai vat priešingybė tom visom Niujorko gatvėm, pilkumai tai visai tokiai. O čia tokie, visi žmonės atsipalaidavę, va tiesiog va tas man labai artima ir priimtina, ir, ir... faina. [...] Vėliavėlės, ne vėliavėlės, va tie va... va toks iššūkis visuomenei. [...] ir... tai tokiai tvarkai ir panašiai, o čia važiuoja tokie plevėsos visi ir... kaip ir laužo, ir va agituoja narkotines medžiagas, bando patys... ir kažką pamatyt naujo, nu tai... [...]. Artima tuom durniavimu, tom durnystėm, ta laisve, tais laužais, žinai va tuo... [...]. Bet tarkim, jeigu aš keliaučiau, tai... man ten patiktų... man ten patiktų, tai va. Tik... ir va tie tokie vat, nu tiesiog šėliojimas, durniavimas ir, ir panašiai. Ir aš tikrai nesijausčiau ten svetima... tiesiog būtų fun... Tik nežinau ar nenuvargintų tas toks nuolatinis... vat dėl to dar gali pagalvot [...].“ (Sigutė, 23m.). Šios respondentės atsakyme išryškėję dar pora aspektų, kuriuos ji išskiria kaip sau artimus ir kurie taip pat yra išskirti diskursyvioje recenzijų analizėje, kaip atspindintys bitnikų/hipių ir apskritai psichodelinį judėjimą ir jam būdingus bruožus. Šie aspektai yra: impulsyvumas, improvizacija, pabrėžiamos spalvos, vėliavėlės ir pan. Taigi, ji atranda gana nemažai sau artimų dalykų, kurių dėka ji apibrėžia save, apibrėžia tai, kas jai svarbu ir aktualu. Per tai vyksta refleksyvusis mokymas(-is), o jo pagalba yra konstruojamas tam tikras tiek individualus, tiek subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas).

Kiti respondentai taip pat išreiškia jiems artimus dalykus, kuriuos atranda perskaitytose knygos ar peržiūrėtame filme. „Artimas dalykas išreikštas šiame filme yra, na... pati kelionės koncepcija - svarbus ne tikslas, o patirtis, atsiradusi per pačią kelionę.“ (Simonas, 25m.). „[...] grynai tranzavimo idėja, tokia gana... vėjavaikiška, gal tiesiog nerūpestingo keliavimo. Ir man ta idėja labai imponavo ir daug filmų iš tikrųjų sekė po to, kaip toks filmas „Into the Wild“, kuris tiesiog kalba apie žmogų, kuris yra pavargęs nuo šiuometinės visuomenės ir nori pasitraukti į gamtą, kad ir kaip skaudžiai tame filme jis miršta, bet esmė, kad jis tai parodo ant kiek žmonės yra

linkę rizikuoti gyvenimu ir tiesiog bėgti nuo tos realybės, ką jie mato kasdieniniame gyvenime. [...]. Nu aš nežinau kiek man buvo priimtinas tas elgesys, tiesiog... [...] man atrodo, kad jie tiesiog bėgo iš namų ir keliavo po Ameriką tą. Ir man ta pati idėja, jin kažkiek patiko, atrodo, kodėl taip paėmus ir nepadaryt. Tasai... aišku galėtume tai priimt kaip bėgimą nuo problemų, bet aš priėmiau, kad tai yra bėgimas į patyrimą. Ir va būtent su tuo norėjau, kad... nu pritarti šitai idėjai, kad vat galima tiesiog susikraut kuprinę ir eit kur nori. Be abejo, ir kartais sakau... dalinai tai pritaikau, kai atrodo šitiek yra liūdna, tai tiesiog eini pasiklysti savam mieste, kuriam jau esi, kaip ir galima sakyt... gyvenęs gan ilgai. Jeigu jie ten keliavo po šalį, bandė, galima sakyt, pasiklyst savoį šalį, tai gali pasiklyst ir savo bute, ir savo mieste, tai... nereikia tokių masišku ten daryt išvažiavimų, neturėt kur valgyt ir rizikuot gyvybe, bet gali panaudot tai minimaliai, kad dar galima patirt, ko nesi vat... matęs ir buvęs. Atrast tuos kampus, kuriuos tu tiek daug kartų matei, bet vat man atrodo, kad galima pažvelgt dar kartą.““ (Edvinas, 21m.). Taigi, kaip galima pastebėti, laivės ir kelionės idėjos, kurios yra išskiriamos diskursyvioje recenzijų analizėje, yra ypač ryškiai pabrėžiamos, kaip artimos patiems respondentams. Taip pat atrandama ir daugiau sąvokų, konceptų, kurie yra artimi respondentams ir kurie yra atrandami ir diskursyvioje recenzijų analizėje. Taigi, tokiu būdu respondentai patys sau įvardija, kas jiems yra svarbu, kokie bitnikų/hipių ir/ar apskritai psichodelinio judėjimo gyvenimo būdo bruožai, vertybės, pasaulėžiūra, elgesys ir pan. yra priimtini ir artimi jų pačių pasaulėžiūrai, gyvenimo būdui ir kokie ne (atsiranda konfliktas). Taip pat atsiranda ir konfliktai/prieštaravimai tarp visuomenės ir bitnikų/hipių ir/ar apskritai psichodelinio judėjimo (autobusiuko spalvos ir Niujorko pilkuma), kuris yra artimas ir vienam iš respondentų. Vykstant refleksijai, respondentai patys sau įvardija ir apibrėžia sau svarbius dalykus, kurie sutampa arba ne su aprašytais knygoje ar matytais filme. Per tai yra konstruojamas savasis „Aš“, savasis tapatumas (identitetas).

Analizuojant interviu, atsiskleidžia J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ romanuose bei dokumentiniame A. Gibney'aus ir A. Ellwood filme „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ aprašomų bei vaizduojamą įvykių, reiškinių, veikėjų sąsajos su šiuolaikine Lietuvos visuomene bei subkultūromis, paribio grupėmis, nors kai kurie respondentai išskiria to meto įvykių, reiškinių įtaką šiuolaikinėms subkultūroms ir visuomenei apskritai. Visa tai yra labai svarbu, tiriant subkultūrinio (diskursyvaus) tapatumo (identiteto) formavimo(-si) procesus. „Na, mano subkultūra turbūt laikau... ji yra daugiau negu tokių, atsakingų žmonių... Tai jo, iš tikrųjų yra daug bendrų bruožų... aaa.. kur žmonės gyvena šia diena... ir per daug nesirūpina kita.“ (Egidijus, 25m.). Reflektuodamas, respondentas atranda bendrus bruožus tarp savo atstovaujamos subkultūros ir tų, kurios aprašomos J. Kerouac'o „Kelyje“. Tokiu būdu jis apibrėžia subkultūrą, paribio grupę, kuriai jis pats priklauso ir per

atrandamus panašumus įsisavina savo subkultūros, paribio grupės ir kitų, jai priklausančių asmenų bendrus bruožus.

Kitas respondentas taip pat daro sąsajas su J. Kerouac'o romane „Kelyje“ aprašomais reiškiniiais, įvykiais, socialinėmis grupėmis, subkultūromis ir savo atstovaujama metalistų subkultūra. Jis išskiria tam tikrus kylančius konfliktus, prieštaravimus, kurie kyla jam, kaip tam tikros subkultūrinės, paribio grupės atstovui, šiuo atveju metalistui, perskaičius J. Kerouac'o romaną „Kelyje“. Respondentas atranda tam tikrus panašumus ir skirtumus tarp šių skirtingų subkultūrinių, paribio grupių, taip pat atrandami ir skirtumai tarp savęs paties ir savo atstovaujamos metalo subkultūros. *„Nesu visiškai tikras ar mano asmeninės vertybės sutampa su mano atstovaujamos subkultūros vertybėmis - didžiąja dalimi taip. Metalas buvo tam tikra maisto, revoliucijos forma nukreipta į konkrečias socialines realijas: geležinė uždanga, politinė santvarka, šaltasis karas, religinės manipuliacijos ir t.t. (atsiranda konfliktas tarp metalistų subkultūros ir socialinių normų, taip pat atsiranda istorinis aspektas, kas taip pat yra labai svarbu (aut. pastaba)). Metalas visuomet turėjo konkretų, nors ir užslėptą taikinį, tam tikrą misiją. Kylant didžiulei įtampai ir trinčiai pirmiausia reaguoja paribiai - jautriausi socialiniai sluoksniai. Jie kaip kibirkštys ima indikuoti padėties rimtumą. Pavojaus signalas - SOS. Čia galima ieškoti metalo užuomazgų. Viskas iš esmės prasidėjo hipių laikais - protestai prieš Amerikos karą Vietname, Flower Power ir t.t. [...]. Sakykime, metalas, kaip subkultūra yra ta tamsioji žmonijos pusė, kuri pirma sureaguoja į bręstančią problemą, identifikuoja ją, sukramto ir išspjauna kaip tam tikrą pasipiktinimo raiškos būdą. Tokiu atveju romano „Kelyje“ pagrindiniai veikėjai truputį kitokie. Man susidarė įspūdis, jog jie stengėsi užsimiršti, pabėgti nuo realybės, pabėgti nuo tiesos. Nežinau, ar galima tai pavadinti konfliktu - gal paprasčiausiai skirtumu. Šiuo atveju metalisto, kaip tipažo, idėja yra veržimasis tiesos link - kokia ji bebūtų: tebūnie tai „memento more“ akistata, visuotinė depresija, „decadence“, karas ar nepažabojamos gamtos stichijos. [...]. Tradiciškai piešiamas metalisto portretas galbūt turi panašių „pasiklydimo“ bruožų kaip ir pagrindinio romano herojaus. Sunku nustatyti ar polinkis svaigintis kyla iš subkultūros ypatybių, ar iš asmenybės charakteristikų. Čia mes atsiremiamė į minėtąjį konfliktą. Pats, kaip ilgametis metalistas buvau susidūręs su panašiomis problemomis: žmogus manyje buvo pasimetęs, jis ieškojo bet kokių užsimiršimo, pabėgimo nuo realybės būdų, svaiginimosi, alkoholio ir narkotikų, o tai, savo ruožtu, gimdė manyje metalistą, metalisto kelią, jėgą, kuri priešinosi pasiklydimui, kuri veržėsi į savimoneį, į žinojimą, į savo vietos po saule užtikrinimą. Šį susidvejinimą galima skelti pusiau ir palyginti su „Kelyje“ personažais. Skirtumas tame, kad knygos veikėjai neturi apibrėžtos idėjos, jų gyvenimas be konkrečių krypčių - jie neturi vidinio metalisto. Panašumas - kad jie tokie pat pasiklydėliai kaip ir žmogus manyje. Žmogus be idėjos, be vidinio vedlio. Koks yra žmogus be vidinio vedlio? Jis mechaniškas - jo*

nestebina jo paties egzistavimas, jis nekelia sau jokių reikalavimų, jis apatiškas. Vienintelis dalykas ko jam reikia - neturėti tikslų ir svaigti - kas kartą momentaliai nusižudyti, išeiti už pasaulio ribų ir grįžti tam, kad įsitikintų jog apskritai egzistuoja.“ (Dainius, 35m.). Taigi, vykstant refleksijai, respondentas atranda tam tikrus skirtumus bei panašumus, kylančius konfliktus bei prieštaravimus tarp savo atstovaujamos metalo subkultūros ir grupių bei reiškinių, aprašomų J. Keroauc'o romane „Kelyje“. Taigi, vyksta refleksyvusis mokymas(-is), per pasakojimą yra įsisąmoninama tai, kas „Aš“ esu, kokia yra subkultūrinė, paribio grupė, kuriai „Aš“ priklausau, apibrėžiami ir įsisąmoninami jai būdingi bruožai, taip pat apibrėžiama socialinė aplinka, visuomenė, kurioje asmuo gyvena, kokie tos aplinkos bruožai. Todėl, per tai yra formuojamas/kuriamas tiek individualus, tiek ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas).

Kiti trys respondentai dokumentiniame A. Gibney'aus ir A. Ellwood filme „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ matytus reiškinius, įvykius, subkultūrinius judėjimus ir pan. sieja ne vien su subkultūromis, paribio grupėmis, kurioms jie patys priklauso, bet daro sąsajas su apskritai šiuolaikinėmis (Lietuvos) subkultūromis, paribio grupėmis. Jie nurodo, ką tuometiniai filme vaizduojami įvykiai, reiškiniai, subkultūriniai judėjimai davė ir kokią įtaką turėjo šių dienų subkultūroms, paribio grupėms apskritai. *„Hippių/psichodelinis judėjimai paklojo pamatus ateinantiems judėjimams, subkultūroms, hipių laikais gimė rokenrolas. Nors daugelis subkultūrinių judėjimų yra ganėtinai toli nutolę nuo paties hipių judėjimo, tačiau išlieka tam tikrų bruožų, pavyzdžiui, vadinami rastamanai ir toliau svaiginasi iš idėjos, kaip tai darė hipiai, metalistai, gotai ir kitokie neformalai augina ilgus plaukus, kas vis dar yra pasipriešinimo simbolis, be to, vis dar egzistuoja nemaža dalis jaunimo, kuriuos galbūt būtų galima įvardinti kaip neo hipius. Tokiam jaunimui artimas rokenrolas, bitlų muzika, „flower power“ pasaulėžiūra, kai kurių net ir apranga parodo, jog hipių kultūra vis dar gyva (tokio jaunimo galima sutikti festivalyje Bliuzo Naktys ar kituose, panašaus pobūdžio renginiuose. Vis dėl to toks jaunimas yra ganėtinai uždaras, retai sutinkamas kasdieninėje aplinkoje.“* (Laura, 23m.). Taigi, respondentės teigimu, bitnikų/hipių ir apskritai visas psichodelinis judėjimas yra pagrindas visų vėliau atsiradusių subkultūrų, paribio grupių pagrindas, todėl ir šiomis dienomis vis dar išlieka labai daug bendrų bruožų. Kita respondentė taip pat pabrėžia tuometinio judėjimo įtaką vėliau atsiradusioms meno kryptims, literatūrai judėjimams, subkultūroms ir pan. *„Aš manau, kad davė drąsą, drąsą eksperimentuoti. Gilus psichologinis supratimas, supratimas apie žmogaus prigimtį, sąmonę, pasąmonę, nors tai jau yra rašęs ir Dostojevskis. Davė tam tikrą literatūrą. Kūrybinė prasmė atsirado. Pagimdė kitus panašius reiškinius, pavyzdžiui, Nevados festivalis, kur visi susirenka ir vaikšto tarkim nuogi... toj dykumoj... ir tai yra tarkim plusas priimant į darbą, jei esi dalyvavęs šitame renginyje, nes tai rodo tavo drąsą, nebijojimą iššūkių. Galų gale yra ir kitų panašių reiškinių atsiradimas. Taip pat praplėtė*

patį suvokimą, tolerancijos ribas... Amerikiečiai labai daug gavo iš to, o mes esame kita kultūra, todėl ne tiek daug gavome iš viso to, kaip amerikiečiai... Kiek milijonierių yra, kurie važiuoja autobusiukuose, arba keliauja motociklais, apsistoja kempinguose, vagonėliuose ant ratų... irgi pasirenka tokį kaip ir nekonfortabilumą... toks demokratiškesnis požiūris galbūt atsiranda. Visa tai irgi galima galbūt laikyti savotišku autobusiuko poveikiu, tas pats keliavimas. Buvo ir tranzuotojų judėjimas, turėjo jie kepurėtas ten visokias ir pan... pati kelionės idėja vis dar išlieka galbūt, veikia.“ (Menininkė iš Kauno, 50m.). Šiame respondentės požiūryje atsiranda ir tam tikra priešprieša, konfliktas. Ji išskiria kultūrinį aspektą, amerikiečiai iš tuometinio judėjimo gavo daugiau nei lietuviai. Taip pat to meto įvykiai, judėjimai šių laikų visuomenei davė drąsos eksperimentuoti ir praplėtė tolerancijos ribas. „Tai, kaip ir sakiau, tada vat, tie visi festivaliai, ir visa laisvalaikio kultūra, menas pats, pati meno išraiška atsirado po hipių judėjimo, ta prasme, visai kitas meno supratimas ir pats tas... maištingumas, galima sakyti, protestai ir priešinimasis valdžiai, kartais net nepagrįstas ar neapgalvotas. [...] Ir... nu ir išlieka... ir dabar išlieka tie reiškiniai, na ir tas pats maištas, ta prasme ir kai... žmonėms kas nors nepatinka, jie susiburia, vat kaip... vat bendras vienas asmuo pasidaro, visos minios, pavyzdžiui, eina maištaut. Arba, kad vat ir tie patys festivaliai ir panašiai, nu ta prasme... nu, išliko tikrai daug, atsirado tos vat laisvės jausmas ir savęs išraiška, nebėra visi kostiumas ir panašiai, atsirado labai... na... savęs išraiška atsirado tokia. Žmonės nebe dėžutėse, nebekausto savęs, nededa į rėmus. [...]. Aš kaip ne... nelabai gilinau į subkultūras, bet... bendri interesai, galima sakyti. Kaip ir... susibūrimai į grupes, kaip ir vat jie, norėjo laisvos meilės, nenorėjo būt juodai – baltas filmas, galima sakyti. Jie norėjo laisvės, tiek, pavyzdžiui pankai, jie irgi maištauja. Nežinau kas dar... Metalistai, irgi tą patį, išreiškia save... nu, savęs išraiška... irgi... [...]. Ir kas svarbiausia, sieja viena meilė vienas kitam, nėra, kaip... na, pasidaro viena šeima, tarkim, religija ta pati, ta pati subkultūra kaip religija, galima sakyti. Visi turi tas pačias pažiūras, tas pačias nuostatas ir panašiai. [...] pasaulėžiūra panaši, vertybės kažkokios kaip ir kitų asmenų, individų. Na, vat, kad ir tie festivaliai, kuriuose atsiranda bendrumo jausmas, nepažįstami žmonės elgiasi vienas su kitu kaip su geriausiais draugais, na vienu žodžiu, elgiasi laisvai ir nesijaučia tokie susikaustę kaip sau įprastoje aplinkoj.“ (Simonas, 25m.). Taigi, atsižvelgiant į respondentų išsakytus požiūrius, galima teigti, jog to meto įvykiai gana ryškiai įtakėjo šiuolaikinių subkultūrų vystymąsi, tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje. Respondentai atranda tam tikrų sąsajų, panašumų, bendrų bruožų tarp bitnikų/hipių ir apskritai psichodelinio judėjimo ir šiuolaikinių (Lietuvos) subkultūrinių, paribio grupių, kas leidžia geriau pažinti šiuolaikines (Lietuvos) subkultūras, ir joms būdingus bruožus. Per tai vyksta ir refleksyvus mokymas(-is). Reflektuojant iškeliami ir tam tikri konfliktai, prieštaravimai tarp skirtingų kultūrų (atsiranda tarpkultūriškumo aspektas), pvz. Lietuvos ir Amerikos. „Amerikiečiai labai daug gavo iš

to, o mes esame kita kultūra, todėl ne tiek daug gavome iš viso to, kaip amerikiečiai...“ (Menininkė iš Kauno, 50m.). Taigi, respondentai lygindami dvi skirtingas kultūras ir atrasdami jų panašumus, įsisavina šiuolaikinių Lietuvos subkultūrų, paribio grupių bruožus, todėl, galima teigti jog tuokiu būdu vyksta subkultūrizacija ir yra konstruojamas/formuojamas subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas).

Respondentai į klausimą ar tokia pasaulėžiūra, gyvenimo būdas ir saviraiška, kurie yra išreiškiami knygoje ir dokumentiniame filme, būtų priimtini ir galėtų gyvuoti šiuolaikinėse Lietuvos subkultūrose, atsakė: *„Konkrečiai metalistų tarpe, manau, nelabai. Metalų muzika, kultūra ir pasaulėžiūra daugiausiai priešinasi religijai, šios subkultūros atstovai, mano nuomone, dažnai būna siaurų pažiūrų, „įsikibę“ į savo tiesą ir nepripažįstantys kitų tiesų, netolerantiški. Hippiai propagavo laisvę, meilę, taiką... Apskritai šiuolaikinėse subkultūrose gyvuoti gal ir galėtų. Galbūt, tai nebe taip aktyviai reiškama ir nebe taip akivaizdžiai demonstruojama, vis dėl to gyvename visuomenėje, kurioje nebereikia imtis kraštutinumų norint pasipriešinti, retas kuris rizikuoja įsivelti į konfliktus su teisėsauga siekiant įrodyti kokią nors savo tiesą. Reikia pripažinti, jog įvairūs subkultūriniai judėjimai dominuoja paauglių tarpe, kurių daugeliui tai tik paaugliuko maišto forma prieš tėvus, o ne gyvenimo būdas. [...] Nemanau, kad jie buvo gerbiami ir Amerikoje hipių laikais, vis dėl to jieėjo prieš sistemą.“* (Laura, 23m.). Taigi, kaip galima pastebėti, šios respondentės požiūryje į tai, ar galimas ir priimtinas toks gyvenimo būdas ir saviraiška Lietuvoje, iškyla keletas tam tikrų konfliktų, prieštaravimų: pirmas, tarp jos atstovaujamos subkultūros ir religijos, taip pat respondentė subkultūrą, kuriai ji prijaucia apibrėžia kaip siaurų pažiūrų, nepripažįstančius kitokių tiesų nei jų ir netolerantiškus; taip pat atsiranda ir priešprieša tarp jos atstovaujamos subkultūros, paribio grupės ir bitnikų/hipių ir/ar apskritai psichodelinio judėjimo, nes pastaroji grupė apibrėžiama visiškai kitaip, kaip propaguojanti laisvę, meilę ir taiką; trečias, tarp skirtingų amžiaus tarpsnių: vaikai – tėvai. Atsiranda skirtingų pasaulėžiūrų, gyvenimo būdo, ideologinių, politinių bei religinių aspektų lyginimas, atrandami skirtumai. Tokiu būdu respondentė atranda ir apibrėžia savo atstovaujamos subkultūros, paribio grupės bruožus, kurie jai yra būdingi, todėl per refleksiją, skirtumų ir panašumų atradimą, yra kuriamas/formuojamas tam tikras individualu ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas).

Kai kurie respondentai klausimą ar tokia pasaulėžiūra, gyvenimo būdas ir saviraiška, kurie yra išreiškiami romanuose J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentiniame A. Gibney'aus ir A. Ellwood filme „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, būtų priimtini ir galėtų gyvuoti šiuolaikinėse Lietuvos subkultūrose, susieja ir su tam tikrais Lietuvos laikotarpiais ir juose atsiradusiomis socialinėmis grupėmis (atsiranda istorinis aspektas). *„Toks saviraiškos būdas kaip knygoje negalėtų gyvuoti Lietuvoje, nes tie, kurie galėtų*

taip gyventi, Lietuvoje nebegyvena... Nežinau, galbūt galima ieškoti kažkokių sąsajų su po Lietuvoje nepriklausomybės atsiradusiom grupėm (bet tik tuo laikotarpiu), bet šiaip aš jokių sąsajų nematau... Vien ką reiškia muzika toje knygoje (viename bare kur grojo juodaodis saksofonu...), o šiuo laiku Lietuvoje – gal kokia muzika, kurią groja grupės neplačiajai visuomenei...“ (Kristina, 29m.); „Pas mus nėra labai daug tokių žmonių, kurie propaguotų, būtų linkę į tokį judėjimą. Tas judėjimas tiek pas mus neatėjo, nepasireiškė taip ryškiai... Na, yra galbūt nebent daugiau tarp menininkų. Iš to atsirado ir kai kurios literatūros formos. Yra įvairių krypčių atstovų, kurie galbūt būtų linkę į tai, bet dėl savęs, dėl tyrinėjimo galbūt. Anais laikais, tai galbūt dėl kūrybiškumo, dėl tyrinėjimų buvo, dabar jaunimas kitoks išaugintas... jis agresyvus, kad ir tos klubų kultūros, arba įvairios jaunimo grupės, skinheadai, kad tik sumušti žmogų... [...]. Nauja užauginta karta – vartotojų, materialistų karta. Jiems svarbu pavalgyti, apsirengti ir viskas. Pamiršti politiniai, ekonominiai idealai, jiems tai visiškai nesvarbu, jie yra atitraukti nuo politikos, ekonomikos. Jie nekeliatų tokiu autobusiuku, jie geriau dabar su džipu važiuotų. Lygiai taip pat ir ta pati emigracija – nebėra idealų, kažką čia patiems keisti, daryti, protestuoti...“ (Menininkė iš Kauno, 50m.). Taigi, atsižvelgiant į respondencijų išsakytas mintis, galima pastebėti, jog šiuolaikinėse Lietuvos subkultūrose, paribio grupėse toks saviraiškos būdas, pasaulėžiūra, gyvenimo būdas būtų nepriimtinas. Atrandami skirtumai, konfliktai, prieštaravimai tarp šiuolaikinių Lietuvos subkultūrų, paribio grupių ir bitnikų/hipių bei apskritai viso psichodelinio judėjimo. Pastarojoje citatoje, ypač ryškiai pasireiškia šiuolaikinių (Lietuvos) subkultūrinių, paribio grupių bei jaunimo apskritai kritika, kas atskleidžia šių grupių trūkumus ir nurodo tam tikrus joms būdingus bruožus, nors jie ir nėra itin teigiami. Tokiu būdu, per skirtumus ir kritiką, sudaromas tam tikras šiuolaikinių (Lietuvos) subkultūrų, paribio grupių vaizdas bei atskleidžiamas šių grupių tapatumas (identitetas).

Dar vienas respondentas paklaustas, ar tokia pasaulėžiūra, gyvenimo būdas ir saviraiška, būtų priimtini ir galėtų gyvuoti šiuolaikinėse Lietuvos subkultūrose, taip pat pabrėžė neigiamą Lietuvos visuomenės požiūrį į tokį gyvenimo būdą, pasaulėžiūrą bei saviraišką, kurie yra rodomi dokumentiniame A. Gibney'aus ir A. Ellwood filme „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“. „Nu, Lietuvoj būtų reakcija tokia, kad jeigu vat pravažiuotų kas nors su tokiais... Lietuvoj žmonės, jie nesistebėtų, bet jie labiau pakeltų antakį ir sakytų, „Ar jiems viskas gerai?“. Tuom vat sakau, pačioj Lietuvoj, dar vat nesubrendęs tas reikalas, tokios nėra tos pasąmonės laisvos vis dar... [...] jie, pavyzdžiui, maištavo prieš valdžią ir panašiai, ir... ko anksčiau praktiškai nebuvo. Jie buvo tie 50-ieji metai, vat kaip ir, pavyzdžiui, Lietuvoje [...]. Anksčiau gi niekas nemaištavo ir panašiai, buvo viskas po geležiniu kumščiu. Kaip ir anksčiau viskas buvo juoda ir balta... o jie tiesiog vat įsėdo į tą spalvotą autobusą ir pradėjo... ir tiesiog važiavo... Ir... jie kai maištavo Naujajame Orleane prieš tuos, prieš kandidatus į Amerikos prezidentus, kurie buvo labai

kairieji ir radikalūs, ir tiesiog ar konservatoriai, galima pasakyti taip, ir jie tiesiog... išreiškė taip savo nuomonę, o ne tyliai ėjo į darbą ir panašiai. [...] ir dabar vat pavyzdžiui, Lietuvoje pradeda... irgi žmonės pradeda reikštis, nu kad ir po keturiasdešimties metų, galima sakyti, keturiasdešimt metų vėliau, bet irgi pradeda reikštis va tokie va dalykai, kaip vat... Ir tie patys streikai... ta prasme, pasakyti ko tu nori ir panašiai, o netylėt. Kiek pavyzdžiui ir tose... tie visi festivaliai, kurie atsirado, irgi tas pats susiję su visais tais hipių judėjimu... Nes anksčiau irgi, nu į koncertą ateidavai, tai tiesiog atsisėdavai kaip teatre ir žiūrėdavai, ir dabar visa ta laisvė, kur pavyzdžiui, su hipiais galima asocijuot, nes nu... nuvažiuoji į festivalį, visi gamtoj ir... viskas prie gamtos... lygiai taip pat kaip tais hipių laikais, visi draugiški, visi vienas kumštis, ir visi daro ką nori, elgiasi kaip nori ir niekas į tave kreivai nežiūri, nes tu būni tokiam, nu... galima sakyti, rezervate, kuriam daryk ką nori, visi tokie pat, visi to paties atvažiavę. Ir... nu tokios asociacijos man ir kyla... kad vat jie tai pradėjo, ta prasme, visą tą laisvės judėjimą ir panašiai, kuris va dabar irgi atsiranda Lietuvoj, tiek vat kaip ir su tais festivaliais, tiek ir į paprasto koncerto nuėjimą, kur vat tiesiog gali irgi... „taškytis“, daryti ką nori ir tiesiog nu niekas į tave kreivai nežiūrės ir pirštais nebadys. [...]. Lietuvos subkultūrose, irgi sakau, dabar... jos gal ir galėtų, bet tiesiog... kita likusi visuomenės dalis, man atrodo, iš kitos, jie sulauktų labai daug spaudimo, nes kaip ir pačiam filme, na, jie iš visuomenės nesulaukė jokių prieštaravimų, visiems buvo labiau smalsu, o dabar vat būtų toks „pakelto antakio“ toks efektas, visi žiūrėtų keistai ir gal netgi... bijotų. Ta baimė, na, greičiausiai vestų prie prievartos ar ko nors panašaus, tai vat... Nebent po kelių kartų, nes šiuo metu visuomenė tokį elgesį smerktų. Kas kur galėtų, jeigu ir galėtų gyvuoti, tai vat gyvuotų, gal gyvuoja tuose visokiuose vat festivaliuose ar panašiai, bet tai, na, ta prasme, būtų labai uždaras ratas ir tai negalėtų būt vieša ir panašiai. [...]. Tam tikrose ribose ir tai, visiškos laisvės tam, tikrai nemanau, kad galėtų taip būt.“ (Simonas, 25m.). Išsakytame Simono požiūryje, taip pat kaip ir prieš tai buvusiuose respondentų atsakymuose, ryškiai atsiskleidžia istorinis aspektas, išskiriami tam tikri istoriniai laikotarpiai, kurie turėjo didelės įtakos tokiam visuomenės bei įvairių subkultūrų, paribio grupių identiteto formavimuisi. Atsiranda skirtingų (sub)kultūrų lyginimas, per kurį atrandami jų skirtumai ir panašumai. Tokiu būdu yra apibrėžiama visuomenė, kurioje respondentas gyvena, atrandami ir įsisažmoninami jai būdingi bruožai. Šioje citatoje taip pat ryškiai atsispindi Lietuvos visuomenės kritika, kaip gana priešiškos tokiam gyvenimo būdai, pasaulėžiūrai, vertybėms, kurie yra rodomi dokumentiniame A. Gibney'aus ir A. Ellwood filme „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“. Iškeliama socialinė problema – netolerancija ir prievarta prieš kitokią gyvenimo būdą ir pasaulėžiūrą turinčius žmones. Taigi, filmas padeda įsisažmoninti skirtumus tarp kultūrų ir subkultūrų, tuo pačiu apibrėžti visuomenę, kurioje respondentas gyvena bei išskirti tai visuomenei būdingus bruožus, atrasti trūkumus bei problemas. Taigi, tokiu būdu vyksta

refleksyvusis mokymas(-is), per pasakojimą yra įsisąmoninama tai, kokia yra socialinė aplinka, visuomenė, kurioje asmuo gyvena, kokie tos aplinkos bruožai. O per tai yra formuojamas/kuriamas asmens, kaip tam tikros tos visuomenės dalies, tapatumas (identitetas).

Neigiamą visuomenės požiūrį į tokį gyvenimo būdą bei pasaulėžiūrą, kokie yra išreikšiami, aprašomi romane J. Kerouac'o „Kelyje“, patvirtina dar vienas respondentas. Yra išskiriamas ypač ryškus skirtumas, konfliktas, prieštaravimas tarp skirtingų kultūrinių terpių, subkultūrų, kuomet bandoma sieti knygoje aprašomus įvykius, reiškinius, socialines grupes bei jų propaguojamą pasaulėžiūrą, vertybes su šiuolaikinėmis Lietuvos subkultūromis, paribio grupėmis bei visuomene apskritai. Taip pat atsiskleidžia ir gana stipri Lietuvos visuomenės kritika. *„Na, visų pirma, Lietuvos visuomenė kaip terpė yra pakankamai nepalanki subkultūrų atsiradimui ir formavimuisi apskritai. Pas mus vyrauja visi mažos šalies kompleksai, pradedant „Marijos žeme“, baigiant ksenofobija. [...] Amerika juk senas „kultūrų katilas“. Amerikos visuomenė veikia panaši į padriką atomų judėjimą, todėl ten individas turi idealias sąlygas „ištirpti“ minioje, net jeigu jis kitoks. Tiksliau išsireiškus, toje homogeniškoje masėje kitokių nėra vien todėl, kad ten visi „kitokie“. Post-sovietinėje visuomenėje dar galima atrasti masių standartizavimo rudimentų, todėl čia vyrauja „bandos instinktas“ - visi gyvena nuo sovietų režimo išsigimusioje tradicijoje, ir „kitokiais“ būti paprasčiausiai bijo. Už „kitoniškumą“ komunizmas žiauriai bausdavo. Visa mūsų tauta Amerikos atžvilgiu yra tarsi subkultūrinė grupė, bendruomenė, kurioje reikia laikytis tam tikru taisyklių - mažoms bendruomenėms nuolatos gresia išnykimo galimybė, todėl taisyklės čia vaidina svarbų vaidmenį. „Bytnikai“ nevaržomi keliaudavo po Amerikos platybes, mėgėdavosi galimybe būti „niekuo“. Visas jų gyvenimas buvo „kelyje“, kiekvienas atomas skriedavo savo trajektorija be jokios „režimo“ supervizijos. Lietuvoje tokiam gyvenimo būdui per mažai laisvės. Mūsų visuomenę nuolatos slegia praeitis ir istorija, todėl žmonės įpratę būti vienodais - maskuotis vieni kitais, idant išvengti pavojaus, apie kurį nuolatos mums byloja per šimtmečius išsiugdytas nestabilumo jausmas. Be to, Lietuvoje mažai erdvės - viso gyvenimo nesutalpinsi į jokią maršrutą. Čia kaimas, kuriame nėra atstumų - nei fizinių, nei emocinių. Apskritai, manau Lietuvą galima būtų įvardinti kaip subkultūrą. Didžiulio stalinistinio režimo subkultūra su savo hipiais, metalistais, su savo partizanais, su savo knygnešiais, savo Romu Kalanta. Tokiu atveju, eilinis mano metų lietuvis identiškai susišauktu su tipišku „bytniku“. Lygiai toks pat nesusivokęs savo paties laisvėje. Visa mūsų tauta nuo per didelio ir per staigaus laisvės pojūčio atsidūrė „kelyje“, kuris populiariau vadinamas „emigracija“.“ (Dainius, 35m.). Respondentas išsako kritiką Lietuvos visuomenės atžvilgiu, kaip gana priešiškos tokiam gyvenimo būdui, pasaulėžiūrai, vertybėms, kurie yra aprašomi J. Kerouac'o „Kelyje“. Jo manymu, Lietuvos visuomenė yra nepalanki terpė subkultūrų*

vystymuisi ir formavimuisi apskritai, todėl toks gyvenimo būdas, pasaulėžiūra, kurie yra Lietuvoje nebūtų priimtini. To priežastimi respondentas, kaip ir prieš tai buvęs, laiko istorinį laikotarpį, kuomet Lietuva priklausė Sovietų Sąjungai, taigi, kaip galima pastebėti, labai ryškiai atsiskleidžia istorinis aspektas. Taip pat atsiranda skirtingų (sub)kultūrų lyginimas, per kurį atrandami jų skirtumai ir panašumai. Respondentas, reflektuodamas skirtumus tarp dviejų skirtingų kultūrų, Amerikos ir Lietuvos, bei skirtingų laikmečių, apibrėžia visuomenę, kurioje jis gyvena dabar, atrandami ir įsisąmoninami jai būdingi bruožai, iškeliami jos trūkumai. Taigi, refleksijos proceso metu, lyginant skirtingas kultūrines terpes, atrandant skirtumus bei panašumus, kritikuojant, yra kuriamas/formuojamas tam tikras subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas), turintis gana aiškias ribas, kurias apibrėžė pats respondentas. Taigi, knyga padeda įsisąmoninti skirtumus tarp kultūrų ir subkultūrų, tuo pačiu apibrėžti visuomenę, gyvenamąją aplinką bei išskirti tai visuomenei būdingus bruožus, atrasti trūkumus bei problemas. Taip pat atrandamos socialinės problemos, kaip emigracija bei ksenofobija. Taigi, tokiu būdu vyksta refleksyvusis mokymas(-is), per pasakojimą yra įsisąmoninama tai, kokia yra socialinė aplinka, visuomenė, kurioje asmuo gyvena, kokie tos aplinkos bruožai, kartu įsisąmoninama ir tai, kas „Aš“ esu. Todėl, per tai yra formuojamas/kuriamas asmens, kaip tam tikros tos visuomenės dalies, tapatumas (identitetas).

Taigi, respondantai vertindami bei interpretuodami perskaitytus romanus bei peržiūrėtą dokumentinį filmą, ten randamus reiškinius, įvykius, socialines grupes lygina su šiuolaikine Lietuvos visuomene, subkultūromis, paribio grupėmis, kurioms priklauso ir kai kurie iš respondentų. Atsižvelgiant į respondentų išsakytas mintis bei požiūrius, galima pastebėti, jog dauguma jų išskiria tai, jog toks gyvenimo būdas, pasaulėžiūra, saviraiškos būdai, kokie yra aprašomi romanuose ar rodomi dokumentiniame filme, nebūtų priimtini šiuolaikinėms Lietuvos paribio grupėms, subkultūroms. Čia atsiranda tarpkultūriniai skirtumai ir panašumai, kurie apibrėžia Lietuvos subkultūriniam (diskursyviam) tapatumui (identitetui) būdingus bruožus, kurie ne visuomet yra teigiami. Taigi, per pasakojimą, atrandami skirtumai bei panašumai bei atskleidžiami tarp(sub)kultūriniai konfliktai, prieštaravimai, kurie yra itin svarbūs ir aktualūs analizuojant subkultūrinio (diskursyvaus) tapatumo (identiteto) formavimą(-si). Per refleksiją respondantai įsisavina savo atstovaujamos subkultūros, paribio grupės ribas, jai būdingus bruožus, panašumus ir skirtumus nuo kitų (sub)kultūrų, pvz. Amerikos. Tokiu būdu jie kuria/formuoja savo tiek individualų, tiek ir subkultūrinį (diskursyvų) tapatumą (identitetą).

Interviu metu atsiskleidžia ir daugiau tiek tarp įvairių subkultūrų, paribio grupių ir visuomenės, tiek tarp pačių socialinių grupių, tiek ir tarp respondentų ir jų atstovaujamos subkultūros, paribio grupės kylančių konfliktų, prieštaravimų, kas yra itin svarbu ir taip pat aktualu, analizuojant literatūros vaidmenį formuojant(-is) tiek subkultūriniam, tiek individualiam identitetui.

Taip pat respondentai atskleidžia ir galimas tų konfliktų priežastis. *„Bet kokių atveju, didžiausios konfliktų tarp subkultūrų atstovų ir visuomenės priežastys yra, turbūt, stereotipai bei subkultūros atstovų noras eiti prieš sistemą, bandymas save realizuoti „neformoje“. Tarp pačių subkultūrinių grupių konfliktai taip pat kyla, tačiau tai dar priklauso ir nuo vietovės. Pavyzdžiui Šiauliuose mieste neformalaus jaunimo yra tiek mažai, kad pankai ir skinheadai tampa draugais, bendrų vakarėlių dalyviais, kai tuo tarpu didesniuose miestuose (tuo labiau užsienyje) jie yra laikomi didžiausiais priešais (kalbant apie white power skinheadus ir pankus).“* (Laura, 23m.). Kaip galima pastebėti, kylantys konfliktai yra siejami su vietove ir subkultūroms, priklausančių asmenų skaičiumi, kas yra labai svarbu, analizuojant subkultūras, paribio grupes ir jų identiteto formavimą(-si). Konfliktai, prieštaravimai tarp skirtingų subkultūrų skirtingose vietovėse taip pat išskirti ir diskursyvioje recenzijų analizėje. Taigi, galima daryti išvadą, jog vietovės aspektas yra gana svarbus subkultūrų identiteto formavimui(-si), nes tai pačiai subkultūrai, paribio grupei priklausančias asmenys, gyvenantys skirtingose vietovėse, gali būti ypač skirtingi, priklausomai nuo to, kokioje socialinėje aplinkoje jie formuojasi/kuriasi ir kokius ryšius palaiko su kitomis subkultūromis.

Analizuojant identiteto formavimą(-si), ypač svarbiu tampa tapatinimasis su kūrinių veikėjais, herojais, atrandama analogiška patirtis savo pačių gyvenime. *„[...] mačiau kai kuriuose tų veikėjų, save prieš gerus 4 metus, kai... kai buvau pakankamai laisvas tuo... aa... tuo... požiūriu, bet šiai dienai tai turbūt jau nebelabai. [...]. Aš suprantu, kad aš nenorėčiau... gyventi taip kaip pagrindinio veikėjo geriausias draugas, kuris būtent nuolatos ir blaškėsi tarp laisvės ir atsakomybės. Kad čia vieną minutę jis yra labai atsakingas, kitą minutę jis visiškai laisvas ir tokie... šuoliai, tarkim, tarp tų dviejų pasaulėžiūrų, tai man... man būtų svetima... Ir... būtent būti va tokiu vat, šitaip aš nenorėčiau būti niekada.“* (Egidijus, 25m.). Perskaičius knygą ir analizuojant veikėjus, respondentas atranda dalykus, kurie jam yra svetimi, ko jis niekuomet nenorėtų daryti. Šitaip, respondentas įsisąmonina ir įvardija savąjį „Aš“. *„Žiūrint filmą norėjosi išgyventi tai, ką išgyveno jo herojai, kilo mintys, jog gimiau ne tuo laikmečiu.“* (Laura, 23m.); *„[...] bent jau man asmeniškai, tai jie yra tiesiog, žmonės, kurie būtų artimi mano pačios... nu ne idealui, bet požiūriui, galbūt ir norimam gyvenimo būdui ir t.t. [...] tai tiesiog žmonės, kurie švenčia gyvenimą, fun, linksma, narkotikai, žolytė, meilė ten, gamta ir t.t. Aišku, yra dabar žmonių, kurie ten irgi bando kažką padaryti, hipiškai gyventi ir ten tos visos... nu kaip ten vadinasi, kur gamtoje tie visi... pamiršau... mm... komunos.“* (Sigutė, 23m.); *„Jie tiesiog... patyrė nuotykių, neišgalvotą, o tikrą tikrą nuotykių. Ir... asociacijos man pavyzdžiui kyla ir tiesiog kai pats kažkada važiauvau su draugais aplink visą Lietuvą. Irgi mes... tai buvo ne tiek, kiek ko pamatyti ir panašiai, irgi buvo maršrutas, buvo tikslas, bet tiesiog pati kelionė buvo pats įdomiausias dalykas. Ir... pats procesas... nes nu... tikslą nu kaip ir įgyvendinam, bet išlieka va tiktais visa kaip ir istorija. Ne pabaiga, bet visa istorija, ta prasme.“*

(Simonas, 25m.). Taigi, respondentai atranda sau artimus ir priimtinus veikėjų poelgius. „[...] knygos vat atsirado, kai... kažkaip padėjo tapatizuotis su vat būtent Nietzsche's veikėjais, su sergančiais žmonėmis, kurie gali išgyt galų gale.“ (Edvinas, 21m.); „[...] vienintelis herojus, kurį atsimenu: galbūt tai psichoanalizės sfera - susitapatinau su veikėju, kuris ko gero turėjo daugiausiai man pačiam būdingų bruožų, o galbūt tai buvo romano protagonistas – personažas, kuris buvo įvykių sukuryje, pagrindinis herojus, o gal paprasčiausiai pavardė Moriarti įstrigo dėl asociacijų su Šerlocku Holmsu? [...]. Tuo metu, skaitant romaną buvau pakankamai jaunas, todėl tapatinausi su Dinu Moriarciu. Ko gero tai buvo tas personažas, kuris galėjo įkūnyti slaptus mano vyriškumo lūkesčius: buvau linkęs išsišokti. Gerdavau, parūkydavau žolės, niekindavau visus, kurie to nesuprasdavo. Buvau šiek tiek „bytnikas“ [...].“ (Dainius, 35m.). Respondentams analizuojant kūrinių herojus, interpretuojant jų poelgius, atrandama tai, kas jiems priimtina ir kas ne, atrandami individualūs skirtumai ir panašumai. Savęs pačių atpažinimas tam tikruose romanų ir dokumentinio filmo herojuose, daro nemažą įtaką tapatumo (identiteto) formavimui(-si), jie gali save vertinti iš šono, vertinti jo(savęs) veiksmus, juos pergaltoti, kaip galėtų toliau elgtis, ką keistų. Savęs atpažinimas knygoje, duoda tam tikrą savęs pažinimą, yra apibrėžiamas savašis „Aš“, tai kas „Aš“ esu dabar, kuo buvau ir kuo norėčiau būti ateityje. Taigi, tokiu būdu, per pasakojimą, per refleksiją yra konstruojamas/formuojamas identitetas.

Tiriant subkultūrinio (diskursyvaus) identiteto formavimo(-si) procesus, per skaitomą literatūrą, svarbu atskleisti, kokie veiksniai įtakojo būtent tokį knygų pasirinkimą, kokią įtaką tame turėjo subkultūra, paribio grupė, kuriai asmuo priklauso, o galbūt atvirkščiai – individualus literatūros pasirinkimas netiesiogiai įtakojo subkultūros, paribio grupės pasirinkimą. Taigi, pora respondentų išskyrė, jog jų skaitomos literatūros, taip pat ir vienos iš knygų analizuojamų šiame darbe, J. Kerouac'o „Kelyje“, pasirinkimui turėjo subkultūra, kuriai šie asmenys save ir priskiria. „Na tai, kad aš skaitau Lovecraft'ą, tai buvo, sakykim, tam tikra tiesioginė įtaka... nežinau, ar tai draugų rekomendacijos ar kažkas, bet tai būtent buvo iš subkultūros kažkaip atėję, o nepraėjo... Kitos knygos tai galbūt vėliau...“ (Egidijus, 25m.); „Aš manau, kad... daug kas sako, kad ne subkultūra atsirado ir atsirado Kerouac'o „Kelyje“, o buvo parašyta Kerouac'o „Kelyje“ ir tada subkultūra kažkaip dar stipriau įsigyvendino. Tai aš net nemanyčiau, kad galima tuos du dalykus atskirti. Ji yra, man atrodo, laikoma vienas iš... ne, ne himnu, bet tiesiog viena tų biblijų, grynai gal hipių judėjimo ir tiesiog, kad ta... nu kaip hipių (juokiasi) taip irgi galima sakyti.“ (Edvinas, 21m.). Pastarasis respondentas išskiria, kad tai abipusis ryšys, jog tiek subkultūra įtakoja tam tikrą literatūros pasirinkimą, tiek ir pati literatūra netiesiogiai įtakoja subkultūros pasirinkimą.

Tą patvirtina ir dar dviejų interviu metu atskleista gana ryški literatūros įtaka subkultūros, paribio grupės pasirinkimui. Šios įtakos negalima vadinti tiesiogine, tačiau patys respondentai

atskleidžia vaikystėje bei paauglystėje skaitytos literatūros įtaką tolimesniems gyvenimo ir literatūriniam pasirinkimams. Be to, vienas iš respondentų netgi susieja tai su vėlesniu pasirinkimu tapti tam tikros, šiuo atveju metalistų, subkultūros atstovu. *„Šiaip, kadangi nebuvau... nežinau... iš tikrųjų nuo vaikystės... galbūt nuo paauglystės buvo noras skaityti fantastinę literatūrą, iš kur jis atsirado man sunku paaiškinti, bet... kaip jis atsirado, taip ir nedingo. [...] anksčiau tai labai daug esu fantastikos perskaitęs... o truputėlį vėliau, kai šiek tiek protingesnis pasidariau, tai fantastiką iškeičiau į... tą fantastiką pradėjau ieškoti realiai... aaa.. mokslo populiariamoje knygoje, po to ta fantastika... o sakykim, grožinės literatūros atžvilgiu, tai jo... klasikai, darosi šiek tiek įdomiau. (Egidijus, 25m.). „Vaikystėje svaigdavau nuo „Harkos“, „Vinetu“ ir „Tarzano“. Iš čia be jokių abejonių kilo pirmieji idealai - kilnūs ir tuo pačiu laukiniai personažai, atitrukę nuo didmiesčių triukšmo, kovojantys prieš bejausmį civilizacijos ir komforto aparatą, gamtoje randantys tikrąsias žmogiškumo šaknis. Tai negalėjo neturėti įtakos. Čia formavosi pirmasis „savęs kaip ilgaplaukio“ archetipas. [...]. Vėliau su paauglyste ėmė atsirasti nauji idealai, kurie plūdo iš muzikinių erdvių. Skaitydavau straipsnius ir interviu su garbinamais atlikėjais - taip palaipsniui perėjau prie labiau ideologinės literatūros - ezoterika, okultizmas, filosofija ir t.t. Pirmasis autorius atrakinęs netradicinės pasaulėžiūros vartus buvo K. Castaneda. [...] Tai buvo tikrai įtakingos knygos suteikusios nemažai abejonių apie Vakarietiškos realybės tvarumą ir tuštumą. Iš K. Castanedos knygu mokiausi įtarumo pasauliui ir alternatyvių mąstymo būdų.“ (Dainius, 35m.). Taigi, kaip galima pastebėti, (savi)refleksijos metu atrandama tai, jog literatūra turėjo ir vis dar turi gana nemažą įtaką formuojantis tiek individualiam, tiek ir subkultūriniam (diskursyviu) tapatumui (identitetui).*

Kai kurie respondentai įvardija konkrečius gyvenimo pokyčius, momentus, kurie įtakojo tokį jų tiek literatūrinį, tiek gyvenimo būdo pasirinkimą, ir netgi vėlesnį posūkį į tam tikrą subkultūrą, paribio grupę. *„Taigi, šeimoje autoriteto neturėjau, todėl ėmė traukti hiperbolizuotai vyriškos rolės: atskalūnai, visuomenei priešiški herojai, blogiukai metalistai. Automatiškai tapatinausi su panašiais knygu herojais. Manau, kad būtent asocialios šeimos faktorius labiausiai įtakojo mano subkultūrinį tapsmą bei skaitomą literatūrą. Visose mano skaitytose knygoje galima atrasti vienatvę, atsiskyrimą, priešišlumą, normų laužymą, masės ir individo santykį. [...]. Knygoje radau savo vaikystę, savo gyvenimo kelią, radau visus atsakymus į visus klausimus. Toje alegorijoje tilpo visa teorinė mano skaityta literatūra. Aš supratau, kad kelio ieškoti nereikia - reikia tik jausti, kad juo eini, juk tai tavo kelias, ir jo nepalyginsi su jokiais kitais keliais.“ (Dainius, 35m.); „Tada man asmeniškai buvo labai sunkus metas man ir kaip jie išgijo, tai ir man atrodė, kad galima pagyt. Aš tada buvau tik išėjęs iš psichiatrinės, buvau mėnesį pragulėjęs dėl depresijos ir atrodė, kad tai yra visiškai neįmanoma iš principo. Ir ta knyga toks buvo kaip... kad va abudu tokie kaip ir visiškai...“*

kraštutiniai variantai, kurie atrodo yra beviltiški, bet jie yra... įmanoma iš to išsikapstyti ir man toks buvo kaip geras spyris šiek tiek optimistiškiau žiūrėti, kad yra įrankių kažkaip kovot su ta gal nežinomybe, su beviltiškumu, galbūt netgi mirtim galų gale.“ (Edvinas, 21m.). Per tapatinimąsi su tam tikrais knygų veikėjais, herojais, vyksta savaiminis (alternatyvus) mokymas(-is), išmokstama tam tikrų dalykų: gyvenimo būdo, mąstymo, pasaulėžiūros, kai kuriais atvejais netgi yra perimama ir išvaizda. Pasakojant apie savo nueitą kelią, patirtį, ir literatūros įtaką tam, vyksta refleksyvusis mokymasis. Respondentai įsisąmonina tai, ką perskaitė, ir kaip tai juos paveikė, jų pasaulėžiūrą ir gyvenimo būdą. Atrandant skirtumus ir panašumus tarp savęs ir knygų herojų, juos vertinant, yra konstruojamas/formuojamas jų tapatumas (identitetas), tai, kas ir kokie jie yra bei kodėl jie tokiais tapo.

Itin įdomu ir aktualu šiai temai tai, jog viename iš interviu respondentas išreiškė kritiką esamų ugdymo procesų Lietuvos mokyklose atžvilgiu. Pasak, respondento, mokytojai duodami vasarai tam tikrus skaitinius, nepaaiškina, kodėl ir kam jie yra skirti, kodėl juos reikia skaityti ir kokia iš to nauda. *„Mes juos duodam, kad jus šviestume, bet tas švie.. nu kaip... bet ta priežastis švietimosi vis tiek, kaip pavyzdžiui, tas pats, kas paskaičius Kerouac‘ą tu gal įgysi šią vertybę arba ten yra šansas, kad įgysi tą, kad tiesiog paaiškintų, kurių velnių ta knyga yra skaitoma. O tas gebėjimas skaityt, tai... turbūt kaip ir tas, nežinau, ar identitetas, ar asmenybė formuojasi, tada atsiranda tiesiog interesai, pagal kuriuos knygos ir atsiranda... jų gyvenime.“* (Edvinas, 21m.). Atsižvelgiant į šią respondento išreikštą kritiką ugdymo procesų Lietuvos mokyklose atžvilgiu, galima teigti, jog Lietuvos ugdyme yra tam tikrų spragų, jog mokytojai nepakankamai gerai ir tiksliai paaiškina, kodėl mokiniai turi skaityti būtent tokius kūrinus, kokia jų nauda, ką jie gali duoti.

Atsižvelgiant į tai, kas atrasta pusiau struktūruotų interviu metu, apibendrinant galima teigti, jog literatūra yra itin svarbi identiteto formavimo(-si) procesui. Literatūra, kaip savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) priemonė, įeinanti į kasdienio mokymo(-si) procesą kaip patirtis, formuoja individo pasaulėjautą, vertybes, požiūrį, suteikdama naujų žinių, nors pats individas dažnai pats to neįsisąmonina kaip mokymo(-si). Tačiau visas tas žinias suvokti ir įsisąmoninti padeda refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is), kuomet patys respondentai pergalvoja, vertina bei interpretuoja perskaitytus kūrinius, lygina su savo pačių gyvenimo būdu, pasaulėžiūra, turima patirtimi, išgyvenimais, tolesniais ateities planais, atranda panašumus ir skirtumus tarp savęs, savo atstovaujamos subkultūros ar paribio grupės ir knygų bei filmų veikėjų. Tokiu būdu respondentai įprasmina tai, kas jie yra, atranda savąjį „Aš“. Taip pasakodami jie konstruoja/formuoja tiek individualų, tiek subkultūrinį (diskursyvų) tapatumą (identitetą).

Interviu metu atrandamos tam tikros bendros kategorijos (tapatybės), konceptai, sąvokos (emic), slengas, memai, posakiai, įvairios frazės ir netgi tam tikri kultiniai simboliai, kurie yra

išskiriami ir diskursyvioje recenzijų analizėje, tarp bitnikų/hipių bei apskritai psichodelinio judėjimo, kuris yra aprašomas romanuose J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir rodomas dokumentiniame A. Gibney'aus ir A. Ellwood filme „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, ir šiuolaikinių (Lietuvos) subkultūrų, paribio grupių. Per tai jie save atranda, knygose bei filme aprašomus ir rodomus reiškinius susieja su sava patirtimi, sau artimais dalykais. Per tai vyksta refleksyvus mokymasis. Respondentai įsisavina tai ką perskaitė ar matė, patys atranda panašumus bei skirtumus, taip pat įvardija ir kylančius konfliktus, prieštaravimus. Nemažai respondentų įsisąmonina savo mokymosi procesą per skaitymą. Taip pat interviu metu atsiskleidžia ir tarpkultūriniai skirtumai, kurie iškyla tarp knygose aprašytų ar dokumentiniame filme rodytų ano meto ir šiuolaikinių subkultūrų, socialinių grupių, jų išreiškiamų vertybių, išskiriami ir kultūriniai skirtumai (Amerikos kultūra vs. Lietuvos kultūra). Visi šie skirtumai yra įsisavinami, atsiranda palyginimai, kas būtų priimtina šiuolaikinėms Lietuvos subkultūroms, paribio grupėms ir kas ne. Taigi, per visą savaiminio ir refleksyvaus mokymosi procesą yra formuojamas tam tikras tiek individualus, tiek ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas), kuris atskleidžia tam tikrus šiuolaikinių Lietuvos subkultūrų, paribio grupių bruožus bei jų lavinimosi bei savišvietos ypatybes. Taip pat atsiskleidžia ir tam tikrų subkultūrinių vertybių kaita laiko ir erdvės atžvilgiu.

IŠVADOS

Išvados, suformuotos remiantis teoriniais duomenimis.

Remiantis lietuvių ir užsienio mokslinė literatūra, buvo pristatyti ir išanalizuoti subkultūrų, paribio grupių identiteto formavimo(-si) edukaciniai aspektai ir jų plėtojimo(-si) perspektyvos. Buvo nustatyta, jog:

- Subkultūra visuomenėje yra suvokiama kaip tam tikra atskirtis, formuojanti savitus kultūrinius laukus (diskursus), kuriuose yra kuriamos tam tikros taisyklės, saviti saviraiškos ir komunikacijos būdai, kurie skiriasi nuo dominuojančios socialinės aplinkos. Nors dažniausiai subkultūrinės, paribio grupės yra siejamos su jaunimu, tačiau tokioms grupėms gali priklausyti įvairaus amžiaus ir išsilavinimo asmenys. Šių socialinių grupių kilmė dažniausiai siejama su rezistencinėmis idėjomis, konfliktais su aplinka, kas yra itin įdomu ir aktualu įvairiems mokslams: antropologijai, sociologijai, kultūrologijai bei tarpkultūriškumo studijoms. Tačiau, po 1970 – ūjų nemaža dalis sociologų ėmė teigti, kad subkultūros sąvoka, apibūdinanti nuo tradicinės kultūros besiskiriančias grupes, nebegali būti toliau vartojama, nes subkultūros tapo fragmentiškos ir hibridizuotos, todėl tokios pastovios transformacijos padarė šią sąvoką nebegalimą. Todėl ir šiame darbe, apibrėžti šioms grupėms, buvo pasirinkta paribio grupių sąvoka, kuri vartojama lygiagrečiai su klasikine subkultūros samprata arba kaip sinonimas.

- Kiekviena mažesnė ar didesnė bendruomenė – tikėjimo, skonio, stiliaus, kaimynystės, interesų, įsitikinimų, bendrų problemų – formuoja vienokią ar kitokią tapatybę. Ne išimtis yra ir subkultūrinės, paribio grupės. Kolektyvinių (subkultūrinių) tapatumų kūrimas(-is) yra taip pat ir diskursyvių formacijų, diskursų kūrimas(-is), nes asmenys, turintys panašią pasaulėžiūrą, vertybes, filosofiją, gyvenimo būdą, tam tikrus bendrus interesus, dažniausiai buriasi į įvairias bendruomenes, grupes, kurios vėliau sukuria tam tikras bendras taisykles, stilių (socialines charakteristikas, aprangą), kalbėjimo būdą (slengą, memus), laisvalaikio praleidimo būdą ir pan., kas būdinga yra tik tai grupei, kas ir sudaro tam tikrą subkultūrinį diskursą. Taip pat subkultūrų, paribio grupių ir jų tapatumų pagrindas dažniausiai yra kuriamas kaip priešprieša, opozicija tam, kas jų narių yra suvokiama kaip dominuojanti kultūra. Dėl ko dažnai atsiranda įvairūs tarp(sub)kultūriniai konfliktai, kas yra itin įdomu ir aktualu įvairioms mokslo sritims, tarp jų ir tarpkultūrinėms studijoms, nes būtent šioms studijoms yra aktualios įvairios kultūros, jose vykstantys procesai bei jų tarpusavio santykiai. Todėl ir subkultūrinių, paribio grupių tapatumo (identiteto) formavimui(-si) analizuoti labiausiai yra tinkama kritinė diskurso analizė, nes būtent ji tiria identiteto formavimo(-si) procesus, ir jai yra aktualūs įvairūs konfliktai, prieštaravimai tarp įvairių diskursų, šiuo atveju, tarp subkultūrų ir visuomenės, bei tarp pačių subkultūrinių, paribio grupių, ir visa tai tiriama per jų pasirinkamus literatūros kūrinius. Subkultūrų, paribio grupių filosofija, pasaulėžiūra ir vertybės

reiškiasi per įvairaus pobūdžio praktikas: skleidžiamas idėjas zinuose, per įvairias akcijas, subkultūros narių kultivuojamą meną. Literatūra taip pat tampa labai svarbia subkultūrinių, paribio grupių tapatumo (identiteto) formavimo(-si) bei (diskursų, diskursyvių formacijų) kūrimo(-si) priemone. Tiek individualus, tiek ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumo (identiteto) formavimas/kūrimas, siejamas su savaiminiu (alternatyviu) mokymu(-si), kuomet asmenys patys pasirenka kaip ir kada mokytis, patys imasi iniciatyvos, ir apibrėžia savo tikslus bei numato išteklius, tai mokymas(-is) vykstantis kasdienių patyrimų metu, tuo pačiu įskaitant ir tam tikros literatūros pasirinkimą. Tačiau tapatumas retai suprantamas kaip fiksuotas – tai tarsi tęstinis, nuolat kuriamas projektas, vis iš naujo kuriamas ir perkuriamas. Dėl šios priežasties vis sudėtingiau yra apibrėžti konkrečios subkultūros, paribio grupės tapatumą (identitetą) ir tai, kas ją sudaro, kokie jos bruožai, išskiriantys ją iš kitų.

- Savaiminį (alternatyvų) mokymą(-si) galima apibrėžti kaip nesistemišką ir neplanuojamą mokymo(-si) formą, veikiamą visos sociokultūrinės aplinkos, apimančią žinių, gebėjimų bei požiūrių įsisavinimą darbe, namie, keliaujant, bendraujant, skaitant literatūrą ir pan. Viso šio proceso metu patys besimokantieji imasi iniciatyvos, jie apibrėžia savo mokymo(-si) poreikius, tikslus, numato šaltinius, pasirenka tinkamus mokymosi būdus bei patys vertina savo mokymo(-si) procesą. Savaiminis (alternatyvus) mokymasis vyksta savaime, neapgalvotai (nors kai kurie autoriai nurodo, jog savaiminis (alternatyvus) mokymasis gali būti iš anksto numatytas), todėl šis mokymas(-is) sietinas su kasdiene aplinka, kasdienio gyvenimo patirtimi. Literatūra, kaip savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) priemonė taip pat įeina į kasdienio mokymo(-si) procesą kaip patirtis, formuojanti individo pasaulėjautą, vertybes, požiūrį, suteikianti jam naujų žinių, nors pats individas dažnai pats to neįsisąmonina kaip mokymo(-si). Tačiau tas žinias suvokti ir įsisąmoninti padeda refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is).

- Refleksyvusis (reflexive learning) mokymas(-is) yra laikomas modernumo simboliu, nes individai gali į save pažvelgti iš šalies, patys spręsti ir vertinti savo mokymąsi. Patirties refleksijos ir mokymosi iš jos procesas yra esminė šiuolaikinės diferencijuotos visuomenės kasdienio gyvenimo dalis, nes tokio pobūdžio visuomenėje būtina prisitaikyti prie naujų ir sudėtingų sąlygų. Refleksijai ypač svarbus biografinis momentas, svarbi gyvenimo trajektorija, kodėl ir kaip asmuo priėjo iki to, koks jis yra dabar. Biografinė perspektyva leidžia suprasti kaip tampama tuo, kas čia ir dabar aš esu, taip pat atskleidžia priežastinius ryšius tarp individo ir socialinių struktūrų, kas ypač svarbu analizuojant subkultūrinių, paribio grupių identitetų formavimą(-si) per tam tikrą skaitomą literatūrą. Taigi, refleksyvus mokymas(-is) atsiranda perkonstruojant savo identitetą, pačiam atrandant socialines reikšmes, sau, o galbūt ir subkultūrinei, paribio grupei, kuriai priklauso asmuo, svarbius dalykus. Biografinė perspektyva leidžia individualiame pasakojime išskirti bendresnes

socialines-vertybines struktūras ir joms būdingus procesus, suprasti santykius tarp individualių ir socialinių struktūrų, žmogiškųjų veiksmų ir socialinių sistemų, tarp jų kylančius konfliktus, taip pat žmogaus santykį su literatūra. Todėl yra atskleidžiama sąveika tarp individualios ir grupinės, kolektyvinės sąmonės bei patirties. Kiekvienas asmuo savo biografijoje atskleidžia tam tikro laikmečio pasaulėžiūrą ir kolektyvinę patirtį, apibrėžiančią kolektyvinį identitetą, t.y. žmonių bendrumus, susiformuojančius socialinėje sąveikoje.

- Savaiminis (alternatyvus) bei refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-iš) yra glaudžiai susijęs su simboliniu interakcionizmu. Anot Akstinavičiūtės ir Petraitytės (2007), simboliai jungia žmonių sukurtus vizualinius, verbalinius ir kt. vaizdinius, kurie reprezentuoja ir atspindi tam tikrą individo portretą, elgsenas, vertybes, siekius, istoriją ir pan. Tačiau bet kuri simbolika nėra savaimingai atsirandanti tikrovė. Daiktus, reiškinius, procesus įprasmina patys žmonės. Susisaistymas su simbolinėmis reikšmėmis sukuria tapatybę, kaip žymingą kažką bendrą (tai itin pastebima subkultūrose, naudodami tam tikras simbolines reikšmes, jie kuria savo kaip *goto*, *metalisto*, *hipio*, *panko* ar kitai subkultūrai priklausančio asmens identitetą). Todėl simboliai ir tam tikri ritualai, kuriuose matyti itin aiškus simbolių vartojimas, yra vienas lemiamų veiksmų, kuriančių identitetą. Ne išimtis ir literatūra, kurioje vartojami įvairūs teiginiai, konceptai, posakiai, slengas bei memai, turintys simbolinę reikšmę. Vartojami simboliai sukelia tam tikrą reakciją tik tiems žmonėms, kuriems patys simboliai turi tam tikrą vertę. Tačiau, pasak Akstinavičiūtės ir Petraitytės (2007), simbolis, kaip socialiai sukonstruotas bei turintis vizualinį aspektą artefaktas, tapatybės (identiteto) konstravimo procese neabejotinai tampa reikšmingu instrumentu. Taigi, žodžiai, kuriuos vartojame apibrėždami tam tikrus objektus, iš esmės yra simboliai, reprezentuojantys tai, ką turime savo mintyse (literatūroje išreiškiamos autoriaus mintys, kaip žodiniai simboliai), kuriuos skaitantysis interpretuoja. Vertindamas ir juos analizuodamas, jis reflektuoja, visa tai susieja su sava (individualia) ir savos grupės (kolektyvine) patirtimi, todėl yra kuriamos naujos reikšmės, o per tai ir yra konstruojamas/formuojamas tapatumas (identitetas).

Išvados, suformuotos remiantis empiriniais duomenimis.

Kokybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinkta diskursyvi recenzijų analizė, kuriai buvo taikomas kritinės diskurso analizės metodas. Taip pat empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, kuris atliktas, remiantis biografine perspektyva. Tyrimas atliktas įvairiuose Lietuvos miestuose, apklausti 9 įvairioms subkultūroms, paribio grupėms priklausantys asmenys.

Atlikta diskursyvi recenzijų analizė bei pusiau struktūruotas interviu leidžia daryti tokias išvadas:

- Diskursyvioje recenzijų analizėje atskleistos tam tikros kategorijos (tapatybės), konceptai, sąvokos (emic), kurios yra būdingos ne tik bitnikų/hipių ar apskritai visam psichodeliniam judėjimui, bet yra ir gali būti taikomos analizuojant šiuolaikines subkultūras, paribio grupes, ką puikiai atskleidžia ir mokslinės literatūros analizė, įvairūs šiuolaikiniai tyrimai bei teorijos, tyrinėjančios ir analizuojančios subkultūras ir/ar paribio grupes. Romanų J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinio A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“ recenzijos yra gyvos ir bendrauja su šiuolaikinėmis subkultūromis, paribio grupėmis, dauguma jų skatina subkultūrizacijos procesus. Jose yra gausiai vartojamas slengas, tam tikri posakiai, frazės, memai, iš kurių dauguma yra randami šiuolaikiniuose slengo žodynuose ir yra gana gerai atpažįstami šių dienų socialinėse grupėse. Platus slengo, memų, įvairių frazių bei posakių reikšmių laukas padeda geriau pažinti ir išsamiau tyrinėti šiuolaikines subkultūras, paribio grupes, jų lavinimąsi, taip pat leidžia stebėti kaip ir kur link kito slengo, memų ir pan. reikšmės ir jų vartojimo kontekstas. Per vartojamas įvairias sąvokas (emic), konceptus, slengą, įvairias frazes, memus ir pan., atsiskleidžia ir tam tikri konfliktai, prieštaravimai kylantys tarp skirtingų diskursų (diskursyvių aplinkų), kaip pavyzdžiui, tam tikrų subkultūrų, šiuo atveju, bitnikų/hipių bei apskritai psichodelinio judėjimo ir visuomenės.

- Diskursyvi recenzijų analizė atskleidė, jog yra iškeliamas rasizmo klausimas, taip pat politinio nepasitenkinimo aspektai bei priešinimasis nusistovėjusioms normoms ir pan. Taip pat per tam tikras išskirtas kategorijas (tapatybes), kaip pvz. (audio)vizualumas, atsiskleidžia ir karnavališkumo aspektas, kuris yra labai svarbus tyrinėjant subkultūras, paribio grupes bei jų saviraiškos būdus ir formas. Kadangi, remiantis būtent (audio)vizualine išraiška, jos formomis yra išskiriami tam tikri subkultūriniai diskursai, diskursyvios formacijos, kurios formuoja tam tikrą subkultūrinę (diskursyvią) tapatybę (identitetą). Svarbi ir gyvenimo būdo kategorija (tapatybė), kuri taip pat atskleidė tam tikrą formuojamą subkultūrinį diskursą bei subkultūrinį (diskursyvų) identitetą. Taigi, atsižvelgiant į visa tai, galima daryti išvadą, jog tokiu būdu, per tam tikras kategorijas (tapatybes), konceptus, vartojamą slengą, ir memus, kurie yra atpažįstami šiuolaikinėse subkultūrinėse, paribio grupėse, yra skatinama subkultūrizacija, galbūt ir integracija į tam tikras subkultūras, paribio grupes, o per tai yra kuriamas/formuojamas tam tikras subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas).

- Tyrimo metu atskleista, jog literatūra yra itin svarbi identiteto formavimo(-si) procesui. Literatūra, kaip savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) priemonė, įeinanti į kasdienio mokymo(-si) procesą kaip patirtis, formuoja individo pasaulejautą, vertybes, požiūrį, suteikdama naujų žinių, nors pats individas dažnai pats to neįsisąmonina kaip mokymo(-si). Tačiau visas tas žinias suvokti ir įsisąmoninti padeda refleksyvus (reflexive learning) mokymas(-is), kuomet respondentai įsisavina

tai, ką perskaitė ar matė, viską pergaltroja, vertina bei interpretuoja, perskaitytus kūrinius ar matytą filmą, lygina su savo pačių gyvenimo būdu, pasaulėžiūra, turima patirtimi, išgyvenimais, tolesniais ateities planais, sau artimais dalykais, atranda panašumus ir skirtumus tarp savęs ir knygų bei filmo herojų, taip pat ir tarp savo atstovaujamos subkultūros, paribio grupės ar apskritai šiuolaikinių Lietuvos subkultūrinių grupių ir tų, kurios yra aprašomos bei atvaizduojamos knygose bei filme. Taip pat įvardijami ir kylantys konfliktai, prieštaravimai tarp įvairių subkultūrinių grupių ir visuomenės, nustatytų normų bei tarp jų pačių.

- Tyrimo metu atsiskleidė ir tarpkultūriniai skirtumai, kurie iškyla tarp knygoje bei filme aprašytų ir atvaizduotų ano meto ir šiuolaikinių subkultūrų, socialinių grupių, jų išreiškiamų vertybių, taip pat ir kultūriniai skirtumai (Amerikos kultūra vs. Lietuvos kultūra). Visi šie skirtumai yra įsisavinami, atsiranda palyginimai, kas būtų priimtina šiuolaikinėms Lietuvos subkultūroms, paribio grupėms ir kas ne. Taigi, refleksijos pagalba skaitantieji įprasmina tai, kas jie yra, atranda savąjį „Aš“, įsisąmonina ir apibrėžia tai, kas „Aš“ esu, kokios jo/jos vertybės bei kokios ateities perspektyvos. Tokiu būdu, yra apibrėžiama ir grupė, kuriai priklauso asmuo, kokia ji, kokie jos bruožai, ir tai, kokie yra kiti, kurie nepriklauso šiai grupei. Taigi, per pasakojimą vyksta refleksyvus mokymas(-is), kurio metu yra kuriamas/formuojamas tiek individualus, tiek ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas), atskleidžiantis tam tikrus šiuolaikinių Lietuvos subkultūrų, paribio grupių bruožus bei jų lavinimosi bei savišvietos ypatybes. Taip pat atskleidžiama ir tam tikrų subkultūrinių vertybių kaita laiko ir erdvės atžvilgiu.

- Tyrimo metu taip pat atskleisti du savaiminio (alternatyvaus) mokymo(-si) tipai: instrumentinis ir fenomenologinis. Pirmasis vyksta, kuomet veikia išorinės įtakos, šiuo atveju skaitoma literatūra, kuri vienaip ar kitaip formuoja tam tikrą pasaulėžiūrą ir pan. ir asmenys priima tai kaip mokymą(-si), patys ima kūrinių ir patys mokosi. Fenomenologinis mokymas(-is) yra tai, kuomet skaitantieji literatūros skaitymą atmeta kaip mokymą(-si), teigdami, jog literatūros kūriniai jų niekaip neįtakoja ir neformuoja, iš jų nieko nėra perimama, tačiau, kurie tik papildoma jau turimą esamą pasaulėžiūrą. Tokiu atveju, skaitantysis pats skleidžiasi, mokosi ir vystosi.

- Tyrimas parodė, jog diskursyvioje recenzijų analizėje išskirtos kategorijos (tapatybės) yra puikiai atpažįstamos ir šiuolaikinėse Lietuvos subkultūrinėse, paribio grupėse. Įvairioms subkultūroms, paribio grupėms priklausančias asmenys, išskiria panašias kategorijas (tapatybes), konceptus, sąvokas (emic), pagrindinius, subkultūroms priskiriamus elementus. Atrandami netgi ir kai kurie kultiniai vizualiniai simboliai, pvz. ilgi plaukai, kurie yra gerai atpažįstami ir šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose, paribio grupėse (ypač metalistų ir prijaučiančių hipių judėjimui), kas kūrinius daro artimesnius skaitytojams. Todėl galima teigti, jog romanuose J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ ir dokumentiniame A. Gibney'aus ir A. Ellwood filme

„Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos” subkultūroms, paribio grupėms priklausantys asmenys atpažįsta tam tikrus visoms subkultūroms arba daugumai iš jų būdingus bendrus bruožus. Tokiu būdu vyksta savaiminis (alternatyvus) mokymasis, įsisavinami subkultūroms būdingi bruožai bei joms priskiriamos tam tikros kategorijos, kurios kuria/formuoja vienokią ar kitokią subkultūrinę tapatybę (identitetą). Subkultūrizacijos ir/arba diskursyvaus subkultūrinio tapatumo (identiteto) formavimas(-is) vyksta ir per tam tikro slengo, memų, tam tikrų sąvokų, frazių, posakių mokymąsi. Išmokstama operuoti tam tikru, subkultūroms bei įvairioms socialinėms grupėms būdingu slengu, memais, įvairiais posakiais ir frazėmis, sąvokomis, per kurias vyksta lavinimas(-is), savišvieta, o per tai yra kuriamas/formuojamas ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas). Tačiau, ne visada filme, knygoje bei jų recenzijose vartojamas slengas sutampa ir turi tas pačias reikšmes su slengu, vartojamu šiuolaikinėje Lietuvos subkultūrose, paribio grupėse, nors yra atrandama gana nemažai panašumo.

Tyrimo metu yra išskiriami literatūriniai kūriniai bei filmai (žiūrėti priedą Nr. 5), kuriuos skaito ir žiūri subkultūroms, paribio grupėms priklausantys asmenys ir kurie taip pat turi įtakos identiteto formavimui(-si). Todėl atsižvelgiant į tai, gali būti formuluojama rekomendacija formaliojo ugdymo procesui, jog tam tikra literatūra, kuri yra skaitoma subkultūrose bei paribio grupėse, turėtų būti įtraukta į formaliojo ugdymo programas, nes tai padėtų pažinti pačias subkultūras, joms būdingus bruožus, jų ideologinius bei pasaulėžiūrinius šaltinius. Taip pat šie kūriniai turėtų būti aptariami pedagogų, bei vystomos interpretacijos tam, kad mokiniai suprastų jų svarbą, ir tai, kam ir kodėl jie yra skirti, bei tam, kad kūriniai būtų tinkamai interpretuojami.

Taigi, įvertinus bendrą atlikto darbo reikšmę, galima teigti, kad literatūra, šiuo atveju, tokie romanai kaip J. Kerouac'o „Kelyje“ ir T. Wolfe'o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ bei dokumentinis A. Gibney'aus ir A. Ellwood filmas „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgšties vietos paieškos“, daugiau ar mažiau turi įtakos, plėtojant hipių ir bitnikų pasaulėjautą šiuolaikinėje (Lietuvos) subkultūrose, paribio grupėse formuojant(-is) jų tiek individualiam, tiek ir subkultūriniam (diskursyviu) tapatumui (identitetui). Subkultūrizacijos procesai ir/arba diskursyvaus subkultūrinio tapatumo (identiteto) formavimas(-is) vyksta per savaiminio (alternatyvaus) ir refleksyvaus (reflexive learning) mokymo(-si) procesus.

LITERATŪRA

1. Adams, G. 1998. The Objective Measure of Ego Identity Status“ A Reference Manual. Prieiga per internetą: <<http://www.uoguelph.ca/~adams/OMEISsmanual.pdf>>.
2. Akstinavičiūtė, I., Petraitytė, D. 2007. „Lietuvių tautinės tapatybės simbolinių komponentų konfigūracijos“, Filosofijas. Sociologija (2).
3. Anastasia. „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2010.11.15]: <<http://birdbrainbb.net/2010/11/15/review-the-electric-kool-aid-acid-test-by-tom-wolfe/>>.
4. Argyris, C. 1982. Reasoning, Learning, and Action: Individual and Organizational. San Francisco: Jossey-Bass.
5. Baublienė, R. 2003. Asmenybės raida ir nuolatinė saviugda. Kaunas. P. 41.
6. Bennet, A. 1999. „Subcultures or Neo – Tribes? Rethinking the Relationship Between Youth, Style and Musical Taste“, in Sociology; August 1999, Vol. 33, No. 3.
7. Bennet, A., Kahn-Harris, K. 2004. After Subculture: Critical Studies in Contemporary Youth Culture. Palgrave Macmillan.
8. Berger, P. L., Berger, B., Kellner, H. 1974. The Homeless Mind. Harmondsworth, England: Penguin Books.
9. Berger, P.L., Luckmann, T. 1999. Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas. Vilnius: Pradai.
10. Bjornavold J. 2000. Making Learning Visible: Identification, Assessment and Recognition of Non – formal Learning in Europe. CEDEFOP. Thessaloniki.
11. Boud, D., Keogh, R., Walker, D. (eds.). Reflection: Turning Experience into Learning. London: Kogan Page.
12. Burr, V. 1995. An Introduction to Social Constructionism. London: SAGE.
13. Chouliaraki, L. 1998. Regulation in „progressivist“ pedagogic discourse: individualized teacher-pupil talk. Discourse and Society, 9 (1), 5-32.
14. Clarke, J. 2006. Style, Hall S., Jefferson T. (eds.). Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain: 147 – 161. London, New York: Routledge.
15. Clarke J., Hall, S., Jefferson, T., Roberts B. 2006. Subcultures, Cultures and Class: A Theoretical Overview, Hall S., Jefferson T. (eds.). Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain: 3 – 59. London, New York: Routledge.
16. Cloudsley, T. 2007. „After Subculture“, in European Legacy; May 2007, Vol. 12, Issue 3. P. 361.

17. Cohen, S. 2002. *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*. London: Routledge.
18. Craib, I. 1998. *Experiencing Identity*. London: Sage. P. 4.
19. Černevičiūtė, J. 2009. „Tapatumo kūrimas populiariojoje kultūroje“, in *Grupės ir aplinkos* (1): 19.
20. Denzin Norman, K. 1997. *Interpretive Ethnography. Ethnographic Practices for the 21st Century*. Sage: London.
21. Denzin N. K., Lincoln Y. S (2005). *Strategies of Inquiry*. In Denzin N. K. and Y. Lincoln (eds.) *The Sage handbook of qualitative research*, 3rd edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. P. 379.
22. Dewey, J. (1990). *The School and Society and the Child and the Curriculum*. Chicago: The University of Chicago Press.
23. Dickins, R. „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2010.02.14]: <<http://psypressuk.com/2010/02/14/literary-review-%E2%80%98the-electric-kool-aid-acid-test%E2%80%99-by-tom-wolfe/>>.
24. *Dictionary of English Slang and Colloquialisms of the UK*. Prieiga per internetą: <<http://www.peevish.co.uk/slang/>>.
25. *Dictionary.com*. Prieiga per internetą: <<http://dictionary.reference.com/browse/hippiedom>>.
26. Dijk T. A. van (1985a). „Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline“, in *Handbook of discourse analysis: Disciplines of Discourse*. Vol. 1. Ed. by T. A. van Dijk. London: Academic Press. P. 7.
27. Dijk T. A. van (1985b). „Introduction: Levels and Dimensions of Discourse Analysis“ in *Handbook of discourse analysis: Dimensions of Discourse*. Vol. 2. Ed. by T. A. van Dijk. London: Academic Press. P. 8.
28. Dijk T. A. van (2001). *Multidisciplinary Critical discourse analysis: a plea for diversity*. *Methods of Critical Discourse Analysis*. Red. Ruth Wodak and Michael Meyer. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. P. 102, 108.
29. Dohmen, G. 1998. *APEL in Adult and Community Education*, in *Conference on Assessment of Prior Experiential Learning as a Key to Lifelong Learning*. Bremen.
30. Duoblienė, L. 2006. *Šiuolaikinio ugdymo filosofija*. Vilnius: Tyto alba.
31. Durkheim, E. 1984. *The Division of Labour in Society*. London: Macmillan.
32. Edwards, D., Potter, J. 1992. *Discursive Psychology*. London: SAGE.
33. *English Daily*. Prieiga per internet: <<http://www.englishdaily626.com/>>.

34. English language and usage. Prieiga per internetą: <<http://english.stackexchange.com/questions/32131/getting-into-the-groove>>. [žiūrėta: 2011.06.29].
35. Epstein, J.S. 1999. Introduction: Generation X, Youth Culture, and Identity, Epstein, J.S. (eds.), *Youth Culture: Identity in a Postmodern Worlds*. Blackwell Publishers. P. 1 - 23.
36. Eriksen, T. H. 2002. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press. P. 31-32, 69, 77.
37. Fairclough, N. 1995. *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
38. Fairclough, N., Wodak, R. 1997. *Critical discourse analysis*. T. A. van Dijk (Ed.). *Discourse as Social Interaction Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Vol 2, 352-371.
39. Featherstone, M. 1998. *Postmodernism and Aesthetization of Everyday Life*, Lash S., Friedman J. (eds.). *Modernity and Identity*: 265 – 290.
40. Fine, M. „Huffpost Review: Magic Trip“. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2011.04.08]: <http://www.huffingtonpost.com/marshall-fine/huffpost-review-imagic-tr_b_918029.html>.
41. Firat, F. A., Venkatesh, A. 1993. *Postmodernity: The Age of Marketing*, in *International Journal of Research in Marketing* (10): 227 – 249.
42. Fokienė, A. (2006). *Neformalusis ir savaiminis mokymasis: samprata ir esmė*. Prieiga per internetą: <http://www.lssic.lt/alevel/pictures/Dokumentai/LSSIC_AF.doc>. [Žiūrėta: 2009.01.19].
43. Fornäs, J. 1995. *Cultural Theory and Late Modernity*. London“ Sage Publications, New Delhi: Thousand Oaks. P. 37, 235, 236.
44. Foucault, M. 1972. *The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
45. Foucault, M. 1998. *Diskurso tvarka*. Vilnius: Baltos lankos.
46. Fournier, S. 1998. *Consumers and Their Brands: Developing Relationship Theory in Consumer Research*, in *Journal of Consumer Research* (24): 343 – 373.
47. Freire, P. 1972a. *Cultural Action for Freedom*. Harmondsworth, England: Penguin Books.
48. Freire, P. 1972b. *The Pedagogy of the Oppressed*. Harmondsworth, England: Penguin Books.
49. Freire, P. (2000). *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius: Tyto alba.
50. Gadamer, H. G. 1975. *Truth and Method*. London: Sheed and Ward.
51. Gadamer, H. G. 1976. *Philosophical Hermeneutics*. Berkeley: University of California Press. P. 38.
52. Gelder, K. 1997. Introduction to Part Five, Gelder K., Thornton S. (eds.). *The Subcultures Reader*: 263 – 267. London, New York: Routledge.

53. Gelder, K. 2007. Subcultures. Cultural Histories and Social Practice. London: Routledge.
54. Gergen, K. 1985. The social constructionist movement in modern social psychology. American Psychologist. Vol. 40 (3), 75-266.
55. Gergen, K. 1994. Realities and Relationships: Soundings in Social Construction. Cambridge, MA: Harvard University Press.
56. Giddens, A. 1979. Central Problems in Social Theory: Action, Structure, and Contradiction in Social Analysis. London: Macmillan.
57. Giddens, A. 2000. Modernybė ir asmens tapatumas. Vilnius: Pradai. P. 101, 130, 131.
58. Giddens, A. 2005. Sociologija. Kaunas: Poligrafija ir informatika. P. 40-41, 43, 44, 72.
59. Grimshaw, A.D. 2003. Genres, Register, and Contexts of Discourse. A.C. Graesser, M.A. Gernsbacher, S.R. Goldman (Ed.). Handbook of Discourse processes. Mahwah: New Jersey.
60. Griswold, W. 1994. Culture and Society in the Changing World. London, New Delhi: Thousand Oaks.
61. Habermas, J. 1972. Knowledge and Human Interests. London: Heinemann. P. 310.
62. Haenfler, R. 2004. Collective Identity in the Straight Edge Movement: How Diffuse Foster Commitment, Encourage Individualized Participation, and Promote Cultural Change, in The Sociological Quarterly, vol. 45, no. 4, P. 799, 799 – 800.
63. Hajer M. A. (1995). The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernisation and the Policy Process. Oxford: Clarendon Press. P. 44.
64. Harre, R., Brockmeier, J., Mühlhäusler, P. 1999. Greenspeak: A Study of Environmental Discourse. London, New Delhi: SAGE Publications.
65. Hebdige, D. 1979. Subculture: The Meaning of Style. London and New York: Routledge. P. 80.
66. Hebdige, D. 1988. Hiding in the Light: on Images and Things. London and New York: Routledge.
67. Hoberman, J. „Magic Trip Review“. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2011.08.11]: <<http://www.laweekly.com/2011-08-11/film-tv/magic-trip-review/>>.
68. Irwin, J. 1997. Notes on the Status of the Concept Subculture, Gelder K., Thornton S. (eds.). The Subculture Reader: 66 – 70. New York: Routledge.
69. Jarvis, P. 1987. Adult Learning in the Social Context. London: Croom Helm.
70. Jarvis, P. 2001. Mokymosi paradoksai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo studijų centras. P. 13, 17, 21, 36 – 37, 42, 46 – 47, 47, 61, 84, 85, 86, 100.
71. Jorgensen, M., Phillips, L. 2002. Discourse Analysis as Theory and Method. London: SAGE Publications.

72. Jovaiša L. (1987). *Pedagogikos pagrindai*. Kaunas. P.13.
73. Juodaitytė, A., Rūdytė, K. 2009. „Diskursas kaip socialinių-educacinių reiškinių kontekstualaus supratimo metodologinė prieiga“, *Mokytojų ugdymas* 12 (1): 27, 28, 29, 3, 35, 36, 39.
74. Kelly, G. A. 1963. *A Theory of Personality: The Psychology of Personal Constructs*. New York: W. W. Norton.
75. Knowles, M. 1975. *Self-directed learning. A guide for learners and teachers*. Chicago: Follet Publishing Company.
76. Kolb, D. A. 1984. *Experiential Learning*. Englewood Cliffs, N. J: Prentice-Hall.
77. Kraniauskas, L. 2001a. „Lietuvos sociologijos istorijos bruožai“, *Sociologijos istorija*. Nr. 3 – 4. P. 16-17.
78. Kraniauskas, L. 2001b. „Lietuvos sociologijos istorijos bruožai (II)“, *Sociologijos istorija*. Nr. 3 – 4 (7). P. 17.
79. Kraniauskas L. 2001c. *Sociologinio diskurso raida Lietuvoje (1960-2000 m.): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, sociologija (05S)*. -Vilnius: Vilniaus universitetas.
80. Kraniauskienė, S. 2000. *Biografinis metodas: dvi teorinės – metodologinės kryptys*. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 34(5), 78-90.
81. Kress, G. 1985. *Ideological Structures in Discourse*, T.A. van Dijk (Ed.), *Handbook of discourse analysis: Discourse Analysis in Society*. Vol. 4, 27-42.
82. Laclau, E., Mouffe, C. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.
83. Laužackas, R., Teresevičienė, M., Stasiūnaitienė, E. 2005. *Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. P. 22, 31.
84. Linkaitytė, G.M., Lukšytė, D. (2003). *Pasirengimas mokytis visą gyvenimą: savivalda pagrįsto mokymosi modelis//Pedagogika*, t. 69. – Vilnius, VPU, p. 124-131.
85. Locher, D.A. 1999. *The Industrial identity Crisis: The Failure of Newly Forming Subculture to Identity Itself*, in *Youth Culture: Identity in a Postmodern World*. P. 100 – 117.
86. MacKendrick, K. „Review of Tom Wolfe’s *The Electric Kool-Aid Acid Test*“. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2010.11.14]: <<http://mackendr.wordpress.com/2010/11/14/review-of-tom-wolfes-the-electric-kool-aid-acid-test/>>.
87. MacLure, M. 2003. *Discourse in educational and social research*. Buskingham: Open University Press.

88. Mažeikis, G. 2005. Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika: mokslinė monografija. Šiauliai: Saulės delta. P.
89. Mažeikis, G. 2008. „Visuomenės subkultūralizacija ir alternatyvaus pilietiškumo raida“, Filosofija. Sociologija (1): .
90. Mažeikis, G. 2009. „Simbolinių pasaulių kūryba, gamyba ir kolonizacija“, in Grupės ir aplinkos (1): 29, 44.
91. Mažeikienė, N. 2011. „Biografinis metodas: socialinių darbiotojų vyrų profesinio identiteto tapšmas“, Socialinis darbas. Patirtis ir metodai 7(1): 55, 56.
92. McCracken, G. 1988. Culture and Consumption: New Approaches to the Symbolic Character of Consumer Goods and Activities. Bloomington: Indiana University Press.
93. McLaughlin, T.H. 1997. Šiuolaikinė ugdymo filosofija. Kaunas: Technologija.
94. Meyer, M. (2001). Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to Critical discourse analysis. In: Ruth. P. 15.
95. Mezirow, J. 1977. „Perspective Transformation“, in Studies in Adult Education 9(2), P. 153 – 164.
96. Mezirow, J. 1985. „Context and Action in Adult Education“, in Adult Education Quarterly 35(3), P. 142 – 151.
97. Mezirow, J. 1991. Transformative Dimensions of Adult Learning. San Francisco: Jossey-Bass.
98. Mickūnaitė, E. 2007. Rizikos grupių suaugusiųjų mokymosi samprata mokymosi visą gyvenimą kultūroje (Daktaro disertacija, Kauno Vytauto Didžiojo universitetas).
99. Minehan, T. 1934. Boy and Girl Tramps of America. New York: Grosset & Dunlop.
100. Muggleton, D. 2006. Inside Subculture: the Postmoderns Meaning of Style. Oxford, NY: Berg.
101. Musneckienė, E. 2007. Vizualinės kultūros diskursas rengiant dailės pedagogus postmodernios edukacinės paradigmos kontekste (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, es kultūros diskursas rengiant dailės pedagogus postmodernios edukacinės paradigmos kontekste (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas).
102. Pierce, W.B. 1994. Interpersonal Communications: Creating Social World. New York: Harper Collins College Publishers.
103. Poškienė, A. 2004. „Educational Interest in Discourse“, Socialiniai mokslai. Nr. 3 (45). P. 8.
104. Poškienė, A. 2007. Kas yra diskursas: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija. P. 10-11, 32.

105. Powers, J.H. 1994. *Public Speaking: The Lively Art*, new York: Harper Collins College Publishers.
106. Ramanauskaitė, E. 2002. „Neopagonišku identitetu konstravimas Lietuvos jaunimo *undergroundo* kultūroje“, in Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos 2 (11): 43, 90. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
107. Ramanauskaitė, E. 2004. Subkultūra: fenomenas ir modernumas: XXa. pabaigos Lietuvos subkultūrinių bendrijų tyrinėjimai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. P. 10, 12, 13, 15, 17, 17-18, 42 – 43, 43.
108. Ramanauskaitė–Kiškina, E. 2011. „Subkultūra“, in Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija. Sud. V. Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. P. 365, 366, 367, 368, 369.
109. Rawden, M. „Magic Trip“. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2012.06.05]: <<http://www.cinemablend.com/reviews/Magic-Trip-5367.html>>.
110. Rubavičius, V. 2003. Postmodernusis diskursas: filosofinė hermeneutika, rekonstrukcija, menas. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
111. Rūdytė, K. 2011a. Kaip suprasti vaikų savaiminį mokymąsi vasaros atostogų metu? Prieiga per internetą: <<http://www.nvta.lt/straipsniai/RudyteKristina20100630.pdf>>. [žiūrėta 2011-07-10].
112. Rūdytė, K. 2011b. Vaikų savaiminio mokymo(si) kultūros socialinis-educacinis diskursas į vaiką orientuotoje paradigmoje. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
113. Ruškus, J. Mažeikis, G. 2007. Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas: kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija: monografija. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
114. Sabin, R. (ed.) 2003. *Punk Rock: So What?* London, New York: Routledge. P. 5.
115. Savoniakaitė, V. 2011. „Tapatybė“, in Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija. Sud. V. Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. P. 389, 389 – 390, 391.
116. Schön, D. A. 1983. *The Reflective Practitioner*. New York: Basic Books.
117. Schön, D. A. 1987. *Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning in the Profession*. San Francisco: Jossey-Bass.
118. Schugurensky, D. 2000. *The Forms of Informal Learning: Towards a Conceptualization of the Field*. Prieiga per internetą: <<http://www.oise.utoronto.ca/depts/sese/csew/nall/res/19formsofinformal.htm>>. [žiūrėta 2010-07-28].

119. Skwiot, R. „The Electric Kool-Aid Acid Test“. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2012.06.05]: <<http://www.rickskwiot.com/book-reviews-2/the-electric-kool-aid-acid-test-by-tom-wolfe/>>.
120. Smith, M. K. 1999, 2008 Informal Learning. The Encyclopaedia of Informal Education. Prieiga per internetą: <www.infed.org/biblio/inf-lrn.htm>. [žiūrėta 2010-08-10].
121. Šaparnytė, E. 2007. Vaikų kompiuterinės kultūros edukacinis diskursas socialinės realybės konstravimo kontekste (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas).
122. Šatūnienė, R. 2009. „Pankų subkultūrinės tapatybės bruožai Lietuvoje ir Vakaruose“, in Grupės ir aplinkos (1): 144, 145, 148 – 149, 150.
123. Telešienė, A. 2005. „Kritiškosios diskurso analizės metodologinio principo taikymas sociologiniuose tyrimuose“, Filosofija. Sociologija. Nr. 2. P. 27.
124. Telešienė, A., Morkevičius, V., Žvaliauskas, G. 2008. „Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su NVIVO ir TEXT ANALYSIS SUITE“. Kaunas. P. 32, 35, 36.
125. Teresevičienė M., Gedvilienė G. 1999. Mokymasis grupėse bendradarbiaujant. Vilnius.
126. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G., Zuzevičiūtė, V. 2006. Andragogika. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
127. The Online Slang Dictionary (American, English, and Urban Slang). Prieiga per internetą: <<http://onlineslangdictionary.com/>>.
128. Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. 2000. Methods of Text and Discourse Analysis. London: SAGE Publications. P. 51.
129. Torkelson, J. 2010. „Life after (Straightedge) Subculture“, Qual Sociol 33: 257 – 274.
130. Urban Dictionary. Prieiga per internet: <<http://www.urbandictionary.com/>>.
131. Valantiejus, A. 1998. „Simbolinio interakcionizmo metodologinės nuostatos“, Sociologija. Mintis ir veiksmai (1): 148, 149.
132. Valantiejus, A. 2004. Kritinis sociologijos diskursas. Tarp pozityvumo ir postmodernizmo. Vilnius: VUL.
133. Wodak, R., Meyer, M. 2001. Methods of Text and Discourse Analysis. London: SAGE. P. 32-62.

PRIEDAS Nr. 1

T. Wolfe'o knygos „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ diskursyvos recenzijų analizės lentelė

T. Wolfe'o knyga „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ - kultinė hipių laikų knyga, kurioje pasakojama tikra istorija apie Ken'ą Kesey'į, garsiojo „Skrydžio virš gegutės lizdo“ autorių, ir audringas jo ir jo bičiulių kompanijos, pramintos „Linksmaisiais Išdaigininkais“, klajones. Kadangi ši knyga yra tapusi bestselleriu, todėl yra gana plačiai skaitoma. Dėl to labai svarbu ištirti, kokius bruožus ši knyga gali skatinti įvairiose šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose bei paribio grupėse. Todėl svarbu atskleisti knygos recenzijose vyraujančius konceptus (tapatybes), sąvokas (emic), kurie yra reikšmingi ir atpažįstami subkultūrose, paribio grupėse.

Savaiminis ir refleksyvusis mokymasis vyksta slengo ir memų¹²⁹, įvairių posakių bei tam tikro dialekto pagalba. Per slengo mokymąsi vyksta ir identiteto formavimas(-is), formuojasi ne tik asmeninis, bet ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas). Diskurso analizė padeda atskleisti subkultūrinę savišvietą, per kurią ir vyksta savaiminis bei refleksyvusis mokymasis, kurio pagalba yra formuojamas subkultūrinis tapatumas (identitetas). Suprasti kaip tam tikrų sąvokų, slengo ir memų pagalba vyksta savaiminis bei refleksyvusis mokymasis galima juos tik sukategorizavus ir išskyrus tam tikrus už jų slypinčius pagrindinius konceptus (tapatybes). Taigi, norint visa tai ištirti, pasirinktas kokybinis tyrimas – kritinė diskurso analizė. Recenzijose analizuojamas diskursas, sudarytos kategorijos ir/ar pagrindiniai konceptai, kurie formuoja arba gali formuoti tam tikrą tapatybę, sąvokos (emic) ir/ar raktiniai žodžiai, teiginiai, slengas (tekste jis yra išskirtas tamsiau), memai, kurie yra reikšmingi subkultūroms, paribio grupėms. Jie išskleidžiami ir vertinami taikant kritinę diskurso analizę. Kritinė diskurso analizė padeda atkleisti ar recenzijose yra skatinama subkultūrizacija, taip pat integracija bei socializacija, ar recenzijos gyvos ir bendrauja su šiuolaikinėmis socialinėmis, subkultūrinėmis grupėmis. Taip pat diskursyvi recenzijų analizė padeda atskleisti, ar recenzijos gali mums padėti pažinti subkultūras, aiškinant subkultūrų lavinimąsi, savišvietą.

¹²⁹ **Memas** (angl. *meme*) – kultūrinės informacijos vienetas, vieno proto perduodamas kitam. Tokią sąvoką 1976 m. sukūrė biologas – evoliucionionistas Ričardas Dokinsas. Dokinsas yra pasakęs: „*Memų pavyzdžiai yra melodijos, lengvai pagaunamos frazės, drabužių mados, būdas žiesti puodus*“. Memas, kuris dauginasi kaip kultūrinės evoliucijos ir difuzijos vienetas, daugeliu atžvilgių analogiškas genui (genetinės informacijos vienetai). Dažnai memai dauginasi kaip daugiau ar mažiau susikooperavusios grupės ar rinkiniai, vadinami memų kompleksais. Memų teorijos šalininkai teigia, kad memai vystosi natūralios atrankos būdu, panašiu į gyvybės evoliuciją. Pavyzdžiui, kai viena idėja išnyksta, kita išlieka, sklinda ir mutuoja modifikuojama žmonių. Memų teoretikai tvirtina, kad išlieka tie memai, kurie sugeba daugintis geriausiai, bet yra nebūtinai naudingi žmonėms, o kartais net žalingi. Tuo tarpu naudingi memai nebūtinai išlieka.

Lentelėje išskirti pagrindiniai konceptai (tapatybės) bei sąvokos (emic) padeda geriau pažinti subkultūras, įvairias socialines grupes, joms būdingą slengą, taip pat suteikia naujas perspektyvas ir požiūrio taškus analizuojant įvairias socialines grupes, kas sudaro sąlygas vykti originalioms diskusijoms. Lentelė sudaryta iš 3 pagrindinių kategorijų: 1) pagrindiniai konceptai (tapatybės) rasti recenzijose, kurie jas paverčia diskursu (pokalbiu) ir išreiškia pagrindinius recenzijų akcentus; 2) su konceptais susijusios sąvokos (emic) (sąvokos buvo ieškomos pagal šaknis ir kontekstą); 3) teksto pavyzdžiai (citasos). Po lentelę pateikiama analizė ir apibendrinanti išvada.

Pagrindiniai konceptai (tapatybės)	Susijusios sąvokos (emic)	Teksto pavyzdžiai (citasos)
Religija	Kultas (cult)	„[...] Kalifornijos hipių kultas, vadovaujamas Ken'o Kesey'io [...]“. ¹³⁰
	Garbinimas (worship)	„[...] kultinis charizmatiškojo Kesey'io garbinimas [...]“. ¹³¹
	Bendruomeninis gyvenimas (communal life)	„[...] egzistencinė painiava Linksmųjų Išdaigininkų bendruomeniniame gyvenime [...]“. ¹³²
	Kosmiškumas (cosmic)	„[...] didžiavimasis būti „kosmišku“ [...]“ ¹³³ ; „kosminė kontrolė“ ¹³⁴
	Transcendentinė patirtis (transcendence experience)	„Bet Wolfe'as sumaniai perteikia žavią transcendencinę hipių patirtį: didžiulė energija, gera nuotaika, humoras ir kūrybiškumas [...]“. ¹³⁵
	Apeigos (permissiveness)	„Joje jis atskleidžia masinio narkotikų vartojimo ir masinių apeigų šaknis, kurios tęsiasi dar iki dabar“. ¹³⁶
	Sakramentas (sacrament)	„[...] LSD taip pat tarnavo kaip tam tikra sakramento rūšis. „Rūgšties testai“ buvo panašūs į religines ceremonijas“. ¹³⁷
	Ceremonija (ceremony)	
	Teologija (theology)	„Pirmiausiai ateina ekstaziška patirtis, tada ateina teologija... čia aš turėjau galimybę pažiūrėti į pirminę religiją jos ankstyvose stadijose“. ¹³⁸
	Pirminė religija (Primary religion)	
	Kitas pasaulis	„kitas pasaulis“ ¹³⁹

¹³⁰ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹³¹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹³² Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹³³ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹³⁴ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹³⁵ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹³⁶ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹³⁷ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹³⁸ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

	<p>(other world) Gauthama Buddha Rig-veda</p> <p>'High Priest' (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) Dvasinis, dvasia (spiritual, spirit)</p> <p>Doktrina (doctrine)</p>	<p>„Lyritai padarė tą patį, tik su jais tai yra – Indija – Rytai – su visomis savo senovinėmis Gautamos Budos kvailystėmis, nesąmonėmis (angl. flap-doodle) ar Rigvedos pelėsių dvelksmas“.¹⁴⁰</p> <p>„[...] kuomet Linksmieji Išdaigininkai nuvyko aplankyti „High Priest“ (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) į Millbrook‘ą“.¹⁴¹</p> <p>„Tai buvo ne tiek dvasinis judėjimas (galbūt kaip 1980-aisiais su Naujuoju Amžiumi? [...])“.¹⁴²; „[...] ir galimybės, jis nusprendė, praturtinti dvasią [...]“.¹⁴³</p> <p>„[...] religinė doktrina“.¹⁴⁴; „Ten nebuvo grindžiamos filosofijos, aplinkosauginės dvasios ar griežtos rytietiškos religinės doktrinos“.¹⁴⁵</p>
<p>(Audio)Vizualumas</p>	<p>Netikra grupė (makeshift band) Keistas reginys (freaking sight) Armonika (harmonica) Kinietiška muzika (Chinese music) Spalvos (oranžinė (orange) ir Day-Glo dažai) I-ojo pasaulinio karo šalmas (World War I helmet)</p> <p>Scena (scene, stage)</p>	<p>„Akomponuojamas Linksmųjų Išdaigininkų netikros grupės, jis sugrojo „Namai už ribos“ [...]“.¹⁴⁶</p> <p>„Garsas ir keistas reginys ir ta prakeikta gedulinga armonika ir ta kvaila kinietiška muzika narkomanų (keistuolių), stovinčių už jo. Tai vienintelis dalykas, kurio negali pakęsti karinė dvasia – apgaulė, išdaiga, nieko vertas, pliaukštelėjimas per užpakalį“.¹⁴⁷</p> <p>„[...] oranžiniu paltu ir su Day-Glo dažais dažytu I-ojo pasaulinio karo šalmu, priėjo prie mikrofono su armonika“.¹⁴⁸; „[...] jų Day-Glo dažais dažytame autobuse, svirduliuojančiame per Ameriką, jų rūgšties prikraituose vakarėliuose, jų narkotikų supuvusiuose protuose“.¹⁴⁹; „[...] Day-Glo dažytame autobuse su fraze „Toliou“ aptaškyta visame priekyje“.¹⁵⁰</p> <p>„[...] buvo įtrauktas į Kesey‘io/Linksmųjų Išdaigininkų sceną [...]“.¹⁵¹; „Tai buvo daugiau, jis turėjo miško viziją kaip fantastiškos scenos aplinkos... kurioje kasdien vyktų meno formos...“.¹⁵²; „Jo ketinimai, kaip socialinio psichodelikos inovatoriaus, yra aiškūs - be</p>

¹³⁹ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.mackendr.wordpress.com

¹⁴⁰ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.mackendr.wordpress.com

¹⁴¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“.
www.psypressuk.com

¹⁴² Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“.
www.birdbrainbb.net

¹⁴³ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“.
www.birdbrainbb.net

¹⁴⁴ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“.
www.psypressuk.com

¹⁴⁵ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“.
www.psypressuk.com

¹⁴⁶ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.rickskwiot.com

¹⁴⁷ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.rickskwiot.com

¹⁴⁸ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.rickskwiot.com

¹⁴⁹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.rickskwiot.com

¹⁵⁰ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“.
www.mackendr.wordpress.com

¹⁵¹ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“.
www.birdbrainbb.net

¹⁵² Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“.
www.psypressuk.com

	Spektaklis (spectacle)	<i>abejonės tai yra reivo scena 1980-ųjų pabaigoje ir 1990-ųjų pradžioje už kurią skolingi jam didžiausio dėkingumo skolą“¹⁵³</i>
	Filmas (movie)	<i>„Sukurti įvykių spektaklį ar filmą, buvo pagrindinis Išdaigininkų rūpestis“¹⁵⁴; „Spektaklio tikrovė, kaip išorinis LSD kelionės pasireiškimas, neabejotinai padėjo jų kelionei ir pakeitė erdves (vietas) per kurias jie keliavo“¹⁵⁵; „[...] kai spektaklis pasisuko į vidų, realybė išsikreipė į kažką labai nepaprasto [...]“¹⁵⁶</i>
	Žaidimas (game)	<i>„mūsų filmas“¹⁵⁷</i>
	Vizija (vision)	<i>„[...] pasaulis suskaidytas į beprasmius žaidimus ir klikus“¹⁵⁸; „Žaidimo pavadinimas buvo dalijimasis patirtimi (bendra patirtis) [...]“¹⁵⁹</i>
	Grupė Grateful Dead	<i>„[...] jie filmavo savo kelionę į rytus (čia taip pat yra nuolatinis kreipimasis pagalbos į Hesse's Kelionę į Rytus), bet visur kur jie ėjo, jie virto sava gyvenimo, organinių modelių vizija savo vizijos modeliais“¹⁶⁰; „Tai buvo daugiau, jis turėjo miško viziją kaip fantastiškos scenos aplinkos... kurioje kasdien vyktų meno formos...“¹⁶¹</i>
		<i>„[...] matyti Grateful Dead jaunos ir kietus [...]“¹⁶²</i>
Priešinimasis	Konfrontacija (confrontation) Kova (engagement) Kontrkultūra (counterculture)	<i>„Kesey'is ir Linksmieji Išdaigininkai nevartojo LSD tam, kad pabėgtų. Tai nebuvo pasyvu. Linksmiesiems Išdaigininkams LSD vartojimas buvo konfrontacija, kova su visuomene ir savo pačių nesaikingumu“¹⁶³</i> <i>„Galbūt man reikėtų paskaityti daugiau apie narkotikus ar 1960-ųjų kontrkultūras [...]“¹⁶⁴; „[...] kaip judėjimas išaugo už tam tikrų individualių idealų ribų, jie buvo prarasti didžiojoje socialinėje kontrkultūros bangoje“¹⁶⁵; „Išdaigininkų išsiskaidymas sutapo su galutiniu kontrkultūros judėjimo pakilimu ir pražūtimi“¹⁶⁶</i>
Kelionė	Autobusu (bus trip)	<i>„[...] po kelionės autobusu ir keistų dienų Big Sur (<- retai apgyvendintas regionas centrinėje Kalifornijos pakrantėje (aut. pastaba)).“¹⁶⁷</i>

¹⁵³ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁵⁴ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁵⁵ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁵⁶ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁵⁷ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁵⁸ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹⁵⁹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁶⁰ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁶¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁶² Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹⁶³ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁶⁴ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹⁶⁵ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁶⁶ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

¹⁶⁷ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

	<p>„Autobuse“ (ON the bus)</p> <p>Bloga (bad trip)</p> <p>Į Rytus (to the East)</p> <p>Kelionių festivaliai (Trips Festival)</p> <p>LSD</p> <p>Autobuse (on the bus)</p>	<p>„[...] vyras baltu kostiumu autobuse, bet ne „autobuse““¹⁶⁸; „Ar tu autobuse? Ar [...] tu ne autobuse?“¹⁶⁹; „tu arba autobuse... arba ne“¹⁷⁰</p> <p>„[...] kai kurie naujokai patyrė blogas keliones, ir kaip senieji per jas kalbėdavo [...]“¹⁷¹</p> <p>„[...] jie filmavo savo kelionę į rytus (čia taip pat yra nuolatinis kreipimasis pagalbos į Hesse's Kelionę į Rytus“¹⁷²</p> <p>„[...] iki galų gale Kelionių festivalio organizavimo“¹⁷³; „Kelionių festivalis buvo tarsi kaip pirmoji pagrindinio judėjimo nacionalinė konvencija, kuri egzistavo tyliai ir skambučių vienas kitam pagrindu“¹⁷⁴</p> <p>„[...] kaip matomas (išorinis) LSD kelionės pasireiškimas [...]“¹⁷⁵</p> <p>„Autobuse visi keistumo ar konkurencijos, ar kartelio, ar kas tai bebuvo pėdsakai suintensyvėjo“¹⁷⁶</p>
Judėjimas	<p>Dvasinis (spiritual)</p> <p>Narkotikų (drug)</p> <p>Socialinis (social)</p> <p>Psichodelinis (psy or psychedelic)</p> <p>Pogrindinis (underground)</p> <p>Kontrkultūros (counterculture)</p>	<p>„Tai buvo ne tiek dvasinis judėjimas (galbūt kaip 1980-aisiais su ?), kiek tai buvo narkotikų judėjimas [...]“¹⁷⁷</p> <p>„Linksmųjų Išdaigininkų susibūrimas ir socialinis judėjimas tarp 1964-66-ųjų [...]“¹⁷⁸</p> <p>„[...] psichodelinis judėjimas kaip socialinis fenomenas 60-aisiais [...]“¹⁷⁹; „Psichodelinio judėjimo materializacija (įdaiktinimas), kaip visuomeninė dalis, tampa vis labiau ryški per romaną“¹⁸⁰; „[...] psichodelinis judėjimas pats savaime buvo gaminamas [...]“¹⁸¹</p> <p>„Kelionių festivalis buvo tarsi kaip pirmoji pagrindinio judėjimo nacionalinė konvencija [...]“¹⁸²</p> <p>„Išdaigininkų išsiskaidymas sutapo su galutiniu kontrkultūros judėjimo pakilimu ir pražūtimi“¹⁸³</p> <p>„Galbūt man reikėtų paskaityti daugiau apie narkotikus ar 1960-ųjų kontrkultūras [...]“¹⁸⁴; „[...] kaip judėjimas išaugo už tam tikrų individualių idealų ribų, jie buvo</p>

¹⁶⁸ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁶⁹ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁷⁰ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe's The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁷¹ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹⁷² Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁷³ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁷⁴ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁷⁵ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁷⁶ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁷⁷ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹⁷⁸ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁷⁹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁸⁰ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁸¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁸² Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁸³ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyypressuk.com

¹⁸⁴ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

	Pakeitęs mūsų kultūrą (changed our culture)	<i>prarasti didžiojoje socialinėje kontrkultūros bangoje</i> ¹⁸⁵ ; „[...] <i>megalomaniacal</i> (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) <i>atmosfera judėjimo, kuris giliai pakeitė mūsų kultūrą</i> “. ¹⁸⁶
Gyvenimo būdas	Acid-dropping (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) Acid-laced (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) Drug-addled (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) Egzistencinė painiava (existential muddle) Gyventi laisvai ir pašėlusiai (live free and wild) Chaosas, pragaras (pandemonium) Laukinis džiugesys (wild joyousness) Nuotykis (adventure)	„[...] <i>siekiant spausdintai užfiksuoti esmę, rūgštį vartojančių Kalifornijos hipių kulto, vadovaujamą Ken ‘o Kesey ‘io</i> [...]“ ¹⁸⁷ „[...] <i>jų Day-Glo dažais dažytame autobuse, svirduliuojančiame per Ameriką, jų rūgštis prikrautuose vakarėliuose, jų narkotikų supuvusiuose protuose</i> “. ¹⁸⁸ „[...] <i>beprotybė, dviveidiškumas („Niekada nepasitikėk Linksmuoju Išdaigininku), maniakiška, egzistencinė painiava Linksmųjų Išdaigininkų bendruomeniniame gyvenime: pikdžiuga būti keistu ir užgauliu, pasididžiavimas būti „kosmišku“ ir nesuprantamu; kultinis garbinimas charizmatiškojo Kesey ‘io, ir neišvengiami psichiniai lūžiai (žlugimai) [...]</i> “. ¹⁸⁹ „[...] <i>kuomet tu gali būti atvirai įsiutęs (įžeidžiantis), sakyti kitiems beveik bet ką ir tau dėl to bus velniškai malonu, ir gyventi laisvai ir pašėlusiai</i> “. ¹⁹⁰ „ <i>Kartu su Linksmųjų Išdaigininkų chaosu (pragaru) ir įžymybe ir laukiniu džiugesiu [...]</i> “. ¹⁹¹ „ <i>Aš nemanau, kad jų nuotykis galėjo būti suprastas be to</i> “. ¹⁹² ; „[...] <i>aš nesu itin susidomėjusi 1960-ųjų narkotikų kultūra ar vidurinėsios klasės baltųjų amerikiečių padėtimi, kurie galvoja, jog gyvenimas lūšnoje yra didelis nuotykis [...]</i> “. ¹⁹³ ; „ <i>„Rūgštim įkrauto gėrimo testas“ yra nuotykis stiliuje, istorijoje ir perspektyvoje</i> “. ¹⁹⁴

¹⁸⁵ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyppressuk.com

¹⁸⁶ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁸⁷ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁸⁸ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁸⁹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁹⁰ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁹¹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁹² Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁹³ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹⁹⁴ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psyppressuk.com

	<p>Patirtis (experience)</p> <p>Padarė savo dalyką (did their thing) Rūgštis pripildyti gyvenimai (acid-filled lives) Get high (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba))</p> <p>Apsinešę (zonked out) Neprijaukinti (untamed) Narkomanai (acid</p>	<p>„Po savo LSD patirties, jis niekada daugiau neparašė kito darbo [...]“.¹⁹⁵; „Tom‘o Wolfe‘o „Rūgštim įkrauto gėrimo testas niekada“ yra knyga, kuri niekada nenustojė būti spausdinama ir yra laikoma viena iš galutinių LSD patirties pasakojimų (ataskaitų)“.¹⁹⁶; [...] perteikti patirties jausmą ir įvykių pojūtį [...]“.¹⁹⁷; „Vieną naktį ji buvo apsinešusi ir patyrė vienybę, viską viename“.¹⁹⁸; „[...] aš buvau įsitikinęs, kad ateis psichodelinės patirties pilstymas... bet jie niekada neišėjo [...]“.¹⁹⁹; „[...] Wolfe‘as sukuria blyksintį pasakojimą kartu su burbuliuojančiu patirtiniu patosu.“²⁰⁰; „[...] LSD patirtis be LSD“.²⁰¹; „Bet Wolfe‘as sumaniai perteikia žavią transcendencinę hipių patirtį [...]“.²⁰²; „[...] patiria vienybę, viską viename“.²⁰³</p> <p>„Jie padarė savo dalyką; narkomanai (keistuoliai), iš priekio.“²⁰⁴</p> <p>„[...] mano abejingumas į jų rūgštimi pripildytus gyvenimus“.²⁰⁵</p> <p>„[...] jie niekada nieko nepadarė, išskyrus svaiginimąsi (ir įtraukimą kitų žmonių į svaiginimąsi).“²⁰⁶; „[...] ir galimybė, jis nusprendė praturtinti save ir sujungti žmones kartu ir išspręsti kas negerai su pasauliu, tada galų gale tai buvo tik dar vienas būdas žmonėms apsinešti ir pamiršti save, ir niekas nebuvo itin susidomėjęs (suinteresuotas) užsiimti kokia nors socialiniu ar asmeniniu pokyčiu, išskyrus pirmoje vietoje vartoti LSD“.²⁰⁷</p> <p>„Linksmieji Išdaigininkai išėjo (užėmė) į gatves, apsinešę ir neprijaukinti“.²⁰⁸</p> <p>„[...] tie prakeikti narkomanai“.²⁰⁹; „400 puslapių rūgštis sukeltų haliucinacijų ir narkomanų betikslis“.</p>
--	--	--

¹⁹⁵ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

¹⁹⁶ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁹⁷ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

¹⁹⁸ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

¹⁹⁹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

²⁰⁰ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

²⁰¹ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

²⁰² Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

²⁰³ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²⁰⁴ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

²⁰⁵ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²⁰⁶ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²⁰⁷ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²⁰⁸ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

	heads) Gyvenimo švaistymas (waste their life)	<i>šnekėjimo [...]“²¹⁰; [...] narkomanai laimingi ir patenkinti dėl LSD [...]“²¹¹; [...] Kesey‘is ir jo narkomanai draugai [...]“²¹² „[...] aš asmeniškai negaliu rasti daug malonumo tame, kad žmonės nori tik, na, švaistyti savo gyvenimą sėdėdami ant šiukšlių krūvos laizant rūgšties tabletes“²¹³.</i>
Eksperimen-tas	Grupinės sąmonės (group consciousness)	<i>„[...] įjungimas masių ir eksperimentavimas grupine sąmone; viskas pagal LSD ir multimedijos jausminio bombardavimo įtaką“²¹⁴</i>
Istorija	Jei – jautiesi - gerai - daryk - tai karta (If-It-Feels-Good-Do-It Generation)	<i>„[...] kaip visavertis Jei – jautiesi – gerai – daryk – tai kartos narys [...]“²¹⁵</i>
Atskirtis	Socialinė segregacija (social segregation)	<i>„Tai yra atmosferiška iki taško atgaivinant (dar kartą pergyvenant) viltis, baimės ir apskritai kompleksiskumą judėjimo, augančio į socialinę segregaciją“²¹⁶</i>
(Sub)kultūra (socialinė grupė)	Hipiai (hippie) Hipsteriai (hipster) Niujorko intelektualai (New York intellectuals)	<i>„Aš pamiršau (sėkmingai) kokie pretenzingi, pseudo intelektualūs, į save įnikę ir savarankiškai teisieji hipiai buvo“²¹⁷; [...] Kalifornijos hipių kultas [...]“²¹⁸; „Bet Wolfe‘as sumaniai perteikia žavią transcendencinę hipių patirtį [...]“²¹⁹ „Ten buvo būtybių rūšis, kurios Kesey‘is ir Linksmieji Išdaigininkai, praktiškai kiekvienas psichodeliniame pasaulyje neapkentė labiau nei bet ko kito, ir tai buvo vadinamieji savaitgaliniai hipsteriai... kažkas, kas buvo kietas (stilingas, madingas) savaitgaliais, bet per savaitę grįždavo atgal tiesiai prie darbo“²²⁰; „Jis taip pat daug kalbėjo apie Niujorko hipsterių kultūrą prieš Kalifornijos hipius, ir tai gana įdomu jei mėgsti pop kultūros istoriją.“²²¹ „Jie pasuko atgal į tą senovinį Niujorko intelektualų dalyką, pasinėrė, spruko atgal į romantišką praeitį, vengimas (išsisukinėjimas) nuo Amerikietiškos kelionės. Niujorko intelektualai visuomet ieškojo... kitos šalies, proto tėvynės, kur visa tai geriau ir labiau filosofiška ir gryniau, gadget-free (<- vartojamas slengas, kuris</i>

²⁰⁹ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²¹⁰ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²¹¹ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²¹² Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²¹³ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

²¹⁴ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

²¹⁵ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

²¹⁶ Šaltinis: Rob Dickins „Literary Review: The Electric Kool-Aid Acid Test By Tom Wolfe“. www.psypressuk.com

²¹⁷ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

²¹⁸ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

²¹⁹ Šaltinis: Rick Skwiot „The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.rickskwiot.com

²²⁰ Šaltinis: Kenneth MacKendrick „Review of Tom Wolfe’s The Electric Kool-Aid Acid Test“. www.mackendr.wordpress.com

²²¹ Šaltinis: Anastasia „Review: The Electric Kool-Aid Acid Test by Tom Wolfe“. www.birdbrainbb.net

nemažai. Įvairūs šiuolaikinio slengo žodynai pateikia labai įvairių knygoje ir jos recenzijose randamų posakių, frazių, slengo reikšmių, todėl visa tai leidžia išsamiau analizuoti šiuolaikines subkultūras bei paribio grupes, jų lavinimą(-si), savišvietą. Per slengą, tam tikrus posakius, memus, frazes vyksta savaiminis mokymas(-is), kuris įtakoja ir subkultūrinio tapatumo (identiteto) formavimą(-si). Recenzijos yra gyvos ir bendraujančios su subkultūromis, paribio grupėmis, todėl galima teigti, jog jos vienaip ar kitaip skatina subkultūrizacijos procesus, integraciją į subkultūras, paribio grupes per vartojamus tam tikrus posakius, frazes, memus, slengą. Per tam tikras kategorijas (tapatybes), kurios yra išskiriamos recenzijose, bei jose vartojamas sąvokas, slengą, memus ir pan., atsiskleidžia ir konfliktai (kurie dažniausiai kyla tarp subkultūrinės grupės ir visuomenės), jų raiškos formos, būdai ir pan., kas taip pat turi įtakos formuojant subkultūrinį tapatumą (identitetą).

PRIEDAS Nr. 2

A. Gibney'aus ir A. Ellwood dokumentino filmo

„Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgštis vietos paieškos“²²⁸

diskursyvos recenzijų analizės lentelė

Dokumentinis filmas „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgštis vietos paieškos“²²⁹ yra atrestauruota filmuota medžiaga iš garsiosios 1964m. vykusios Ken'o Kesey'io (garsaus romano „Skrydis virš gegutės lizdo“ autoriaus) ir Linksmųjų Išdaigininkų kelionės per Ameriką. Filme parodoma visa kelionė, kuri buvo aprašyta bestseleriu tapusioje T. Wolfe'o knygoje „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“. Šioje dokumentinio filmo „Magiška kelionė: Ken'o Kesey'io rūgštis vietos paieškos“²³⁰ diskursyvos recenzijų analizės lentelėje, siekiama iširti, kokius bruožus šis filmas ir jo recenzijos gali skatinti įvairiose šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose bei paribio grupėse. Todėl svarbu atskleisti filmo recenzijose vyraujančius konceptus bei sąvokas (emic), kurie yra reikšmingi ir atpažįstami subkultūrose, paribio grupėse.

Savaiminis ir refleksyvusis mokymasis vyksta slengo ir memų²³¹, įvairių posakių bei tam tikro dialekto pagalba. Per slengo mokymąsi vyksta ir identiteto formavimas(-is), formuojasi ne tik asmeninis, bet ir subkultūrinis (diskursyvus) tapatumas (identitetas). Diskurso analizė padeda atskleisti subkultūrinę savišvietą, per kurią būtent ir vyksta savaiminis bei refleksyvusis mokymasis, kurio pagalba yra formuojamas subkultūrinis tapatumas (identitetas). Suprasti kaip tam tikrų sąvokų, slengo ir memų pagalba vyksta savaiminis bei refleksyvusis mokymasis galima juos tik sukategorizavus ir išskyrus tam tikrus už jų slypinčius pagrindinius konceptus (tapatybes). Taigi, norint visa tai iširti, pasirinktas kokybinis tyrimas – kritinė diskurso analizė. Recenzijose analizuojamas diskursas, sudarytos kategorijos ir/ar pagrindiniai konceptai, kurie formuoja arba gali formuoti tam tikrą tapatybę, sąvokos (emic) ir/ar raktiniai žodžiai, teiginiai, slengas (tekste jis yra išskirtas tamsiau), memai, kurie yra reikšmingi subkultūroms, paribio grupėms. Jie išskleidžiami ir

²²⁸ angl. „Magic Trip: Ken Kesey's Search For A Kool Place“

²²⁹ angl. „Magic Trip: Ken Kesey's Search For A Kool Place“

²³⁰ angl. „Magic Trip: Ken Kesey's Search For A Kool Place“

²³¹ **Memas** (angl. *meme*) – kultūrinės informacijos vienetas, vieno proto perduodamas kitam. Tokią sąvoką 1976 m. sukūrė biologas – evoliucionistas Ričardas Dokinsas. Dokinsas yra pasakęs: „*Memų pavyzdžiai yra melodijos, lengvai pagaunamos frazės, drabužių mados, būdas žiesti puodus*“. Memas, kuris dauginasi kaip kultūrinės evoliucijos ir difuzijos vienetas, daugeliu atžvilgių analogiškas genui (genetinės informacijos vienetai). Dažnai memai dauginasi kaip daugiau ar mažiau susikooperavusios grupės ar rinkiniai, vadinami memų kompleksais. Memų teorijos šalininkai teigia, kad memai vystosi natūralios atrankos būdu, panašiu į gyvybės evoliuciją. Pavyzdžiui, kai viena idėja išnyksta, kita išlieka, sklinda ir mutuoja modifikuojama žmonių. Memų teoretikai tvirtina, kad išlieka tie memai, kurie sugeba daugintis geriausiai, bet yra nebūtinai naudingi žmonėms, o kartais net žalingi. Tuo tarpu naudingi memai nebūtinai išlieka.

vertinami taikant kritinę diskurso analizę. Kritinė diskurso analizė padeda atkleisti ar recenzijose yra skatinama subkultūrizacija, taip pat integracija bei socializacija, ar recenzijos gyvos ir bendrauja su šiuolaikinėmis socialinėmis, subkultūrinėmis grupėmis. Taip pat diskursyvi recenzijų analizė padeda atskleisti, ar recenzijos gali mums padėti pažinti subkultūras, aiškinant jų lavinimąsi, savišvietą.

Lentelėje išskirti pagrindiniai konceptai (tapatybės) bei sąvokos (emic) padeda geriau pažinti subkultūras, įvairias socialines grupes, joms būdingą slengą, taip pat suteikia naujas perspektyvas ir požiūrio taškus analizuojant įvairias socialines grupes, kas sudaro sąlygas vykti originalioms diskusijoms. Lentelė sudaryta iš 3 pagrindinių kategorijų: 1) pagrindiniai konceptai (tapatybės) rasti recenzijose, kurie jas paverčia diskursu (pokalbiu) ir išreiškia pagrindinius recenzijų akcentus; 2) su konceptais susijusios sąvokos (emic) (sąvokos buvo ieškomos pagal šaknis ir kontekstą); 3) teksto pavyzdžiai (citos). Po lentelės pateikiama analizė ir apibendrinanti išvada.

Pagrindiniai konceptai (tapatybės)	Susijusios sąvokos (emic)	Teksto pavyzdžiai (citos)
Religija	<p>Skelbti doktriną (preached a doctrine)</p> <p>Guru</p> <p>Avatarai (avatars)</p> <p>Meditacinis (meditative)</p> <p>Pranašas (prophet)</p> <p>Kosminis Dabar (Cosmic Now)</p>	<p>„[...] pasisakė už narkotikų vartojimą ir skelbė „besiplečiančio“ proto doktriną [...]“.²³²</p> <p>„[...] autorius tapo guru ir magnetas, traukiantis keistus ir įdomius charakterius Vakariniėje pakrantėje“.²³³</p> <p>„Tai nemalonus susitikimas dviejų mind-bending (<-vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) eros avatarų, iš kurių vienas avataras (Leary‘is) niekada net pasirodė“.²³⁴</p> <p>„[...] Timothy‘is Leary‘is, kurio požiūris į LSD buvo daug daugiau meditacinis [...]“.²³⁵</p> <p>„Ką tai sako apie pranašą be garbės jo paties šalyje?“²³⁶</p> <p>„[...] kosminio Dabar pajautimas (pojūtis) [...]“.²³⁷</p>
(Audio)Vizualumas	Vizija (vision)	<p>„[...] graži vizija [...]“.²³⁸; „[...] ši vizija iš pradžių buvo imtynės Olimpinėse žaidynėse“.²³⁹; „[...]ten buvo rūgštis – LSD, kurią jis pasiėmė tam, kad išlaikytų dalykus keistus ir duotų jiems tam tikrą viziją apie jų</p>

²³² Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²³³ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²³⁴ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²³⁵ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²³⁶ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²³⁷ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²³⁸ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²³⁹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

		<i>kelionę, kurios paprastas važiavimas autobusu negalėtų suteikti“.</i> ²⁴⁰
	Filmas (movie)	<i>„Jie norėjo sukurti savo filmą apie Magišką kelionę [...]“</i> ²⁴¹ ; <i>„[...] šis filmas yra tarsi slaptas prieangis į pasaulį, kurį tu gali tik įsivaizduoti praeityje“</i> ²⁴² ; <i>„[...] kelionės per visą šalį filmas, vadovaujamas novelisto Ken‘o Kesey‘io 64-ųjų vasarą“</i> ²⁴³ ; <i>„[...] gyvenimas kaip filmas, kuriame kiekvienas (arba bent jau kai kurie iš jų) buvo žvaigždės“</i> ²⁴⁴ ; <i>„Kesey‘is [...] turėjo dideles viltis sukurti filmą [...]“</i> ²⁴⁵ ; <i>„[...] filmas susitraukia [...]“</i> ²⁴⁶
	Protagonistas (protagonist, actor)	<i>„Ir Ken‘as Kesey‘is, įkvėpėjas, rėmėjas pinigais ir aktorius (kovotojas) visos šitos Magiškos kelionės [...]“</i> ²⁴⁷ ; <i>„Kesey‘is (žlugęs Hollywood‘o aktorius [...]) turėjo dideles viltis sukurti filmą [...]“</i> ²⁴⁸
	Spalvos, spalvotas (multi-colored, colorful)	<i>„[...] spalvotas monstras tapo geriausiu pasirinkimu“</i> ²⁴⁹ ; <i>„Tarp spalvingos ir įdomios daugybės, buvo Stanfordo profesorius, buvęs kareivis ir Neal‘as Cassady‘is“</i> ²⁵⁰ ; <i>„[...] spalvotame autobuse, Kesey‘io ir jo būrio pramintame „Toliou“</i> ²⁵¹
	Ryškios freskos (vibrant murals)	<i>„Su daugybe ryškių freskų [...]“</i> ²⁵²
	Scena (scene)	<i>„Pati kelionė autobusu yra įspūdinga netvarka nesėkmių, nenumatytų scenų ir keisto elgesio“</i> ²⁵³
	Improvizuotas realybės šou (improvised reality show)	<i>„Bitnikų kartos idealus ego Neal‘as Cassady‘is buvo dalis beprotiškos socialinio eksperimento ir dalis improvizuoto realybės šou – šablonas juokingo hippy-izmo, pagyvinantis likusią dešimtmečio dalį“</i> ²⁵⁴
	Psichodeliniai Day-Glo dažai (psychedelic Day-Glo)	<i>„[...] psichodeliniais Day-Glo išpieštas mokyklinis autobusas [...]“</i> ²⁵⁵
	Aprangos spalvos (raudona, balta, mėlyna)	<i>„Dėvėdami raudoną, baltą ir mėlyną vėliavos audeklą [...]“</i> ²⁵⁶
	Dažai, dažymo būdas (tie-dye)	<i>„[...] išrandančius tie-dye (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) [...]“</i> ²⁵⁷

²⁴⁰ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁴¹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁴² Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁴³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁴⁴ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁴⁵ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁴⁶ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁴⁷ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁴⁸ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁴⁹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁵⁰ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁵¹ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁵² Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁵³ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁵⁴ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁵⁵ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁵⁶ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

	<p>Girliandos (festoon) Amerikos vėliavos (American flags) Transparantai (banner) Ilgi plaukai (long hair) Ūsai (moustaches) Grateful Dead himnas (Grateful Dead anthem)</p>	<p>„Toks gyvas kaip ir Wolfe'o aprašymai, nuostabu matyti Išdaigininkų autobusą, apkarstytą girliandomis su Amerikos vėliavomis ir transparantu „Balsas už Barry yra balsas dėl linksmumo“ važiuojant atgal per Phoenix'ą“.²⁵⁸</p> <p>„[...] tai buvo prieš tai, kol bet kuris iš jų turėjo ilgus plaukus (kurie tapo jaunatviško maišto nesantaikos simbolis, kaip ten ir buvo) [...]“.²⁵⁹</p> <p>„[...] Meilės vasara davė kelią ūsams, aukštoms kuro kainoms ir galiausiai Aš kartai“.²⁶⁰</p> <p>„[...] nostalgiškas dėmesys į Grateful Dead himną „Truckin““.²⁶¹</p>
Gyvenimo būdas	<p>Netvarka (messy) Keistas elgesys (bizarre behavior) Spontaniškumas (spontaneity) Kankinami (plėšomi) rūgštis (ripped on acid) Maudymasis išsirengus nuogai (skinny-dipping) Grojimas (tootling) Keista (weird) Ekspromtu (impromptu) Atstumtieji (outcasts)</p>	<p>„Didžiulis (platus) pokytis yra netvarkingas ir užpildytas nenumatytais šalutiniais efektais, reiškiniiais“.²⁶²; „Kaip ir patys Linksmieji Išdaigininkai, Magiška kelionė buvo dezorganizuota netvarka užpildyta gerais laikais, blogomis kelionėmis, areštais, maloniomis ekskursijomis ir gražiais aiškumo momentais“.²⁶³; „Pati kelionė autobusu yra išpūdinga netvarka nesėkmių, nenumatytų scenų ir keisto elgesio“.²⁶⁴</p> <p>„[...] visiško spontaniškumo sąlygomis lekiant per Amerikos centrinę dalį, įrašant viską dabar, šiuo momentu“.²⁶⁵</p> <p>„Čia mes matome Išdaigininkus nuo kelio ir kankinamus (plėšomus) rūgštis, besimaudančius purve nusirengus nuogai, išrandančius tie-dye (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) (tu esi ten!), ir grojančius savo instrumentais vaikų darželio stiliumi“.²⁶⁶</p> <p>„[...] ten buvo rūgštis – LSD, kurią jie vartojo tam, kad išlaikytų daiktus keistus [...]“.²⁶⁷</p> <p>„Magiška Kelionė buvo turtinga tokiomis momentais, įskaitant ir vizitą ekspromtu Timothy'io Leary'io dvare [...]“.²⁶⁸</p> <p>„Šie atstumtieji pasekėjai buvo praminti Linksmiais Išdaigininkais, ir jie buvo maždaug tokia eklektiška ir keista grupė kaip jūs galbūt galite suprasti“.²⁶⁹</p>

²⁵⁷ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁵⁸ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁵⁹ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁶⁰ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁶¹ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁶² Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁶³ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁶⁴ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁶⁵ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁶⁶ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁶⁷ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁶⁸ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

	<p>Narkomanai, keistuoliai (freak, bizzare)</p> <p>Suirutė (upheaval)</p> <p>Darymas savo dalyko (doing your own thing)</p> <p>Apsvaigę (acid-tripping)</p>	<p>„Cassay‘is, nerūpestingas „greičio“ (angl. speed) narkomanas, vairavo visą kelią ir be perstojo kalbėjo greitakalbe hipsterių džaiivą ir filosofiją“.²⁷⁰; „[...] Išdaigininkai buvo aiškiai identifikuojami kaip narkomanai (keistuoliai) [...]“.²⁷¹;</p> <p>„Jis buvo kaip mūza chaotiškai ir puikiai suirutei [...]“.²⁷²</p> <p>„[...] rašytojas stipriai prisidėjo prie kontrkultūros liberalistinės ideologijos („darymas savo dalyko“ atrodo tai buvo jo kalimas)“.²⁷³</p> <p>„[...] juokingas momentas, kai nuo rūgšties apsvaigę Linksmieji Išdaigininkai sustojo išsimaudyti Luizianos paplūdimyje [...]“.²⁷⁴</p>
Kelionė	<p>Autobuse (in that bus)</p> <p>Bloga (bad trips)</p> <p>Autobusu (bus trip)</p> <p>„Autobuse“ (on the bus)</p> <p>Ilga ir keista (long and strange)</p> <p>Odisėja (odyssey)</p> <p>Turas (tour)</p> <p>Kelionė (voyage, journey)</p>	<p>„Aš būčiau turėjęs baisų laiką tame autobuse [...]“.²⁷⁵</p> <p>„[...] blogos kelionės [...]“.²⁷⁶</p> <p>„[...] garsi Ken‘o Kesey‘io ir Linksmųjų Išdaigininkų kelionė autobusu 1964-aisiais“.²⁷⁷</p> <p>„Staiga jie visi yra kūne, autobuse [...]“.²⁷⁸; „[...] kad tiesiog važiavimas autobuse [...]“.²⁷⁹</p> <p>„[...] filmas susitraukia be tikslaus apšvietimo „ilga, keista kelionė“ [...]“.²⁸⁰</p> <p>„Kesey‘io ekscentriška odisėja buvo beveik akimirksniu kompensuota masinėje skalėje“.²⁸¹</p> <p>„[...] Išdaigininkų mobilumas komerciniu kelionių autobusu [...]“.²⁸²</p> <p>„[...] kelionė psichodeliniais Day-Glo išdažytu autobusu“.²⁸³; „[...] apie vykusių kelionę ir jos padarinius. Apsupti daugelio gedimų, tiek transporto, tiek protinių ir daugelio gairių, tiek linksma ir ideologinė, sutrumpintai kelionė verta važiuoti kartu, jei tik pamatyti, kaip supainiota graži vizija gali būti greitai pasiekta.“²⁸⁴</p>
Eksperimentas	Slaptas (secretive)	„[...] slaptas eksperimentas, kuriame CIA administravo jį su LSD dozėmis“. ²⁸⁵

²⁶⁹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“ – <http://www.cinemablend.com>

²⁷⁰ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“ – www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁷¹ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“ – www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁷² Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“ – www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁷³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“ – <http://www.laweekly.com>

²⁷⁴ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“ – www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁷⁵ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“ – <http://www.cinemablend.com>

²⁷⁶ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“ – <http://www.cinemablend.com>

²⁷⁷ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“ – www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁷⁸ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“ – www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁷⁹ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“ – www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁸⁰ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“ – <http://www.laweekly.com>

²⁸¹ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“ – <http://www.laweekly.com>

²⁸² Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“ – <http://www.laweekly.com>

²⁸³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“ – <http://www.laweekly.com>

²⁸⁴ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“ – <http://www.cinemablend.com>

²⁸⁵ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“ – <http://www.cinemablend.com>

	<p>Armijos (army)</p> <p>Sąmonės (consciousness)</p> <p>Socialinis (social)</p>	<p>„Armijos eksperimentai Stenfordo universitete 1960-ųjų pradžioje [...]“.²⁸⁶</p> <p>„[...] the mind-blowing (<- vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) sąmonės eksperimentus [...]“.²⁸⁷</p> <p>„[...] buvo dalis padūkusio socialinio eksperimento [...]“.²⁸⁸</p>
Istorija	<p>Aš karta (Me Generation)</p> <p>Bitnikų karta (Beat Generation)</p>	<p>„[...] Meilės vasara davė kelių ūsams, aukštoms kuro kainoms ir galiausiai Aš kartai“.²⁸⁹</p> <p>„Bitnikų kartos idealus ego Neal‘as Cassady‘is buvo dalis beprotiškos socialinio eksperimento ir dalis improvizuoto realybės šou – šablonas juokingo hippy-izmo, pagyvinantis likusių dešimtmečio dalį“.²⁹⁰</p>
Politika, Ideologija	<p>Seksualinė (sexual)</p> <p>Egalitarizmas (egalitarian)</p> <p>Ekstremizmas (extremism)</p> <p>Liberalizmas (libertarian)</p> <p>Anarchija (anarchy)</p>	<p>„Ten buvo seksualinė politika, tiek kelionės galios struktūra (nepaisant Kesey‘io egalitarinio požiūrio), tiek ir tai, kas su kuo miegojo“.²⁹¹</p> <p>„Ekstremizmas ginant laisvę, nėra yda (trūkumas)“.²⁹²</p> <p>„[...] rašytojas labai prisidėjo prie kontrkultūros liberalizmo ideologijos ((„darymas savo dalyko“)) atrodo tai buvo jo kalimas“.²⁹³</p> <p>„Nemažai šios anarchijos yra pastebima šiame filme“.²⁹⁴</p>
Priešinimasis	<p>Prieš socialines normas (against social norms)</p> <p>Anarchija (anarchy)</p> <p>Konfrontacija (confronting)</p> <p>Maištas (rebellion)</p> <p>Kontrkultūra (counterculture)</p> <p>Ekstremizmas (extremism)</p>	<p>„Atskirai kiekvienas išplūdo prieš socialines normas [...]“.²⁹⁵</p> <p>„Nemažai šios anarchijos yra pastebima šiame filme“.²⁹⁶</p> <p>„[...] ten jie visi yra kūne, autobuse, konfrontuodami prieš dorą Ameriką, kuri neturi jokio supratimo apie protą nunešančius sąmonės eksperimentus [...]“.²⁹⁷</p> <p>„[...] turėjo ilgus plaukus (kurie tapo jaunatviško maišto nesantaikos simbolis, kaip ten ir buvo) [...]“.²⁹⁸</p> <p>„[...] rašytojas labai prisidėjo prie kontrkultūros liberalizmo ideologijos ((„darymas savo dalyko“)) atrodo tai buvo jo kalimas“.²⁹⁹</p> <p>„Ekstremizmas ginant laisvę, nėra yda“.³⁰⁰</p>

²⁸⁶ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁸⁷ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁸⁸ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁸⁹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁹⁰ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁹¹ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁹² Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁹³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

²⁹⁴ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁹⁵ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁹⁶ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

²⁹⁷ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁹⁸ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

²⁹⁹ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

³⁰⁰ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

	<p>Protagonistas (kovotojas)</p> <p>Prieš civilines teises (the Civil Rights)</p> <p>Vietiniai papročiai (local mores)</p>	<p>„Ir Ken‘as Kesej‘is įkvėpėjas, rėmėjas pinigais ir aktorius (kovotojas) visos šitos Magiškos kelionės [...]“.³⁰¹</p> <p>„Yra ypač juokingas momentas, kaip rūgštis veikiami Linksmieji Išdaigininkai [...] nesuvokia, iki tol, kol jie jau visi vandenyje, jog integravosi tik juodaodžiams skirtą maudymosi plotą Civilinių Teisių eroje, Pietuose“.³⁰²</p> <p>„Vilkėdami raudoną, baltą ir mėlyną medžiagą, skirtą vėliavoms siūti [...], Linksmieji Išdaigininkai suglumino vietinius papročius ir nustebino policininkus nuo Arizonos iki Niudžersio; grubiai sutampantis su 1964-ųjų prezidentine kompanija, jų maivymasis iliustruoja Barry‘io Goldwater‘io teiginį "ekstremizmas ginant laisvę, nėra yda.“³⁰³</p>
(Sub)kultūra (socialinė grupė)	<p>Hipiai (hippie-ism, hippydom)</p> <p>Hipsteriai (hipster)</p> <p>Bitnikai</p>	<p>„[...] šablonas juokingo hippy-izmo, pagyvinantis likusią dešimtmečio dalį“.³⁰⁴; „Kaip ir beveik kiekviena ideologija, -izmas ar filosofinė kryptis, hippydom (<-vartojamas slengas, kuris tiesiogiai nėra verčiamas (aut. pastaba)) buvo sumanytas, pasiūlytas ir puoselėtas aukšto intelekto vyrų.“³⁰⁵</p> <p>„Cassay‘is, nerūpestingas „greičio“ (angl. speed) narkomanas, vairavo visą kelią ir be perstojo kalbėjo greitakalbe hipsterių džaiivą ir filosofiją“.³⁰⁶;</p> <p>„Bitnikų kartos idealus ego Neal‘as Cassady‘is buvo dalis beprotiškos socialinio eksperimento ir dalis improvizuoto realybės šou – šablonas juokingo hippy-izmo, pagyvinantis likusią dešimtmečio dalį“.³⁰⁷</p>

Diskursyvosio filmo recenzijų analizės lentelė atskleidžia labai įdomių ir savitų kategorijų (tapatybių), kuriomis remiantis yra ir gali būti analizuojamos įvairios subkultūros, paribio grupės. Ryškiausios recenzijose išskiriamos kategorijos (tapatybės) yra (audio)vizualinė bei gyvenimo būdo tapatybės, kurios turi ypač didelę reikšmę tyrinėjant subkultūras, ir per kurias atsiskleidžia karnavališkumo aspekto svarba tyrinėjant subkultūras, paribio grupes bei jų saviraiškos būdus ir formas. Taip pat ypač ryškios yra religinė, kelionės, pasipriešinimo ir (sub)kultūrų kategorijos. Nors recenzijose daugiausiai orientuojamasi į bitnikų/hipių ir apskritai psichodelinio judėjimo laikotarpį, tačiau recenzijose atrandamos ir išskiriamos kategorijos (tapatybės) gali būti taikomos ir šių dienų socialinėms grupėms, ką dažnai patvirtina ir šiuolaikinių subkultūrų tyrimų teorijos. Sąsajos su šių

³⁰¹ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

³⁰² Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

³⁰³ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

³⁰⁴ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

³⁰⁵ Šaltinis: Mack Rawden „Magic Trip“. – <http://www.cinemablend.com>

³⁰⁶ Šaltinis: Marshall Fine „Huffpost Review: Magic Trip“. www.huffingtonpost.com/entertainment/

³⁰⁷ Šaltinis: James Lewis Hoberman „Magic Trip Review“. <http://www.laweekly.com>

dienų subkultūromis taip pat atsiranda ir per tam tikrą recenzijose randamą slengą, frazes, posakius ir/ar memus, kurie yra priskiriami tam tikroms kategorijoms (tapatybėms). Dauguma recenzijose vartojamo slengo, frazių, memų, posakių yra randami įvairiuose šiuolaikiniuose slengo žodynuose, taip pat gana gausiai jų yra vartojama ir šiuolaikinėse subkultūrinėse, paribio grupėse. Nors filme ir jo recenzijose bei šiuolaikinėse subkultūrinėse, paribio grupėse vartojamas slengas nevisiškai sutampa, tačiau panašumo pagal reikšmes ir jų vartojimo kontekstą yra atrandama gana nemažai. Įvairūs šiuolaikiniai slengo žodynai pateikia labai įvairių filme ir jo recenzijose randamų posakių, frazių, slengo reikšmių, todėl visa tai leidžia išsamiau analizuoti šiuolaikines subkultūras bei paribio grupes, jų lavinimą(-si), savišvietą. Per slengą, tam tikrus posakius, memus, frazes vyksta savaiminis mokymas(-is), kuris įtakoja ir subkultūrinio tapatumo (identiteto) formavimą(-si). Recenzijos yra gyvos ir bendraujančios su subkultūromis, paribio grupėmis, todėl galima teigti, jog jos vienaip ar kitaip skatina subkultūrizacijos procesus, integraciją į subkultūras, paribio grupes per vartojamus tam tikrus posakius, frazes, memus, slengą. Per tam tikras kategorijas (tapatybes), kurios yra išskiriamos recenzijose, bei jose vartojamas sąvokas, slengą, memus ir pan., atsiskleidžia ir konfliktai (kurie dažniausiai kyla tarp subkultūrinės grupės ir visuomenės), jų raiškos formos, būdai ir pan., kas taip pat turi nemažos įtakos formuojant subkultūrinį tapatumą (identitetą).

PRIEDAS Nr. 3

Pusiau struktūruoto interviu klausimai apie knygas

1. Kokiai subkultūrinei/neformaliai grupei save priskirtumėte? Kodėl?
2. Kas, Jūsų manymu, išskiria šią grupę iš kitų žmonių tarpo (apskritai), ir kitų subkultūrinių/neformalių grupių?
3. Kokias vertybes, pasaulėžiūrą, mintis, filosofiją ar galbūt net ideologiją, Jūsų manymu, išreiškia ši subkultūrinė/neformali grupė? Ir kokią reikšmę tai turi Jums pačiam(-iai) asmeniškai?
4. Ar naudojate kokią nors simboliką? Kokią ir kodėl? Ką ji reiškia Jūsų atstovaujamai subkultūrinei/neformaliai grupei ir Jums asmeniškai?
5. Ar Jūsų atstovaujamoje subkultūroje/neformalioje grupėje yra kažkokia bendra, subkultūros atstovų dažniausiai skaitoma literatūra (žanrai, autoriai ir pan.)? Kokia ji?
6. Kokio žanro literatūrą Jūs pats(-i) asmeniškai dažniausiai renkatės? Kokie autoriai Jums labiausiai patinka? Kodėl?
7. Kas, Jūsų manymu, įtakojo būtent tokių knygų pasirinkimą?
8. Kokia yra paskutinė knyga, palikusi didžiausią įspūdį? Kodėl?
9. Ar esate skaitęs(-čius) Tom'o Wolfe'o knygą „Rūgštim įkrauto gėrimo testas“, ar Jack'o Kerouac'o „Kelyje“?
10. Kuo sudomino ši(-os) knyga(-os)? Kas paskatino perskaityti šią(-s) knygą(-s)?
11. Kokios ten išreiškiamos mintys, vertybės, pasaulėžiūra, kokie veikėjų poelgiai Jums priimtini ir kokie ne?
12. Kokie veikėjai Jums labiausiai patiko/nepatiko? Kodėl? Koks veikėjas buvo Jums pačiam(-iai) artimas, o galbūt priešingai, kažkas labai nepatiko, suerzino? Kodėl?
13. Kokios įsimintiniausios vietos, situacijos buvo šioje knygoje? Kodėl?
14. Kaip vertinate ten susiklosčiusias situacijas? Kaip pats(-i) būtumėte pasielgęs(-usi) tokiu atveju?
15. Ar skaitant knygą iškilo vidinių prieštaravimų, „konfliktų“, prieštaraujančių Jūsų, Jūsų atstovaujamos grupės pasaulėžiūrai, gyvenimo būdui, turimoms vertybėms ir pan.? Kokių? Kaip tai vertinate?
16. Galbūt perskaitytoje(-se) knygoje(-se) matote kažkokias sąsajas su savo atstovaujama subkultūra (vertybės, pasaulėžiūra, idėjos ir pan.)?

17. Kokių sąsajų, Jūsų manymu, galima atrasti tarp knygoje(-se) aprašomų įvykių, pateikiamų idėjų, propaguojamos pasaulėžiūros ir šiuolaikinių (Lietuvos) subkultūrų? Ar toks saviraiškos būdas būtų priimtinas ir galėtų gyvuoti šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose?
18. Kaip manote, kas ir kaip pasikeitė perskaičius šią(-s) knygas? Kas nors pasikeitė Jūsų paties(-čios) elgesyje, pasaulėžiūroje, vertybėse, santykiuose su visuomene ir subkultūra(-omis), kitose saviraiškos priemonėse (pvz. simbolikoje)? Ir kas būtent? Kaip tai pasireiškia?
19. Kaip, Jūsų manymu, visi šitie pokyčiai įtakojo, o galbūt vis dar įtakoja, Jūsų tolesnius pasirinkimus gyvenime?
20. Kaip ir kur link, Jūsų manymu, skatina keistis ši(-os) knyga(-os), individualiame, socialiniame lygmenyse ir/ar tarp įvairių grupių? Kokius socialinius ir individualius pokyčius skatina ši(-os) knyga(-os)? Kaip keistis ir kuo tapti?

PRIEDAS Nr. 4

Pusiau struktūruoto interviu klausimai apie filmą

1. Kokiai subkultūrinei/neformaliai grupei save priskirtumėte? Kodėl?
2. Kas, Jūsų manymu, išskiria šią grupę iš kitų žmonių tarpo (apskritai), ir kitų subkultūrinių/neformalių grupių?
3. Kokias vertybes, pasaulėžiūrą, mintis, filosofiją ar galbūt net ideologiją, Jūsų manymu, išreiškia ši subkultūrinė/neformali grupė? Ir kokią reikšmę tai turi Jums pačiam(-iai) asmeniškai?
4. Ar naudojate kokią nors simboliką? Kokią ir kodėl? Ką ji reiškia Jūsų atstovaujamai subkultūrinei/neformaliai grupei ir Jums pačiam(-iai) asmeniškai?
5. Kuo sudomino šis filmas? Kas paskatino peržiūrėti šį filmą?
6. Kokios asociacijos, mintys kyla peržiūrėjus šį filmą?
7. Galbūt, Jums, yra artimi kažkokie įvykiai, idėjos, kurie yra rodomi / išreiškiami filme? O galbūt artimas pats hipių/psichodelinis judėjimas? Kodėl? Kokios ten išreiškiamos mintys, vertybės, pasaulėžiūra, kokie veikėjų poelgiai Jums priimtini ir kokie ne?
8. Kaip vertinate tokį filmo herojų elgesį? Ar tai tiesiog betikslė šėlionė, kažkokia netvarka, chaosas, ar tai kaip tik buvo tikslinga veikla? Ar tai būtų galima pavadinti judėjimu, turinčiu tam tikrą ideologiją, filosofinę poziciją, galbūt net politiką? Kodėl?
9. Ką, Jūsų manymu, reiškia visa ši kelionė? Galbūt tai yra kažkoks pasipriešinimas? Jei taip, tai kam jie galbūt priešinosi? Ir kaip vertinate tokį jų pasipriešinimo pasirinkimą, būtent per LSD ir narkotines medžiagas?
10. Kaip manote, kuo jie galbūt skyrėsi nuo įprastų narkomanų? Kas juos daro kitokius? Ar paprastas žmogus gali suprasti tokius jų veiksmus? Jei taip, koks tai būtų žmogus?
11. Kaip manote, ar šis judėjimas turi kokių nors religinių bruožų? Kokie tai būtų bruožai, leidžiantys šį judėjimą vadinti religiniu? Galbūt visa tai galima susieti su tam tikromis apeigomis, ceremonijomis, ar kitais religijai būdingais bruožais?
12. Kaip apibūdintumėte filmo herojus? Kas jiems būdinga? Kokie jų bruožai, savybės, charakterio ypatumai?
13. Kaip vertinate filme kuriamą aplinką, atmosferą? Kokia ji? Ar, Jums pačiam(-iai), tokia aplinka, atmosfera artima? Kodėl? Kaip apibūdintumėte visus tuos įvykius, reiškinius, rodomus filme? Galbūt tai būtų galima sieti su kažkokiomis meno formomis?
14. Filme buvo rodomos dvi psichodelinio judėjimo kryptys: Ken'o Kesey'io ir Linksmųjų Išdaigininkų bei Timothy'io Leary'io ir jo grupės. Kuri kryptis, Jums pačiam(-čiai) būtų artimesnė? Kurią galbūt labiau palaikytumėte? Kodėl?

15. Kaip manote, kas ir kaip pasikeitė peržiūrėjus šį filmą? Kas nors pasikeitė Jūsų paties(-čios) elgesyje, pasaulėžiūroje, vertybėse, santykiuose su visuomene ir subkultūra(-omis), kitose saviraiškos priemonėse (pvz. simbolikoje)? Ir kas būtų? Kaip tai pasireiškia?
16. Kaip, Jūsų manymu, visi šitie pokyčiai įtakojo, o galbūt vis dar įtakoja, Jūsų tolesnius pasirinkimus gyvenime?
17. Galbūt perskaitytoje knygoje matote kažkokias sąsajas su savo atstovaujama subkultūra (vertybės, pasaulėžiūra, idėjos ir pan.)?
18. Ką, Jūsų manymu, davė psichodelinio / hipių judėjimo laikmetis ateinančioms kartoms? Galbūt kažkas išlieka ir šiandien (pvz. galbūt kažkokios idėjos, pasaulėžiūra, reiškiniai, savybės, bruožai ir pan.)?
19. Kokių, Jūsų manymu, sąsajų, bruožų iš viso tuometinio psichodelinio/hipių judėjimo galima atrasti šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose? Kuo jie siejasi ir skiriasi?
20. Ar toks saviraiškos būdas, idėjos, pasaulėžiūra, gyvenimo būdas būtų priimtini ir galėtų gyvuoti šiuolaikinėse (Lietuvos) subkultūrose, paribio grupėse, pvz. toje, kurią Jūs atstovaujate? Kodėl?
21. Ar LSD vartotojai gali būti gerbtini Lietuvoje?
22. Kokius konfliktus išvelgiate tarp subkultūrinių, paribio grupių ir visuomenės, tarp pačių subkultūrinių grupių? Ar skaitant knygą iškilo vidinių prieštaravimų, „konfliktų“, prieštaraujančių Jūsų, Jūsų atstovaujamos grupės pasaulėžiūrai, gyvenimo būdai, turimoms vertybėms ir pan.? Kaip tai vertinate?
23. Kaip ir kur link skatina keistis šis filmas, individualiame, socialiniame lygmenyse ir/ar tarp įvairių grupių? Kokius socialinius ir individualius pokyčius skatina šis filmas? Kaip keistis ir/ar kuo tapti?

PRIEDAS Nr. 5

Literatūra skaitoma įvairiose subkultūrose, paribio grupėse

Vienas respondentų (Dainius, 35m.), kuris priklauso metalistų subkultūrai, išskiria ir tai jog, tam tikri muzikos žanrai spinduliuoja tam tikrus teminius laukus, kuriems įtakos turi ir klasikinių literatūros autorių kūriniai. Black Metal šių literatūrinių inspiracijų turi daugiausiai, nes pats žanras skirstomas į kelias dar mažesnes subkategorijas, pvz.: viking black metal (skandinaviškos pakraipos, šiaurietiškas black metalas, dažnai išsiskiriantis epiškumu, folkloriniais motyvais, herojinėmis nuotaikomis) - šio žanro literatūrinis „tėvas“ be jokių abejonių *J.R.R. Tolkien ir jo trilogija „Žiedų Valdovas“*. Šiame konkrečiame stiliuje galima aptikti daug grupių, dainų, albumų pavadinimų, kurie sutampa su „Žiedų Valdovo“ vardais ir vietovardžiais: MORDOR, ISENGARD, MINAS TIRITH ir pan.

Satanic Black Metal, arba paprasčiau Black Metal – „juodasis metalas“ automatiškai yra aliuzija į šėtoniškumą, demoniškumą, mizantropiją. *A.S. Lavey ir jo „Šėtono Biblija“*. Daugelis Black Metal gerbėjų yra susidūrę ir sėmėsi įkvėpimo iš šio kūrinio. Siaubo romanų autoriai *H.P. Lovecraft, E.A. Poe* irgi dažnai minimi kaip įkvėpimo šaltiniai. Jų romanuose analizuojami tamsiausi žmogiškosios „psichės“ užkaboriai - nemažai Black Metal atlikėjų plėtoja panašias aktualijas savo dainų tekstuose, kurinių atmosferose.

NSBM arba National Socialist Black Metal - tai kraštutinių dešiniųjų frontas. Šiame žanre galima įžvelgti fašizmo, nacionalizmo apraiškų. Daug sąsajų su Antrojo Pasaulinio karo atributika, fašistinės Vokietijos lozungais. Daugelyje tekstų atsispindi radikalus rasės išaukštinimas ir t.t. Čia daug įtakos turėjo visų nacionalsocialistų radikalų klaidingai interpretuojamas *F. Nietzsche*, daug kur atsparos taškų minimas *A. Hitler* veikalas „*Mein Kampf*“.

Kitose metalo subkategorijose literatūra nėra taip konkrečiai apibrėžta - kai kuriais atvejais ji apskritai neįfigūruoja kaip įkvėpimo šaltinis, kitais atvejais tai tampa sąsaja tarp konkrečios grupės, konkretaus kūrinio ir konkrečios koncepcijos. Dažniausiai tai siejama su senaisiais, arba net neegzistuojančiais raštais: „*Nekronomikonas*“, „*Egipto Mirusiųjų Knyga*“ ir pan. Daugelis grupių įvaizdį kuria pasitelkę Juodosios Magijos simbolius ir tekstus. Vienas įtakingesnių autorių, žymiausias XX amžiaus magijos teoretikas, okultistas - *A. Crowley*. Jo kūriniais remiasi nemažai Death ir Black Metal atlikėjų.

Beje, pačioje metalo subkultūroje ėmė atsirasti tokių stiprių ir įtakingų asmenybių, kurios pačios karūnavo savo muzikinį kelią literatūros kuriniais. Norvegų Black Ambient projekto BURZUM lyderis *Count Grishnackh (V. Vikernes)* būdamas įkalintas už žmogžudystę ir bažnyčių deginimus kalėjime parašė propagandinio pobūdžio dešiniųjų radikalų pakraipos knygą

„Vargsmal“. Lenkijos Death Metal legendų BEHEMOTH lyderis *Nergal (D. Darski)* parašė filosofinį/autobiografinį veikalą „*Spowiedz Heretika*“ - *Eretiko Išpažintis*.

Taip pat visų interviu metu buvo išskirta ir daugelis kitų autorių ir literatūrinių kūrinių, kurie yra skaitomi įvairiose subkultūrose bei paribio grupėse:

1. *S. Aurobinda*;
2. *J.P. Blavatskaya*;
3. *K. Castaneda*;
4. *G. Hegel*; *H. Hesse* „*Stepių Vilkas*“;
5. *F. Kafka*;
6. *I. Kant*;
7. *S. Kierkegaard*;
8. *M. Lightman* „*Raktas į Kabalą*“.
9. *W.S. Maugham*;
10. *H. Melville*;
11. *Platonas*;
12. *S. Rama*;
13. *J.P. Sartre*,
14. *A.O. Spare*;
15. *B. Spinoza*;
16. *J. Steinbeck*;
17. *K. Vonnegut*;
18. *V. Zeland*;
19. *P. Coelho* „*Alchemikas*“;
20. *A. Camus* „*Svetimas*“;
21. *F. Nietzsche* „*Linksmasis Mokslas*“ ir „*Štai taip Zaratustra kalbėjo*“;
22. *F. Rabelais* „*Gargantiua ir Pantagriuelis*“;
23. *V. Jerofeev* „*Maskva Petuskai*“;
24. *D. Charms* „*Nutikimai*“;
25. *C.J. Vallgren* „*Lošėjo Rubasovo Dokumentai*“;
26. *W.S. Maugham* „*Menulis ir Skatikas*“;
27. *J. Pilch* „*Stiprusis Angelas*“;
28. *W. Gombrowicz* „*Pornografija*“;
29. *K. Abe* „*Moteris Smėlynuose*“;
30. *S. Kierkegaard* „*Baimė ir Drebėjimas*“;

31. *L. Cohen* „*Žavūs Nevykėliai*“;
32. *M. Schneider* „*Įsivaizduojamos Mirtys*“;
33. *A. Huxley* „*Suvokimo Durys*“;
34. *J.D. Salinger* „*Rugiuose prie bedugnes*“;
35. *S. King* „*Kukurūzų vaikai*“;
36. *Liselotte Welskopf-Henrich* „*Harka*“;
37. *Karlo Maja* „*Vinetu*“;
38. *Edgaras Barouzas* „*Tarzanas*“;
39. *F. Dostojevskis*;
40. *Remarkas*;
41. *Bergsonas*;
42. *R. Bachas*;
43. *A. Strugackis* „*Stalkeris*“;
44. *L. S. Christensen* „*Įbrolis*“;
45. *S. Freud* „*Psichoanalizės įvadas*“;
46. *Irwin D. Yalom* „*When Nietzsche Wept*“;
47. *E. Berne*;
48. *A. Adler*;
49. *A. Schopenhauer*;
50. *Pikulio romanai apie Rasputiną*.

Taip pat kai kurie respondentai išskiria ir keletą režisierių bei filmų:

1. *Andrey Tarkovskio filmas „Stalkeris*“;
2. *Formano filmai*;
3. *Filmas „Into the Wild*“.